Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Mariager og Omegns Landboforening

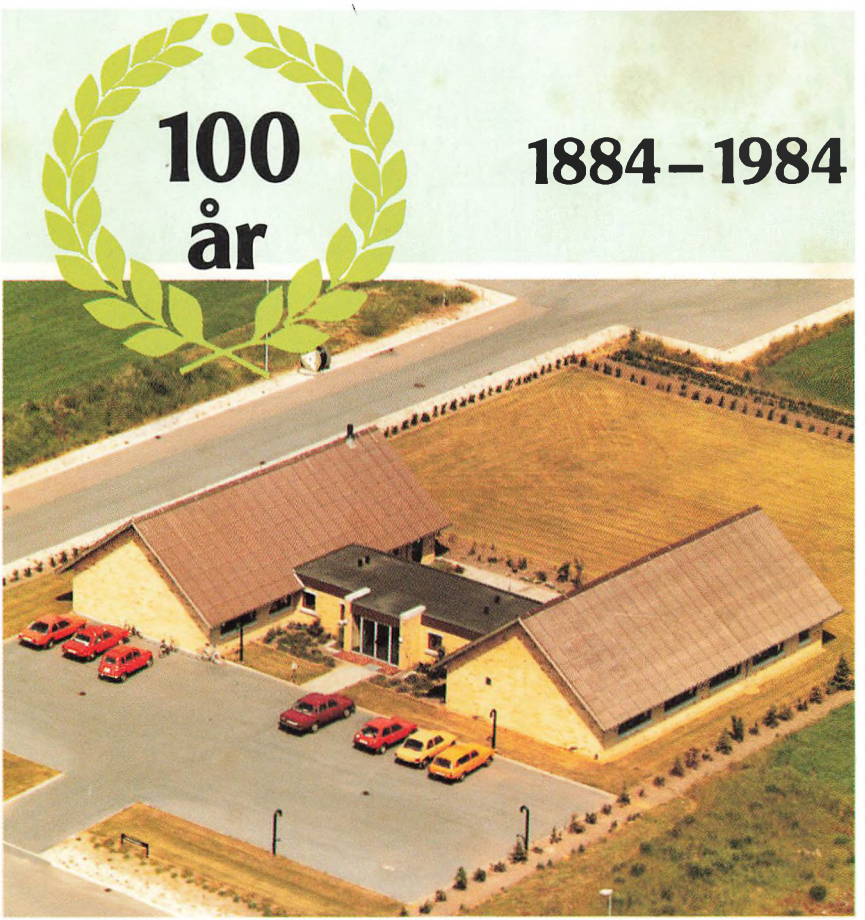

100 ÅR

MARIAGER LANDBOFORENING

1884 - 1984

Redigeret af Chr. E. Lauridsen

100 ÅR
MARIAGER LANDBOFORENING
1884 - 1984

Bogen er sat med Times
og trykt på Unomat 135 g
hos
Mariager Bogtrykkeri/offset

ISBN 87-981758-0-7

Forord

Ved Henning Johnsen

Den 4. december 1884 oprettedes Mariager Landboforening.
Det var på opfordring af proprietær Wilhelm Faurschou, Frandsbjerg, at mange initiativrige landmænd enedes herom.
Det er baggrunden for, at vi nu den 4. december 1984 kan fejre landboforeningens 100 års jubilæum.
Det er mange mennesker der i tidens løb
har ydet en betydelig indsats,
for at gavne egnens landmænd
og derigennem
hele egnens befolkning.
Under forberedelserne til at fejre
100 års jubilæet blev det besluttet at udgive
dette jubilæumsskrift,
som forhåbentlig vil give et indtryk af
landboforeningens virke og dens
betydning for omegnens landmænd.
Jubilæumsskriftet er redigeret af planteavlskonsulent Chr. E. Lauridsen,
og vi er meget taknemmelige for det store arbejde der er lagt heri.
Til dem, der har bidraget til jubilæumsskriftet i ord og skrift, vil jeg gerne udtrykke landboforeningens tak.

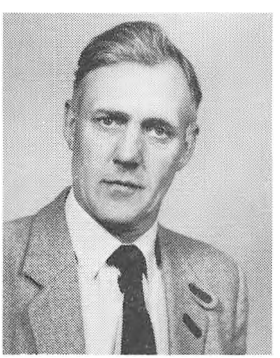

Henning Johnsen, formand.

Jeg vil også rette en tak til alle dem,
der med bidrag har skabt den økonomiske baggrund
for at udgive dette jubilæumsskrift.

Det er:

Østjydsk Bank A/S.

Sparekasserne på egnen,
som er afdelinger af Sparekassen
for Randers By og Omegn.

Jyllands Kreditforening.

Andelsbanken, Randers.

DLG center Ommersyssel.

Sparekassen, Hobro.

Østjydske Slagterier.

DLG Hobro.

Fårup Korn.

Nørhald Korn.

DLG Randers.

DLAM Randers.

P. P. Hedegaard, Mariager.

Shell Center, Randers.

Jørgen Jørgensen Kemikalier.

Lars Andersens Kalklejer.

Trifolium-Silo, Randers.

Spentrup-Gassum Sparekasse.

Andelskreatureksportforeningen,
Randers.

Hadsund Traktorlager.

Randers-Viborg Mejeriselskab.

L.v.K., Hobro.

Mejeriselskabet Raastedbro.

Topsikring.

Dansk Salt I/S.

Landinspektørfirmaet
Bøgeholt-Laursen I/S, Mariager
og Hadsund.

Himmerlandsbanken, Hobro.

Mariager Trælasthandel A/S.

Aa Mølle.

Søby & Nielsen ApS., Randers.

Mejeriet Stenkilde, Ulstrup.

Landboauktionerne, Randers.

Hobro Maskinlager.

Dronningborg Center Øst.

Landboauktionerne i Hobro.

Indhold

Fordord ..... side 5
Af formanden, gårdejer Henning Johnsen

Register ..... side 7

Indledning ..... side 9
Af konsulent Chr. E. Lauridsen

De 100 år, opdelt i 25 års afsnit
Af konsulent Chr. E. Lauridsen

1884 - 1909 ..... side 12

1909 - 1934 ..... side 25

1934 - 1959 ..... side 29

1959 - 1984 ..... side 38

Landbruget på egnen for 100 år siden ..... side 51
Af skoleinspektør Søren Vase

Landbrugserhvervet år 1984 ..... side 59
Af konsulent Anders Frederiksen

Om Kjellerup, samlet og delt ..... side 62
Af skoleinspektør Søren Vase

Hem, en landsby i Onsild Herred 1500 - 1900 ..... side 70
Af gårdejer Kr. Andersen og ingeniør Carl Andersen

Fjorden og landbruget ..... side 102
Af gårdejer Arne Foged

Om landboforeningens ungdomsarbejde ..... side 106
Af gårdejer Hans Hymøller

Konsulen i Mariager ..... side 109
Af direktør Tage Skov Jensen

Dyrskuerne i Mariager ..... side 115
Af gårdejer Harald Andersen

Kvæg på Mariageregnen ..... side 119
Af konsulent S. P. Kjær

Mejerier på egnen ..... side 125
Af gårdejer Henry Bugge Laursen

Udviklingen i svineavl og -produktion ..... side 130
Af konsulent Espen Nielsen

Om regnskabskredsens start ..... side 133
Af konsulent Anders Frederiksen

Regnskabsarbejdet i 1984 og fremover ..... side 137
Af konsulent Jens Erik Overgård

Om planteavlen i 100 år ..... side 140
Af konsulent Chr. E. Lauridsen

Fremtidsvisioner i planteavlen ..... side 147
Af konsulent Mette Nygaard

Hovedtræk af maskinudvalgets virksomhed ..... side 150
Af konsulent P. Højgård Rasmussen

Nutidigt kvægbrug ..... side 154
Af konsulent A. O. Billund

Om Oldenborgere ..... side 157
Af gårdejer Martin Qvortrup

Landbrugets stilling ved 100 året ..... side 160
Af gårdejer Henning Johnsen

Formænd, bestyrelse og udvalg ..... side 162
Af konsulent Chr. E. Lauridsen

Foreningens faglige medarbejdere ..... side 176
Af konsulent Chr. E. Lauridsen

Gennem 100 år - i korte træk ..... side 179
Af konsulent Chr. E. Lauridsen

Forskellige anerkendelser ..... side 184
Af konsulent Chr. E. Lauridsen

Foreningens forhold til andre foreninger ..... side 186
Af konsulent Chr. E. Lauridsen

Efterskrift ..... side 190
Af formanden, gårdejer Henning Johnsen

Indledning

af Chr. E. Lauridsen

I slutningen af 1800 tallet stiftedes mange landboforeninger, nogle var begyndt tidligere i århundredet og andre stiftedes i 1900 tallet.
Den første her på egnen stiftedes i Randers i 1810 med navnet Randers Amtshusholdningsselskab.
Disse landøkonomiske foreninger fik så stor betydning for erhvervet, at man vanskeligt kan forestille sig tilstanden, hvis de ikke var blevet dannet.
Man ser da også, at bestyrelserne i de bestående foreninger finder det naturligt at markere jubilæer, bl.a. med at udgive jubilæumsskrifter. Disse tjener til at minde senere slægter om forgængeres indsats for erhvervet.
I anledning af, at Mariager og Omegns Landboforening har bestået i 100 år den 4. december 1984, har bestyrelsen ønsket at samle og udgive et skrift.
Når man som mangeårig funktionær får overdraget dette ærefulde hverv at skulle medvirke ved denne opgave, må det helt naturligt være én meget magtpåliggende at gå til sagen med ildhu, og gøre dette arbejde så godt, som evner og tid tillader.
For at forstå, hvad der rørte sig i årene op til denne og andre landboforeningers stiftelse, er det meget nyttigt at se på baggrunden. Man må forsøge at danne sig et billede af tilstandene og mulighederne på denne tid. Der var jo visse forudsætninger, hvoraf nogle rækker temmeligt langt tilbage i tiden. Forudsætningerne skulle være der, og tiden samt befolkningen modnes dertil.
Den store landbokommission var nedsat allerede i 1786, og fra denne kom mange impulser til landbrugets fremme. Der oprettedes en »Kreditkasse«, der uafhængig af »Finanskassen« ydede lån til »Landvæsenet og Landets opkomst«.
1787 kom »Forordningen om Rettigheder og Pligter, som bør have Sted mellem Jorddrotter og Fæstebønder i Danmark ved Fæstegårdes Til- og Fratræden«. I 1788 blev der tillige åbnet for fri indførsel af fremmede kornvarer i Danmark og Norge. Samme år ophævedes en lov, der forbød bønderne at staldfodre og at fede og handle med stude og fedekvæg.

Den vigtigste af alle disse forordninger i 1788 var dog at: »Stavnsbåndet skulle løses og aldrig mere trælbinde Danmarks Bondestand til den Jordplet, hvor han var født«. I 1790 kom en forordning om »Skadeligt vands afledning«. I 1791 og 1799 kom forordninger om hoveriets fastsættelse og afløsning. Der kom en lov om udskiftning i 1781. I 1793 kom forordningen om vejvæsenet, om hegn- og markfred i 1794.
De fleste af disse og endnu flere bestemmelser havde stor indflydelse på landbefolkningens levevilkår, hver på sin måde. Flere af dem er almindeligt kendte fra danmarkshistorien, f.eks. Stavnsbåndets ophævelse. Nu er det jo ikke sådan, at følgerne af love og bestemmelser viser sig lige så præcis i praksis, som man i historien hæfter begivenhederne på årstal og datoer. Men for at danne sig et rigtigt billede af situationen er det vigtigt at forstå, at der nu var skabt grundlag for den udvikling, som bragte den landøkonomiske vækst i de følgende 100 år, og som er baggrunden for og begyndelsen til den udvikling, vi stadig nyder godt af, og som vi må arbejde under. Det er jo ikke alle bestemmelser, der virker som befrielse, nogle vel mere som begrænsninger.
Udskiftningen i det gamle Randers amt tog sin begyndelse i 1770 til 1780 men det opgives, at man i begyndelsen ikke var særligt heldig dermed, men at det kom til at gå bedre i 90'erne.
Udskiftningen forårsagede en stigning i jordværdien regnet i hartkorn på fra 80 kr. pr. td. til 800 kr. pr. td. Rdl.
Produktionen fordobledes, skriver man, og priserne tredobledes. Men selv om udbyttet fordobledes på markerne, så var det udbytter på fra 4 til 8 fold der var tale om (og det var måske endda beregnet anderledes end vi gør i dag). Redskaberne var simple. Det var hjulploven med 4 til 6 små heste forspændt indtil 1840'erne, hvor svingploven kom til Jylland, efter at den havde fået stor udbredelse på Fyn.
På den tid var en karleløn 16 - 20 Rdl. og dertil kom beklædning og skat.
Den første spire til oprettelse af landboforeninger må formentlig søges i følgen af at Det kgl. danske Landhusholdningsselskab var oprettet i 1769. Dets virkemåde var fra starten af, at man udskrev »priser« om forskellige landøkonomiske emner, som blev udbudt. Disse udstukne emner kunne man så konkurrere om ved at give en besvarelse derpå, en afhandling, og derved opnå en præmie ved at indvi andre i sin viden. Desuden udgaves faglige bøger.
Denne arbejdsform, var det ideal, som de nystartede landboforeninger mere eller mindre så hen til, og som de i nogen grad efterlignede.
Mariager og Omegns Landboforening oprettedes ret sent på egnen i forhold til de andre landboforeninger.
Da man i 1810 begyndte i Randers, havde man kun ganske få medlem-

mer, det var mest større landbrugere og folk med boglig uddannelse. Så der var ikke den helt store tilslutning til sådant nyt lige med det samme. Fra forskellige kilder ved vi, at der var en Landboforening for den nordøstlige Del af Randers amt i 1840'erne. Hobro Landboforening er oprettet i 1875.

Landbohøjskolen var oprettet i 1858 til uddannelse af landbrugsrådgivere, som de første mange år kaldtes for landbrugskandidater, senere ændredes titlen til agronom.

Tiden efter 1864-krigens afslutning og op til 1880 var egentlig en god tid for Danmark og det danske landbrug, det var en økonomisk opgangstid. Men omkring 1880 kom der andre tider. Men da var baggrunden skabt for den ny udvikling, der gik over landet med skoling af landbobefolkningen, da begyndte andelsbevægelsen med f.eks. det første andelsmejeri i Hjedding i 1882.

Af historien fremgår det også, at der i 1852 kom den første husdyrlov, ifølge hvilken landboforeningerne kunne få statstilskud til præmier for de bedste tillægsdyr, dog med den betingelse, at foreningen selv anvendte et lignende beløb til samme formål. Det blev dyrskuernes start.

Inden landboforeningens oprettelse havde flere mænd på egnen deltaget i landøkonomisk arbejde bl.a. foranlediget af Randers Amtshusholdningsselskab. Det nævnes bl.a. at proprietær Poulsen, Mariager kloster, var landbokommissær for Onsild Herred tidlig i 1800-tallet. Kammerherre Frederik v. Arentorff var lovkommissær på samme tid. Ligeledes støder man i den forbindelse uundgåeligt på pastor Jacob Bies navn fra Udbyneder, han var meget aktiv i landøkonomien. Ligeledes pastor Carlsen, Dalbyneder. Carlsen kom i 1843 med et forslag til fuldstændig markfreds overholdelse. De to præster var aktive i deres lokale forening, men deres indflydelse sporedes langt videre ud. Niels Peder la Cour, ejer af Mariagergård, støder man også på. Skolelærer Dystrup fra Gassum var en aktiv dommer ved præmieringen af huslodder for »ypperlig dyrkning« foranstaltet af Randers, før man kom i gang her på egnen, hvor han så fortsatte ihærdigt. Af andre bør nævnes godsejer Brask, Kjellerup, inspektør Søren Hansen, Mariager, proprietær Mikkel Jørgensen, Charlottendal og Vellinggård, og proprietær Stenbjerg, Dyrbygård, de var alle aktive for landbrugets sag på egnen. En hel del husmænd på egnen havde opnået præmier for »ypperlig dyrkning«.

Der var således mange ting, der tydede på, at Mariager og Omegns Landboforening måtte se dagens lys.

(De første gamle protokoller er vanskelige at læse, og jeg har haft megen hjælp af nu afdøde Søren Chr. Nielsen til tydning af disse afsnit. Det er jeg meget taknemlig for).

De 100 år opdelt i 25-års afsnit

Af Chr. E. Lauridsen

1884 - 1909
Aktivitet fra starten af

»Om hundred år er alting glemt« (Karl Søeborg, 1809), siger en gammel strofe. Ja, der skal såmænd kun hengå få år, før begivenheder glemmes, det har man mange eksempler på.
Det er da et held for os, at skrivekunsten er opfundet, og hvor den er benyttet passende flittigt, har man noget at støtte sig til.
Når der nu ved 100 års jubilæum i Mariager og Omegns Landboforening skal samles oplysninger til et jubilæumsskrift, viser det sig, at det er småt med notater, der beskriver foreningens opståen nøjagtigt, således savnes de første love. Det første referat i den ældste protokol er fra 3. februar 1885, og der er således intet fra den stiftende generalforsamling.
For hver gang foreningen har kunnet lægge 25 år til sin alder, er der udgivet et jubilæumsskrift. Og navnlig forfatteren til det ældste af dem har formentlig haft mulighed for at øse af kilder, som vi ikke har lige så let ved at få fat i. Der har formentlig været avisreferater fra foreningens start, og på den måde er der bevaret nogle oplysninger, som man kan drage nytte af ved begyndelsen på denne gennemgang af foreningens historie.
I efteråret 1884 fremsætter proprietær Wilhelm Faurschou, Frandsbjerg, forslag om oprettelse af en landboforening for Mariager og Omegn.
Det var før de lokale baners tid, før de gode vejes tid. Det var før rutebilernes tid og naturligvis før privatbilen blev hvermandseje. Skulle man til Randers eller en anden by, var det med dagvogn eller eget hestekøretøj. Man kendte ikke den mulighed for samkvem, vi nu betragter som en selvfølge. Vi har vel alle svært ved at forestille os, hvordan det må have været. Hvor vi i dage kommer langt omkring i bilen og kan være hjemme igen i løbet af kort tid, tog det måske en hel dag at nå det samme.

Faurschou havde drøftet sine planer med fremsynede mænd, som gav tanken støtte, ikke bare for deres egen skyld, men også for at sætte noget i gang på egnen til gavn for den landøkonomiske oplysning.
I foreningens gamle skrifter står der oplyst, at der averteredes i Hobro Avis, Randers Amtsavis og Randers Dagblad med indbydelse til et møde om sagen på Hotellet i Mariager d. 4. december 1884. I annoncen stod der: »Undertegnede tillader sig herved at indbyde Mariager og Omegns ærede borgere til et Møde, som holdes Torsdagen d. 4 december kl. 2 om eftermiddagen for at forhandle om og muligvis straks få oprettet en Landboforening for Mariager og Omegn«.
Annoncen var underskrevet af Aarup, Svenstrup Hovgård; J. Andersen, Hou; C. Brix, Hou; S. Bay, Alstrup; C. Christensen, Cicilieborg; Enevoldsen, Mariager; Faurschou, Frandsbjerg; Glenstrup, Ballegård; Hintz, Mariager Kloster; C. Espensen, Katbjerg; Jensen, Volstedlund; Jensen, Maren Mølle; Jensen, Mariager; K. Klitte, Hou; N. Frederiksen, Hou; Lundkvist, Mariager; Meyer, Mariager; N. Madsen, Fjelsted; N. Madsen, Falslev; N. Madsen, Lunddalsgård; N. Møller, Hou Mølle; A. Pedersen, Mariager; C. Sørensen, Mariager; C. N. Sorvad, Mariager; Lærer Sørensen, Hou; N. Sørensen, Alstrup; Skjødt, Kærby Mølle; J. Skriver, Katbjerg; S. Thorsen, Skrødstrup; Vestergård, True; J. P. Willesen, Alstrup.

Wilhelm Faurschou

Det var konsul Sorvad, som for den indbydende kreds indledede mødet. Videre står der så morsomt anført, »at stemningen var animeret«. Hvilket vel må betyde, at der var en god og positiv stemning, hvor det lå i luften, at sagen skulle fremmes.
Man kan slutte, at mødet må have været velforberedt. Idet der straks dannedes en forening med navnet »Mariager og Omegns Landboforening«. Der valgtes en bestyrelse og vedtoges et udkast til love. Formålet var: »At fremme Landbruget på alle Områder med særligt Hensyn til de mindre Jordbrugere, specielt med hensyn til afholdelse af Dyrskuer og Præmiering af Huslodder«. Foreningen skulle være ligesåvel for små som for større landbrugere. Den skulle være ganske uden politisk tilhørsforhold. Altså helt demokratisk.
Der berettes ganske nøje om valget af den første bestyrelse:
Proprietær Aarup, Svenstrup Hougaard, valgtes med 44 stemmer - formand.

Proprietær W. Faurschou, Frandsbjerg, valgtes med 51 stemmer - viceformand.
Apoteker Chr. Meyer, Mariager, valgtes med 30 stemmer.
Gårdejer Jens S. Møller, Assens, valgtes med 65 stemer.
Gårdejer Søren Thorsen, Skrødstrup, valgtes med 60 stemmer.
Gårdejer Jens Chr. Skjødt, Kærby, valgtes med 61 stemmer.
Til sekretær valgtes cand. jur. Riegels, Jomfrubakken.
Den første formand, proprietær Aarup, Svenstrup Hougaard, der kun var formand i 2 år, beskrives som en meget begavet mand, der havde god indsigt i mange ting. Og han var tillige afholdt af alle. Desværre var Aarup ikke rask, og han måtte frasige sig formandsskabet efter 2 år.

P. St. Aarup

Det første bestyrelsesmøde, der refereres i protokollen afholdtes d. 3. februar 1885. Da mødte bestyrelsen fuldtalligt, man reviderede det første lovudkast. Desværre er det første sæt love ikke bevarede, men hovedindholdet kender vi fra skitsen, som blev forelagt d. 4. december 1884. På dette møde vedtog man at holde dyrskue i Mariager »indeværende sommer«. Naboforeningen, Landboforeningen for den nordøstlige del af Randers Amt, havde holdt dyrskuer i 1840'erne og 1850'erne i Gjerlev. Og i Randers var der dyrskue i 1810. Man vedtog tillige at indmelde foreningen i »De forenede Landboforeninger«. Det må formentlig være Foreningen af jydske Landboforeninger, som var oprette i 1872, og ikke De danske Landboforeninger, som først kom i 1893.
Det tredie, man bestemte, var at søge Indenrigsministeriet (ikke Landbrugsministeriet, det kom først i 1896) om statstilskud til dyrskuet og desuden til præmier for ypperlig dyrkning af huslodder, hvortil man ville anvende 50 kr.
Protokollen er underskrevet af de foran anførte valgte bestyrelsesmedlemmer, og mellem dem A. Clausen, Vellinggård v/ Havndal. Man kan ikke se af protokollen, at han er valgt, derimod at han genvalgtes i 1885.
Allerede d. 19. februar i 1885 holdt foreningen sit første møde. Man kaldte det et diskussionsmøde, hvor plantør Bahnsen, Langå, holdt foredrag om: »Hvad der kan gøres, for at afvende det tryk, som hviler over Landbruget«. Det må jo nærmest have været en slags erhvervspolitisk møde. Opgangstiden var jo ved at ændre sig til det modsatte.
På stiftelsesdagen blev anvendt udtrykket, »at stemningen var

animeret«. Det har åbenbart holdt sig, for allerede d. 19. marts 1885 holdt man igen diskussionsmøde med apoteker Meyer som foredragsholder, og hvor emnet var: »De forskellige Gjødningsæmner«.
Den 26. marts 1885 holdtes generalforsamling. Det bestemtes, at der skulle opstilles en tombola ved dyrskuet. Der valgtes dommere til dyrskuet. Valget foregik fuldt demokratisk, i protokollen er anført, hvor mange stemmer den enkelte fik. Blandt de valgte dommere var nogle så fjernt boende, at man forbavses over, at de var medlemmer, men det tyder visse ting senere i historien på. Der var f.eks. Helms, Amaliegård; dyrlæge Hansen, Ø. Tørslev, og hofjægermester Arensdorff, Overgård. Der er jo nok heller ingen tvivl om, at de havde lært noget på dyrskuerne i Gjerlev. At man tog erfarne dommere med, kunne jo også medvirke til, at bedømmelsen kom til at ligne bedømmelsen andre steder.
Der var i de første dyrskueregler en bestemmelse om, at et dyr ikke skulle have første præmie bare fordi det var det bedste af de fremmødte, men alene fordi, det var præmieværdigt.
Foruden dyrskuedommere, der valgtes i »Comiteer«, valgtes også en »Comite« til bedømmelse af huslodder med hensyn til »ypperlig« dyrkning.
Der valgtes tillige repræsentanter til »Randers fællesmøde«, hvilket må have været møde med amtets andre landboforeninger. Det blev formanden og viceformanden.

J. Møller

Til det Kgl. danske Landhusholdningsselskab valgtes hofjægermester Arensdorff, Overgård.
På et bestyrelsesmøde d. 12. maj 1885 var indkaldt formanden for de forskellige udvalg. Man vedtog, at der til tombolaen ved dyrskuet skulle være 10 nitter for hver gevinst. Det skulle oplyses til Indenrigsministeriet, hvor man fik tilladelsen. Adgangen til dyrskuet var gratis for medlemmer, hvorimod ikke medlemmer måtte erlægge 35 øre, uden hensyn til »Kjøn og Alder«. Senere blev det dog nedsat til 25 øre for »Qvinder og børn«.
Man havde den regel, at ingen af comitteerne måtte påføre foreningen »unødvendige eller luxuriøse« udgifter.

A. Almindelige Regler.

§ 1. I Begyndelsen af Juli afholdes Dyrskue i Mariager.

§ 2. Adgang til at overvære Dyrskuet staar aaben for alle Foreningens Medlemmer uden Betaling. Alle Ikke-Medlemmer har ved Indgangen at erlægge 35 Øre uanset Køn og Alder.

§ 3. Fremstillingen af Kreaturer staar aaben for alle Medlemmer, og kunne disse efter nærmere nedenfor fastsatte Regler fordre de fremstillede Dyr bedømt og eventuelt tilkendt Præmie. Aaringsplage og Tyre under 1 Aar tildeles Diplom. Enhver Ejer eller Bruger, som ønsker at æske Præmie ved Dyrskuet, maa, naar han ikke i Forvejen er Medlem, indmelde sig som Medlem af Foreningen mindst 14 Dage forinden Dyrskuets Afholdelse. — Skemaer til Dyrskuet faas hos Bestyrelsens Medlemmer og indsendes i udfyldt Stand 14 Dage før Dyrskuets Afholdelse til Foreningens Sekretær, og vil der paa Grundlag af de udfyldte Skemaer være at trykke et Katalog.

Dyrskuerne var en meget vigtig del af foreningernes arbejdsprogram allerede fra starten af. Fra 1885 havde staten åbnet mulighed for, at man kunne søge tilskud til dyrskuet og til præmiering for »ypperlig« dyrkning af huslodder.
Det første års bedømmelse af huslodder er interessant for os at læse.

2den Præmie, 15 Kr.,

Nr. 1, Søren Pedersen af Kærby.

Ansøgeren har særlig gjort sig fortjent til 2. Præmie ved Brugen af Spaden. Han graver sin Brakjord, der er tilsaaet med Boghvede, efterhaanden som den bliver afgræsset. Han har gravet og renset en stejl Bakke, hvor der nu i Stedet for Lyng gror gode Karlofler, Der spores Flid og Sans for Forbedring. Huslodden ligger et langt Stykke udenfor Byen.

Ved foreningens efterårsgeneralforsamling blev bedømmelsen af huslodderne gennemgået, og der uddeltes ros og ris.
En anden opgave, som bestyrelsen tog fat på, var indkøb af tyrekalve af god afstamning. Kalvene måtte ikke være over 3 måneder, og der skulle indkøbes 4 stk. på Langholt Hovedgård i Vendsyssel.
Til at forestå indkøbet valgtes Espen Andersen; Hintze, Mariager Kloster; Faurschou, Frandsbjerg; Stenberg, Dyrbygård, som suppleant.
Nogle i medlemskredsen fremkom næsten straks efter foreningens start med et forslag om at søge et nært samarbejde evt. sammenlægning med den østre landboforening. På efterårsgeneralforsamlingen i 1885 skulle man behandle forslaget, men generalforsamlingen bestemte, at man ikke skulle arbejde hen mod en sammenlægning af foreningerne.
Der nedsattes et udvalg til at vejlede i læplantning, bestående af: Glenstrup, Ballegård; forp. Skjellerup; Riegels, Jomfrubakken; gartner Larsen, Fælledvej, og skovrider Nissen, Tornholt.

Foreningens budget behandledes og vedtoges:

Indtægter:	Kontingent	600 kr.
	Statstilskud til dyrskue	150 kr.
	Statstilskud til husmænd	100 kr.
	Overskud ved dyrskue	150 kr.
	Præmier fra Sparekassen	50 kr.
		1050 kr.
Udgifter:	Administration	100 kr.
	Præmier ved dyrskue	450 kr.
	Præmier, huslodder	150 kr.
	Analyser og foredrag	100 kr.
	Annoncer og tryksager	100 kr.
	Bestyrelse og generalforsamling	50 kr.
	Formand og kassererudgifter	100 kr.
		1050 kr.

På et bestyrelsesmøde d. 21. januar vedtoges reglerne for salg af de indkøbte avlsdyr kalve, og samme dag holdtes auktion over dem.

REGLER:

§ 1. Kalvene sælges med credit til 1. marts d.a. til vederhæftige og incassator bekjendte Kjøbere, i modsat fald forlanges contant Betaling eller Selvskyldnerkaution.

§ 2. I tilfælde af, at flere giver samme sidste bud, forbeholder bestyrelsen sig, at vælge mellem de forskellige købere.
§ 3. Kalvene modtages straks efter, at tilslaget har fundet sted, og står for Kjøberens regning og risiko.
§ 4. Kalvene sælges med lovpligtighed til at forblive i kredsen, og må ikke uden bestyrelsens tilladelse afhændes udenfor kredsen, og skulle da ved salg først tilbydes foreningen. De må ikke skæres det første år.
§ 5. I tilfælde af søgsmål må køberne underkaste sig bestemmelserne i forordningen af d. 25. jan. 1828.
§ 6. Købesummen indbetales til incassator, inden d. 1. marts med påløbne omkostninger, som anført i forordningen af d. 6. august 1824.
§ 7. Intet bud modtages under 1 kr.
§ 8. Der betales intet som helst salær.

I protokollen er anført stamtavle over tyrene, som var indkøbt på Langholt.

Kalvene solgtes til:	J. C. Skjødt, Kærby	52 kr.
	P. Ibsen, True	41 kr.
	Jensen, Volstedlund	52 kr.
	Samme	80 kr.

På denne handel havde foreningen et tab på 37,50 kr. Man finder dog grund til at fremhæve, at selvom foreningen havde et lille tab på at skaffe avlsdyrene, var det alligevel en god foranstaltning, idet man mange år efter kunne spore en fremgang i besætningerne. Navnlig fremhæves tyrens afkom i Kærby, som indtagende 1. pladsen på dyrskuerne.

Bestyrelsen vedtog i 1886 at yde 400 kr. til dyrskuet og 50 kr. til husmandslodderne. Forholdet til »De forenede Landboforeninger« var igen til debat, og man var enige om, at indmeldelsen skulle have fuld gyldighed.

Sekretær, cand. jur. Riegels, Jomfrubakken, holdt foredrag om plantningssagen i Jylland. Endvidere diskuterede man et emne fremsat af Helms, Amaliegård, gående ud på, at det ville være godt at afpasse besætningernes størrelse efter det forhåndenværende foder, i stedet for at fodre for svagt. Målet var, at man skulle have rigeligt foder hele året igennem. Proprietær Jørgensen, Fuglsø, var enig heri og rådede til at holde en mindre besætning og så fodre den des bedre, dog ikke bruge for meget korn eller kraftfoder, det var Schwensen, Trudsholm, og Stenberg, Dyrbygård, enig i.

Jens K. Skjødt

Samme år modtog bestyrelsen en skrivelse fra »De forenede Landboforeninger« med anmodning om at sende foreningens formand og næstformand til møde i Århus d. 17. maj 1886, hvor man skulle debattere forskellige forslag til forbedring af de økonomiske kår for landbruget, derunder nedsættelse af rentefoden på 1. prioritets obligationer og statens overtagelse af kommunernes skoler. Formanden indvilgede i at tage af sted.

Ved et bestyrelsesmøde d. 20. maj 1886 vedtoges det at henstille til kredsformændene at påse, at de præmierede dyr stadig beroede i kredsen, i modsat fald skulle præmierne tilbagebetales.

Man drøftede bedømmelsen af fremmede racer på dyrskuet og enedes om, at det jydske så vidt muligt skulle fremhæves..

Derefter holdt proprietær La Cour til Trinderup foredrag om: »Landbrugets fremtidige udsigter«.

Hvert af de følgende år holdtes dyrskue og bedømtes huslodder. Dyrskuereglerne justeredes, så at samlingernes størrelse skulle svare til gårdens hartkorn.

Indenfor husmandssagen gjorde gartner Larsen, Fælledvej, og lærer Dystrup, Gassum, i mange år et stort arbejde såvel ved bedømmelsen som ved at uddele ris og ros til deltagerne i konkurrencerne, dette foregik gerne ved efterårsgeneralforsamlingerne. Der var mange småkårshjem, som fik en fortjent opmuntring. Nogle af dem benyttede køerne som trækdyr ved markarbejdet, i mange tilfælde gravedes jorden med spade,

endda indvinding af ny jord fra hede og mose udførtes mangen gang med spaden. Der blev merglet og grøftet, samlet sten og dræningen begyndtes så småt. Man lagde ved bedømmelsen vægt på besætningens tilstand, staldgødnings og ajles opbevaring og orden i og omkring husene. I efteråret 86 rejser apoteker Meyer og propr. Clausen, Vellinggård, fra egnen og i deres sted valgtes konsul Sorvad og gdr. Johnsen, V. Tørslev. Der valgtes kredsformænd for Gjerlev-Enslev og Kastbjerg-Ø. Kondrup. På ekstraordinær generalforsamling i december 1886 ville Pr. Aarup, Svenstrup Hougaard, af helbredshensyn holde op som formand og ligeledes ønskede J. C. Skjødt, Kærby, at fratræde, men der opgives ingen bestemt grund.

Ved samme lejlighed drøftedes muligheden af at lægge denne og den østre forening sammen til en forening, det blev overladt til bestyrelsen, at arbejde med sagen. På en ekstraordinær generalforsamling var der nogen stemning for sammenlægning, men der står ikke noget om det senere i notaterne.

Til ny formand valgtes cand. jur. Riegels, Jomfrubakken, men foreslået var også Espen Andersen, Kærby, og proprietær Stenberg, Dyrbygård, samt Møller, Assens. Proprietær Thuesen, Vellinggård, holdt foredrag over grundtræk - »grundtræk for Majroer i særdeleshed« - og nyt foderstof.

På et bestyrelsesmøde i januar 1887 blev forelagt forslag til love for en tyreholdsforening, men bestyrelsen antog ikke, at det ville have interesse. I stedet sendte man en komité til Overgård for at købe 3-4 gode tyrekalve. I protokollen er anført stamtavler for tyrene, som købtes på Langholt og Overgård, og nogle af navnene på tyrefædrene går igen, deraf kan man se, at man på Overgård nok har hentet sine avlstyre på Langholt.

Der blev købt 5 tyrekalve, for 142 kr., og de solgtes denne gang for 180 kr., man havde jo så heller ikke så lang en fragt, sidst havde man tilladt sig den flothed, at give 67 øre i drikkepenge, dem har man også sparet denne gang.

Bestyrelsen vil også gøre noget for planteavlen, idet man vil skaffe godt kløver og græsfrø til medlemmerne. En liste til bestilling vil ligge til tegning hos bestyrelsesmedlemmerne.

Fjerkræavlen havde også foreningens bevågenhed, man indmeldte sig i »Foreningen for Fjerkræavl« og betalte 2 kr. i kontingent.

Igen indbyder man den østre forening til drøftelse om evt. sammenlægning. - Der vælges dommere til eget dyrskue og til Fællesskuet i Randers. Til det lokale dyrskue vil man gerne leje en plads og det bestemmes at tombolagevinsterne maximalt må koste 30 kr., og at de skal købes hos

byens borgere, som er medlemmer af foreningen. Medlemmers børn, som er i følge med forældrene, har gratis adgang til dyrskuet.
Den 16. juni holdtes et fælles bestyrelsesmøde med den nordøstlige forening for drøftelse af sammenlægning af de to foreninger til een. Man var enige om adskillige punkter for en sammenslutning. »Dog ansaaes det for retteligt at faa Sagen endelig afsluttet recommanderet, at Bestyrelsen fra hver Side forpligtede sig til at møde ved en ekstraordinær Generalforsamling, som hver Forening indkalder til hver for sig i Løbet af September Måned«. Beslutningen er underskrevet af: Chr. Riegels, Schmidt, Egens, S. H. Pabst, A. Volbøll, A. Rasmussen, C. P. Andersen, S. Schwensen, A. Hansen, J. Johnsen, S. Thorsen, I. Erikstrup, Jens S. Møller, Sorvad, og med nogen afvigende mening: Faurschou, Espen Andersen.
Der er imidlertid ingen tilgængelige oplysninger om, hvad der siden er sket vedrørende denne sag. Det tyder dog på, at man har fundet det naturligt at undlade sammenlægning, men har valgt at arbejde tæt sammen.
I marts 1888 vedtager bestyrelsen, at der skal afholdes en smør- og osteudstilling d. 4. april. Der må bruges 30 kr. til præmier. Som dommere valgtes Thuesen, Vellinggård; Stents, Hobro; suppleant Sorvad og A. Pedersen; entré 25 øre. efter udstillingen holdtes »Festmåltid« à 1,25 kr.

Chr. Riegels

For os er det ganske sjovt at se, at præmietagerne var private landmænd. Der var en klassedeling efter antal køer: 1. klasse over 20 køer, 2. klasse 8 - 20 køer, 3. klasse 3 - 8 køer og 4. klasse 1 - 3 køer. Der var 17 præmietagere ialt, boende fra Hadsund til Purhus, som deltog i smørudstillingen. I ostekonkurrencen var der kun 3. I fællesspisningen efter udstillingen deltog 115 personer.
På forårsgeneralforsamlingen i 1888 diskuterede man dyrskuet i forbindelse med valg af dommere, og det vedtages, at ingen blandingskreaturer i fremtiden må få præmie ved dyrskuet.
Det vedtoges som 1. »Behandling«, »at alle medlemmer af landboforeningen uanset bosted skulle anse Mariager forligskommission og herredsting som rette forum«.
12. juni 1888 holdtes møde i anledning af påtænkt oprettelse af andelsmejeri i Mariager. Skolelærer Christensen, Handest, holdt foredrag om andelsmejeriernes betydning for landbruget.

I december samme år nedsattes et udvalg som skulle rejse til Katholm for at købe halm, der ved auktion skulle afsættes til medlemmer.
Foreningen hjemtager i 1889 tilskud fra Indenrigsministeriet til husmandsrejser. Det er første gang det er omtalt, det drejer sig om 3 beløb à 30 kr. Rejserne skulle gå til Fredericia og Kolding-egnen.
Generalforsamlingen i efteråret 1889 kårer Aarup, Svenstrup Hougaard, til formand, og det må have været mod hans ønske, for der bliver afholdt en ekstraordinær generalforsamling kort efter, hvor man vælger S. Vestergaard, Randrup, til formand.
S. Vestergaard var foregangsmand som hedeopdyrker, og arbejdede for plantningssagen og for mosebrug.
Der dannes hesteavlsforeninger i foreningens område. Den første hingst, Valdemar, blev opstaldet i Gettrup.
I 1890 besluttede man i bestyrelsen, at medlemmer, der er i restance med kontingent d. 1. juni bare skal slettes af medlemslisten. Entré til dyrskuet er 20 øre for mænd, 25 øre for damer, dog har medlemmer fri adgang. Ved efterfølgende bal betaler mænd 65 øre, damer 35 øre. Foreningens budget er på 850 kr.
Foreningen indmelder sig i Hedeselskabet i 1892. Og man modtager en henvendelse fra Landhusholdningsselskabet om at lave forsøg med bygdyrkning og med avl af Barresroer.
Ved generalforsamlingen i 1893 holdt forstander Fr. Hansen foredrag om dyrkning af forskellig jord, navnlig sandjord. Man indgår den aftale med gæstgiveren, at man skal betale 20 kr. for leje af mødelokale, og at værten skal give det samme beløb til præmie ved dyrskuet.
I 1895 må man have følt sig foranlediget til, at nu skulle der ske noget. Efter uddeling af 800 stk. opråb holdt man et velbesøgt møde, hvor lærer Vaaben, Fårup, holdt foredrag om: Almindelige landøkonomiske betragtninger.
I 1895 vil man gerne uddele præmier for lang og tro tjeneste. Og man mener, at bøder fra tyendesager passende kan anvendes hertil, man vil ihvertfald henvende sig derom til forligsmæglerne.
Forslag til nye love forelægges i 1896 af sagfører Buemann. Lærer Møller, Lindet ved Vejle, holder foredrag om hønseavl. Lovene vedtages endeligt ved 2. behandling i 1897. Eksemplarer af disse love er i behold. Budgettet er nu på 970 kr.
I august 1897 afholder man en redskabsprøve på Mariager Klosters mark. Landbrugsministeriet (det er første gang vi støder på forbindelse mellem foreningen og Landbrugsministeriet) udpeger en dommer, landstingsmand Breinholt, Vestervig, og endvidere højskoleforstander, maskininspektør E. Jørgensen, Abbed, endvidere de af landboforeningen

valgte dommere. Der var plove, som for os kun har historisk betydning, nemlig Rudolph Sachs og Saxo og en tysk plov, foruden en lang række andre enkelte- og dobbeltplove.
Der blev givet karakterer med betegnelser som komplet og smukt arbejde til ret tarveligt arbejde. Der deltog 18 forskellige plove, som ved bedømmelsen blev inddelt i klasser. Inspektøren holdt foredrag om plovprøver, som det Kgl. Danske Landhusholdningsselskab havde afholdt. To husmænd tildeles i 1898 præmielån. Man forhandler om oprettelse af en forskudsforening. Det må vist formodes, at være et låneinstitut på kort sigt.
Foreningen giver i 1899 tilslutning til oprettelse af en midtjysk længdebane. Ligeledes gives der tilslutning til et fremsat forslag om revision af alderdomsunderstøttelse. Foreningen ønsker ikke at fortsætte samarbejdet med Randers Amtshusholdningsselskab om fællesskuet, og det bortfalder i dette år.
Fællesledelsen anmoder om, at få dækket et underskud på 16 kr. 02 øre.
Dette efterår, 1899, vælges N. P. Raj, Assens, til foreningens formand. Den nye formand indleder forhandling med både den nordøstlige, den nordvestlige og Hobro Landboforening om et fælles møde i Mariager til drøftelse af landbrugets tiende og skatteforhold.

Søren Vestergaard

Konsulent Hansen, Askov, brevveksler med foreningen, for at få igangsat gødningsforsøg.
I 1902 foretages en fællesrejse gennem den østlige del af foreningens område, det må have været med hestevogn, turen gik over Kærby, Skrødstrup til Falslev. Man beså landbrug, mejeri og brugsforening og skole, der sluttedes af med fællesspisning, hvor 100 personer deltog.
I 1904 fremkom forslag om en bane over Onsild til Mariager og videre til cementfabrikkerne og Hadsund. Søren P. Sørensen, Søbjerggård, kom med forslaget til anbefaling af landboforeningen og håndværkerforeningen.
Madsen Mygdal var foreningens foredragsholder i 1905 over emnet: »Hvorledes opnår man mest lønnende markbrug«. Det må have vakt visse tanker, for i 1905 nedsætter foreningen et planteavlsudvalg. Mads Nielsen, Falslev, blev formand. Der blev konkurrence for markbrug, man betalte et beløb: 1 - 3 td. hartkorn 3 kr., over 3 td. hartkorn 5 kr., under

1 td. hartkorn kan ikke deltage. Beløbene her var af samme størrelse som kontingentet, men man kunne så også opnå præmie.
På initiativ af Landboforeningen for den nordvestlige del af Randers amt foretog denne og Mariager sammen med den nordøstlige forening en fælles udflugt med sejltur på fjorden og påfølgende fællesspisning. Turen foregik d. 31. juli og der deltog 335 personer. Ved spisningen var der foredrag af forstander Nybo, Ødum.
Samme efterår drøftes muligheden for at medvirke til oprettelse af en planteavlsstation i Østjylland. Man indkøber sædehavre i Ringsted til medlemmerne, det koster 13 kr. pr. 100 kg. Man har foredrag af en konsulent Fenger, som taler om billig sommerfodring, han anbefalede nedkuling af roeblade.
På generalforsamlingen i november 1907 overlades det til bestyrelsen sammen med husmandsforeningen og landboforeningen for den nordøstlige del af Randers amt at antage en konsulent.
Fra 1908 har vi konsulent Henriksens beretning om gødningsforsøg. Der har været aftenskolevirksomhed flere steder i kredsen.
Tiden da foreningen fylder 25 år nærmer sig, og i den anledning nedsættes et udvalg med det formål, at udarbejde et jubilæumsskrift. Der bevilges 200 kr. til dette arbejde ud af et årsbudget på 1140 kr.
I foråret 1909 blev dannet en auktionsforening omfattende både landboforeningen og husmandsforeningen i omegnen. Man har også dette efterår afholdt en prøve med roeoptagere, disse var dog ikke så veludviklede, at de kunne arbejde tilfredsstillende.
Jubilæet holdtes på Afholdshotellet, man betalte 50 kr. for leje af salen. Det store kaffebord kostede 1,65 kr. pr. kuvert. Naboforeningernes formænd var indbudt. Ved jubilæet udnævntes Aarup, Svenstrup Hougaard, S. Vestergaard, Randrup, og konsul Møller, Dania, til æresmedlemmer. Der deltog ca. 150 i festligheden.
Efter at foreningen havde bestået i 25 år havde den overstået en del vanskeligheder, men den havde en stor støtte i at idealistisk indstillede personer støttede foreningen både moralsk og ved store frivillige bidrag af egne og virksomheders midler.
Foreningen har arbejdet tro mod det oprindelige formål. I 22 af de 25 år har husmænd fået tilskud af staten via landboforeningen. Ialt er der ydet 408 husmandspræmier til et beløb af 5.730 kr.

1909 - 1934

I jubilæumsåret var Niels Pedersen Raj formand for landboforeningen, de øvrige bestyrelsesmedlemmer var forpagter N. M. Kruse, Svenstrup Hougaard, næstformand; Jens Poulsen, Falslev; P. C. Hansen, Fjelsted; Kr. Møller, Kærby; Marinus Nielsen, Hou; og Thor Thorsen, Hem. Sekretær Chr. Vestergaard, Mariager Klostergård.

Konsulent C. Henriksen, Dalbyover, virkede som konsulent for foreningen i en periode fra 1908 og til 1911. Henriksen var ansat af den nordøstlige forening i 1906. Til at tage sig af planteavlsopgaver nedsatte man et udvalg vedrørende plantesygdomme.

Man købte en sprøjte til anvendelse af medlemmerne, det blev dog ingen succes, vi kan vel også tænke os, at man ikke havde ret mange midler at komme i sprøjten, sammenlignet med, hvad vi har. Efter få år afhændedes sprøjten igen.

Konsulent Henriksen

Ved generalforsamlingen stemte man om, hvorvidt man skulle opsige konsulenten, eller man skulle bevare forholdet. Der stemte 12 for opsigelse og 11 imod.

I 1914 bevilger foreningen 400 kr. til hjælp for indkøb af en forsøgs- og fremavlsgård for Foreningen af jydske Landboforeninger, på den betingelse, at man ikke forpligtede sig yderligere.

Bestyrelsen vedtager at indkøbe 10 t sædehavre og 2,5 t sædebyg til videresalg til medlemmerne.

I 1915 arbejder man med et forslag om køb af et stykke jord til forevisningsmark og dyrskueplads, de fleste nulevende vil vide, at det er arealet, hvor der er cementstøberi, og hvor der i dag er træning for hunde. Arealet blev købt i 1917, og delvis financieret ved, at foreningen fik overladt 3.200 kr. af forskudsforeningens reservefond. Købsprisen for arealet var 5.000 kr., og det tilhørte brygger Schwensen, Mariager. Pengene slog ikke til, så man optog både 1. og 2. prioritet dertil.

Til brug for auktionerne ville man bygge skure, og til financiering deraf pålægger man hvert nummer dyr en afgift på 25 øre.

I 1918 antog man konsulent J. Løvendahl Jensen til at lede og passe forevisningsmarken, og lave forsøg. Produkterne fra forevisningsmarken var en del af hans løn. Staten gav i et åremål et vist tilskud til dette

arbejde, men det nedsattes først, og senere bortfaldt det helt, og dermed var grundlaget for at fortsætte dette arbejde bortfaldet. Løvendahl Jensen blev i Mariager til 1922.
I 1922 modtager landboforeningen et forslag fra Middelfart landboforening om at støtte tanken om oprettelsen af en Lillebæltsbro. Der står: »at sagen henlagdes og ventelig vil få lov at ligge urørt siden«. Man kunne ikke forestille sig, at det skulle blive muligt at bygge denne bro nogensinde. Vi véd, at det skulle gå helt anderledes, at teknikken i dag på alle områder er langt længere fremme, end de fleste drømte om dengang.
Der meldte sig mange opgaver, som foreningen måtte tage sig af, i 1917 vælger man et udvalg for erhvervspolitik, og samme år vælges for første gang et husdyrbrugsudvalg bestående af Thor Thorsen, Jens Jensen og A. Skovrider. Og penge skulle der jo også til til de forskellige opgaver. Kontingentsatserne måtte justeres, de kom til at gå fra 1 til 7 kr. efter ejendomsskyld. Da det kneb, optog man lån i forevisningsmarken på 3.000 kr. i 1918. Senere, nemlig i 1923, kom der forslag om at sælge arealet, der var udsigt til, at Mariager by ville købe det. Men der var ikke enighed i medlemsskaren om, hvorvidt man skulle afhænde arealet, først havde man solgt det til en køber for 7.000 kr., men denne beslutning kuldkastede generalforsamlingen. I stedet ville man forsøge at skaffe midler til driften ved frivillige bidrag. Men det var ingen varig løsning. Det hele endte med, at hele herligheden solgtes til en nystiftet organisation kaldet »Klostervænget«. Man fik vist 7.500 kr. for dette aktiv, men så var det jo også væk, og pengene hurtigt brugt. Det havde været ideelt om vi havde haft denne plads, da vi skulle bygge det nye landbocenter. Men det var umuliggjort af en uomstødelig fredning.
På denne tid må der være rejst visse krav med hensyn til ydelsen på det på dyrskuet fremstillede kvæg, det fremgår nemlig af protokollen, at man søger om dispensation for ikke at kunne opfylde kravet.
Foreningen fik på denne tid mulighed for at kunne formidle driftslån til mindre jordbrugere. De delegerede skal forhandle med kaptajn Pedersen om afholdelse af regnskabskursus. Til dækning af deres omkostninger ved mødet får de hver overladt 20 kroner.
Foreningens økonomi viser lavvande, og man forsøger at øge foreningens indtægter ved at få en andel af auktionssalæret, der blev 0,5% til deling mellem de 4 tilsluttede foreninger.
Det kneb åbenbart noget med husdyrbrugets standard, idet man må søge dispensation vedrørende kontrolregnskaberne efter husdyrloven. Køer og tyre kan opnå præmie uden kontrolregnskab. Dyrskuedommerne får også en reprimande, fordi de er for lidt kritiske. For at nedskære udgifterne ved dyrskuet foresloges, at ordningsudvalget selv skulle foretage det

praktiske med opstilling ved dyrskuet. Dette forkastedes dog. Man vil hellere spare noget på katalog og frokost. Man sælger i 1930 et lille hjørne af dyrskuepladsen til portør Peter Møller for 1500 kr.
Foreningen vil fejre 35-årsdagen under beskedne former, med Troels Pedersen-Dalum som foredragsholder.
Der foretages svinetælling d. 10. januar 1920. Samme år tegner foreningen kartofler til eksport til Østrig. Man indleder et samarbejde med husmandsforeningen, men hvori det bestod oplyses ikke. Planteavlsudvalget arrangerer »udflugter«, formentlig nær det samme som vi forstår ved markvandringer. Man nedsætter et udvalg til bedømmelse af brugene i markkonkurrencer.
I anledning af en mund- og klovesygeepidemi holdes møde med politiet for at drøfte modforanstaltninger.
I 1924 fejres foreningens 40 års jubilæum, hvor Niels Raj udnævnes til æresmedlem. Pedersen-Dalum holder festtalen.
Året efter drøftes på generalforsamlingen muligheden for at ansætte en konsulent sammen med naboforeningerne.
I 1925 vedtages det i forståelse med hovedorganisationerne, at der skal være marked i Mariager hver første torsdag i måneden. Foreningen bearbejder kommunen for at få gang i rågebekæmpelsen. Kontingentet sættes op med 1 krone gennem hele skalaen, så den nu går fra 2 til 8 kroner.

N. P. Raj

Som tidligere afsløret bekræftes det, at man ikke besad helt den samme ildhu i foreningsarbejdet som tidligere, idet man må indføre et bødesystem for ikke at møde til indvarslet bestyrelsesmøde. Taksten blev:

at komme ¼ time for sent	0,50 kr.
at komme mere end ¼ time for sent	1,00 kr.
udeblivelse	2,00 kr.

Man tilslutter sig en protest fra De samv. danske Landboforeninger mod overskyldrådets fastsættelse af ejendomsskylden.
I et møde i 1927 er konsulent Sv. A. Rasmussen til stede, men der står ikke noget om ansættelsen, men på den tid var det måske nok med en mundtlig aftale.
Foreningen nedsætter et ungdomsudvalg i 1927, og ungdomsarbejdet kommer derefter ind i et mere planmæssigt leje, det eneste tidligere ungdomsarbejde var vel præmiemalkningerne ved dyrskuerne.

N. Kruse

J. Poulsen

P. C. Hansen

Marinus Nielsen

Th. Thorsen

Chr. Vestergaard

Bestyrelsen vedtager, at der må hverves flere medlemmer, og jagtmarkerne bliver Dyrby og V. Tørslev. Sekretæren, Chr. Vestergaard, opsiger stillingen som foreningens sekretær efter 36 år, og konsulent Rasmussen får det overdraget. Man forhandler om oprettelsen af en tyendespareforening.

I 1929 får man en henvendelse fra banen, idet man gerne vil have slagterisvinene som gods til samme pris, som bilerne kunne gøre det for. Prislejet kan ses af, at en dyrskuefrokost kostede 2,50 kr.

På denne tid gennemføres der systematiske jordbundsundersøgelser i sognene. Disse undersøgelser udførtes dels af Hedeselskabet og dels af de lokale konsulenter. Der udarbejdedes farvelagte kort, hvor den røde farve betød kalktrang, og de var næsten røde over det hele.

Ved efterårsgeneralforsamlingen i 1929 havde man indkaldt forstander Jørgensen, Malling, til at tale om »Landbrugets økonomiske forhold«, han anbefalede meget stærkt, at mange flere gik i gang med regnskabsføringen. – Der træffes aftale med Gjerlev-bladet om, at det skal være medlemsblad.

Konsul Møller

I 1930 er kontrolforeningsarbejdet så godt i gænge, at man kan udelukke ikke kontrollerede dyr fra dyrskuet. Foreningens regnskab balancerer med 4.240,80 kr., der er et underskud på 384,44 kr. Foreningen arbejder med plantningssagen i forbindelse med Hedeselskabets repræsentant, Fischer, Hjedsbækgård.

Omkring 1930 er der stadigvæk et godt samarbejde med såvel Landboforeningen for den nordøstlige del af Randers amt som med den nordvestlige landboforening. Der er stor interesse for konkurrence mellem hele markbrug. I 1931 drøfter man muligheden for at få auktionssalæret sat ned ved samtale med konsulent Henriksen. Man forsøger, at få statens andel slettet eller nedsat, men det lykkes ikke denne gang.

Foreningen får dette år ny formand, idet Helmar Floor vælges. Hedeselskabet tager prøver af mergelen ved Maren Mølle, og man arbejder for at få udkørselen i gang, prisen er 20 kr. pr. favn. Det noteres kort uden kommentarer, at planteavlsudvalget skal tage sig af sprøjtning af frugttræer. Foreningen skifter auktionsholder, det bliver konsulent Rasmussen. Af planteavlsopgaver nævner man, at man vil lave udbyttemålinger i græsmarker. Baconleverancen til England nedskæres med 16%. – Det bestemmes at grundforbedringsplaner, som udarbejdes af konsulenten

for ikke medlemmer skal betales med 10 kr. pr. stk., og kørselen derved med 20 øre pr. km.
I 1934 dannes en husmoderforening i landboforeningens område, der er lige straks 331 medlemmer, siden hører man ikke ret meget til den.
Konsulent Poulsen Pedersen holder det år foredrag om bekæmpelse af kvægtuberkulosen. Der oprettes en husdyrformidling med Frits Pabst som formidler mellem sælger og køber. Det koster 10 øre pr. gris og 1 kr. for en hest eller en ko, og så står der, at det gælder også husmænd, men det betyder vel ikke, at man deltog i hvid slavehandel, men snarere at denne mulighed også stod åben for dem.
Foreningens 50 års jubilæum fejres med 165 foreningsmedlemmer og indbudte fra naboforeninger, som man havde det godt med. Det kostede 2 kr. at være med til festen. Der blev udgivet et jubilæumsskrift.
Disse sidste 25 år betegner en stille periode i foreningens historie. De seneste år var en trang tid for erhvervet. En verdensomfattende krise ramte hele samfundet. Priserne på husdyr faldt. En kælvekvie kostede 125 til 140 kr., og da slagtesvin var billigst, fik man kun 100 kr. for 3. Men da så svinekortene blev indført, fik man en bedre pris for de grise, man havde kort til. Mange gårde var gået på tvangsauktion. Nye brugere kunne flytte ind mod at overtage gælden. Så det var let at forstå, at der ikke var megen optimisme eller foretagsomhed. For at det hele ikke skulle være gråt i gråt, arrangerede man hvert år en festlig sammenkomst med forskellig underholdning.

1934 - 1959

Når man vælger at dele tiden op i 25-års afsnit, vil der jo altid være nogle ting, som især bliver stående i erindringen som hørende til et tidsafsnit, men det er jo ikke så enkelt, at det lige præcist skifter på datoer. Man må forestille sig, at udviklingen har et jævnt forløb, så den ene periode går stille over i den anden.
Vi sluttede sidste afsnit med at omtale, at der var krise. Det var meget alvorligt ikke bare for landbruget, men også for det øvrige samfund. Der var stor arbejdsløshed, og megen fattigdom i mange hjem. Det var dengang københavnske arbejdere kom til Jylland i »Det flyvende korps« for at plante læ. Mange landmænd kunne ikke engang betale ydelsen til kreditforeningen, og det var temmeligt almindeligt, renterne blev tilskrevet hovedstolen. I mange landbohjem kendte man til at have »vekselstrøm«,

en strøm af veksler. Uagtet fødevarer var billige, så havde man i mange landbohjem ikke råd til at spise dem. Sødmælken skulle f.eks. til mejeriet. Der kom skummetmælk retur til grisefoder, og den brugte man mange steder i husholdningen, ikke bare til madlavningen, men også til at drikke.

Der var småt med penge, og der var megen anden elendighed. Tuberkulosen ramte mangen besætning med stor dødelighed til følge, og ikke så få familier blev smittet af kvæget eller omvendt. Så undertiden kunne hele bestanden af mennesker og husdyr på en ejendom uddø i løbet af meget kort tid.

I 1935 arrangerer foreningen et møde om svinereguleringen, som jo stadigvæk var et problem. De svin, man havde kort til, fik man en ret god pris for, for de øvrige måtte man nøjes med en meget lavere pris. På denne baggrund blev svinekortene et handelsobjekt. Korthandlere blev lige så velnærede som grisehandlere, og de blev ikke så beskidte. En del landmænd lånte kort af hinanden eller byttede, så kortenes gyldighed og grisenes størrelse kom til at passe sammen. I forbindelse med overskudsproduktionen bl.a. af bacon var man i foreningen meget optaget af afsætningsforholdene, og de var tit emner for foredrag og diskussionsmøder. (Ikke medlemmer skulle betale 1 kr. for at komme med til møderne). At erhvervet var trængt på denne tid - på det økonomiske område - ses bl.a. af, at man ved flere sammenkomster fremsatte resolutioner. Skatterne omtales som tyngende. L.S. fisker i rørte vande. Man støder på navne som Nikolajsen, Kejsegården, og Andersen, Kringelhovgård. I 1941 gennemføres en kronehævning på 8%, hvilket vel må betyde en revaluering. På den tid havde vi en fast valutakurs overfor sterling på 22,40, den må så være ændret til 24,19.

Helmar Floor

I 1936 kom der forslag fra den nordøstlige forening om oprettelse af en regnskabsforening. Allerede i 1909 var auktionsforeningen dannet, og nu fremsattes forslag om bygning af en auktionshal i Mariager, og det vandt tilslutning, men senere er jeg ikke stødt på, om det blev til virkelighed. Randers Amtshusholdninsselskab fremsætter i 1937 forslag om, at alle foreninger i amtet skal opkræve kontingent efter de samme linier. I 1938 kom en ny epidemi af mund- og klovesyge. Husdyrudvalgene foranstalter årligt kåring af køer. Og ligeledes blev regelmæssigt foretaget kåring af hopper.

Foreningen havde på den tid opnået en tegningsret til 4.000 tønder kartofler til fabrik i Hobro, og de fordeltes til medlemmer. En tønde spritkartofler med 17% stivelse kostede 8 kr. Fordelingen af denne ret gav ofte anledning til skærmydsler. Den ofte omtalte og meget kritiserede afgift på auktionerne bortfaldt i 1939. Samme år byggedes ved fælles anstrengelser hus på dyrskuepladsen til opbevaring af materiel. Smedegaard, Frandsbjerg, skænkede materialerne til huset og Aage Pedersen, Fjelsted, og konsulent Rasmussen hjalp til med hammer og sav, så huset blev rejst. Af vedlagte regning kan man se lidt om priserne dengang, en pose cement 2 kr., en tømrerløn for 1 time var 1,70 kr. Konsulent Rasmussen lagde 400 kr. rentefrit ud, som foreningen kunne afdrage ved lejlighed.

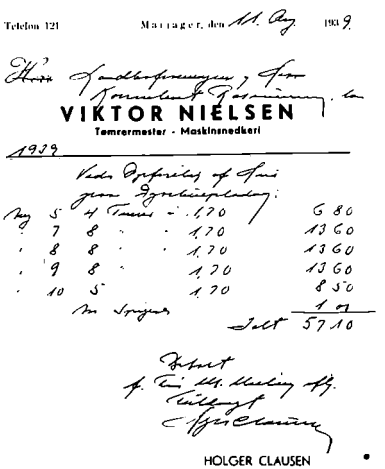

Telefon 121 Mariager, den 11. Aug 1939

Hr. Handelsforeningen, Hvm
Formand for Foreningen, Hr.

VIKTOR NIELSEN
Tømrermester · Maskinsnedkeri

1939

Vedr. Opførelse af Hus
for Ejendomsbesidder

Aug	5	4 Timer	1,70	6 80
	7	8 "	1,70	13 60
	8	8 "	1,70	13 60
	9	8 "	1,70	13 60
	10	5 "	1,70	8 50
				1 01
			Sum Arbejde	57 10

Beløbet
for Tømrerarbejdet
modtages
Tilbage
Hjørdansen

HOLGER CLAUSEN
Landsretssagfører
MARIAGER

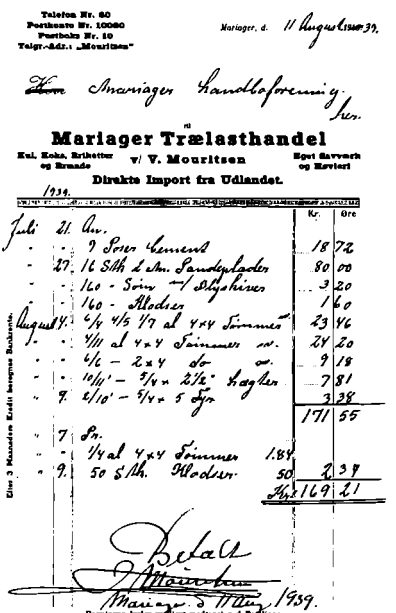

Telefon Nr. 60
Postkonto Nr. 10080
Postboks Nr. 10
Telgr.-Adr.: „Mouritsen"

Mariager, d. 11 August 1939.

Hr. Mariager Handelsforening
for

Mariager Trælasthandel
Kul, Koks, Briketter og Brænde
v/ V. Mouritsen
Eget Savværk og Høvleri

Direkte Import fra Udlandet.

1939

			Kr.	Øre
Juli	21.	Aur.		
	"	9 Sække Cement	18	72
	27.	16 Stk 2 Tm. Sandplader	80	00
	"	160 - Sorn m/ Skjæhuller	3	20
	"	160 - Klodser	1	60
August	4.	4/4 4/5 1/7 al 4×4 Tømmer	23	46
	"	4/11 al 4×4 Tømmer m.	24	20
	"	4/c - 2×4 do m.	9	18
	"	10/11' - 5/4 × 2½" Hagler	7	81
	9.	8/10' - 5/4 × 5 Lyr.	3	38
			171	55
	7.	Kr.		
	"	1/4 al 4×4 Tømmer 1.84		
	9.	50 Stk. Klodser 50	2	39
			Kr. 169	21

Elite 3 Mærkeden Kredit beregnes Bankrente.

Beløbet
Mariager d. 11 Aug. 1939.

Regningen bedes venligst modtaget ved Forfaldstid.

I 1940 kom så krigen, og det meste af foreningens virksomhed måtte stilles i bero. Under krigen kom der mange penge til huse, hvor man havde nogle dyr at sælge. Der var jævnligt opkøb af heste til eksport til Tyskland, priserne var gode på både heste og kvæg. Foreningen fik tilbud fra en regnskabskonsulent om at starte en regnskabsforening, han blev antaget. Men konsulent Jørgensens ansættelse varer ikke længere end til 1941, hvor han siger sin stilling op. Man indleder forhandling med Hobro om fælles regnskabskonsulent, og foreningen nedsætter et regnskabsudvalg på 3 medlemmer sammen med den østre forening.

Flemming Juncker skulle tale ved et møde i foreningen, men han blev »forhindret« på grund af krigstilstanden.
Der er omtalt et livstegn fra husmoderforeningen, idet den vil ansætte en husholdningskonsulent sammen med Hobro.
På denne tid har man samarbejde med husmandsforeningen om dyrskuer, ungdomsarbejde og forskellige ting.
Under krigen skulle gårdene aflevere korn. Det var enten en pålignet mængde til en fast lav pris eller også kunne man tage »forbehold«. Det ville sige, at man måtte beholde en vis mængde til besætningen efter dennes størrelse, det skulle så anmeldes til kontrol ved høst og tærskning, så en ansat kontrollør kunne møde op for at se, at det gik rigtigt til. Det kneb med foderkorn, og det blev almindeligt, at man fodrede grisene med bederoer eller kogte kartofler.

Konsulent Sv. A. Rasmussen

I 1941 havde Mariager by jubilæum, og i den anledning viste landboforeningen en opmærksomhed. Der er på denne tid begyndt en almindelig prisstigning, som også gælder konsulentlønninger. Rasmussen får sin løn sat op fra 3.000 kr. til 4.200 kr. årligt. Der måtte forhandling til, det var før den automatiske lønregulerings tid. Ligeledes indføres tvungen pensionsordning. Staten betalte det halve, konsulenten og foreningen hver en fjerdedel, det var i 1943.
Regnskabskonsulent Nissen Pedersen kom regelmæssigt til foreningens generalforsamling, og talte om det økonomiske resultat for det forløbne år. Husmoderforeningen tildeles de sædvanlige 100 kr., men får besked om at yderligere tilskud ikke kan ventes.
I 1944 drøfter man oprettelsen af en kvægavlsforening for kunstig sædoverføring. Egnens landmænd kan blive medlem af en sådan forening for Randersegnen.
I 1945 deltager formanden i et møde i Randers om antagelse af en bygningskonsulent. Ordningen kom i stand, den skal virke på den måde, at de, som benytter konsulenten, skal betale den del af lønnen, som staten ikke betaler ved tilskuddet. På samme tid omtaler protokollen, at der er en såkaldt tyendespareforening. Prisstigningen fortsætter, bl.a. stiger konsulentlønnen fra 4.200 til 4.800 kr. Kontingentskalaen spænder fra 4 - 12 kr.
Efter krigens slutning stiger foreningens aktivitet. Man tilbyder medlemmerne kursus strækkende sig over 6 eftermiddage.

Foreningens regnskab udviser en formue på 2.778 kr. og et overskud på 795 kr.
I 1947 skal foreningen nedsætte et udvalg med det formål at behandle ansøgninger fra mindre ejendomme om tillægsjord. Mange af de små ejendomme fra tidligere udstykninger viste sig at være for små til at kunne være en enhed for et selvstændigt landbrug. Derfor indførtes en ordning med, at jordlovsudvalget havde forkøbsret, når en ejendom blev handlet med, til at gå ind og enten købe hele ejendommen eller fratage et stykke jord som tillægsjord til en mindre ejendom. Udadtil virkede denne ordning meget uheldig, som en slags misundelse eller magtmisbrug.
I 1948 opsagde foreningen ordningen med bygningskonsulenten, det kostede 700-800 kr., medvirkende hertil var, at det var vanskeligt at skaffe bygningsmaterialer. Foreningen forhandler sammen med andre foreningen om køb af markedshallerne og eksportslagteriet i Randers.
I 1949 er foreningens medlemstal oppe på 422, og så mange har der ikke tidligere været.
I 1940'erne og 50'erne voksede et samarbejde mellem landboforeningerne i amtet langsomt op, først til en løs, senere til en mere formaliseret organisation. Denne organisation dannede et udvalg til at varetage fælles interesser og opgaver, det såkaldte 5-mandsudvalg blev det til.
I 1950'erne arbejdede man med planer om ansættelse af en fodringskonsulent og en havebrugskonsulent, det sidste blev vist ikke til noget, det andet blev vel senere - i beyndelsen af 70'erne - til Fællesudvalget for kvæg og svin.
På det tidspunkt var husmandsforeningernes kontingent 5 kr. og landboforeningernes laveste takst var 4 kr., det var illoyalt, og derfor blev skalaen ændret til at gå fra 5 til 13 kr. Husdyrudvalget var det år med ved kåringen af 198 køer i foreningens område. Dyrskuet aflystes i 1951 på grund af for lille tilslutning.
Landboforeningen skal foreslå eller vælge medlemmer til et kornnævn. Det år er konsulent Rasmussen fraværende på grund af sygdom ved nogle af foreningens møder, han kommer sig dog heldigvis. Helmar Floor ønsker at trække sig tilbage, idet han afhænder gården til sønnen Viggo. Landboforeningen tilslutter sig at arbejde for en sukkerfabrik i Jylland. På det skattemæssige område kommer der et dekret om bunden opsparing, den er foreningen med til at protestere imod. Samme år, 1952, fejrer konsulent Rasmussen 25 års jubilæum. På denne tid blev skatteligningsarbejdet intensiveret, og der ansættes amtsligningsinspektører. Formanden protesterer kraftigt mod skatteplyndringen. I 1952 indstilles Thora og Chr. M. Nielsen, Vidtskue, til sølvmedaille for landboflid, og det samme gælder Marie og Anders Kristensen, Fjelsted.

På generalforsamlingen i 1954 drøftes spørgsmål om afsætning af landbrugsprodukter, derunder regulering af baconeksport. Der er forskellige synspunkter i landboforeningerne og husmandsforeningerne, og det er ikke ligefrem til gavn for samarbejdet.
Samme år opsiger konsulent Rasmussen sin stilling efter 27 år. Foreningen retter henvendelse til husmandsforeningen om evt. samarbejde om en ny konsulent.
Man drøfter også samarbejde med Randers Amtshusholdningsselskab. Tilskudsspørgsmålet var på dette tidspunkt uafklaret. Og i foreningen indså man, at der skulle flere midler til ved nyansættelse, idet Rasmussen beholdt den indtægtgivende financieringsforretning. Og den nye konsulent skulle have foreningsarbejdet som eneste indtægtsgrundlag.
Efter avertering og valg mellem mange ansøgere ansatte foreningen Chr. E. Lauridsen som konsulent i samarbejde med Landboforeningen for den nordøstlige del af Randers amt. Den nye konsulent skulle have 12.000 kr. i løn og kørsel for et år. Kontingentet steg med 5 - 7 kr.
Markederne i Mariager, Havndal, Dalbyover og Ø. Tørslev bortfalder ifølge skrivelse fra Landbrugsministeriet. Trods markedernes bortfald fortsætter konsulent Rasmussen nogle år med indskrivning af dyr. For os, som senere skulle varetage foreningens interesser, ser det mærkeligt ud, at man efterhånden afhændede foreningens aktiver. Ved at fortsætte ad den vej kunne man se til ende på foreningens muligheder.
Heldigvis viste medlemmerne forståelse for, at udviklingen måtte vendes fra at være passiv til aktiv, først og fremmest en aktiv rådgivning til gavn for medlemskredsen, så der var noget at stå sammen om. Man må sige ja til opgaverne, og prøve på at løse dem i stedet for at lade dem ligge og overgå til andre.
Ved konsulent Rasmussens afgang holdtes en lille fest på Skovpavillonen i Mariager med mange taler.
Da dyrskuerne i Mariager og Havndal, dels på grund af M- og K-syge og dels på grund af for lille tilslutning, skrumpede ind, indledte man forhandling med Rougsø og Randers, der havde det på samme måde, om at stille et nyt fællesskue an i Randers. Den første reaktion i Randers var: Så kan I jo bare melde jer ind i foreningen. Men ved utrættelige forhandlinger blev der dog med tiden et bedre klima. Navnlig Kr. Andersen var en varm fortaler for den sag.
Landboforeningernes formandsskab går ind for udsættelse af ejendomsvurderingen og ligeledes for at høstpantebrevenes indløsning udsættes til 1. januar.
Der begynder i disse år at komme traktorer frem, og foreningerne går med til at ansætte en maskinkonsulent, det koster 60 øre pr. medlem, og

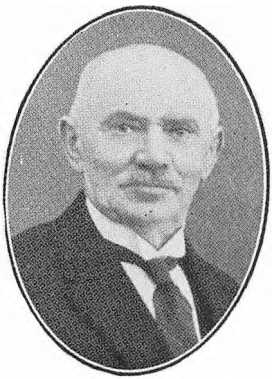

Chr. Iversen

P. Hadsund

Frits Pabst

Chr. Larsen

Chr. Nørager

Søren Jensen

den første maskinkonsulent blev P. Duedahl Pedersen. Foreningen fortsatte hvert år med at holde en teateraften eller lignende, det kunne gennemføres for en billetpris på 3 - 5 kr.
I sin sidste og 24. beretning oplyser Helmar Floor, at udgifterne er steget med 37% og indtægterne kun med 7. En langtidskontrakt på smørlevering til England er udløbet, vi fik kun 7,65 for smør, mens prisen på det fri marked er 8,05 kr. Prisen på bacon er 5,10 kr.
Kr. Andersen, Hem, valgtes til ny formand. Landboforeningernes nye Landsblad bliver en realitet i 1955. Prisen var 3 kr.
I 1957 starter landboauktionerne i Randers, som foreningerne er med i. Lokalt oprettes en svinekontrolforening. Muldvarpebekæmpelsen er til debat, og man mener, det er en kommunal opgave.
På organisationsplan drøfter man frihandelsområde og toldunion. Det er meget aktuelt at gøre noget ved det handelsmæssige, priserne er vigende, et slagterisvin faldt fra 300 til 200 kr., smør fra 7,50 kr. til 5,50 kr., kreaturer koster indtil 3 kr. pr. kg. Der var eksport af kartofler, til Sverige og Tyskland eksporteredes roer. Andre muligheder forsøgtes også, blandt andet arbejdede forstander Rosenstand, Korinth, for oprettelse af en kartoffelpulverfabrik på egnen. Ad lovgivningens vej arbejdedes med en kornordning og med imalingspligt. Statskonsulenten i U.S.A. mener, at der kan afsættes meget mere derovre.
Landboforeningerne anbefaler tilsutning til Fællesmarkedet, men det er tiden og navnlig befolkningen ikke moden til.
I 1958 gør man sammen med egnens pengeinstitutter et forsøg på at oprette en financieringsforening, men den var der ikke grobund for. Man kunne jo ikke låne penge på de samme vilkår, som husmandsforeningerne, her blev det jo nærmest til, at man var solidarisk om sikkerheden for lån, og den døjede man ikke med. Ved Landbohøjskolens 100 års jubilæum i 1958 bevilges et lille beløb som opmærksomhed.
En del medlemmer fik deres regnskab ført af en regnskabsfører Mikkelsen i Randers, som Rasmussen havde nær forbindelse med. Mikkelsen ønskede på dette tidspunkt at få arbejdet afviklet, og foreningen henvender sig til konsulent Nissen Pedersen, Hobro. Men Nissen Pedersen ønsker ikke at påtage sig flere pligter, og han foreslår en deling af området. Til regnskabsarbejdet betalte man på dette tidspunkt 1,50 kr. pr. 1.000 kr. ejendomsværdi.
I Hobro var man begyndt med landboauktioner og landboforeningen fik ret til at handle på disse auktioner i 1959, men det afkast auktionerne gav, var man ikke tilbøjelig til at ville lade foreningen få del i. Kontingentet forhøjes med 25%.
Maskinkonsulent P. Duedahl Pedersen afløses af P. Højgård Rasmussen.

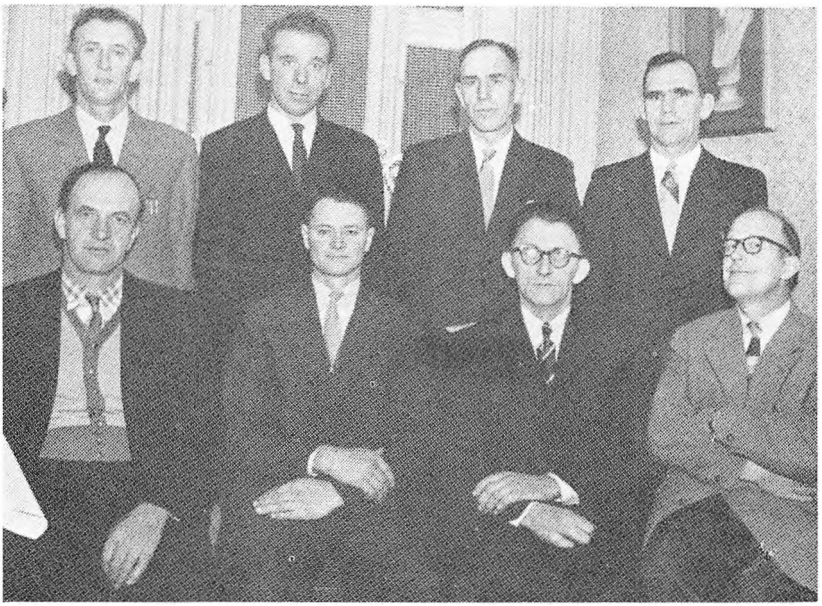

Foreningens bestyrelse ved 75 års jubilæet.
Stående: E. Holdensgaard, Søren Pedersen, Hjalmar Petersen, Magnus Jensen. - Siddende: Villy Nielsen, Elmar Jensen, Kr. Andersen, konsulent Chr. E. Lauridsen.

På landsplan er antallet af unge til erhvervet gået ned til 89.000.
Denne 25 års periode var vel alt i alt ikke så stillestående som den foregående. Men det måtte også blive til mere liv i foreningen eller til dens undergang.
Ved 75-året holdt man en god fest med 275 deltagere, traktementet var et kaffebord til 5 kr. Formanden for De jydske Landboforeninger, Hans Pindstrup, holdt festtalen.

1959 - 1984
Leve eller dø? ... leve vil vi!

Til foreningen melder der sig et stigende antal opgaver. I foreningen må man gøre sig stillingen klar. Siger man ja til opgaverne, må man påtage sig ulejlighed, omkostninger og bøvl. Siger man nej til opgaver, som melder sig enten fra medlemmerne eller udefra, ja, så sætter man sig udenfor, så vil det gå til andre.

Denne sidste 25-årige periode af de 100 år vil vise, at der igen var driftige mænd i ledelsen som sagde ja til opgaverne, og som tog dem op til gavn for medlemmerne, og som derved beviste foreningens eksistensberettigelse. Opgaverne var livsbetingelserne.
Foreningsmæssigt blev det en opgangsperiode.
De to landboforeninger rykker hinanden nærmere i samarbejdet. J. Okholm og Kr. Andersen er formændene, som ofte måtte af sted i forhandlinger med andre foreninger om dyrskuet i Randers, forhandling med pengeinstitutter, og specielt med Hobro Landboforening var der mange forhandlinger vedrørende udskillelse til eget regnskabsarbejde.
Formændene satsede på, at overtale Martin Pedersen til at overtage regnskabsarbejdet. Det lykkedes dog ikke, idet Martin Pedersen så en mulighed for at blive ledende konsulent, når Nissen Pedersen holdt op. Foreningerne her tiltrådte regnskabsudvalget med 2 medlemmer, formændene.
I 1960 klages over kapitalvindingsskattens indførelse. Man var utilfreds med regeringens holdning til landbruget, og De danske Landboforeninger rasler med sværdet, som hedder »leveringsstop«.
I 1961 er samarbejdet om dyrskuet i Randers en realitet. Foreningen afleverede ligesom den østre forening sit dyrskuemateriale til anvendelse ved fællesskuet i Randers.
Det næste nøk, der må tages, er at få regnskabsarbejdet op at stå for disse to foreninger, man lægger budget efter, at det må koste 24.000 kr. i starten. De takster man havde sammen med Hobro var 50 kr. i grundtakst + 1 kr. pr. 1.000 kr. ejendomsværdi, for novemberregnskab 1,50 kr. og for nytårsregnskab 1,75 kr.
Foreningen antager standardvedtægter som love. På landsplan indføres hjemmemarkedsordninger, gående ud på, at hjemmemarkedsprisen må stige tilsvarende, som de indenlandsk bestemte omkostninger stiger. Der er tale om baconkvoteringer. Man drøfter muligheden for at ansætte en ungdomskonsulent på amtsplan. Der åbnes mulighed for at bestyrelsesmedlemmer kan komme på kursus på Hellebæk kyst.
I 1963 træffer foreningen aftale med Faxe Kalkværk på Stevns om levering af kalk til medlemmerne. Denne ordning var foranlediget af, at enkelte medlemmer havde været nød til at betale en urimelig pris for kalk.
I videre diskussion om regnskabsarbejdet havde man i 1964 møde med Hadsund og Hobro igen, efter at man havde forespurgt en del aktive medlemmer. 66 fik ført regnskab i Hobro, fra Hadsund var 20 - 40 interesserede i at komme med, og 19 nye havde meldt sig. Dette førte til, at man enes med Hobro om at skille regnskabsarbejdet ud. Med årets slutning træffer man aftale med konsulent Anders Frederiksen, om at han

skal være foreningernes regnskabskonsulent. Taksterne fastsættes til 75 kr. + 15 kr. for materialer + 1 kr. pr. 1.000 kr. ejendomsværdi. Maximum 400 kr. Tillæg for nytårsregnskab 0,75 kr. pr. 1.000 kr. ejendomsværdi.
Gdr. Niels Bigum skal virke som ejendomskonsulent for foreningerne, især rådgivning ved familieoverdragelse og låntagning.
Foreningen holder i 1965 en vinterfest med Katrine Andersen, Gjøl, som taler om emnet: »Hvad er en kone værd«. Disse fester har ligget stille nogle år.
I 1965 må foreningen bistå en lang række medlemmer, som måtte tåle ekspropriation til saltledningen fra Hvornum til Assens.
For første gang udsendes en samlet plan for vinterens møder. Kontingentsatserne er 5 kr. for passive og 15 - 125 kr. for aktive medlemmer.
Til forbedring af muldvarpebekæmpelsen holdes møder med kommunerne med deltagelse af Mortalin.
Konsulent Frederiksen overtager i 1966 Bigums forpligtelser som ejendomskonsulent. Specielt overfor medlemmer af regnskabskredsen.
I 1966 er der igen mund- og klovesyge, som bereder restriktioner for det landøkonomiske arbejde.
I formandens beretning beklages manglende afsætning af kød. Formanden advarer mod specialisering og beklager afvandringen af arbejdskraft fra landbruget. Vedrørende ungdomsarbejdet er der dannet en ungdomsorganisation. Foreningen skaffer efter aftale med entreprenør Lars Andersen, Bælum, kalk til medlemmer spredt på marken for 25 - 27 kr. pr. ton.
Indførelsen af momsen i 1967 betyder, at der skal være flere om regnskabsarbejdet. Konsulent Rasmussen opgiver ved momsens indførelse sine private regnskaber, og tager en ganske kort tid arbejde i foreningens regnskabsafdeling.
Den manglende effekt i muldvarpebekæmpelsen hos kommunerne indklagedes til Landbrugsministeriet, som så uddeler næser til kommunerne.
I vinterens møderække overvejer man, at få en aften for at drøfte mejeriselskabet »Danmark«.
På grund af manglende plads til kontor ser man sig om efter en løsning. Det er så lykkeligt, at ejendommen Østergade 3 bliver til salg. Man får den på hånden til 50.000 kr. Der var 15.000 kr. i lån og andre 15.000 kunne blive stående. 20.000 kr. udbetaltes. Huset havde gennem tiderne været anvendt til mange forskellige formål. Kommunekontor, beboelse, Jehovas Vidner og bibliotek. Huset var i en elendig forfatning. Ejendommen købtes på de skitserede vilkår. Al indmaden pilledes ned, og huset sattes i stand med nye skillerum, døre og vinduer, varme og toilet-

Foreningernes tidl. ejendom i Mariager

ter. I begyndelsen nøjedes man med at have kontor i den ene halvdel af huset. Der var så en lejlighed at leje ud i den anden halvdel, tillige med 4 garager i baghuset. Lejligheden kostede 350 kr. mdl. og en garage 50 kr. mdl. Nogle få år efter kom der helt nyt tag på huset og yderligere isolering.

Foreningen overtager kassererjobbet for svinekontrolforeningen. Man holder møde med husmandsforeningen, idet man tilbyder husmændene samarbejde om konsulenthold. For at få det i stand tilbyder man at ville antage husmandsforeningens konsulent, Villads Christensen, som husdyrbrugskonsulent, men tilbuddet blev ikke modtaget.

Konsulent Anders Fredriksen påtager sig at være foreningens kasserer.

Erstatningerne fra ekspropriationen ved saltledningen indbringes for en overlandvæsenskommission, men de stadfæster i alt væsentligt de afsagte kendelser.

1. maj 1968 var kontorhuset i Østergade færdig til indflytning. Restaureringens 1. etape i stueetagen kostede ca. 20.000 kr.

Desværre måtte man tage en retssag med naboen, som mente at have hævd på færdselsret i indkørslen og gården. Retten gav landboforeningen medhold.

Foreningerne arbejder i 1969 hen mod at ansætte egen fodringskonsulent fra 1970. Landbrugslærer Hans Johansen, Haslev, søger og får stillingen som foreningens husdyrbrugskonsulent. Konsulenterne går 600 kr. ned i

løn mod at få en kørselsordning efter statens takster. Foreningen kan opnå væsentlig rabat på et laboratorium i Aalborg og dette benyttes.
Husbondafløserordning drøftes, navnlig med hensyn til sygdomstilfælde, som bør gå forud for afløsning til almindelig frihed. Foreningen råder over 2 husbondafløsere.
Forbedrede tilskud til konsulentlønninger kommer i 1970, de lægges til grund for aflønningerne. Kørselen betales med 30 øre pr. km. Pensionsordningen betales af staten og af foreningerne med 70% og 30%. For fremtiden skal foreningerne have fælles kasse. Kontingentberegningen er 20 kr. i grundtakst + 10 øre pr. 1.000 kr. ejendomsværdi. Foreningens omsætning er på 325.000 kr., overskud 10.000. Egenkapitalen på 121.000 kr.
Der nedsættes Landsudvalg vedr. planteavl og økonomi.
Allerede i 1971 må man inddrage lejligheden i Østergade 3 til kontorplads.
Der protesteres mod Mariager kommunes grundskyldspromille på 25.
Konsulent Hans Johansen har igen fået stilling som landbrugslærer i 1971 på Bygholm landbrugsskole. I hans sted antages Gert Debel, som havde været ved husmandsforeninger på Fyn og sidst 7 - 8 år i Afrika ved et landbrugsprojekt.
På Kr. Andersens forslag indføres der en formandsløn på 1.000 kr. til hver. Man drøfter at lægge foreningerne sammen til en, men tiden findes ikke at være moden dertil.
Kr. Andersen går i 1971 af som formand og i hans sted vælges Herluf Skjøtt, Kærby.
På denne tid kommer der en ny konsulentlov med ansættelsesloft.
Der er rigtig gang i drøftelserne om Danmarks optagelse i Fællesmarkedet.
Foreningens regnskab udviser en omsætning på 440.000 kr., overskud på 22.000 kr., statusbalance på 258.600 kr., egenkapital på 118.000 kr.
Foreningen træffer aftale med advokatfirmaet R. M. Jørgensen og T. Aas Larsen om 30% af salæret ved at lade dem være skødeskrivere. Der havde været nogen uro om denne sag.
1972. Fællesudvalget for Århus amt vil tilstræbe fodringsvejledning for større områder, som man ønsker foreningerne skal tilslutte sig, men det er foreningerne skeptiske overfor.
Der er flertal i bestyrelsen for at gå med til ansættelse af en ungdomskonsulent på amtsplan. En tilskudsbevilling stilles til rådighed af Århus landøkonomiske Selskab. Atter drøftes muligheden for samarbejde med husmandsforeningerne, men der kom intet ud deraf, udover at man samarbejder om vintermøder.

Ved generalforsamlingen i 1972 omtales rentesikringen, der har været 90 sager mod forventet 30.
Konsulent Knud Grathe er blevet ansat ved regnskabsarbejdet på trods af personaleloftet. På landsplan venter man en fordel af EF-medlemsskabet på 500 mill. kr.
1973-kornprisen er 105 kr. I formandsberetningen omtales det, at tilskuddet til regnskabsføringen er i fare, det fremføres dog at man i EF har meget brug for regnskabstal, og at det taler imod, at tilskud til regnskabsføringen skulle falde væk. Der udbetales ikke flere Sverigespenge, men de anvendes til andre formål, f.eks. L.O.K.
I 1973 tilkendes Inger og Kr. Andersen Foreningen af jydske Landboforeningers sølvmedalje for landboflid.
Fællesudvalget for kvæg er i 1974 en realitet med 3 konsulenter på amtsplan og 4 lokalansatte. Vedrørende svineproduktionen har man en lignende opbygning, men geografisk falder de to områder ikke helt sammen. Udgifterne fordeles efter medlemstal.
Maskinkonsulent Højgård Rasmussen påtager sig at være sekretær for amtets landboforeninger. Konsulent Debel søger andet arbejde og fratræder stillingen. Moderniseringsstøtten overtages af Grathe.
Til fodringsvejledning kan medlemmerne benytte konsulent Arne Thulstrup, det koster 10 kr. pr. medlem.
Den nye miljølov er trådt i kraft. Der arbejdes med oprettelse af en sygesikringsordning. På det politiske plan drøftes en »helhedsplan«, endvidere evt. prisstop på hjemmemarkedet.
Fra 1975 kan der opnås støtte til husbondafløsningen.
Den nye dyrskueplads ved Hadsundvej tages i brug.
Samarbejdet i Århus amts landboforeninger bliver mere formaliseret. Ledelsen er et såkaldt 5-mandsudvalg.
Konsulenterne A. Thulstrup og Villads Christensen skal i fællesskab tage sig af det lokale husdyrbrugsarbejde. Konsulent Jørgen From er ny svineproduktionskonsulent. Fra EF forlanges det, at der udpeges en konsulent til at være en slags erhvervsvejleder, såkaldt E.S. Man peger på ungdomskonsulenten.
På landsplan er der bevilget 24 mill. kr. til grundforbedring.
Kurt Nielsen, Dyrby, er valgt ind i udvalget for husbondafløsning.
1976. Man træffer aftale med Topsikring om sygesikring med to muligheder, enten gældende fra første sygedag eller efter en uge. Sikringen gælder indtil den offentlige træder i kraft efter 5 uger.
Mariager kommune oplyser i 1976, at man ønsker hele området langs Mariager fjord udlagt som rekreativt område.
På denne tid bliver samarbejdet mellem amtets landboforeninger tættere

og tættere. Til denne organisation betaler hver forening 500 kr. årligt.
I 1976 ønsker konsulent Frederiksen sig løst fra lederposten i regnskabsafdelingen, idet han gerne vil bruge mere tid til ejendomskonsulentarbejdet. Frederiksen anmoder foreningerne om at opsige aftalen med advokaterne. Senere i 1979 træffes aftale med Hobro Landboforening om ejendomskonsulenttjenesten ved fællesskab om Anders Frederiksen.
Foreningerne averterer efter en ny leder til regnskabsafdelingen. Blandt ansøgerne udvalgtes Hans Pindstrup, der havde ansættelse i Skive.
Foreningernes forskellige udvalg går aktivt ind for at afholde kursus, hver på sit fagområde. Sommeren 1975 var en tørkesommer, der træffes indenlandske hjælpeforanstaltninger. I EF vil man ikke anerkende Danmark som et tørkeområde, der skal have speciel bistand.
Foreningens omsætning er nu godt 1 mill., overskud 43.000 kr., statusbalance 400.000, egenkapital 270.000.
Samme år meddeler bygningskonsulent W. Thorsgaard, at han gerne vil fratræde som foreningstilknyttet og arbejde videre på privat basis. Foreningerne holder denne mulighed åben, samtidig med at medlemmerne kan benytte Harding Carlsen i Langå.
På landsplan er der mulighed for at landmændene kan tilslutte sig de selvstændiges arbejdsløshedskasse.
På landsplan lægger man op til, at konsulentcentrene skal være såkaldte 4-strengede og med et medlemsunderlag på 1.500. Men et forslag fra hovedorganisationerne om samarbejde mellem vore foreninger, Randers og Rougsø finder man ikke umiddelbart, at man vil gå ind i.
De stadig stigende krav til foreningens service overfor medlemmerne bevirker, at man på kontoret kommer i pladsnød i huset i Østergade, man overvejer at indrette kontor på loftet og at bygge til ud i gården. Men det særlige bygningssyn lægger hindringer i vejen for planen. En del af bestyrelsesmedlemmerne foreslog, at man i stedet skulle afhænde og så bygge nyt. Det bliver løsningen.
Ommersyssel Landboforening skal fejre 100 års jubilæum. De to foreninger arbejder meget tæt sammen, og de fleste bestyrelsesmøder er fælles.
Foreningerne går over til at opkræve kontingent over giro og det vedtages, at man hellere vil have en mindre årlig stigning end større med års mellemrum.
Foreningerne har besluttet sig for at bygge nyt kontorhus, man må tage til takke med en grund i industrikvarteret, da byen ikke kan anvise anden grund. Bestyrelsen bemyndiges til at gå videre med byggesagen. Grunden på 3.500 m² købes for 133.000 kontant. Der holdes indbudt licitation.

Medlemmer planerer ved det nye landbocenter.

Det nye landbocenter i Klostermarken

Murerarbejdet: N. Aa. Christensen	429.906 kr.
Tømrerarbejdet: Handest Byggefirma	171.441 kr.
Snedkerarbejdet: Anders Nielsen	53.282 kr.
VVS: Nørgaard Larsen	96.741 kr.
El: Niels Rafn	70.865 kr.
Malerarbejdet: Frisdahl Jensen	26.000 kr.
Grund	133.000 kr.
	981.235 kr.

Man søger om lån af financieringsforeningen, hvor man fik 178.000, og i den anledning holder man møde med husmandsforeningerne, idet de skal tilkendegive, at de ikke har aktuelle planer om at søge disse penge. Ved samme lejlighed drøftes igen muligheden for samarbejde på planteavlens område, idet landboforeningerne vil søge bistand til planteavlskonsulenten og således formodentlig kan påtage sig arbejdet for husmandsforeningerne også.

Østergade 3 sættes til salg for 650.000 kr. og gik for 525.000 kr.

Den 16. oktober 1979 holdtes det første bestyrelsesmøde efter indflytning i det nye hus på Klostermarken 18. Huset er på 503 m², det indviedes i november. Ved dette bestyrelsesmøde kunne papirerne vedrørende salget i Østergade underskrives.

I Fællesudvalget for kvæg er konsulent A. Thulstrup fratrådt på grund af sygdom, hans arbejde overtages af Klaus Nikolajsen, hans igen af Bodil Popp Kristensen. Som efter kort tid får kontor i det nye landbocenter.

Fra den 1. august 1979 er antaget cand. merc. Svend Egon Nielsen til regnskabsarbejdet.

Landboforeningen går ind på at deltage i fredningssagen i Katbjerg med bistand fra Landskontoret for Landboret.

Kontingentet fastsættes til 100 kr. i grundtakst + 15 øre pr. 1.000 kr. ejendomsværdi.

Ved generalforsamlingen i 1979 stilles man overfor, at LR 80-gruppen ønsker en meget markant holdning til erhvervspolitikken.

Kr. Andersen udnævnes til æresmedlem. Det oplyses at en del landmænd havde deltaget i en demonstration i Randers mod særskatten på landbrugsjord, der indførtes for at inddrage den EF-fordel, som fremkom som følge af valutaændring ved justering af den grønne krone.

I 1980 holder landbo- og husmandsforeningerne fælles landsformandsmøde i Vingstedcentret. Man drøftede aktioner som leveringsstop, nægtelse af betaling af særskat og dannelse af en aktionsfond, eller nedsat produktion. Særskatten indbringes for EF-domstolen.

I Århus amts Landboforeninger vælges Arne Jørgensen til formand i skarp konkurrence med Herluf Skjøtt. Man drøfter, at ansætte en advokat til landboret og en konsulent mere til svineproduktionsarbejdet. Der ansættes registreringsassistenter vedr. kvæg, Bjarne Christensen får domicil i Landbocentret i Mariager.
Som det er sket adskillige gange tidligere i krisetider, så kritiseres også på denne tid landboforeningen for at indtage en for valen holdning til erhvervspolitikken. Det er i den forbindelse typisk, at jo mindre den pågældende kender til problemernes rette sammenhæng jo enklere ser det ud, og jo mere nærliggende er det at foreslå lette løsninger, og opfordre ledelsen til at iværksætte leveringsstop eller strejker for at komme igennem med krav.
Af landbrugsmæssige ordninger har man på denne tid gældssaneringsloven, rentetilskudsloven og K-låneordningen.
1981. Landmænd, som er kommet i knibe med skat til kommunerne, f.eks. særskatten, kan opnå en afdragsordning med kommunerne. Prisen på landbrugsejendomme flover af, så de næppe kan koste mere end vurderingssummen. Det er sløje tider for mange landmænd. 20.000 slagteriarbejdere har lige så meget i løn som 100.000 landmænd. Der var en slagteristrejke, som dog ebbede ud. Der var enighed om, at hvis der skulle gennemføres et produktionsstop, som i 1962, så skulle det være bedre forberedt.
Landboforeningen har for lodsejere været involveret i en sag om Sønderkær bæk, som man i to instanser vandt.
I 1981 siger Hans Pindstrup sin stilling op, idet han skal overtage sin fødegård ved Nibe og har fået arbejde ved landboforeningen i Års. Han afløses af Poul Pilgård den 1. august 1981, tillige ansættes reg. revisor Bente Andersen på deltid.
I anledning af gældssaneringssager holder man fælles møde med husmandsforeningerne og med advokat Pauli Kirch. Man beklager, at nogle pengeinstitutter og handlende kun modvilligt går med ind i ordningen. Der nedsættes et udvalg af de 4 formænd til at bistå ved forhandling i sådanne sager.
På landsplan arbejder man med idéer om en sikringsfond, men mange af bestyrelsesmedlemmerne er ængstelige for om den kan vinde tilslutning og om medlemmerne vil betale det ekstra kontingent, som skal opkræves. Fonden måtte nødvendigvis have en vis størrelse for at få nødvendig slagkraft.
Jordfordeling er et nyt begreb, ved hvilket der er åbnet mulighed for at handle med jord uden afgift for de implicerede parter, idet staten bærer alle udgifterne. Den første på egnen foregik i Handest-området, senere i

Enslev - Sem og Skrødstrup, hvor den bedste jord sattes til 12.000 kr. kontant, det ringeste til nogle få tusinde. Senere er tilkommet Udbyneder - Bjerre, Råby, Gjerlev, Ø. Tørslev, Hvidsten og Svenstrup - Glenstrup.
I 1981 får Grethe og Knud Baltzer Christensen sølvmedalje for landboflid.
Herluf Skjøtt og Laurs Sommer forhandler med Foreningen af jydske Landboforeninger om en statstilskudsbevilling til planteavlsarbejdet. Det lykkedes dem at opnå tilsagn om en sådan, indtil konsulent Lauridsen går af på grund af alder. Endnu engang drøftedes samarbejde med husmandsforeningerne, og også denne gang endte det uden positivt resultat.
Den 15. april 1982 ansættes agronom Mette Nygaard-Pedersen ved planteavlsarbejdet. I bestyrelsen og planteavlsudvalgene drøftes, om man i lighed med andre foreninger skal tage betaling for specielle ydelser vedrørende planteavl, men man enedes om at undlade det indtil videre.
På grund af utilfredshed med ejendomsvurderingen træffes aftale med konsulent Dichmann, som kan tilkaldes til at foretage en speciel vurdering og gå ind i sagen med vurderingsmyndighederne.
På generalforsamlingen ønsker Herluf Skjøtt at gå af som formand efter 10 år, og i hans sted vælges næstformanden, Henning Johnsen, Svenstrup.
På regnskabskontoret installeres EDB-terminaler tilsuttet L.E.C.
Foreningens regnskab udviser omsætning på 1.985.000, bruttooverskud på 243.000, statusbalance 1.892.000 kr., formue på 761.000 kr.
Konsulent Bodil Popp får stilling i Hobro, og i hendes sted ansættes A. O. Billund.
Foreningen arbejder med beredskabsplanen, i den anledning tilstilles alle medlemmer forslaget skriftligt til tegning, men der var ikke mere end ca. 10% af medlemmerne, som tegnede sig, både lokalt og på landsplan, og således endte denne sag i arkivet.
Som noget nyt i landbruget er nu indført en ordning, så der kan fås tilskud til ansættelse af elever. I 1983 får en del af landmændene penge til huse ved negativ indkomstskat.
Mod slutningen af året 1983 begynder man at lægge op til jubilæet i 1984. Der er enighed om at der skal holdes en passende fest på selve dagen, og at man gerne vil udgive et jubilæumsskrift. H. A. O. Kjeldsen skal holde festtalen.
Konsulent Poul Pilgård har fået ansættelse ved Landskontoret for Økonomi fra den 1. februar og i hans sted er antaget konsulent Jens Erik Overgård, som tidligere har været 8 år i Viborg og nu senere 3 år ved de nordjydske sparekasser.
Ved 100-års jubilæet konstateres, at Mariager og Ommersyssel landbo-

Mariager Landboforenings bestyrelse ved 100-års jubilæet.
Øverste række fra venstre: Gunnar Nielsen, Per Gårdsøe, Hans Møller, Harald Andersen, Arne Holm,
Knud Baltzer Christensen, Kjeld Svendsen, Axel Axelsen, Niels P. Mogensen.
Nederste række fra venstre: Hans Hymøller, Herluf Skjøtt, Søren Leth Madsen, Henning Johnsen,
Jens V. Jensen, Henry B. Laursen, Hugo B. Hansen.

Personalet ved Landbocentret.
Øverste række fra venstre: Jens Erik Overgård, Bjarne Christensen, Svend Egon Nielsen, Kirsten Bugge,
Mette Nygaard-Pedersen, Inge Iversen, Svend-Erik Jensen, A. O. Billund, Anders Frederiksen, Chr. E. Lauridsen.
Nederste række fra venstre: Ingeborg Andersen, Bente Andersen, Asta Poulsen, Lene Jensen,
Birgit Dalsgaard Christensen, Inger Christensen, Hanne Marie Skjøtt.

foreninger arbejder godt og tæt sammen. Selvom antallet af medlemmer falder lidt, er de, der er tilbage, meget aktive og venter megen faglig hjælp fra foreningen. Man glæder sig over, at man fik bygget et godt og velfungerende Landbocenter. Ved regnskabsarbejdet er ansat 4 med status af konsulenter og 10 kontorfunktionærer, 1 ejendomskonsulent sammen med Hobro, 2 planteavlskonsulenter og 2 ved husdyrbrugsarbejdet lokalt, en konsulent og en registreringsassistent.
På amtsplan er man med i Fællesudvalget for kvæg og for svin. Og med i maskinudvalget. Medlemmerne har desuden adgang til at benytte 2 bygningskonsulenter.
De to små foreninger opfylder vel ikke De danske Landboforeningers ideal, men foreningernes målsætning har været og er, at tjene medlemmerne på alle måder, så ingen skal gå forgæves til foreningen med noget spørgsmål. Man siger stadig ja til opgaver og ikke nej. Og så længe medlemmerne vil stå sammen om opgaven og holde en god økonomi som hidtil, vil man fortsat være til tjeneste.
De 100 år har bragt store forandringer for erhvervet. Det er spændende, hvad de næste 100 år vil bringe.

For 100 år siden

Af Søren Vase

Stod man for 100 år siden oppe på Hohøj og så udover, ville blikket både i øst og syd finde udstrakte, nøgne heder, - noget skov ovre ved Tornholt, - men ellers kun enkelte sandede agre, kilet ind i heden, hvor den udpinte jord endnu ville.

Men også i vest skjulte fattigdommen sig under brune, bølgende hedeflader, så vinden havde frit spil og svøbte sig svidende op omkring Hohøj, hvor egnens vejr også dengang syntes at holde til.

Søren Vase

Sødisbakke skal således være kommet af suedis, - den svedne, - den vindsvedne bakke, hvor der ved statens hjælp var blevet rejst en slags sorgens gård, som vil blive nævnt senere.

På egnens bedste jord lå de større gårde og de fleste landsbyer omtrent som nu, og hvor man kunne regne med sommerfugt, dukkede sig altid en enestegård. - Dette begreb er ligefrem blevt brugt som målestok for en egns bonitet. Mange enestegårde vidner om en såkaldt dårlig egn, og man foretrak altså at samle sig i landsbyer, hvis der kunne blive god jord nok udenom.

En gård i Skrødstrup

For at forklare lidt om tiden før de store omvæltninger fra omkring 1880 vælger jeg som eksempel en beretning om en almindelig middelgård i Skrødstrup, Kaldal, 40 td. l., - købt i 1879 for 8.000 kr., - med et spand heste, 4 køer, 1 so og 4 får. Alt opdyrket og med følgende 9-marksdrift: 4 græs - 4 korn og 1 brak.

Rug, byg, havre, græs, spergel og boghvede var de vigtigste markplanter, - omkring huse og kålgård lidt hyld, og inden for disse først og fremmest grønkål, der må betegnes som livsvigtig.

Markerne fik kun staldgødningen fra den lille besætning, og høstudbyttet lå gerne mellem 3 og 5 fold, - men mange år med misvækst.
Hestene var gårdens stolthed, for det var ikke alle landmænd, der havde heste. Mange måtte nøjes med stude, køer eller ingenting. Når lejligheden bød sig, blev hestene vist frem og mønstret, for dem hægede man om, - ikke bare fordi de gjorde det grove markslid, men de skulle helst hvert år levere mindst ét føl, så man en gang om året kunne sælge en 3-års. I årtier havde det nemlig været sådan, at en god unghest kunne betale alle en middelgårds ejendomsudgifter. Og ligesom vor tids biler var hestene en slags statussymboler og den vigtigste forbindelse ud i den store verden.
Køerne kerede man sig ikke meget om. De var i regelen heller ikke værd at se på, - magre og stridhårede, så de oftest slet ikke kunne malke om vinteren. Om sommeren samlede man fløde fra flere dage, inden man kærnede, og hver 14. dag kørte manden til Randers for at sælge det stærkt saltede smør. -
Her tillod jeg mig at afbryde min hjemmelsmand: »Jamen, kunne han så ikke have taget smørret med fra de andre gårde?«. - »Jow, det ku han, men så wa de ajr jo itt kommen te Rajs!«.
At have en so var noget af en flothed. De fleste landmænd købte kun smågrise til eget forbrug, 1 - 3 om året, for fik man en slagtegris for meget, var det ret så besværligt. Men som regel solgte man den til slagter Kristensen i Mariager, der opkøbte svin på havnen hver mandag formiddag og drev dem ned i forstavnen på »Mågen«, der så sejlede dem til et privat slagteri i Hobro.
Fårene slagtede man altid selv, - gerne ét for hvert medlem af husstanden, og i det hele taget gjorde man jo alting selv, så alle havde nok at gøre, - også manden, der skulle se efter alle de andre på gården, hvis han da ikke skulle til Randers, til Mariager eller bare hen til smeden.

Den udpinte jord

Omkring 1850 var der blevet gode tider, og i sådanne perioder er bonden altid gået til angreb på hederne, der i århundreder har forfulgt ham som mørkebrune skygger. Ved hjælp af mergel tog hedeopdyrkningen for alvor fart, men også mergel kan misbruges, og det kedelige mundheld opstod, at mergel nok skabte en rig fader, men en fattig søn, - og noget var der om det, idet man ikke kunne følge dens gode virkninger op med kunstgødning, så henimod 1875 sprang mange hedemarker atter i lyng, endnu mere udpinte end nogen sinde. - Slid og sved og sten og sandflugt

blev det, man kunne regne med, og navne som Vindblæs og Brødløs hvisker jo endnu noget derom.
I de samme år var det danske korn blevet så ringe, at det ikke mere kunne sælges på verdensmarkedet, hvor det længe havde gået under betegnelsen »Skidensæd«.
At jorden manglede noget, stod efterhånden klart for alle, og helt henimod 1890 forsøgte man sig med benmøller, men hvad skulle de få og små besætningers ben forslå, og benmel blev aldrig andet end en slags apotekervare.

Krigen i -64

Indtil denne ulykkelige krig havde vi gennem flere årtier tjent gode penge ved at eksportere levende dyr til Tyskland, især stude, men også andre kreaturer, samt svin og gæs. Men krigen og tabet af Sønderjylland lammede denne eksport, der sammen med kornsalget havde været landets vigtigste. - I 1875 gik kornprisen helt i bund, og landet løb ind i en 20-årig landbrugskrise, som man af visse grunde bør mindes.
Bonden var virkelig i nød. Fattig var han i forvejen, og værre skulle det blive, - intet under, at brændevinen atter blev manges eneste trøst. Omkring 1890 drak de danske mænd således 67 liter brændevin om året i gennemsnit.

Kovendingen

Nød lærer imidlertid nøgen kvinde at spinde, siger ordsproget, og ordsprog og kriser skal man ikke uden videre kimse ad, men bruge.
Jernbanernes hurtige udbredelse netop i disse år havde mere end noget været med til at slå vores korneksport ud, idet Amerika og Rusland trillede gyldne bjerge af fornemt korn ud til deres havne, hvorfra det kunne sælges og fragtes særdeles billigt til lande overalt i verden. Hvede, majs, proteinrige foderstoffer og amerikansk overskudsfedt kunne i løbet af få år købes for små penge, og da var det, at de danske landmænd før end nogen foretog den mest geniale, effektive, elegante og varige forbedring, man har set: KOVENDINGEN, - omkring 1880. Da de ikke mere kunne sælge deres eget elendige korn, gav de sig til at købe prima udenlandsk korn,og da de ikke mere kunne eksportere slagtekvæg, slog de om til malkekvæg. Malkekøer blev sagen, selv om man længe skammede sig lidt ved dem. Malkning havde nemlig altid været kvindearbejde, og det skulle vare længe, før en bondesøn kunne nedværdige sig til at malke en ko. Men så mejerier, - smør og ost, - futmælk og fart over feltet. Svin!

En kvægbesætning i Kærby efter tyr fra Langholt

Geder

I farten og i beruselse over al den søde mælk, der så pludselig og let kunne kærnes til rede penge, glemte man imidlertid fattigmands ældgamle ret til en pot sødmælk. Al sød skulle nemlig nu gøres i penge, så han måtte nøjes med den skummede. Underernæring og mangen barnedød blev følgen, men som i de fattigste egne af verden blev geden ofte redningen for fattigfolk, - så ilde lidt og så foragtet, den end var, og jeg husker klart, hvordan de fleste af vore naboer holdt ged langt op i trediverne.

Bedre tider

Ved hjælp af kovendingen og de udvidede besætninger, der blev fodret stærkt og godt i forhold til tidligere, overvandt man snart den ene vanskelighed efter den anden. Man så, at der endnu kunne skabes frugtbarhed i jorden, og man fik TROEN tilbage.
Igennem et par årtusinder havde heden langsomt og sikkert lukket sig om bonden, mørknet hans sind og slukket hans håb, så han ofte endte som et brændevinsvrag, men nu flød altså mælken.
Troen og et fælles håb fik nu de danske bønder til at finde sammen og skabe den verdensberømte andelsbevægelse, - demokratisk, - og genial, netop fordi den tog husmændene med.

Mejerier, slagterier, brugsforeninger, landboforeninger, husmandsforeninger og meget andet frugtbart fællesskab skød frem i firserne som paddehatte en septembernat.
Også Landboforeningen for Mariager og Omegn.

De første år

Ved at studere dens protokolblade fra de første femår har jeg fundet en imponerende aktivitet, - og ikke et eneste sted kan man ane noget om kiv eller stid, selv om det store landbrug abolut dominerede, både politisk (Estrup) og driftsmæssigt.

Dyrskuet

Årets højdepunkt var dyrskuet, idet køer og dermed tyre jo var blevet tidens løsen. - Foreningen hjemkøbte udsøgte, sortbrogede halvtårs tyrekalve og solgte dem ved auktion til foreningens medlemmer for priser, der lå mellem 50 og 75 kr., - næsten altid med tab, men det gjorde ingenting, sådan var stemningen.
Så fjerne og så berømt klingende navne som Langholt, Nandrup og Striben prægede deres stamtavler, men man erhvervede dog også nogle stykker fra Overgårds berømte besætning, hvor en tyremoder havde givet 7.000 pund mælk året før, - ret så tankevækkende, når man betænker, at roer endnu ikke betød noget, og at kraftfoderet slet ikke var af den kvalitet, som bruges i dag.

Smør- og osteudstillingen 1887

4 år før andelsmejeriet begyndte i Mariager, afholdt Landboforeningen denne meget berømte udstilling, som der virkelig stod gny om.
Hensynsfuldt og demokratisk klassificerede man udstillerne efter kotal: Klasse I: Under 7 køer. Klasse II: 7 - 21 køer. Klasse III: Over 21 køer. De mindre brug var jo nødt til at samle fløde fra flere malkninger end de større, og i en tid uden kølemaskiner var dette naturligvis noget afgørende. Trods det nævnte hensyn var der dog ingen i klasse I, der opnåede 1. præmie. - De store gårde prægede udstillingen, - både kvanti- og kvalitivt, og Arbejdsanstalten (Sødisbakken) tildeltes det fineste diplom.
En virkelig festdag var det, - ikke mindst til ære for koen!
Entré 25 øre, hvilket indbragte 24,74 kr. (knap 97 betalende).
Festmiddagen kostede 1,25 kr.
Musikken 28 kr.
Og efter middagen solgtes de udstillede varer ved en auktion for 56,20 kr.

Navne

En del af bestyrelsens og dommerlisternes navne vil mange uden tvivl kunne nikke genkendende til, idet en del slægter præger egnen endnu, mens andre er døet ud eller har fundet andre græsgange. Og endnu en gang må jeg på det unge demokratis vegne udtrykke beundring over, at en Ahrensdorff - Overgård, Schwensen - Trudsholm, Helms - Amaliegård, Riegels - Jomfrubakken, Aarup - Svenstrup Hovgård, og Brask - Kjellerup, - tilsyneladende optræder på lige fod med en Skjødt - Kærby, Thorsen - Skrødstrup, Møller - Hou, Madsen - Fjelsted, og Gundesen - True. Det fuldendte demokrati syntes allerede gennemført. - I øvrigt kan man ikke lade være med at bemærke, hvordan de to grupper senere har udviklet sig gennem de 100 år.

Husmændene

Næst efter køerne ser det ud til, at det først og fremmest er husmændene, der har haft bestyrelsens bevågenhed, men for at forklare dette ordentligt må jeg nævne, at der netop i 1884 var sket det forfærdelige, at to socialdemokrater var kommet i Folketinget, og dette forskrækkede både gods- og gårdejere i en sådan grad, at de nu blev parate til meget for at bevare de solide og skikkelige husmænd på landet. Det måtte forhindres, at den hastigt voksende industri lokkede dem til byerne, og det måtte i hvert fald ikke ske, at de blev socialdemokrater. - Husmændene var nemlig ofte gårdenes bedste arbejdskraft, erfarne, medgørlige og stedbundne, - uden politiske nykker. Det indså man nu, og derfor bejlede man til dem fra mindst 3 sider:

Godsejerne på den måde, at de tilbød dem at fæste små ejendomme, ofte til 2% af ejendomsskylden, - naturligvis på betingelse af, at de skulle stå til rådighed for godset.

Gårdejernes velvilje havde uden tvivl samme årsag, men her spillede menneskelige følelser sådan ind, at det sande forhold næppe lader sig beskrive, dels fordi det var så kompliceret, dels fordi vi jyder kun sjældent udtrykker vore inderste følelser, - og i hvert fald ikke de varmeste og værste. - I masser af tilfælde udviste gårdejeren og navnlig deres koner nemlig en virkelig godgørenhed uden at ville have noget til gengæld, og i det hele taget var gavmildhed over for fattigfolk meget mere udbredt end nu: en trediedel af forbruget på landet og halvdelen i byerne fik de trængende forærende af de mere velstillede.

For øvrigt havde gårdmændene en grund mere til at holde hånden over husmændene, idet de måtte se i øjnene, at en stor del af deres mange sønner var dømt til at blive husmænd.

Den tredie bejler til husmændene var naturligvis det nye socialdemokrati, og man må egentlig undres over, at de ikke fik mere ud af al den velvilje, der i mange tilfælde var godt ment, fordi enhver vidste, at husmandshjemmene rummede menneskelige værdier, som ganske vist vanskeligt lod sig udtrykke, - joh, de stiftede deres husmandsforeninger, - også i firserne, da alt andet skete, og de opnåede skam meget, men de kom alle dage til at slide mere og tjene mindre end næsten alle andre.
Selv om de antydede baggrunde og følelser naturligvis ikke er kommet til udtryk i Landboforeningens protokoller, beretter disse alligvel meget tydeligt om interessen for husmændene. Man gjorde således meget ud af at præmiere deres mønsterbrug, og det er så heldigt, at præmierne faktisk lader sig vurdere, - se blot:
1. præmie 15 kroner. - 2. præmie 10 kr. - 3. præmie: frit valg mellem 6 kr., - en bredtandet stålgravegreb eller 2 frugttræer.
Da tiderne blev dårligere efter den store tørke i 1887, og da rentefoden føltes urimelig høj (3½ %), bevirkede den stramme økonomi dog, at man gik over til at uddele diplomer i stedet for penge.
10 - 15 husmænd meldte sig hvert år til konkurrencen, og jeg gad egentlig nok vide, hvorfor der ikke fandtes tilsvarende konkurrencer for gårdmænd?
Ved hver uddeling fik den enkelte skriftlig ros eller dadel, der førtes til protokols, - f.eks. fik Søren Pedersen i Kærby 1. præmie for »hvert år at grave sin brak i stedet for 3. pløjning«.
En stærk og flittig husmand kunne nemlig, når han var færdig med at arbejde for andre, og når han i aftenens løb havde lavet sit eget, - i løbet af et år nå at grave henimod 1 tdl, i sin fritid, hvilket som regel indbragte ham en 2. eller 3. præmie, hvis der da ikke var uorden eller andet at kritisere.
Mange fik præmie for deres møddinger: blandingsmøddinger, møddingshuse, møddingsmure og ajlebeholdere, for møg og ajle var tidens guld, idet kunstgødningen ikke fik betydning før efter århundredskiftet.
Mange husmænd syd og vest for Mariager døjede med sten, og én fik et år 1. præmie for at have gravet sine store sten i jorden. Derimod fik deres koner intet for alle de sten, som de bar hjem i deres forklæder, når de gik hjem fra marken. I løbet af et liv kunne det blive til mange, og jeg kender et hus, der udelukkende er bygget af sten, som en kone på den måde har samlet i mange forklæder.
Det at rydde og grave, - kulegrave, - blev for mange husmænd en slags besættelse, hvormed de tilbragte al deres fritid, - i det hele taget: SPADEN! Dens historie burde skrives!
Landboforeningen skaffede også tilskud hjem til husmandsrejser, og

flere af egnens husmænd rejste så langt som til Thorning og Fredericia for at lære.
Naturligvis forsømte bestyrelsen ikke at foreholde sine medlemmer, hvad husmændene kunne præstere, således at egnens landbrug blomstrede op med de flittige husmænd som en slags pionerer.

Enighed

Som sagt tyder intet på den ellers så almindelige uenighed mellem det store og det lille landbrug, og det virker storslået, at foreningen i sin formålsparagraf, - meget udtrykkeligt, - fastslår, at den virkelig omfatter både store og små brug, - netop andelsbevægelsens adelsmærke.
Og en gammel husmand, der gennem mange år deltog i så godt som alle landboforeningens og den senere husmandsforenings baller, har fortalt mig, at den saglige fordragelighed holdt sig, og at den ikke bare fandtes i protokollerne. Den største forskel på de to foreninger var konernes påklædning, sagde han, - man kunne skam nok se, hvem der var hvem.

Andelskulturen

Efter årtusinders stræben og efter århundreders trældom
hævede den danske bonde sig endelig op over almuen
og byggede sig lange, gedigne stuehuse med klunkemøbler og klaver,
og hans forkuede sind fik mod og åndeligt indhold, -
næret af varm oplysning og frugtbart fællesskab.
Andelskulturens tid var inde.

Landbrugserhvervet år 1984

Af Anders Frederiksen

I 1948 skrev George Orwell en bog som hedder »1984«, som af mange anses for at være en forudsigelse af samfundsstrukturen og -forhold netop i år 1984, hvori vi befinder os. Hvorvidt det er gået som forudsagt i 1948, skal jeg ikke her bedømme, men det er hævet over enhver tvivl, at specielt landbrugserhvervet er undergået enorme ændringer fra 1948 til 1984.

Anders Frederiksen

Den korte beskrivelse af landbrugserhvervet i 1984 har baggrund i mit arbejde som økonomikonsulent og senest som ejendomskonsulent ved landbocentrene i Mariager og Hobro. Beskrivelsen omfatter kun hovedtræk, og alene det jeg anser for væsentligt.

Dansk landbrugslovgivning lægger vægt på 2 ting: Familiebruget og selvejet. De landbrug, som tidligere beskæftigede 2-3 mand, er nu kun familiebrug, og de tidligere familiebrug bliver gennem udstykning og sammenlægning gjort »bæredygtige«, således at de fremover danner rammen om en landmandsfamilies naturlige arbejdsindsats. Alt sammen sker som en tilpasning til den teknologiske udvikling. Selvejet er den dominerende ejerform i Danmark, fordi lovgivningen på forskellig vis fremmer selvejet. I den udstrækning de større brug kræver mere kapital, har lovgivningen fulgt efter med øget støtte, bl.a. til etablering.

Landbrugsloven i dag muliggøre sammenlægning af mindre landbrug til enheder helt op til 75 ha. Det er dog en forudsætning, at arronderingen er i orden, og her foreskriver loven en vejafstand på max. 1 km fra stuehuset til jorden.

Når jeg ser, hvad en landmandsfamilie kan og vil præstere som selvejere, er jeg overbevist om selvejets fortrin. De ældre landmænd ryster måske på hovedet, men den unge landmand af i dag går gladelig ind i erhvervet med den udfordring.

Det kan også nævnes, at EF-direktiverne på landbrugsområdet i høj grad har medvirket til samme strukturændring. Mange forstår ikke moderniseringsstøtteloven, der har givet millioner af kroner til udvidelse af malkekvægsbesætningerne samtidig med, at EF's ophørsdirektiv giver støtte til ophør af mælkeproduktion. Sammenlagt har de 2 love medvirket til, at den nødendige mælkeproduktion er koncentreret på færre, men »bæredygtige« landbrugsenheder. Skal familiebruget bevares, må antallet og størrelsen af landbrug tilpasses den teknologiske udvikling, og det er netop hvad der sker løbende i disse år.

Den enkelte landmand skal være effektiv. Dette sker også løbende. Dels får landmænd en bedre grunduddannelse gennem »det grønne bevis«, og dels har man erkendt nødvendigheden af en efteruddannelse af praktiske landmænd. Det er ikke nok at være uddannet landmand en gang for alle. Landbrugets udøvere må ligesom alle andre erhvervsgrupper efteruddannes i relation til den hastige udvikling.

Landboorganisationerne har på landsplan besluttet at oprette 3 nye efteruddannelsescentre, nemlig 1 på Fyn, 1 i det sydlige Jylland og 1 i det nordlige Jylland, idet Sjælland er forsynet med sådanne faciliteter. I det sydlige Jylland er det besluttet at stedet hedder Hovborg Kro, medens Nordjylland arbejder for Skovsgård ved Hobro. Dette sidste er ikke besluttet endnu, men dersom det skulle blive resultatet, får det i høj grad betydning for Mariager-egnens landmænd. Fremtidens landmænd bliver ikke blot alsidige landmænd som tidligere, men der er i høj grad en udvikling igang, således at landmænd bliver specialister enten vedrørende malkekvæg, svin, fjerkræ, markbrug eller noget andet. Inden for markbrug er der også blevet mulighed for mange specialafgrøder i stedet for den traditionelle bygdyrkning, hvorved dækningsbidraget fra marken kan forøges betydeligt. Det kræver i høj grad specialkurser, hvilket de nye efteruddannelsescentre giver mulighed for.

Effektivitetsforøgelsen i landbruget har i stigende grad medført overskudsproduktion af landbrugsvarer i EF. Det er naturligvis ikke opmuntrende for landbruget, men for EF er det værdifuldt med en effektiv landbrugsproduktion. For den enkelte landmand er der imidlertid kun een vej, nemlig at blive endnu mere effektiv. De dygtigste landmænd vil også være dem, der overlever i erhvervet.

EDB-udviklingen har også for alvor holdt sit indtog i landbruget. Det er 15 år siden landmandens regnskab blev afsluttet via EDB, men nu benyttes EDB tillige af kontrolforeninger, kvægavlsforeninger, i fodringsvejledningen, ved markkontrol m.v. Ja, selv landbrugsterminalen, som muliggør, at den praktiske landmand selv benytter sig af EDB er forlængst lanceret og så småt begyndt at blive anvendt. Det siger sig

selv, at hele denne udvikling kræver meget dygtige praktiske landmænd. Mariager og Ommersyssel landboforeninger har også på det seneste søgt at udnytte jordfordelingsloven til at fremme strukturtilpasningen og dermed effektiviteten. Tiden er løbet fra de små jordlodder, og den dårlige arrondering, fordi mekaniseringen kræver en hensigtsmæssig arealstørrelse og -beliggenhed. De igangværende jordfordelinger har allerede rådet bod på en del, men arbejdet er langt fra afsluttet.

Med de dygtige og effektive landmænd, især af yngre årgange, er det også blevet sværere og mere krævende af være konsulent. Derfor har konsulenterne i stigende omfang måttet specialisere sig, for at kunne være effektive rådgivere og formidlere mellem forskning og praksis. Den samlede konsulentstab er placeret i landbocentre hver med sit speciale: Planteavl, kvægavl, svineproduktion, fodring, økonomi m.v., og ligeledes med en omfattende efteruddannelse. Dette vil også medvirke til at hæve niveauet yderligere i de kommende år. De ældre landmænd tror sandsynligvis ikke på, at det er muligt, men jeg er overbevist om, at en en ny generation af landmænd, måske ikke så mange i tal, men veluddannede, er klar til at tage fat, hvor de ældre holder op. Det er min opgave at rådgive om, hvordan generationsskiftet sker bedst muligt. Her er loven om lån og tilskud til yngre landmænd en værdifuld hjælp, men mange andre lovområder har betydning for overvejelserne om etablering.

Landbrugets stab af konsulenter er specialiserede, fordi landmanden har brug for specialrådgivning. Men denne udvikling har også en bagside, nemlig at landmanden får forskellig og ukoordineret rådgivning. Derfor er der på det seneste lanceret et nyt begreb som hedder tværfaglig rådgivning. Vi kan også kalde det koordineret specialrådgivning.

Dansk landbrug i 1984 viser tegn på fortsat udvikling. Dets udøvere bliver færre, men veluddannede og specialiserede landmænd. Landbrugsbedrifterne vil føre erhvervet videre med særdeles stor samfundsøkonomisk betydning til følge. Primærproduktionen vil beskæftige stadig færre, men den indirekte beskæftigelseseffekt vil forblive meget betydelig.

Foreningens vigende antal medlemmer, og regnskabskontorernes ligeledes vigende antal regnskaber, vil efter mit bedste skøn kræve et uændret eller øget antal rådgivere, der gennem deres placering i 3- eller 4-strengede landbocentre hver især er højt specialiseret, men således, at det samlede rådgivningstilbud er koordineret og styret gennem landboorganisationerne.

Som ejendomskonsulent føler jeg mig dog stadig tæt knyttet til foreningernes regnskabs- og økonomiafdeling. Jeg håber, at vi i 1984 og fremover fortsat kan leve op til den moderne landmands berettigede krav om tidssvarende rådgivning.

Kjellerup

Af Søren Vase

- samlet og delt -

Oldtidsagre og køkkenmøddinger beretter om, at landet mellem Randers og Mariager fjorde har været tidligt opdyrket og forholdsvis tæt beboet længe før Kristus.
Den medgørlige jord, fjordene og oldenskovene indeholdt nemlig gode betingelser for en tidlig erhvervsudvikling, og de ældste byer, - m-byerne, - som Hem, Sem, Gassum og Stangerum fandtes i hvert fald før Kristi fødsel.
I perioder blev egnens tillokkende kyster imidlertid hjemsøgt af sørøvere, og fra omkring år 1000 blev det så galt, at de fortrængte den oprindelige befolkning fra de bedste strøg, så den måtte gemme sig inde i skovlandet, hvor den begyndte at rydde, - rub og stub - og her opstod så de yngre -rup-byer som Ajstrup, Norup, Edderup, Skrødstrup, Skjellerup, Svenstrup og Kjellerup, - oftest på sandmuldet jord, der let lod sig kultivere.

Af Kjellerups historie

Kjeld kommer uden tvivl af kilde, idet der findes 3 større kilder i gårdens nærhed: Sykilde (sydekilde), Plovmandskilde, - og Skt. Knuds Kilde, som man valfartede til Skt. Hansaften indtil 1893.
Alle dage har menneskene jo holdt af rent, rindende vand, og bortset fra jordens middelmådige kvalitet, kunne Kjellerup da også være en slags jordisk paradis, - ideel beliggende på vandskellet ved en ældgammel landevej, - og ved to vandveje, - en østlig ud mod havet langs Kastbjerg å, - og en vestlig gennem Gloudal forbi Svenstrup og Klejtrup til Hjarbæk fjord, - ved et lavvandet sund altså, - og derfor godt gemt for større sørøverskibe.
Stedets skønhed med alt det rislende kildevand, de dybe slugter og de vide udsigter har da også forført flere af vort lands fornemste og rigeste slægter, men de fleste er kørt fast i dårlig økonomi, så de enten har måttet sælge eller pantsætte stor dele af godset, inden de af nød måtte af-

hænde hele den store ejendom, - ofte til hurtigt skiftende ejere, således at Kjellerup i perioder måtte betragtes som en simpel og urentabel handelsvare.
I 1715 blev den imidlertid købt af den første Brask, og dermed stabiliseredes dens økonomi, selv om strid og kostbare retssager plagede Braskernes liv i flere generationer. I 1809 havde Jens Brask således 9 processer løbende samtidig.
I 1818 døde han uden at efterlade sig arvinger, men hans enke, Kirsten Brask, drev gården videre, selv om al velstand var forsvundet efter statsbankerotten i 1813, idet hun lånte 20.000 rdl. af sin bror Jens Ring på Trinderup.
Til slægtens fortrydelse solgte hun dog den efterhånden forgældede gård i 1833 til sin mangeårige godsforvalter og ven, Christen Juul, for 33.700 rdl., - dog med rigeligt tillæg af alt til hendes ophold på Kjellerup på livstid.
At familien havde haft grund til at skumle noget over den lave salgssum, bekræftes af, at da Christen Juul 6 år senere lod gården vurdere for at opnå et lån, takserede tiendekommissær Hans Peter Neergaard på Trudsholm og landvæsenskommissær Johannes von Folsach på Gjesinggaard den til en samlet værdi af ca. 110.000 rdl.
Bygningerne betegnede de som velholdte, hvilket var sjældent netop i årene omkring 1830, da dansk landbrug oplevede en af de værste kriser, det har været i.
Til selve hovedgården var der 400 td. l. ager og eng, 600 td. l. skov og 1.300 td. l. hede.
Udsæd: 40 td. rug, 40 td. byg, 130 td. havre og 20 td. boghvede.
Besætning: 6 heste, 80 stude, 16 køer og 240 får.
Hoveri udførtes fra 39 gårde og 56 huse.
I 1848 døde Christen Juul ugift, men i sit testamente havde han som arving indsat den da kun 14-årige Christen Johan Høeg Brask, søn af Rasmus Brask, Mariagers første prokurator, - muligvis efter et løfte til Kirsten Brask, således at Kjellerup derved vendte tilbage til Braskslægten. - I testamentet havde Christen Juul imidlertid anført, at efter Kirsten Brasks ønske måtte Kjellerup hovedgård aldrig nogen sinde skilles fra sine besiddelser uden tvingende nødvendighed, - og i så fald kun med det kongelige danske kancellis tilladelse.
Men allerede året efter, da vi fik vor grundlov, der som i en slags rus indførte demokratiet, blev der i denne indføjet en bestemmelse om, at alt fæstegods skulle afhændes, og at de største gårdes forhold i øvrigt senere skulle ordnes ved lov, - og måske var det derfor, at denne del af testamentet aldrig opnåede den såkaldte kongelige konfirmation.

I 1849 havde man jo nok at gøre, - med treårskrigen, - og med at stable det nye demokrati på benene, - og af politiske grunde kom loven om Lens- og Stamhuse ikke før 1919.
Ved grundlovsændringen i 1866 blev det nemlig det store landbrugs mænd, der fik magten, og mange godser oplevede netop i århundredets sidste del deres bedste tid, - deriblandt Kjellerup.
Netop i 1884, - for 100 år siden, - var Kjellerup den trediestørste privatejede gård i Jylland, regnet efter hartkorn, og i landgilde modtog godsejer Brask samme år 232 td. korn, 13 lam, 26 kyllinger, 2 gæs, 400 pund smør, samt 500 rdl.
Ved gårdens overtagelse i 1848 kunne den 14-årige Johan Brask, som han kaldte sig, naturligvis ikke drive denne, og efter testamentets bestemmelse forestod faderen derfor gårdens drift, indtil sønnen havde fået sin juridiske embedseksamen, der også dengang var meget hensigtsmæssig for en ung godsejer.
Allerede i trediverne, da demokratiet endnu var i sin vorden, kom de første love om hoveriets afskaffelse. Ved Johan Brasks overtagelse af Kjellerup var 16 af de 42 bøndergårde dog endnu fuldt hoveripligtige, 13 til dels hoveripligtige og 13 helt hoverifrie, men allerede i 1852 var alle de 42 gårde helt fri for hoveri.
Derimod gik det meget trægt med at efterkomme loven om salg af fæstegodset. Johan Brask behøvede ikke at sælge af økonomiske grunde, og da faderen gjorde alt, hvad han kunne for at omgå loven om afhændelse, bl.a. ved at henvise til Christen Juuls testamente, var der så godt som intet solgt i 1884.
Men fra dette år var der ikke mere nogen vej udenom, og i 1904 var der kun 65 td. htk. tilbage af de 283, som Johan Brask overtog. Godsernes tid var forbi.
Demokratiet og det stigende folketal krævede det, og mange godsejere indså det kloge i, - frivilligt, - at overlade jord til deres bedste folk, hvis de ville beholde dem som arbejdskraft i travle perioder.
Johan Brask gik så fuldstændig op i sin gårds drift, at han ikke var særlig ivrig efter at modtage offentlige hverv, selv om mange ønskede det. I nogle år gik han dog ind på at være sognerådsformand og dermed skatteopkræver, men han fandt det så pinligt at presse fattigfolk i pengesager, at han ofte selv lagde pengene ud for dem.
Karle og piger, der havde tjent ham tro, viste han den største tillid, og i flere tilfælde overdrog han dem forpagtningen af gårde, uden at der blev skrevet noget som helst, og til så små afgifter, at disse må betegnes som symbolske. Dette voldte for øvrigt store vanskeligheder, da boet efter hans død skulle gøres op.

Johan Brask elskede sine skove, nænnede ikke at hugge ret meget i dem og udvidede skovarealet ved at tilplante ca. 100 td. l., af hvilken de 80 blev købt fra Hem præstegård.
Salget af fæstegodset indbragte naturligvis mange penge, og da der samtidig blev ret gode tider, erstattede han de gamle avlsbygninger med tidssvarende nye af hugget granit, og i 1888 byggede han en ny 3-fløjet hovedbygning, hvor der ofte boede mange gæster, bl.a. fra den talrige Braskslægt.
Men trods hans mange interesser og alsidige kyndighed var det nok alligevel studene, der optog de fleste af hans tanker. Med sin kæp gik han dagligt frem og tilbage i studestaldene og så dem an, - mumlede i sine yngre år noget for sig selv, men talte med årene så højt, at man kunne høre, han handlede med nogen, - og på sine gamle dage kunne han stikke sin kæp ned i stenpikningen og tale varmt og overbevisende til den som til en studepranger, - helt uden at ænse andre i stalden, så det var ikke underligt, at mange efterhånden anså ham for en særling.
Johan Brask giftede sig aldrig, og efter nogen tids svagelighed døde han på Kjellerup den 22. juni 1906, 72 år gammel.
Endnu taler man om ligtoget til Mariager Kirke, - med 4 af hans elskede heste for rustvognen, og det var vistnok ikke overdrevet, når der i avisreferatet stod: »Der er stor Sorg blandt Godsejer Brasks Fæstere over at have mistet deres omsorgsfulde Godsejer«.
Boet blev gjort opå til ca. ½ mill. kroner, - en efter datidens forhold anselig sum, især når man betænker, at Johan Brask havde brugt mange penge på sin store slægt, og at han i øvrigt havde udvist en usædvanlig stor godgørenhed.
Nogle år før sin død havde han forsøgt at få en fætter, Chr. Brask, der bl.a. var forpagter af Clausholm, til at overtage Kjellerup, idet han var den eneste i slægten, der kunne magte den økonomisk, men Chr. Brask undslog sig, og da gården senere blev averteret til salg, bød han ikke på den, idet han fandt dens rentabilitet tvivlsom, - trods de ganske gode tider.
Ved salget til et konsortium i Randers i 1906 bestod Kjellerup endnu af 2.000 td. l., - deriblandt 5 forpagtergårde, 1 fæstegård, 13 huse og 1 mølle, samt Hem og V. Tørslev kirker.
Hovedgården på 1.400 td. l. solgte konsortiet samme år for 223.000 kr. til landbrugskandidat Ernsk Kieler, der beholdt den til 1918, da han på grund af krigskonjunkturen solgte den for næsten 3 gange så meget til Fr. von Holstein-Rathlou fra stamhuset Rathlousdal ved Odder. Fra det frodige Hads Herred var denne vant til mange fold, og med store forventninger til sit nye gods medbragte han både godsinspektør og gods-

forvalter og foretog straks meget dristige investeringer. Men skuffende høstudbytter i forbindelse med det økonomiske tilbageslag samt to brande tvang hurtigt Holstein-Rathlou til at stifte en formidabel gæld.
For at redde gården lod han hele Storskoven hugge ned, men fallitten truede stadig, og den 1. september 1921 overtog største kreditor, konsul og købmand Frederik Johansen i Mariager, gårdens drift. - Efter et kapitalkrav fra Kreditforeningen og i henhold til de nye jordlove af 1919 var det imidlertid nødvendigt at sælge 300 td. l. af Kjellerups bedste jord, nemlig Kongejorden og meget af Kapelmarken, hvor der i 1922 oprettedes 20 husmandsbrug. - Samme år fik Frederik Johansen skøde på resten af gården for 286.000 kr. -
De 2o husmænd fik altså 15 td. l. rimelig god jord i gennemsnit. Prisen var 12.400 kr. for jord og bygninger, men kun ved slid og sparsommelighed kunne de til nød leve af dem, og mange havde en mælketur, lidt gruskørsel eller andre såkaldte tjanser ved siden af.
Enhver vidste, at de nøjsomme husmandsfamilier sled og sparede mere end de fleste. Det sås på de bøjede rygge, på deres tøj og i deres stuer, men man respekterede dem i alle kredse, så de oplevede en tillid og en velvilje, der fik dem til at holde ud.
I de fleste hjem kom der store børneflokke, der erfarede, at jord forlangte flid, og det er tankevækkende, at næsten ingen af disse husmandsbørn er gået i fædrenes spor, - nok næppe af bitterhed over en fattig barndom i Sultenborg eller Stakkelsgade, men simpelthen fordi de har fundet bedre græsgange.
I 1926 solgte Frederik Johansen Kjellerup Hovedgård med 700 td. l. til forpagter H. Grue for 302.500 kr., mens han selv beholdt 475 td. l. skov og hede. - Grue blev imidlertid ret hurtigt syg af kalvekastning, og selv om han var en dygtig landmand, gik det ikke. - Efter at man igen i 1929 lod foretage en udstykning af 160 td. l. hede nord for gården til 10 husmandsbrug, måtte Konsulen, som alle kaldte ham, igen overtage resterne af Kjellerup, - denne gang for 156.200 kr.
Konsul Johansen ville som største kreditor have udstykket 150 td. l. mere af den dårligere hede, men Jordlovsudvalget fandt boniteten for ringe, hvilket faldt Konsulen for brystet. Han lovede at opvise tilfredsstillende resultatet på denne hede, og allerede i 1934 havde han rejst gården »Midtbjerg«, - med 1 bestyrer, 3 karle, 1 fodermester, 3 spand belgierheste, 20 røde malkekøer med opdræt samt en dertil svarende svinebesætning, og de fleste år var afgrøderne faktisk gode. Imponerende åhja, - men ikke noget bevis over for Jordlovsudvalget, for Konsulen havde jo rigelige midler, - forhandlede selv det, der skulle til, og behøvede intet at forrente eller afdrage.

De 10 husmænd, der jo fik lidt bedre jord, gik det nemlig så ilde, at denne udstykning blev en tragedie, for i løbet af 1 - 2 år var de alle gået fallit, undtagen én, der havde ret gode indtægter som hjemmeslagter.
Men tragedien må også kaldes en skandale. De ansvarlige må nemlig have kunnet forudse de arme husmænds umulige økonomi, når de 9 fallitter kom så omgående, og man har svært ved at forstå, at ingen blev stillet til ansvar.
Det næste hold husmænd klarede sig bedre, fordi man slog 3 - 6.000 kr. af i den første salgspris, der var på 16.300 kr., - bedre, ja, men langtfra rimeligt. Her blev virkelig tale om nød. Mange stærke beretninger derom huskes endnu, og gamle fortællere er enige om, at denne udstykning aldrig skulle have fundet sted.
I november 1931 solgte Frederik Johansen Kjellerup Hovedgård igen, - denne gang til godsejer Erik Neergaard-Petersen, Ouegaard, for 160.400 kr., - efter at have skilt 300 td. l. skov og hede fra til sig selv.
Konsulen havde siden sin ungdom drømt om at blive godsejer af Kjellerup, så man kan undre sig over, at han alligevel solgte den to gange. Men han var først og fremmest forretningsmand, og efter at de bedste 300 td. l. var skilt fra i 1922, har han uden tvivl fundet gården urentabel. Ved begge salg beholdt han ganske vist store, men billige arealer, der ikke kunne belaste hans økonomi, og på sine gamle dage var det ham en stor glæde at færdes i det gamle Kjellerups heder og skove.
Erik Neergaard-Petersen var ud af en gammel, velstillet landmandsslægt, og ved handelens underskrivelse udbrød Konsulen: »Nu kommer jeg aldrig mere til at sælge Kjellerup«. Og det kom til at passe.
Neergaard-Petersen overdrog nemlig straks gårdens drift til sin søn, Carl, der fik skøde på den i 1953, efter at der i 1938 var købt 100 td. l. tilbage til gården, nemlig bagergården med 30 td. l. og 70 td. l. af Konsulens hedemark.
Den altid så forudseende Konsul havde vurderet den nye slægt rigtigt, for med den er der faldet ro over den gamle gård.
Den består i dag af 175 td. l. mark og eng samt 175 td. l. skov. Men trods den ret ringe jord og tidens ugunst drives den dygtigt, uden letsindige investeringer, med en alsidig planteavl, - og med kun én mand.
I 1982 døde Carl Neergaard-Petersen efter at have drevet Kjellerup med sikker hånd i 52 år, og året efter blev den overtaget af hans yngste søn, Frederik, der ligesom sin storebror Frands, har været løjtnant som faderen.
Begge sønner gav sig i en ret ung alder til at handle med ejendomme og gårde, og det fik en gang deres forsigtige far til at udbryde: »Jeg forstår ikke de knægte! De går her og handler uden penge, og jeg vil altså ingen

af med!«. Og det var så sandt, for selv femørerne sad fast hos ham. - Frederik ejer imidlertid også Terrupgaard i Onsild, hvor han bor, - og driver en gård på 80 td. l. i Ø. Tørslev, - og så er han for resten lærer i Hobro, - og 20 minutter efter, at skoleklokken har ringet ud, sidder han ofte på en maskine i Onsild eller på Kjellerup, - og hans kone, der er mor til to børn, er ansat på Julemærkehjemmet, så med den familie kan alting jo gå, - også Kjellerup.

Skumring

For at skaffe førstehåndsviden til denne beretning har jeg talt med i alt 7 af egnens gamle husmænd. De 5 husker klart begge krige, - og meget om Kjellerup.

I en sen eftermiddagstime sidder vi nogle stykker og holder mørkning, som man gjorde engang.

Over kaffebordet er lysene ved at være brændt ned i stagerne, men ud gennem en blålig vårdis anes endnu Kjellerup nede mellem nøgne træer, og oppe i bakkerne mod vest lyser hvidkalkede husmandshuse mod aftenrøden.

»Hvad vil der ske med dem?« spørger jeg, - og lader så de gamle tale:

»Ja, bønnen' vell i al fald itt ha dem! Kun tow o de trødde ejendomme håe familien ino.

Ja, hwafor og hwafor, - de vell jo itt ha det beswær!

Næj, der er ingen o de trødde, der løwwe o landbrug, - de bowwer der bare, - nyder'et - og læ en maskinstation ordn jorden. Udhusen' sto tomm, og der er itt møj lyw, hwærken ud hæjjer inn, for bøn hå de jo itt manne o.

Nææj, husmennens ti er forbi, og den kommer aldrig ijen, for si'n industrilandmennen hå funden ud o å nøwwes med en fortjennest på 25 øre po en kylling og 25 kr. po en gris, så ka en husmand aldrig mier fo et bien te jorden, - og hwes han sku find' noget, der ku betåhl sæ, så er kapitalen og masseproduktionen der mæddesahm.

Næj, der er ingen vej tilbaeg! De stuer de kwæler de smo! Det gælder snår ålting, - og det gor stærkt!

Ja, og det duer jo itt å leg' nuer husmandsstæjer sammel, - for så ska der jo bøgges, og det ka aldrig forrent sæ.

Næj, de sku bare læ Frederik kyev ål jorden, - a er sikker på, at han vill gæn, hwes han måtte!

Jamen, det menner do da itt?

Menner og menner, - jamen den vej goer'ed, - li'møj, hwa a menner, - og de sku sommen slæt de flest o åll de her betingelser og bestemmelser

og så slå en stræeg øwwer landbrugets grundskatter og teskud og skidt, – og så si, hwa der vill skie, – i stæjet for ål den styren!«.

— — — —

Der var blevet stille i stuen.
Det blå vårlys mørknede udenfor.
Men Kjellerup var blevet borte i disen.

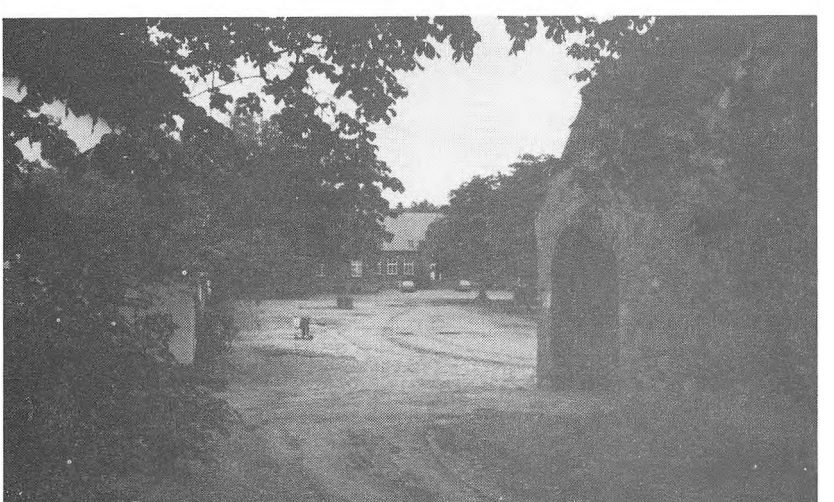

Kjellerup

Hem – en landsby i Onsild Herred
År 1500–1900

Af gårdejer Kr. Andersen og ingeniør Carl Andersen

Lidt om landbrug og landboer i 400 år

Forord

Interesse for Hems historie fik vi blandt andet ved at læse nogle gamle dokumenter, som vore forfædre havde opbevaret. Det ældste af dokumenterne var et fæstebrev fra 1856, hvorved ejeren af Kjellerup meddelte vor farfar, Søren Christian Andersen, at han hermed havde fået den gård i Hem i fæste, som vor oldefar, Anders Sørensen hidtil havde haft i fæste.

Nu var det så heldigt, at der i vor families efterladte bøger fandtes et historisk værk om godset Kjellerup. I dette værk fandtes dels nogle oplysninger om Hem og dels henvisninger til historisk materiale i Landsarkivet i Viborg og Rigsarkivet i København.

Ved venlig og kyndig vejledning fra de nævnte arkivers side fandt vi i årenes løb flere hundrede foliosider, der mer' eller mindre direkte omhandlede livet i Hem i årene fra 1500 til 1900.

Ved hjælp af dette fyldige materiale og forskellig litteratur om landboforhold er nærværende skrift udarbejdet, jævnfør litteraturfortegnelsen sidst i skriftet.

Stregtegninger i tusch har Bo Karberg lavet, og vi håber, at de sammen med andre illustrationer vil live lidt op blandt den måske lidt tørre tekst.

Kristian Andersen

Hem, december 1983. *Kristian Andersen.*

Nakskov, december 1983. *Carl Andersen*

Indledning

Ved arkæologiske undersøgelser har man fundet ud af, at jorden dyrkedes allerede i yngre stenalder, og i de senere år har man flere steder i Jylland fundet spor af landsbyer fra Bronzealderen. Selv om der således har været landsbyer for mere end 2.000 år siden, finder vi sjældent navnene før i 1300-tallet. Et dokument, der er udstedt 28-5-1334, fortæller os, at Peder Brun på Onsild Herreds Ting tilskødede Anders Jensen af Skrødstrup en gård og et bol i Hem for nogle jorder i Gjerlev og 6 mark sølv. I et register over gamle dokumenter på Mariager Kloster finder vi Hem

nævnt nogle gange og på en sådan måde, at vi må formode, at ejendommene i Hem er kommet i klosterets besiddelse.
Mariager Kloster (5) blev stiftet omkring 1420, og ved gaver fra konger og adel blev det efterhånden meget rigt på jordegods. I sine velmagtsdage ejede klosteret 550 gårde og huse, 31 skove, 8 møller og 8 kirker. Alle gårde og huse var bortforpagtede, og for brugsretten til jord og bygninger betalte forpagteren - eller som det hed dengang fæsteren - en årlig afgift, som regel i naturalier - korn, smør, svin, lam, fjerkræ o.l.
Ved Reformationen 1536 blev alt gejstligt gods overtaget af Kronen og Mariager Kloster blev i de følgende år bestyret af flere forskellige adelige lensmænd, indtil klosteret solgtes i 1664.

Carl Andersen

Fra Reformation til Enevælde 1536 - 1660

Nummer to i rækken af lensmænd var Jørgen Lykke til Overgård, der bestyrede Mariager Kloster fra 1549 til sin død 1583. Umiddelbart herefter blev Jørgen Lykkes enke af regeringen beordret til at indsende en jordebog, d.v.s. en fortegnelse over klosterets gods. I lensregnskaber (18) for Mariager Kloster fra 1605, 1610, 1631, 1646, 1650, 1652, 1661, finder vi tilsvarende jordebøger som den ovennævnte, der er dateret 15-1-1583. I disse jordebøger finder vi fæsternes navne, og hvad de hver skal betale i årlig afgift for brugen af jord og bygninger - den såkaldte landgilde. I lensregnskaberne finder vi en post, der kaldes oldengæld, og herunder er opført navnene på gårdbrugere i Hem, der havde svin gående i Hemskoven for at leve af de nedfaldne frugter af eg og bøg. Hermed får vi ikke alene at vide, hvordan svinene opretholdt livet, men også suppleret vor viden om bøndernes navne.
Udover 6 gårde og 1 hus, der hørte til Mariager Kloster ifølge ovennævnte jordebøger, må endnu 2 gårde tidligere have hørt til klosteret, idet Frederik den Anden i 1579 gjorde et mageskifte med Jacob Høegh til Trudsholm, hvorved 2 gårde i Hem kom i Trudsholms besiddelse (11). Der er ikke bevaret jordebøger for Trudsholm før 1661, men der er bevaret skøder fra 1624 og 1693, der indeholder tilsvarende oplysninger som jordebøgerne.
Udover de nævnte 2 gårde, der ejedes af Trudsholm og de 6 gårde, der

ejedes af Kronen og hørte under Mariager Kloster, var der endnu een gård - præstegården, der ved Reformationen kom i Kronens eje.
Ved hjælp af jordebøger og skøder kan vi se, at *landgilden* - den årlige afgift for brugen af jord og bygninger - var konstant i størstedelen af denne periode, og som angivet nedenfor i året 1661:

Gård nr.	1	2	3	4	5	6+10	7	8
Rug, skæpper.....	5	12	20	5	8	20	10	8
Byg, skæpper.....	4	12	12	6	5	20	0	5
Havre, skæpper ...	1	12	20	0	4	40	0	4
Smør, pund.....	3	1	1	2½	4	4	1	4
Honning, kander ..	5	0	0	4	6	0	0	6
Svin, stk.	1	1	1	1	1	1	1	1
Lam, stk.	½	1	0	0	½	0	0	½
Gæs, stk.	1	1	0	1	1	0	0	1
Høns, stk.	2	2	0	2	2	0	0	2

Omregner vi nu de forskellige landgildeydelser til tønder byg efter datidens priser, vil vi se, at den største ydelse - for gård nr. 6 + 10 - svarer til 8 tønder byg. Der betaltes således mindre i årlig afgift for en hel fæstegård, end der i dag betales i forpagtningsafgift for een tønde land. Den tilsyneladende meget lille årlige afgift må ses i sammenhæng med det ringe høstudbytte på måske kun 3 fold (21).
Det er sandsynligt, at fæstebønderne måtte gøre noget arbejde for godsejeren, det såkaldte *hoveri,* men hvormeget det drejede sig om, får vi først langt senere noget at vide om. I nogle af jordebøgerne fra Mariager Kloster finder vi efter landgildeydelserne anført 20 læs wede og 20 læs møg. Wede er stager, der benyttes til afmærkning af sejlløb, og notatet om de 20 læs wede må vel så betyde, at hver af fæstebønderne skulle hugge disse 20 læs stager i Hemskoven og køre dem til klosteret. Med hensyn til de 20 læs møg gælder formentlig noget tilsvarende, idet der her er tale om udkørsel af møg fra klosteret til dets marker. Det er ret almindeligt senere, at møgagning er anført som en af hoveriydelserne. Som nævnt er det sandsynligt, at fæstebønderne foruden disse ydelser har måttet udføre noget arbejde på klosterets marker, men hvor meget ved vi ikke.
Endnu to ydelser finder vi nævnt i jordebøgerne fra Mariager Kloster, leding og gæsterimalt. Leding - pligten til at stille til krigstjeneste til søs - afløstes ifølge Erik Arup (1) i 1223 med et pengebeløb. I jordebøgerne til og med 1631 er leding anført med et beløb på 2 mark pr. gård, men kun for fire af de seks gårde, i de følgende jordebøger er beløbet forhøjet til

4 mark. Gæsteri - forskellige gæsteforpligtelser overfor kongen og dennes følge, når kongen rejste rundt i landet - blev også tidligt afløst af et pengebeløb eller naturalier (2). De 6 bønder under Mariager Kloster svarede fra ¾ til 3 tønder malt.
Selv om leding og gæsterimalt er opført sammen med landgildeydelserne, må disse afgifter oprindelig have været *kongelige skatter* (22). Mere byrdefuld end disse skatter var de mange ekstra skatter, der blev udskrevet i denne periode (14). Når der måtte udskrives så mange ekstra skatter, skyldtes dette først og fremmest udgifter til de mange krige, som Danmark førte eller var med i; fra 1559 til 1660 hele syv krige (21). Nærmere oplysning om de nævnte ekstra skatter kan vi finde i rigsarkivet i de såkaldte skattemandtal (19). Skattemandtallene for Hem er bevaret for årene 1608 - 1658, og heri kan vi finde navnene på de bønder, der har betalt skat. Ved gennemgang af dette materiale viser det sig, at nogle af fæstebønderne har været fritaget for at betale skat. Dette kunne lade sig gøre, hvis fæstebonden kunne få godsejerenes underskrift på, at han var så fattig, at han ikke kunne betale skatten. Nu kunne godsejeren nok også være interesseret i, at de fattigste bønder blev fritaget for skat, da de så bedre kunne svare landgilden.
De ulykker og ødelæggelser, der var en følge af krigene, var så omfattende, at også landgilden måtte nedsættes. I jordebøgerne 1631 og 1645 ser vi da også, at landgilden er nedsat betydeligt.
Landgilde, hoveri og skatter var imidlertid ikke det eneste, fæstebønderne var besværet med, de måtte også svare *tiende*. Korntiende indførtes i Danmark omkring år 1120 og svaredes til biskop, kirke og præst med en trediedel til hver. Ved Reformationen overtog kongen bispetienden. Kongetienden var ofte lejet ud til en godsejer i nærheden af vedkommende sogn. En trediedel af tiendekornet - hvert tiende neg - skulle så leveres hos denne godsejer, en anden trediedel skulle afleveres i kirkeladen og den sidste trediedel skulle afleveres i præstegården. Når sognebønderne afleverede deres tiendekorn i præstegården blev de beværtet med mad og drikke. Præsterne har åbenbart klaget over den i forhold til tiendekornets værdi store udgift til denne beværtning, thi ved kongelig ordre af 1568 blev det fastsat, at præsten »kun« skulle give to tønder øl. Disse to tønder øl måtte sognebønderne så føre til deres gildehus og drikke der. Kvægtiende blev indført 1558, og herefter skulle bønderne aflevere hver tiende lam, kalv, føl, kid, grise, høns, gæs, ænder og bisværme. Kvægtienden blev ligesom korntienden delt ligelig mellem konge, kirke og præst med en trediedel til hver.
Vi har i det foregående omtalt ejendommene i selve byen, men ikke en enkelt ejendom udenfor, der som det vil fremgå af det følgende i flere

henseender er ganske interessant. Ved det tidligere omtalte mageskifte i 1579 fik Trudsholm foruden to gårde i Hem »En liden lund Hem lund kaldet«. Denne lille lund har nu ikke været så lille endda, det må dreje sig om en skovklædt strækning lige nord for engene og gående fra Skrødstrup mark til Kvotrup mark. Der må have været velvoksne ege- og bøgetræer i Hem lund dengang, thi den takseres til 40 svins olden.
Hem lund lå altså mellem Hem mark og Hem enge, og i en tid, hvor der ikke fandtes kort, måtte denne placering næsten uundgåeligt føre til skelstridigheder. Allerede 1739 anklager Niels Krag til Trudsholm bymændene i Hem for at have pløjet og sået ind imellem træerne i Hem lund, og han lader optage syn over området. Herunder finder vi de forskellige agres størrelse, hvem der havde taget dem i brug, og hvad der var sået i dem - rug, byg, havre, boghvede og en enkelt ager med hør. Sagen behandledes flere gange ved herredstinget og derefter ligeledes adskillige gange ved landstinget i Viborg. Vi har ikke fundet dommen i sagen, men af en jordebog fra 1661 kan vi se, at bymændene stadig havde jord i Hem lund i brug, og at de herfor hver svarede årlig 2 skæpper rug og 4 skæpper byg til Trudsholm. De 6 bønder var således fæstere både under Mariager Kloster og Trudsholm.
En af de agre, der omtales i ovennævnte sag, får tilføjet »i mølledalen beliggende«, og dette udtryk må betyde, at der har været en mølle i denne dal, og formentlig den vandmølle, der ifølge sagnet har ligget i den dal, der løber fra dammen i Hem ned til engene. Om dette sagn fortæller Morten Sørensen Møller, der var brugsforeningsuddeler i Kærbybro 1906 - 1929, i sin slægshistorie blandt andet følgende:
Stamfaderen til slægten Møller er Søren Christensen, der levede og virkede i Hem vandmølle omkring 1640. Skærtorsdag 1672, da møllefolkene er ved at klæde sig om for at gå i kirke, løber kværnen tom, og Dortea - møllerens kone - går ud for at stoppe møllen. Herved sker det ulykkelige, at Dortea kommer for tæt på mølleværket, der griber fat i hendes lange udslagne hår, og hun omkommer. Dette tog mølleren sig så nær, at han kort tid efter opgav mølleriet, og møllen flyttedes til Skrødstrup. Så vidt sagnet, men er det muligt at få bekræftet de i dette omtalte 300 år gamle begivenheder. Ja, ved hjælp af gamle kort, skøder, jordebøger og andre dokumenter kan vi på forskellig vis få bekræftet sagnet. På det ældste kort over Hem finder vi noteret »Møllevejs agre«, og vejen i disse agre går henimod det sted, hvor møllen ifølge sagnet har ligget. I 1624 nævnes Christen Christensen som møller i Hem, og 1661 nævnes Christen Møller - formentlig samme som i 1624. I 1688 nævnes ingen mølle i Hem, og i Skrødstrup er der omvendt en mølle i 1688, men ingen i 1661. I 1693 finder vi en husmand Søren Christensen i Skrødstrup. Da der i

mageskiftet fra 1579 ikke nævnes nogen mølle, kan vi af dette og ovenstående slutte, at der har været mølle i Hem fra engang mellem 1579 og 1624, og at møllen er flyttet til Skrødstrup engang mellem 1661 og 1693. Dette passer godt med sagnet, derimod kan det ikke passe, at Søren Christensen allerede i 1640 var møller, da Christen Christensen nævnes som møller i 1661. Nu er Søren Christensen sikkert søn af Christen Christensen, og det er meget vel muligt, at han har hjulpet faderen i dennes sidste leveår, og senere har overtaget møllen.

Vi har nu på de foregående sider fortalt noget om bønderne i Hem, om hvad de var bebyrdet med - landgilde, hoveri, skatter og tiende. Vi har kunnet finde fæsternes navne næsten år for år og kan heraf se, at de ofte blev efterfulgt af sønner eller svigersønner. Lad os derfor slutte dette afsnit på mere end 100 år med nedenstående at vise et af de omtalte gamle dokumenter. I dette dokument meddeler Frederik den Anden sine 2 fæstere i Hem, at de nu skal svare og gøre landgilde, gæsteri og arbejde på Trudsholm, da han har afhændet de 2 gårde til Jacob Høg til Trudsholm.

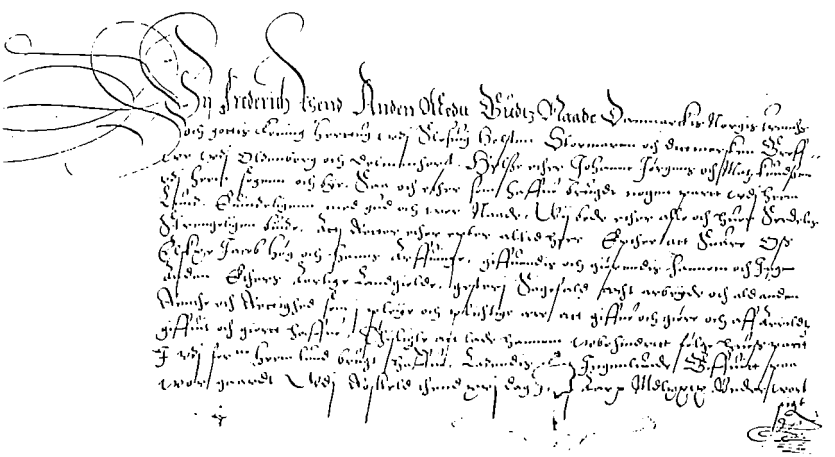

1660 - 1720

De første matrikler, opmåling, landsbylove

Efter krigene med Sverige 1657 - 1660 var riget i pengenød, og der måtte snarest muligt skaffe kapital. I denne situation blev det besluttet som noget nyt at lægge skat på jorden.

I en tid, hvor der ikke fandtes kort, var dette imidlertid ikke så ligetil. Efter megen diskussion blev det i mangel af bedre besluttet, at landgilden

kunne bruges som et mål for jordens værdi. Derefter fik samtlige godsejere ordre til at indsende jordebøger til regeringen.
Nu bestod landgilden jo af flere forskellige ydelser, og for at få et fælles mål, blev alle landgildeydelser omsat til hårdt korn, d.v.s. rug og byg - deraf betegnelsen hartkorn - idet man regnede 1 tønde rug = 1 tønde byg = 2 tønder havre = 1½ pund smør = 2 svin = 6 lam = 12 gæs = 24 høns. Ved således at udregne hartkornet for alle ejendomme i hele landet fik man et ensartet skattegrundlag udtrykt i tønder hartkorn. 1 tønde = 8 skæpper, 1 skæppe = 4 fjerdingkar, 1 fjerdingkar = 3 album.
Den første matrikel - hartkornsfortegnelse - var udarbejdet i 1662, men var behæftet med så mange fejl, at den snarest måtte rettes. I 1664 trådte den reviderede matrikel i kraft, og efter denne var der i hele landet 460.000 tønder skattepligtigt hartkorn, der indbragte nogenlunde det samme antal rigsdaler årligt.
Man var godt klar over, at landgilden og dermed hartkornet efter 1664-matriklen ikke var et retfærdigt skattegrundlag, da landgilden kunne være forskellig for gårde med samme jordtilliggende ikke mindst, hvis der var forskellige ejere. Der arbejdedes da også de følgende år med forskellige forslag til en mere retfærdig matrikulering, men først i 1680 var man klar med et endeligt forslag. Efter dette forslag skulle markjorden opmåles og dens bonitet vurderes, engene skulle takseres efter høstudbytte, skovene skulle takseres efter svins olden og overdrevene skulle takseres efter, hvor mange høvder, der kunne græsses.
I Hem blev resultatet af matrikuleringen 1688 og 1664:

Gård nr.	Bruger 1688	HARTKORN	
		1688	1644
		Td. S.F.A.	Td. S.F.A.
1	Niels Christensen	3-5-1-3	3-7-2-1
2	Christen Thorsen	5-3-3-2	5-1-0-0
3	Budde Jensen	5-5-0-2	6-3-1-1
4	Thomas Lauridsens Ødegård .	4-0-0-2	5-0-2-0
5	Chr. Jensen & Chr. Nielsen...	5-2-1-0	6-4-3-2
7	Peder Christensen (Et boel)...	2-1-1-1	3-1-1-1
8	Christen Michelsen	5-1-2-0	4-5-3-1
9	Sognepræst, hr. Niels Thorsen	5-4-2-2	
6	Anders Andersen	3-4-2-3	12-0-1-1
10	Mads Andersen	3-4-0-1	
	Vasehuset	3-3-1-0	

Som det ses af omstående er der væsentlige forskelle i hartkornet i 1688 og 1664. I 1664 nævnes nr. 6 og 10 som een gård, medens der i 1688 nævnes to gårde 6 og 10. Ejerne af disse gårde er da to svigersønner af Sofie Krabbe til Trudsholm. Måske er der tale om medgift til de to svigersønner. I 1719 finder vi de nævnte to gårde i Ballegårds (Falslev sogn) besiddelse, men da atter sammenlagt til een gård.
Som nævnt var hartkornskatten oprindelig ca. 1 rigsdaler pr. tønde hartkorn, men den blev større siden, allerede i 1692 var den på 3 rigsdaler pr. tønde hartkorn, og på dette niveau forblev den i mange år. Trods denne store jordskat blev der også i denne periode udskrevet mange ekstraskatter blandt andet person- og kvægskat. Igen væsentlig som følge af krige - den skånske krig 1675 - 1679 og den store nordiske krig 1709 - 1720.
Den foranstående omtalte opmåling og taksering af al jord blev først og fremmest lavet for at få et mere retfærdigt skattegrundlag, men man gik så grundigt til værks, at vi dermed også får ganske mange oplysninger om jorden og dens dyrkning. Resultatet af denne opmåling og taksering finder vi i rigsarkivet landsby for landsby i de såkaldte markbøger, modelbøger og matrikler.
For Hem finder vi ikke mindre en 116 foliosider, hvorfra nedenstående er hentet. Hem er delt i 9 vange, der hver består af 50 til 70 agre. Jorden opmåles og vurderes ager for ager. Jorden karakteriseres ved den kornsort, den bedst egner sig til, rug-, byg-, boghvede- eller havrejord, og indenfor hver af disse jordtyper skelnes der mellem god, middelmådig, skarp og ringe jord. Det anføres, hvor meget muld, der er og om undergrunden består af sand eller grus. Alle gårdene har en eller flere agre beliggende i hver af de 9 vange og har derfor samme gennemsnitlige jordbonitet. Denne bonitet er anslået til halv middel og halv ringe, og da der heraf går henholdsvis 6 og 12 tøndeland på een tønde hartkorn, kan hartkornet beregnes, f.eks. vil en gård med 36 tøndeland markjord have 18:6 + 18:12 = 4½ tønde hartkorn. Det almindeligste er, at jorden tilsås i 4 på hinanden følgende år med korn og boghvede og derefter ligger til græsning i 5 år, altså typisk tovangsbrug. Af det besåede areal bruges ca. 33% til rug, ca. 10% til byg, ca. 25% til boghvede og ca. 33% til havre.
Engene er vandlidende, og høet må bæres i land og er af dårlig kvalitet - ont hø. Der avles pr. gård ca. 4 læs à 256 kg, svarende til 1 skæp hartkorn. Engene benævnes vestre enge, lund enge, armods enge og tørve enge. I hver af disse områder hører en eller flere parceller til enhver af gårdene.
Fædriften er i heden og den ophugne skov, hvor der kan græsses 6 høv-

der pr. gård svarende til 1½ skæp hartkorn. Selv om det ikke fremgår direkte af, hvad vi hidtil har fortalt, kan der ikke herske tvivl om, at jorden i Hem ligesom i andre landsbyer har været dyrket i fællesskab af gårdbrugerne, og der har været vedtægter og regler for, hvorledes dette dyrkningsfællesskab skulle praktiseres. Povl Bjerge m.fl. (6) har samlet og udgivet, hvad der findes bevaret af sådanne landsbyvedtægter. Idet vi henviser dertil, skal vi blot nævne, at det almindelige var, at der jævnligt holdtes bystævne, hvortil alle landsbyens gårdmænd havde pligt til at møde, og hvor det vedtoges, hvornår der skulle pløjes, harves, sås og høstes samt meget andet vedrørende dyrkningsfællesskabet. Bystævnet lededes af oldermanden, der valgtes blandt gårdmændene for et år ad gangen.
På omstående kort er vist den sandsynlige beliggenhed af de 10 gårde og det ene hus, der fandtes i Hem i 1688. Der findes ikke noget kort fra 1688, men ved hælp af det ældste kort, der findes, den rækkefølge, de forskellige ejendomme nævnes i samt terrænforholdene er det muligt at placere ejendommene. I en jordebog fra 1661 betegnes gård nr. 4 som afbrudt, og 1688 nævnes den som øde. Dette må vist betyde, at i hvert tilfælde udbygningerne er ødelagt. Den til gården hørende jord dyrkedes i de følgende år af naboerne, og først 1692 genopførtes gården, men på et andet sted - lige nord for præstegården. Bortset fra dette var gårdene »ved magt«, og vi kan som i forrige periode finde navnene på gårdbrugerne i hele perioden.

1720 - 1800

Ejerskifte - Stavnsbånd - Landboreformer

I 1720 sælger Mariager Kloster sine ejendomme i Hem til Gissinggård (Nørhald herred), der i 1734 videresælger samme ejendomme til Kjellerup (4). Umiddelbart herefter blev den mindste af de 6 gårde nr. 7 nedlagt, og dens jordtilliggende blev lagt til gård nr. 1 og 4 med halvdelen til hver.
Fra 1720 og fremefter er fæstebrevene bevaret i godsarkiver (7, 8, 9, 10 og 11), og vi får herigennem mange oplysninger om fæsteforholdene.
Fra 1720 - 1734 svarede Gissinggårds 6 fæstere i Hem hver årlig 2 rigsdaler pr. tønde hartkorn i stedet for landgilde og hoveri. Efter 1734 var landgilden for gårdene som anført i nedenstående skema, hvori også hartkornet er angivet:

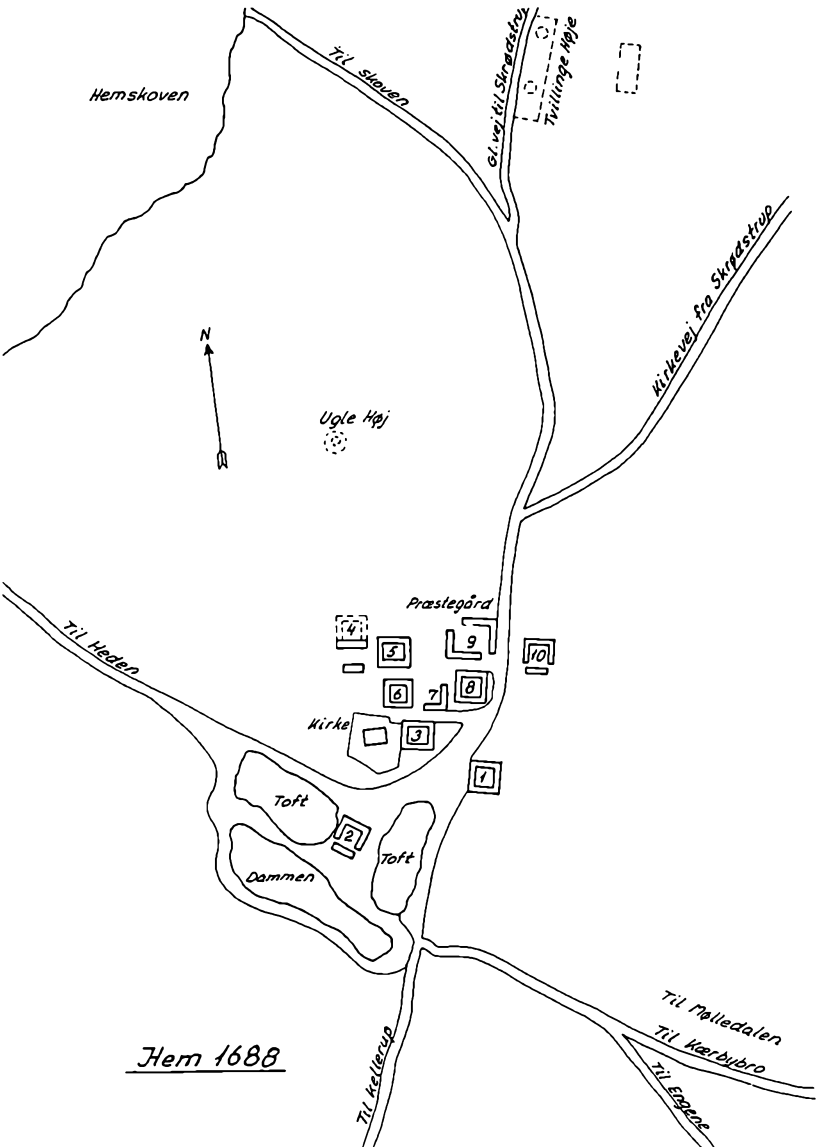
Hemskoven
Til Slagelse
Gl. vej til Skrastrup
Tvillinge Høje
Kirkevej fra Skrastrup
N
Ugle Høj
Præstegård
Til Heden
Kirke
Toft
Toft
Dammen
Til Kellerup
Til Møllebdalen
Til Kærbybro
Til Engene
Hem 1688

Gård nr.	Hartkorn T.S.F.A.	Rug td.	Byg td.	Havre td.	Smør pund	Svin stk.	Lam stk.	Gæs stk.	Høns stk.
1	4-5-3-2½	1½	1	1½	1	1	1	1	2
2	5-2-3-2	1½	1½	1½	11	1	1	1	2
3	5-5-0-2	2	2	2	2	1	1	1	2
4	5-3-0-1½	2	1½	2	2	1	1	1	2
5	5-2-1-0	2	1½	2	2	1	0	1	2
8	5-1-2-0	2	1½	2	2	1	1	1	2
9	5-4-2-2								
6 + 10	7-0-3-0	2½	3	5	36	0	0	0	0

Som ovenfor nævnt svarede de 5 Gissinggård-fæstere i stedet for landgilde og hoveri 2 rigsdaler pr. tønde hartkorn. Det er nok ikke helt forkert at gå ud fra, at halvdelen heraf svarede til værdien af landgilden, der tidligere svaredes til Mariager Kloster. Resten – 1 rigsdaler pr. tønde hartkorn – må således være den til hoveriet svarende pengeværdi. For gård nr. 6 + 10, der hørte til Ballegård betaltes ca. 7 rigsdaler, altså også ca. 1 rigsdaler pr. tønde hartkorn i stedet for hoveri.

Medens fæsteren under Ballegård var fri for hoveri i hele denne periode, måtte de fem Kjellerup-fæstere gøre hoveri efter 1734. I de første år efter 1734 finder vi i fæstebrevene udtryk som »sædvanlig hoveri«, »hoveri som andre bønder«, hvoraf vi kan se, at der har været gjort hoveri, men ikke hvor meget. Der er dog næppe tvivl om, at hoveriet blev stærkt forøget i de følgende år, og der kom da også lov om begrænsning af hoveriet, men først i 1771. Denne lov begrænsede hoveriet til højst 40 spanddage (arbejdsredskab med forspand) og 80 gangdage for en gård på 5 tønde hartkorn og med regulering op eller ned på 1 spanddag og 2 gangdage for hver skæp hartkorn en gård var større eller mindre end 5 tønde hartkorn. Ved denne lov var hoveriet fastsat ganske klart og nøje, men desværre kom den kun til at gælde i kort tid. Godsejerne klagede over, at hoveriet fastsat efter hartkornet i mange tilfælde ikke var tilstrækkeligt til hovedgårdens drift, og i 1773 blev den ovennævnte lov helt ophævet og erstattet af en ny lov, der fik virkning fra 1774. Ved den nye lov toges der hensyn til gammel sædvane og lokale forhold. For Kjellerups vedkommende blev hoveriet udenfor selve avlingen fastsat til 37 spanddage og 86 gangdage, og hertil kom avlingshoveriet, der nok var af omtrent samme størrelse som hoveriet udenfor avlingen. Det samlede hoveri efter 1774 blev således næsten dobbelt så stort som hoveriet efter loven af 1771.

I de følgende år debatteredes hoverispørgsmålet indgående, og i 1791

blev godsejere og hoverigørende opfordret til at indgå frivillige aftaler om bestemt hoveri, eller hvad regeringen helst så afløsning af hoveriet med en årlig pengeafgift. Det gik imidlertid ikke ret hurtigt med de frivillige aftaler, og der blev derfor nedsat 2 kommissioner, en for Jylland og en for øerne til at mægle mellem parterne. Da der ikke kunne blive enighed om hoveriet på Kjellerup, måtte kommissionen mægle, og den kom til Kjellerup 5-10-1795. Godsejeren ville ikke gå med til at erstatte hoveriet med penge, men han ville gå med til et i forvejen udarbejdet forslag til overenskomst, som også de fleste fæstebønder kunne tiltræde. Kommissionen vedtog at se væk fra hoveriets afløsning med penge, og efter at samtlige 41 bønder fra Kærby, Hem, Sem, Gunderup, True, Svenstrup og Vester Tørslev havde erklæret, at de ville vedtage det udarbejdede forslag til overenskomst, blev dette tiltrådt af kommissionen. I overenskomsten finder vi blandt andet følgende:

»De 320 tønderland, der dyrkedes til hovedgården, havde hidtil været delt i 11 vange, hvoraf 5 dyrkedes med korn, medens de 6 lå til hvile (græs). Dette blev nu lavet om, så jorden blev delt i 12 vange, hvoraf de 5 dyrkedes med korn. Det dyrkede areal blev herved formindsket med een tolvtedel, og herefter var der til hver af de 16 helgårde 4 tønder og ½ skæppe at dyrke, og til hver af de 25 halvgårde 2 tønder 6½ skæppe. Af de 5 vange dyrkedes 1 med rug, 2 med byg og 2 med havre. Rugvangen og de 2 havrevange skulle pløjes een gang, medens de 2 bygvange begge skulle pløjes 2 gange, og alle 5 vange skulle harves een gang. Hver af bønderne havde sit stykke i hver vang at passe for hel- og halvgårde henholdsvis 6½ og 4½ skæppe land. Tilsvarende gjaldt for kornhøsten, og med hensyn til de arealer, hvor der avledes hø, fandtes en lignende ordning. Til tærskning regnedes at medgå 30 gangdage pr. helgård og 15 gangdage pr. halvgård. Med hensyn til hoveri udover avlingshoveriet er det nøje angivet, hvilke arbejder, det drejer sig om, og arbejdets omfang er enten angivet i spand- og gangdage eller i mængde. De 5 gårde i Hem var helgårde«.

Overenskomsten, der trådte i kraft 1-5-1796, gav en lille nedsættelse af hoveriet på ca. 10%. Interessant er det at se, at hovedgårdsjorden dyrkedes næsten som bondejorden i 1688.

Vi har tidligere nævnt, at fæstebrevene fortæller ganske meget om fæsteforholdene, og vi viser derfor omstående et typisk fæstebrev fra 1764. Lad os nu se, hvad vi kan finde i dette fæstebrev om fæsteforholdene: Med bemærkningen »født på mit gods i Hem« får vi at vide, at fæsteren ikke uden godsejerens tilladelse måtte flytte fra Hem ifølge loven om stavnsbånd. Om dette skal vi kun nævne, at stavnsbåndet indførtes 1733 og gjaldt fra

1735 ..... for bønder af mandkøn i alderen fra 14 til 36 år,
1742 ..... for bønder af mandkøn i alderen fra 9 til 40 år,
1764 ..... for bønder af mandkøn i alderen fra 4 til 40 år,
1788 ..... for bønder af mandkøn i alderen fra 14 til 36 år.

Fæstebrev fra 1764

Kiendes Jeg underskrevne Cecilie Catrine Hostrup sal. Jens Braskes Enke til Kiellerup, og hermed tilståer at have stæd og fæst, såsom ieg og hermed stæder og fæster Peder Andersen føed på mit Gods i Hem, dend gård i bemelte Hem, som hands Fader Anders Pedersen, sidst har haft i Fæste men formeldelst Alderdom og Skrøbelighed godvillig afståed til bemelte sin Søn Peder Andersen. Bemelte Gård ståer i Nye Matricul for Hartkorn 5 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk., Fæsteren straxen tiltræder og antager, med dend ved Stedet værende Besætning af Ind- og Udboe og samme i fæste sin Lifstiid beholde ald dend Stund hand deraf årlig og rette Tiider, svarer alle Kongl. Skatter og Contributioner, såvel som Landgilden til hver Års Martini, Rug 2 Tdr. Byg 1 Td. 4 Skp. Havre 2 Tdr. ydfærdig Korn, med sådan Mål som hidtil haver været brugt, item 2 Pund Smør, 1 Skousvin, 1 Lam, 1 Gås og 2 Høns, giør Reiser og Houning som tilforn, Gårdens tilliggende Jord af Ager og Eng, loulig dyrke og bruge uden noget deraf at bortleie eller frakomme lade.

I det øfrige skal Fæsterens Fader Anders Pedersen og Hustru Gertrud Hermandsdatter forsynes i Gården med nødtørftig Føede, Klæde og Varme deres Liefstiid, og af Fæsteren christelig og skikkelig omgåes, således som hand for Gud og Øfrigheden agter at forsvare, imoed at de til han Tienste forretter hvis de kand.

Endelig retter og forholder Fæsteren sig efter Loven og de Kongl. Anordninger være sin Hosbond og Fuldmægtig hørig, alt under dette Fæstes Fortabelse og anden loulig Straf. Indfæstningen haver hand betalt med 20 Rdl. Til Bekræftelse under min Hånd og Forseigling.

Datum Kiellerup dend 24. Maj 1764.

Cecilie Catrine Sl. Braskes

Original Fæstebrev haver ieg modtaget, som ieg hermed lover i alle sine Ord og Meninger at efterleve og fuldbyrde, som ved min Hånds Underskrift bekræftes.

Datum ut supra.

Peder Andersen.

1800 blev stavnsbåndet ophævet.
I øvrigt henviser vi til, hvad der andetsteds er skrevet om stavnsbånd og soldatertjeneste (20 og 21).
Når betaling af skatter nævnes som første fæstebetingelse, skyldes det sikkert, at godsejeren hæftede for de skatter, som fæstebønderne ikke kunne betale, og at det ikke var muligt som før 1670, at fattige bønder kunne fritages for skat.
Som det fremgår af fæstebrevet var det en søn, der efterfulgte faderen som fæster på gården, og at sønnen fik gården i fæste på livstid. Det var meget almindeligt, at en søn efterfulgte faderen ved fæsteskifte, i andre tilfælde er det en svigersøn eller stedsøn. Endeligt finder vi i nogle tilfælde, når fæsteren var afgået ved døden, enkens nygiftede mand som fæster. Hermed har vi omtalt langt de fleste fæsteskifter, og skal blot tilføje, at samtlige fæster er givet på livstid.
Vi ser endvidere af fæstebrevet, at sønnens forældre er sikret aftægt på gården så længe, de lever. Lignende aftægtsbestemmelser finder vi i mange andre fæstebreve. I sidste afsnit af fæstebrevet ser vi, at fæstet kunne fortabes, hvis fæsteren ikke overholdt fæstebetingelserne. Dette forekom nogle gange, men kun i 5 tilfælde i denne 80 årige periode fik fæsternes deres fæstegård fradømt, heraf 3 fæstere ved samme gård i 1739, 1741 og 1748. Som regel måtte godsejeren hjælpe de fæstere, der fik de fradømte gårde, på forskellig vis. Det kunne f.eks. være med supplering af besætning, reparation af bygninger og markredskaber, levering af såsæd, fritagelse for skat og hoveri i en periode og andet lignende.
Endelig skal det nævnes, at indfæstning er en afgift, der skulle betales ved fæsteskifte. Størrelsen af denne afgift varierede blandt andet efter gårdens tilstand. Var gården misrøgtet, betaltes der ingen afgift.
Hermed har vi udtømt, hvad vi kan se af fæstebrevene, men vi har en anden kilde - skifter eller boopgørelser. Efter dødsfald blev der 30 dage efter dødsfaldet afholdt skifteforretning med henblik på eventuel arv, der skulle deles mellem den afdødes ægtefælle og børnene med halvdelen til hver. Sådanne skifter giver meget detaillerede oplysninger om, hvad der fandtes inde og ude, som nedenstående eksempel fra 1727 udviser.

Indbo: 1 bord, 1 stol, 2 egekister, 2 sengesteder, 7 vadmels dyner, 2 puder, 2 blårgarns lagner, 63 alen vadmel, 2 rokke, 1 bagetrug, 1 kærne, 1 håndkværn, 1 kobberkedel i gruen, 2 stripper, tønder og kar m.m.

Den saglig mands gangklæder: 1 vadmels kjortel, 1 vadmels trøje, 1 par læderbukser, 1 kabuds, 1 par sko.

Redskaber: 2 vogne, 1 plov, 2 harver, 2 høleer, 1 fork, 2 økser, 2 bor,

hammer og tang, 1 tørvespade, 1 gravespade, 2 plejle, 1 skovl, 4 tøjr, 5 sække, 2 bistader.

Husdyr: 6 heste, 1 plag, 2 føl, 4 køer, 1 stud, 3 kvier, 2 kalve, 24 får, 1 so, 6 polte, 2 høns, 1 hane, 4 ænder, 4 gæs, 1 gase.

Korn: 5 tdr. rug, 4 tdr. byg, 1 td. og 2 skp. havre.

Værdien af boet takseres til: 111 rdl. 5 mark 10½ skill. Herfra går efter gældende lov for en helgård:

6 heste, 1 vogn, 1 plov, 1 harve, 4 tdr. byg og 6 tdr. havre til usæd, nødvendige bygningsreparationer og landgilderestance for 1727.

Gælden er i alt takseret til 131 rdl. og 8 skilling.

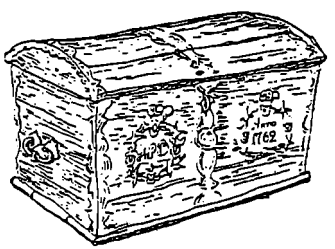

Gammel kiste fra 1762

Da gælden er større end boets værdi, bliver der ikke nogen arv. Den afdødes søn overtaget fæstet med de derpå hvilende forpligelser, derunder aftægt til moderen.
Det var som i dette eksempel ofte sådan, at der ikke blev nogen arv. Årsagen hertil var, at aktiverne takseredes lavt og passiverne højt i overensstemmelse med den dagældende lov, der tilsigtede, at gårdene blev »ved magt«.
Dette misforhold ved vurderingerne ophævedes ved lov i 1787, og efter den tid finder vi ofte, at der bliver nogen arv til den efterlevende ægtefælle og børnene.
Vi har tidligere fortalt, at bønderne i Hem var fæstere både under Mariager Kloster og Trudsholm. Dette forhold var også gældende efter, at Mariager Kloster havde solgt sine ejendomme i Hem til Gissinggård, men efter at disse ejendomme i 1734 var købt af Kjellerup, opsagde godsejeren der, på sine bønders vegne, kontrakten med Trudsholm. Trudsholms ejer anerkendte ganske vist, at kontrakten var lovlig opsagt, men var åbenbart meget misfornøjet hermed. I hvert tilfælde er der i de følgende 35 år jævnlig retstrættet mellem Kjellerups og Trudsholms ejere. Vi skal herom henvise til, hvad Åge Brask fortæller (4).
Selvom der i den her omhandlede 80 årige periode var urolige forhold i Europa med krige mellem stormagterne, lykkedes det Danmark at bevare freden. Herhjemme var der navnlig i den sidste halvdel af perioden en voldsom debat om stavnsbånd og landboreformer. Reformvennerne fremhævede stærkt de uheldige sider ved de herskende forhold herunder

ikke mindst de straffe, fæstebønderne kunne risikere at blive udsat for – træhesten, hundehullet og den spanske kappe (15). For eftertiden var det disse dramatiske begivenheder, der blev husket længst og der har da også været skrevet adskilligt om fæstebondens slavetilværelse og umenneskelige straffe. Nyere historikere har dog en væsentlig anden opfattelse end den ovenfor nævnte. Herefter har godsejeren i de fleste tilfælde haft et rimeligt godt forhold til sine fæstebønder, og det var undtagelser, at der fandt overgreb sted. Dette stemmer godt med det indtryk, vi har fået om fæstebøndernes forhold i Hem. I forbindelse med ovenstående skal vi nævne, at det ved lov i 1787 blev bestemt, at sålænge hoveriet bestod, måtte bonden aldrig mishandles under arbejdets udførelse, og det blev for bestandig forbudt at anvende fængsel i hundehullet, træhesten og halsjernet.
Ved denne periodes slutning var fæsternes årlige afgift for brugen af jord og bygninger nøje fastsat, idet hoveriets omfang detailleret er angivet i overenskomsten af 1795, og landgilden som tidligere er angivet i fæstebrevene.

1800 – 1900

Bankerot, udskiftning, matrikulering, selveje

De i forrige afsnit omtale urolige forhold i Europa fortsatte og forstærkedes efter århundredskiftet, og efter at Frankrig under Napoleon havde gjort sig til hersker over det meste af Europa, stod England alene og måtte stole på sin flåde. I denne situation krævede England først ret til at visitere danske handelsskibe og senere den danske flåde for, at den ikke skulle falde i Napoleons hænder. Det første krav måtte Danmark imødekomme efter slaget på Københavns red 1801, og efter englændernes bombardement af København 1807, måtte Danmark kapitulere og udlevere flåden. Herefter var Danmark nødt til at gå med i krigen på Frankrigs side, indtil fredsslutningen i 1814. De med krigen følgende store udgifter førte til stærkt stigende underskud på statsbudgettet og statsbankerotten i 1813. Som følge heraf blev Rigsbanken oprettet og som den eneste bank, der havde ret til at udstede pengesedler og indløse de gamle pengesedler, men kun til en tiendedel af deres oprindelige værdi. Til sikkerhed for de nye pengesedler lagde man en gæld på al fast ejendom på 6% af ejendomsværdien. Denne gæld skulle forrentes med 6½ % årligt, indtil den var betalt. Der gik dog adskillige år inden der var nogenlunde orden i pengevæsenet.
Til trods for de ovennævnte vanskeligheder fortsatte landboreformerne. Af disse var udskiftningen af jorden utvivlsomt den mest gennemgriben-

de af samtlige reformer. Efter, at jorden nu i århundreder havde været dyrket i fællesskab, fik hver gård nu sin jord liggende samlet i mark, eng og hede, og det var op til hver mand, hvordan han ville dyrke sin jord, men også hans eget ansvar, hvad han fik ud deraf.
Udskiftningen i Hem fandt sted i årene 1803 og 1804, og umiddelbart før 1803 havde Kjellerup købt gård nr. 2 af Trudsholm og gård nr. 6 + 10 var købt af Ballegård af den daværende fæster. Vi kan ikke i alle enkeltheder gøre rede for, hvad der fandt sted inden udskiftningen, men må nøjes med i hovedtræk at gøre rede for, hvad resultatet blev. Det ved matrikuleringen i 1688 fastsatte hartkorn for hele byen ændredes ikke, men omfordeltes bl.a., fordi der afgaves jord til husmændene. Hartkornet for gårdene blev:

Gård nr. 1, 3, 4, 5 og 8 hver	4 tdr.	5 skp.	3 fdk.	1 1/10 alb.
Gård nr. 2	5 tdr.	0 skp.	0 fdk.	0 alb.
Gård nr. 9 (Præstegården)	5 tdr.	4 skp.	2 fdk.	2 alb.
Gård nr. 6 + 10	6 tdr.	7 skp.	2 fdk.	½ alb.
Vasehuset	3 tdr.	3 skp.	0 fdk.	¼ alb.

Otte Kjellerup-husmænd fik hver 2 fjerdingkar hartkorn, og også de andre husmænd fik tildelt jord.

På side 93 er vist et kopi af det kort, der blev lavet ved udskiftningen. Det fremgår heraf, at nogle af gårdene har 2 stykker hede, andre kun 1 stykke, og et par har heden liggende i forlængelse af marken. For de forskellige arealer er størrelsen angivet i tønde land under matrikelnummeret. Dette nummer er det efter 1844 gældende, medens det tidligere matrikelnummer er vist i parantes. Det fremgår endvidere af kortet, at 2 af gårdene - nr. 5 og 8 - flyttedes, så de kom til at ligge på den til gården hørende jord.
Ved udskiftningen fik 5 Kjellerup-gårde, som nævnt, samme hartkorn og som følge heraf, blev også landgilden ens og reguleret efter det nye hartkorn. Lidt afrundet var landgilden herefter for hver af de 5 gårde: 1 td. 6 skp. rug, 1 td. 3 skp. byg, 2 tdr. havre og 17½ pund smør. Denne landgilde var i de fleste tilfælde gældende til gårdene frikøbtes.
Af fæstebrevene fra 1803 og fremefter kan vi se, at Kjellerup på dette tidspunkt har ladet sine bygninger i Hem brandforsikre, idet vi i disse fæstebreve finder nævnt, at fæsteren skal betale det årlige brandkontingent. Gårdenes vurderingssum var 520 til 600 rdl. pr. gård, og husenes 70-110 rdl. pr. hus. Det årlige brandkontingent var 10 skilling pr. 100 rigsdaler eller, da der gik 96 skilling på een rigsdaler, meget nær een promille af vurderingssummen.

Gård i Hem 1845

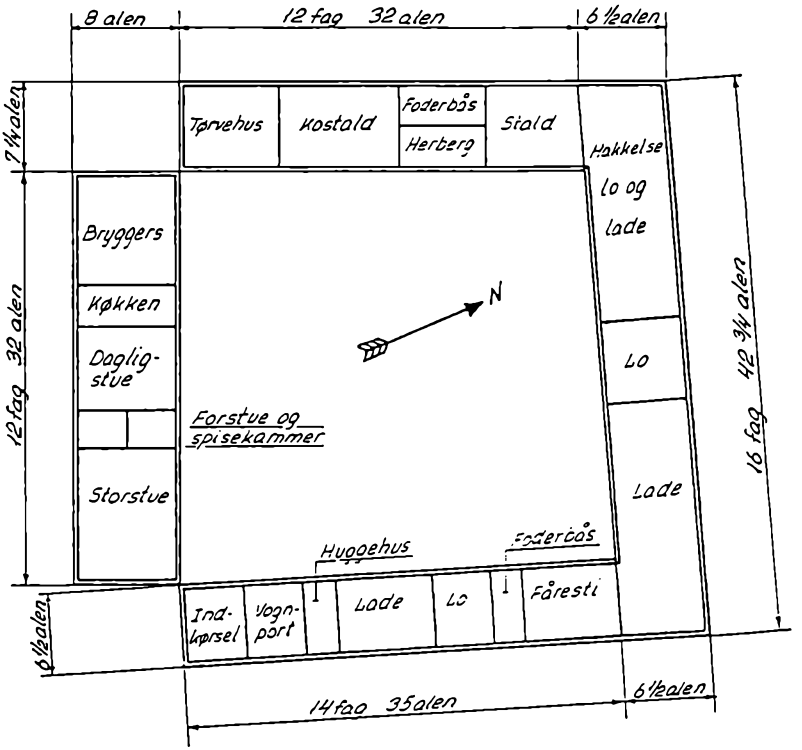

1 alen = 63 cm

Stuehus : Bredde 8 alen (5 m), væghøjde 3 ½ alen (2,2 m)

Udhus : Bredde 6 ½ alen (4,1 m), væghøjde 2 ½ alen (1,6 m)

Taget er raftet og tækket med longhalm og tørvemønning

Vandret snit i lerklinet væg

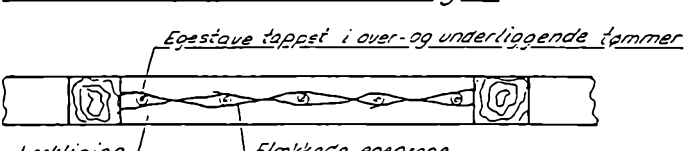

I fæstebrevene fra denne periode finder vi endvidere nævnt, at fæstebrevet er bilagt en synsforretning. I henhold til lov fra 1787 skulle der ved fæsteskifte foretages en syns- og taksationsforretning over fæsteejendommen af 2 af retten udmeldte mænd. I disse synsforretninger gøres der rede for, hvorledes bygningerne er konstrueret og indrettet. Endvidere anføres antallet af heste, og hvad der findes af markredskaber og andre redskaber til drift og vedligeholdelse. Den nye fæster skulle, når han holdt op, svare til det ved hans tiltræden registrerede. I en synsforretning over en gård i Hem finder vi så detaillerede oplysninger, at det som vist på omstående side er muligt at lave en plantegning af bygningerne. Da oplysningerne i denne synsforretning i øvrigt er typiske, skal vi fortælle lidt nærmere herom. Alle bygningerne var opført i bindingsværk med lerklinede vægge og tækket med langhalm med tørvemønning. Om stuehuset hedder det, at der er lergulv i stuerne og fjælleloftet over de 9½ østlige fag, og at der er to faste sengesteder i dagligstuen og eet i spisekammeret. Endvidere nævnes, at der er de nødvendige døre og vinduer med lukkelser. I udhusene nævnes døre, men ikke vinduer.
Som tidligere omtalt, finder vi i synsforretningen nævnt, hvad der fandtes af redskaber på ejendommen, og hermed får vi noget at vide om de almindeligt brugte redskaber. Der var ofte følgende redskaber:
1 beslagen vogn og 1 trævogn, den første havde påkrympet jernringe om hjulene, den sidste derimod ikke. 1 plov, i en synsforretning fra 1845 er nævnt, 1 hjulplov og 1 svingplov. 2 harver, 2 høleer, 1 lyngle, 4 river, 2 forke, 1 hakkelseskiste med kniv, 2 skovle, 2 jerngrebe, 1 gravespade, 1 skudtørvspade, 1 lyngtørvspade, 1 sav, 1 økse, 1 båndkniv, 1 spigerbor, 1 naur (skebor), hammer og tang, 1 slibesten med tilbehør.
Endelig har der utvivlsomt været 2 plejle, selv om de sjældent nævnes i synsforretningerne.
På omstående side er vist en hjulplov og en svingplov samt en gammel harve og en svenskharve. Den væsentligste fordel ved svingploven var, at den havde hvælvet muldplade, og derfor kunne vende jorden. I synsforretningerne har vi ikke en eneste gang fundet hestedrevne tærske-, hakkelse- og mejemaskiner nævnt, og da de yngste synsforretninger er lavet omkring 1860, kan vi nok heraf slutte, at disse maskiner først blev almindeligt anvendte op imod år 1900.
I tilslutning til det, der ovenfor er fortalt, må det være på sin plads her at fortælle om smedjen og smeden, da det jo var ham, der skulle reparere og vel også delvis fremstille landbrugsredskaberne.
I et skifte fra 1762 finder vi nævnt bl.a. følgende smederedskaber: ambolt, skruestik, forhamre og håndhamre, og det fremgår af skiftet, at disse redskaber fandtes i den smedie, som bymændene havde ladet op-

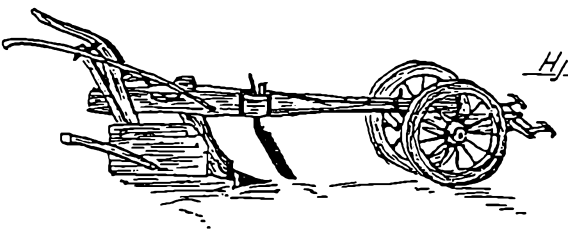

Hjulplov

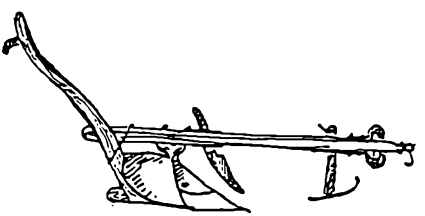

Svingplov

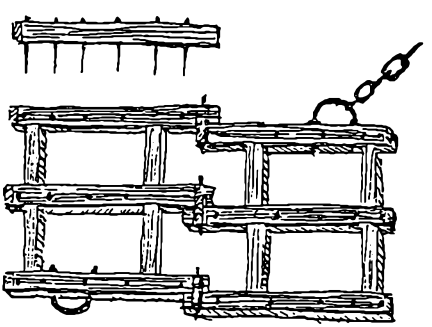

Gammel dansk harve

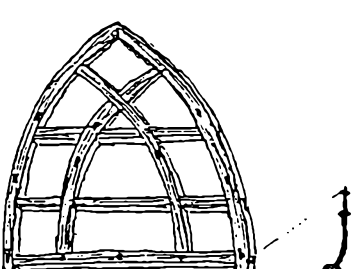

Svensk harve

føre. Denne smedje lå umiddelbart syd for gården matr. nr. 8 og var i brug til 1871, da bymændene lod en ny smedje opføre. Til bygning af denne smedje lånte de 10 bymænd 150 rigsdaler af ungkarl Christen Christensen. Dette lån forrentedes med 4% p.å., og indfriedes først 1907. Smedjen var grundmuret og teglhængt og bestod af 3 fag smedje og 3 fag indhus (bolig), og den var i brug til omkring 1915. Herefter reves smedjen ned, og på dens plads opførtes nyt forsamlingshus, og det gamle forsamlingshus toges i brug som smedje.

Vi har tidligere omtalt, at hartkornet var grundlaget for jordbeskatningen. I de mere end hundrede år, der var gået, siden matrikuleringen i 1688 var trådt i kraft, var der sket ændringer både af jordens bonitet og af det dyrkede areals størrelse. regeringen mente derfor, at tiden var inde til at lave en ny matrikulering for at få en mere retfærdig fordeling af jordskatterne. Kort tid efter år 1800 blev der nedsat en kommission, der skulle tage sig af forarbejderne til matrikuleringen. Denne blev bistået af de landinspektører, der senere skulle forestå det praktiske arbejde med matrikuleringen i de forskellige egne af landet (17).

Kommissionen opstillede følgende krav til den bedste markjord her i landet:

»Den bedste jord skal bestå af 1/3 muld, 1/3 sand, 1/6 ler og 1/6 kalk i 10 til 12 tommers dybde og derunder 10 til 12 tommer af samme beskaffenhed eller med mere ler. Jorden skal ligge fordelagtig mod solen og have passende fald, så skadelig vand kan løbe af. Endvidere skal jorden være sjælden og udmærket tjenlig for dette lands vigtigste sædarter, og mindst fare underkastet såvel i fugtige som tørre somre«.

På Karlslunde mark i Roskilde amt fandt man et areal, hvor jordens beskaffenhed meget nær svarede til de ovennævnte krav, og denne jord gav man et bonitetstal på 24. Af praktiske grunde måtte man give afkald på den kemiske analyse, der var nødvendig for at bestemme jordens kalkindhold. Andre steder i Roskilde amt og i Vejle amt blev der undersøgt jordprøver svarende til bonitetstal på 20, 16, 10 og 3.

Engene fik ligesom markjorden et bonitetstal, der beregnedes ved at sammenligne salgsværdien af det hø, der kunne avles pr. tøndeland med salgsværdien af 8 tønder korn, idet man regnede med, at der på bedste jord kunne avles 9 fold, hvoraf det ene fold gik til udsæd. Eksempelvis ville en eng, hvorpå der pr. tøndeland kunne avles hø svarende til værdien af 2 tønder korn, få et bonitetstal på $2/8 \times 24 = 6$.

Hederne fik bonitetstal efter værdien af den smule græsning, der kunne være, sammenlignet med værdien af en kornafgrøde på den bedste jord. Hedearealerne måtte kun ansættes til bonitetstal på 1/4, 1/8, 1/16 eller 1/24.

I årene 1807 - 1824 foretog de landinspektører, der havde bistået kommissionen, boniteringen over hele landet. Der udtoges adskillige jordprøver i hver mark til bestemmelse af bonitetstal, og de arealer, som bonitetstallene repræsenterede opmåltes. Til dette arbejde benyttedes som regel de ved udskiftningen fremstillede kort, og efter at boniteringen var fuldført for hele landet, omregnedes samtlige delarealer til tilsvarende arealer af bedste jord ved at gange med bonitetstallet og dividere med 24. De således til bedste jord reducerede arealer summeredes for hele landet, og ved at dividere denne sum med hele landets hartkorn efter matriklen 1688 fandt man, at der af den bedste jord gik 5 1/7 tøndeland på een tønde hartkorn.
For Hems vedkommende er højeste boniteringstal 17, og middeltallet for markerne er ca. 14 svarende til 8¾ tøndeland pr. tønde hartkorn.
I engene var det gennemsnitlige bonitetstal kun ca. 5 svarende til 24½ tøndeland pr. tønde hartkorn. I hederne var det laveste bonitetstal 1/16 svarende til 1.975 tøndeland pr. tønde hartkorn. Den nye matrikel fik virkning fra 1-1 1844. Matrikelnumre og hartkorn før og efter 1844 er anført nedenstående:

Matr. nr. gl.	Matr. nr. nyt	Bruger	Gl. hartkorn t-s-f-a	Nyt hartkorn t-s-f-a
1	8	Søren Christensen	4-5-3-1 1/10	4-6-0-1
2	6	Christen Sørensen	5-0-0-0	5-3-0-2
3	10	Anders Sørensen	4-5-3-1 1/10	5-5-2-2½
4	9	Peder Pedersen	4-5-3-1 1/10	5-4-2-1½
5	11	Søren Jensen	4-5-3-1 1/10	5-3-1-2¼
6	5	Niels Thorsen	3-3-3- ¼	4-0-2-1
8	7	Ole Christensen	4-5-3-1 1/10	5-1-2-1½
9	1	Sognepræsten	5-4-2-2	6-2-3- ¼
10	12	Jens Thorsen	3-3-3- ¼	3-7-3-2
	4	S. Sørensen Vase	3-3-0- ¼	4-6-2-2½

Som det ses af ovenstående, er det nye hartkorn i alle tilfælde større end det gamle, men der må så andetsteds i landet være sket en nedsættelse, da det som nævnt tidligere tilstræbtes, at hartkornet for hele landet forblev som fastsat ved matriklen i 1688. Foruden det gamle og det nye hartkorn finder vi i matriklen 1844 nævnt »gammel skat«. Størrelsen af denne skat viser sig at svare til ca. 7 rigsdaler pr. tønde hartkorn af det gamle hartkorn. Der er altså tale om mere end en fordobling i forhold til de tidligere nævnte 3 rigsdaler pr. tønde hartkorn. Stigningen i hart-

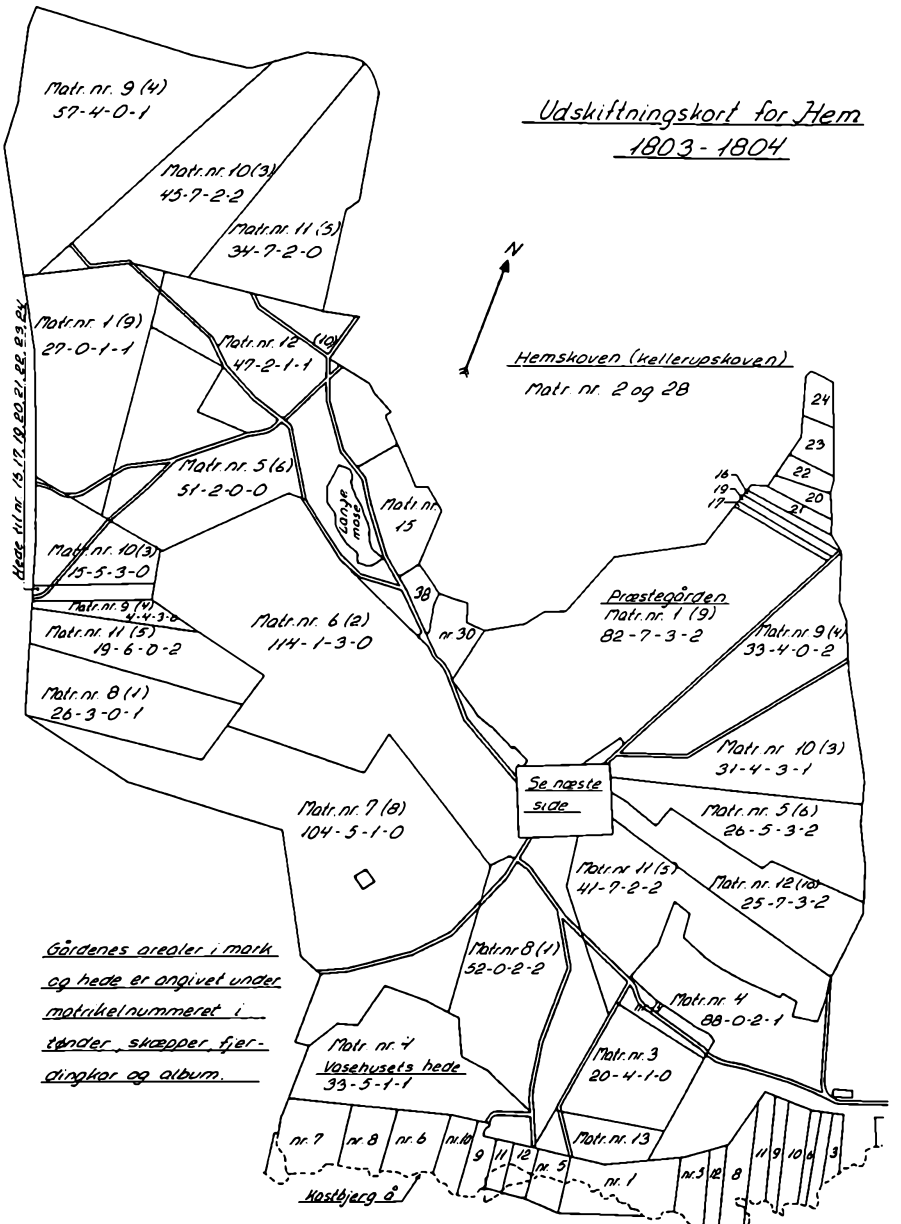
Udskiftningskort for Hem
1803 - 1804
N
Matr. nr. 9 (4)
57-4-0-1
Matr. nr. 10 (3)
45-7-2-2
Matr. nr. 11 (3)
34-7-2-0
Matr. nr. 1 (9)
27-0-1-1
Matr. nr. 12 (10)
47-2-1-1
Matr. nr. 5 (6)
51-2-0-0
Matr. nr. 10 (3)
15-5-3-0
Matr. nr. 9 (4)
4-4-3-0
Matr. nr. 11 (5)
19-6-0-2
Matr. nr. 8 (1)
26-3-0-1
Matr. nr. 6 (2)
114-1-3-0
Matr. nr. 7 (8)
104-5-1-0
Sandje mose
Matr. nr. 15
38
nr. 30
Hemskoven (kellerupskoven)
Matr. nr. 2 og 28
24
23
22
20
21
16
19
17
Præstegården
Matr. nr. 1 (9)
82-7-3-2
Matr. nr. 9 (4)
33-4-0-2
Matr. nr. 10 (3)
31-4-3-1
Matr. nr. 5 (6)
26-5-3-2
Matr. nr. 11 (5)
41-7-2-2
Matr. nr. 12 (10)
25-7-3-2
Se næste side
Matr. nr. 8 (1)
52-0-2-2
Matr. nr. 4
88-0-2-1
Matr. nr. 3
20-4-1-0
Matr. nr. 13
Matr. nr. 4
Vasehusets hede
33-5-1-1
Gårdenes arealer i mark og hede er angivet under matrikelnummeret i tønder, skæpper, fjerdingkar og album.
nr. 7
nr. 8
nr. 6
nr. 10
9
11
12
nr. 5
nr. 1
nr. 3
12
8
11
9
10
6
3
Kostbjerg å

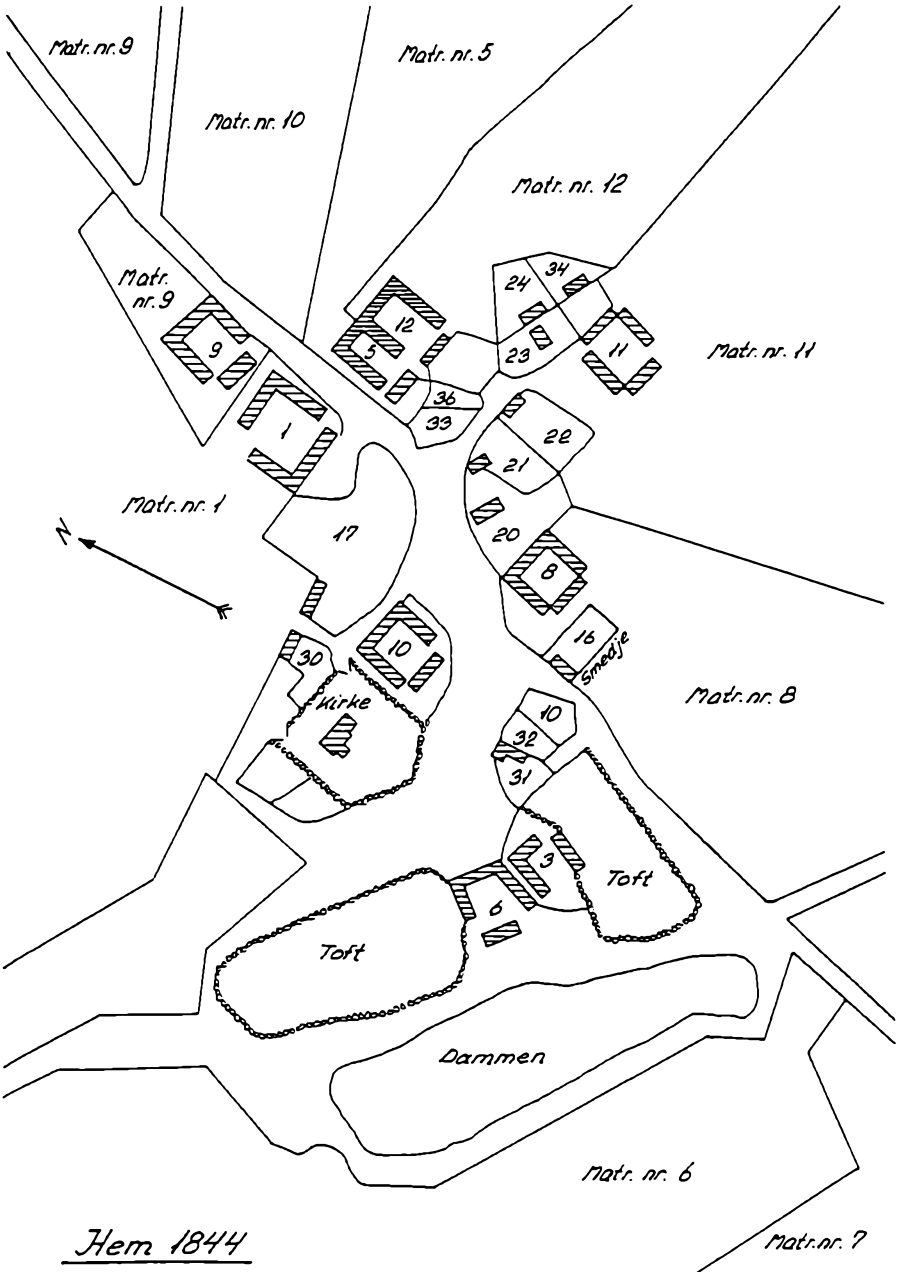
Matr. nr. 9
Matr. nr. 5
Matr. nr. 10
Matr. nr. 12
Matr. nr. 9
Matr. nr. 11
Matr. nr. 1
Matr. nr. 8
Matr. nr. 6
Matr. nr. 7
N
Kirke
Smedje
Toft
Toft
Dammen
1
3
5
6
8
9
10
10
11
12
16
17
20
21
22
23
24
30
31
32
33
34
36

Hem 1844

kornsskatterne hidrører for størstedelen fra årene før statsbankerotten. Hartkornet efter matriklen 1844 var grundlaget for jordbeskatningen indtil 1903, hvorefter disse skatter lignedes på ejendomsværdierne.
Af andre reformer fra denne periode skal vi nævne, at hoveriet i 1850 afløstes af en årlig pengeafgift, der i Hem var på 25 rigsdaler årlig pr. gård, og at der også i 1850 indførtes almindelig værnepligt, medens værnepligten tidligere alene hvilede på bondestanden, og endvidere at kroner og øre i 1875 afløste rigsdaler, mark og skilling, idet 1 rigsdaler = 6 mark = 96 skilling sattes lig med 2 kroner.
Som nævnt under matrikuleringen regnede man på den tid med, at der på den bedste jord kunne avles 9 fold. Omregner vi dette foldudbytte efter det gennemsnitlige bonitetstal for markerne i Hem, kommer vi til, at foldudbyttet her har været 5 à 6. I en statistik for årene 1901 - 1905 angives det gennemsnitlige foldudbytte for Randers amt til omkring 10 (13). Det var i denne periode som tidligere korn- og græsafgrøder, der dominerede. Af en statistik for Jylland fra 1901 kan vi se, at lidt over to tredjedele af landbrugsarealet anvendtes til korn- og græsafgrøder med omtrent lige meget til hver.
I ovennævnte statistik nævnes, at 2% af arealet benyttedes til kartoffelavl og 4,9% til avl af rodfrugter. Kendskab til kartoffeldyrkning havde man her i landet allerede i 1760-erne, da der foranlediget af regeringen blev iværksat et storstilet forsøg med opdyrkning på Alheden syd for Viborg og på Randbøl hede ved Vejle (21). Til denne hedeopdyrkning blev i alt 299 tyske familier hvervet, og de fik jord, bygninger og besætning stillet til rådighed, men selv med disse hjælpeforanstaltninger blev resultatet skuffende. I løbet af nogle få år rejste de fleste af de tyske familier tilbage til deres hjemland, men der kom dog det ud af forsøget, at hedejorden havde vist sig velegnet til dyrkning af kartofler. Der gik dog mange år, før kartoffelavl blev almindeligt.
Som nævnt ovenfor var det også i denne periode, at dyrkning af rodfrugter fandt udbredelse. Det var dog først i slutningen af per., der rigtig kom gang i dyrkningen, men så gik det til gengæld stærkt. Fra 1896 til 1907 steg rodfrugtarealet fra 2,5% til 12% af landbrugsarealet, altså næsten en femdobling. Stærkt medvirkende til denne hurtige vækst i rodfrugtarealet var, at det ved forsøg i 1890-erne var påvist, at et kg rodfrugttørstof havde samme foderværdi som et kg byg, og at der i en roemark kunne avles 2½ gange så meget tørstof som korn i en bygmark. Der dyrkedes til at begynde med turnips og kålroer og senere runkelroer. I den her omhandlede periode vandt også kløveravl udbredelse, og dermed bedre sommergræsning og mere hø.
Årsagerne til det ovennævnte stærkt forøgede udbytte var flere forskel-

lige forhold. Hoveriets afløsning med penge gav mulighed for bedre planlægning af arbejdet i egen bedrift. Nye redskaber gav hurtigere og bedre jordbehandling. Mergling og bedre gødskning forbedrede jordens bonitet. De nye kulturplanter gav bedre sædskifte. Og endelig ikke mindst fremmede udskiftningen den enkeltes initiativ og virkelyst.

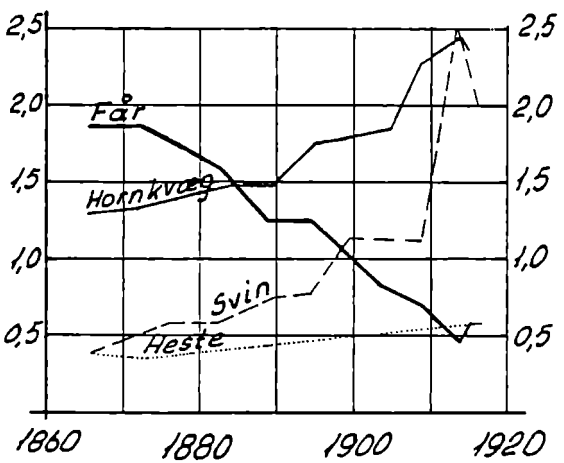

Med det større høstudbytte blev der mulighed for større husdyrhold. Antallet af husdyr i hele landet i millioner stykker er vist på hosstående diagram for årene 1866 - 1914. Som det ses, er der en stærk nedgang i antallet af får, en svag stigning i hesteantallet og en stærk stigning i antallet af hornkvæg og svin.

Medvirkende til den stærke stigning i kvæg- og svinebestanden var, at kornpriser faldt meget i 1870- og 1880-erne bla. som følge af indførsel af store mængder billigt korn fra Amerika. Det kunne herefter bedre betale sig at producere smør og flæsk og bruge kornet til opfodring i egen bedrift.

Med den stigende mælkemængde slog den gamle metode med hjemmekærning slet ikke til hverken mængdemæssigt eller kvalitetsmæssigt. Der var derfor et stort behov for anlæg, hvor mælken kunne behandles på en sådan måde, at smørkvaliteten blev tilfredsstillende. De til et sådant anlæg nødvendige udgifter til bygning og maskineri ville imidlertid blive så store, at rentabel drift kun kunne opnås, hvis der tilførtes anlægget en passende stor mængde mælk, d.v.s. 50 til 100 gange så meget mælk, som hver gård kunne levere. Forudsætningen var derfor, at mange landmænd blev enige om i fællesskab at anlægge og drive et fælles mælkeri, eller som det senere kom til at hedde et andelsmejeri.

Det første andelsmejeri blev opført 1882 i Hjedding i Ølgod sogn ved Varde. Erfaringen med driften af dette mejeri var så gunstig, at der i løbet af få år blev opført andelsmejerier mange steder i landet.

I 1887 blev der oprettet mejerier i Gjerlev og ved Kastbjerg mølle, og til disse mejerier leverede nogle af bønderne i Kærby og Sem mælk indtil

1897, medens nogle af bønderne i Hem og Skrødstrup leverede mælk til det i Mariager i 1891 oprettede mejeri indtil 1901. Bønderne i de fire nævnte landsbyer havde alle langt at køre med mælken, og det var derfor nærliggende at få oprettet et for de fire landsbyer centralt beliggende mejeri. Dette opnåedes der neighed om, og i 1897 anlagdes andelsmejeri ved Kærbybro. I 1903 - 1904 leveredes til mejeriet lidt over 1,5 millioner kg mælk, og der fremstilledes heraf 60.000 kg smør. Samtidig med og lige ved siden af mejeriet byggedes brugsforening, der ligesom mejeriet var et fælles foretagende for beboerne i de fire landsbyer.
Når bønderne havde afleveret deres mælk på mejeriet, fik de skummet mælk og kærnemælk med tilbage, og disse mælkeprodukter kunne udnyttes af svinene. Det var da også først noget efter, at andelsmejerierne var oprettet, at vi ser den store stigning i svinebestanden. Antallet af svineslagtninger steg endnu stærkere end svinebestanden, idet det ved et målbevidst avlsarbejde lykkedes at fremelske en svinerace, der var mere trivelig end den gamle danske landrace.
Vi har i det foregående omtalt udskiftningen som den mest gennemgribende af landboreformerne, men dertil må vi føje overgangen fra fæste til selveje. Det gik imidlertid langsomt med dette, selvom regeringen på forskellig vis gjorde det tillokkende for godsejerne at sælge deres fæstegods. Som det fremgår af nedenstående oversigt gik der mere end hundrede år i Hem fra den første fæstegård blev frikøbt til det samme skete med den sidste fæstegård.

Matr. nr. 1688	Matr. nr. 1844	Hartkorn t-s-f-a	Køber	År	Købesum kr.
6 + 10	5 + 12	8-0-2-0	Thor Christensen	1802	3.200
2	6	5-3-0-2	Søren Nielsen	1806	3.760
3	10	5-5-2-2½	Søren Chr. Andersen	1877	12.000
5	11	5-3-1-2¼	Sv. Christensen Skjødt	1881	18.097
1	8	4-6-0-1	Laust Nygård	1886	14.000
4	9	5-4-2-1½	Anders Kragh Jensen	1897	13.300
8	7	5-1-2-1½	M. Pedersen Skjødt	1914	29.500

Som det ses af foranstående oversigt er prisen pr. gård næsten firdoblet fra 1803 til 1877. I købet er indbefattet jord, bygninger, redskaber, besætning og inventar. Fra 1877 til 1897 var der ikke de store forskelle i købspriserne, når der tages hensyn til bygningernes tilstand og besætningernes størrelse. Den i 1914 købte gård er derimod mere end dobbelt så dyr som den i 1897 købte gård. De til Ballegård og Trudsholm hørende

huse i Hem solgtes nogle få år efter udskiftningen, medens marklodderne til de otte Kjelleruphuse først solgtes i 1907, og da blev sammenlagt til een ejendom.

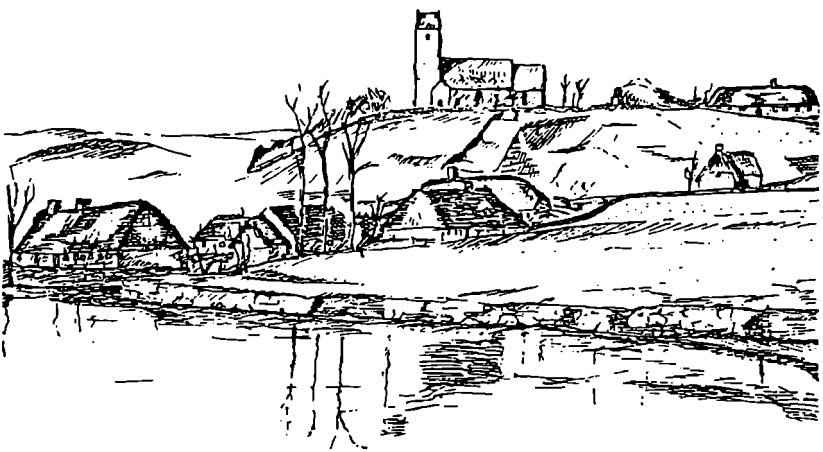

Parti fra Hem år 1900

Efter, at de forskellige ejendomme var frikøbt, skete der ret hurtigt adskillige ændringer i ejerforholdene. Parceller solgtes fra gårdene, og nogle gårde eller dele af dem lagdes sammen. For at komme de nuværende ejerforhold noget nærmere og slutte forbindelsen til det tidligere omtalte, skal vi slutte med nedenstående oversigt, hvori er anført fæsternes eller ejernes navne, årstal for fæstebreve (Fb.) eller skøde (Sk.) for de fleste matrikelnumre for årene ca. 1750-1950.

Matr. nr. 3: *Fb.:* Søren Nielsen 1781, Christian Madsen 1804, Mads Christensen 1816. - *Sk.:* Niels Thorsen 1819, Niels Thorsen og Jens Thorsens enke 1854, Thor Jensen og Thor Nielsen 1859, Knud P. Thorsen og Mads Sørensen 1874, Thor Thorsen 1898.

Matr. nr. 4: *Fb.:* Niels Sørensen 1734, Søren Nielsen 1780, Søren Nielsens enke 1801. - *Sk.:* Søren Nielsens enke 1818, Søren Sørensen 1829, Jens Sørensen 1869, Søren Jensen 1898, sammenlagt med matr. nr. 11 1906.

Matr. nr. 4n, o og t: *Sk.:* Niels P. Bonde Skytte 1913, Jens Pedersen Skytte 1939.

Matr. nr. 5: *Fb.:* Christen Christensen 1739, Kirsten Thorsdatter 1762, Thor Christensen 1775. - *Sk.:* Thor Christensen 1803, Niels Thorsen 1818, Thor Nielsen 1860, Mads Sørensen 1867, Søren A. Sørensen 1904, Jens Thorsen 1913, Richard Thorsen 1944.

Matr. nr. 6: *Fb.:* Mads Sørensen 1753, Christen Madsen 1898, Søren Nielsen 1804. - *Sk.:* Søren Nielsen 1806, Christen Sørensen 1825, Søren Chr. Christensen 1866, Kristen Vase 1912, Vily Møller 1956.

Matr. nr. 6b: *Sk.:* Søren Pedersen 1838, Niels Martinus Andersen 1892.

Matr. nr. 6d: *Sk.:* Søren Christensen 1862, Thor N. Sørensen 1926.

Matr. nr. 7: *Fb.:* Albert Markusen 1764, Jens Albertsen 1799, Ole Christensen 1816, Søren Christensen 1843, Christen Sørensen 1860, Peder Nielsen Bonde Skjødt 1871. - *Sk.:* H. Th. Buctrup 1907, Martin Pedersen Skjødt 1914, Christen Christensen 1916, Carl Nygård 1918, Jens Husum Klitte 1921, Chr. Kjærgård Klitte 1928, Johannes Anders Bach 1948, Knud Søren Støvring 1950, Gunnar Nørgård Johansen 1954.

Matr. nr. 7b: *Sk.:* Anton Nygård 1910.

Matr. nr. 7c: *Sk.:* Thor Thorsen 1912.

Matr. nr. 7d: *Sk.:* Nicolaj Sørensen 1912.

Matr. nr. 8: *Fb.:* Niels Pedersen 1764, Esben Nielsen 1798, Søren Christensen 1826, Herman Gjelstrup 1843, Herman Jacobsen 1853. - *Sk.:* Laust Nygård 1886, Thor Thorsen 1910, Johannes Thorvald Thomsen 1921, Niels Anton Sørensen 1923.

Matr. nr. 8b: *Sk.:* Christen Nygård 1905, Carl Nygård 1912, Peder Thorsen 1917, Ole Mathiasen 1920, Jens William Andersen 1932, Hans Winther 1942, Christian Sørensen 1944.

Matr. nr. 8c: *Sk.:* Anton Nygård 1907.

Matr. nr. 9: *Fb.:* Lars Andersen Tustrup 1764, Samuel Nielsen 1775, Anders Olsen 1788, Peder Pedersen 1803, Nicolaj Sørensen 1845. - *Sk.:* Anders Krag Jensen 1897, Lars Andersen 1898, Christian Andersen 1934.

Matr. nr. 9b: *Sk.:* Christen Jensen 1908, Søren A. Jensen 1948.

Matr. nr. 10: *Fb.:* Ole Christensen 1724, Søren Nielsen 1778, Christen Christensen 1811, Anders Sørensen 1819, Søren Chr. Andersen 1856. - *Sk.:* Søren Chr. Andersen 1877, Lars Andersen 1895, Christian Andersen 1934.

Matr. nr. 10e: *Sk.:* Søren A. Jensen 1910, Severin Th. Jensen 1944.

Matr. nr. 11: *Fb.:* Peder Andersen 1764, Ole Christensen 1810, Søren Jensen 1838. - *Sk.:* Svend Christensen Skjødt 1881, Niels Fiil Frandsen 1899, Søren Jensen Vase 1906, Jens Jensen Vase 1923, Anders Chr. J. Mikkelsen 1927, Marius Thomasen 1933, Niels Peter Sørensen 1939.

Matr. nr. 12: *Fb.:* Christen Christensen 1739, Kirsten Thorsdatter 1762, Thor Christensen 1775. - *Sk.:* Thor Christensen 1803, Jens Thorsen 1818, Jens Thorsens enke 1849, Thor Jensen 1859, Knud Peter Thorsen 1874, Jens Thorsen 1898, Ricard Thorsen 1944.

Matr. nr. 13: *Sk.:* Søren Nielsen 1806, Christen Thorsen 1810, Christen Thorsens enke 1846, Søren Sørensen 1867, Christen Carlsen 1892, Peder Pedersen Brændstrup 1897, Ole Chr. Mathiasen 1899, Anders Chr. Mathiasen 1901, Frands Mikkelsen 1917.

Matr. nr. 14: *Sk.:* Anders Christensen 1836, Mette Andersdatter 1862, Jens Mathiasen 1870, Ole Chr. Mathiasen 1900, Jens Chr. Jensen 1921, Peder Sørensen Pedersen 1926, Ejnar Johansen 1942.

Matr. nr. 16c, 17b, 19c, 20b, 21b, 22c, 23c & 24c: *Sk.:* Carl Nielsen Klitte 1907, Poul Petri Bach 1917, Niels Hansen Danielsen 1919, Kristen P. H. A. M. Hansen 1931, Otto Chr. Andersen 1951.

Litteratur

1. Arup Erik: *Historisk Tidsskift, 8. række 5.*
2. Berentsen Arent: *Danmarchis oc Norgis fructbar Herlighed. 1656.*
3. Bjørn Claus: *Bonde, Herremand, Konge. Bonden i 1700-tallets Danmark. 1981.*
4. Brask Aage: *Kjellerup. 1943.*
5. Dahlerup Hans: *Mariager Klosters og Byes Historie.*

6. *Danske Vider og Vedtægter eller gamle Landsbylove og Byskråer* ved Poul Bjerge, Th. Søegård og Aug. F. Schmidt. *Bind 2-3.*
7. Landsarkivet i Viborg: *Ballegårds Godsarkiv.*
8. Landsarkivet i Viborg: *Kjellerups Godsarkiv.*
9. Landsarkivet i Viborg: *Gissinggårds Godsarkiv.*
10. Landsarkivet i Viborg: *Mariager Klosters Godsarkiv.*
11. Landsarkivet i Viborg: *Trudsholms Godsarkiv.*
12. Knudsen Gunnar: *De Danske Matrikler og deres Benyttelse ved historiske Undersøgelser.*
Fortid og Nutid 2, 1919.
13. Madsen Johannes: *Dansk Portrætgalleri, Bind 3.*
Danmarks Landbrug, 1906.
14. Madsen Haaken Bennike: *Det danske Skattevæsen.*
Skatter på Landbefolkningen 1530-1660.
15. Olesen Gunnar: *Træhesten, Hundehullet og den spanske Kappe, 1961.*
16. Pedersen Henrik: *Det danske Landbrug, 1688.*
17. Rothe Chr.: *Beretning om den i året 1844 indførte jordskyldsætning.*
18. Rigsarkivet: *Lensregnskaber for Mariager Kloster.*
19. Rigsarkivet: *Skattemandtal Dronningborg Amt.*
20. *Schults Danmarkshistorie,* redigeret af Åge Friis, Axel Lindvad og M. Mackeprang.
21. Skrubbeltrang Fridlev: *Det danske landbrug 1500-1800, 1978.*
22. Aakjær Svend: *Historisk Tidskrift, Række 9, 2.*
23. Aakjær Svend: *Dansk Landsbyhistorie 1844-1900.*
Fortid og Nutid 4, 1923.

Fjorden og landbruget

Af Arne Foged

Det er vel ikke noget ret mange tænker over til daglig, men Mariager Landboforenings nordgrænse består faktisk af ca. 17 km kystlinie langs Mariager Fjord.

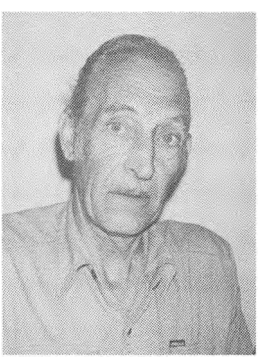

Arne Foged

I dagens landbrug betyder fjorden vel ikke så meget, men i det følgende skal der gøres et forsøg på at omtale noget af den betydning, den har haft.

I gamle dage var vandveje den eneste transportmulighed for større mængder gods over større afstande. Derom vidner bl.a. de mange kartoffel- og træhavne langs fjorden, det var nu nok de lidt større landbrug, der fik deres produkter transporteret ad denne vej. Nogle af disse havne er endda intakte endnu og bruges af små fiskerbåde og lystsejlere, men inden for mands minde kan der også fremhæves områder, hvor fjorden har haft ikke ringe betydning for landmændenes hverdag. Kraftfoder, kunstgødning m.v. kom til alle trafikhavnene ved fjorden, med de små træskuder (skonnerter), som nu er afløst af de store lastbiltræk, der henter varerne på de store havne, som langt større både kan anløbe. Der vil endda være mange af de landmænd, der har nået en vis alder, som har været med til at hente kraftfoder, kunstgødning, især kvælstof (Norgessalpeter) direkte fra skuderne, på den måde fik man det vel også lidt billigere.

Gamle overleveringer vil også, at der har været en vis frafik på tværs af fjorden med husdyr, men da det foregik i små robåde, var det vel mest mindre dyr, såsom svin, får, høns m.v. Der har været tale om et særligt kapitel i den forbindelse. Der var, at man nordenfjords - mente man ihvertfald selv derovre - var bedre til kartoffelavl end syd for fjorden, så der blev sejlet kartofler over til Mariager, hvad der selvfølgelig ikke var synderligt populært hos landmændene syd for byen, og helt galt gik det, da en af deres egne - en landmand - nedsatte sig som formidler af hand-

len med nordenfjordskartoflerne. Om hvordan han blev stoppet, har forfatteren fået fortalt af en mand, der - hvis han havde levet idag - ville have været over 100 år, og da det var hans bedstefar, der var en af aktørerne, går det vel an at lade historien gå på tryk.
Fire mand tilbød, på skrømt, at hente en last kartofler nordenfjords - et tilbud der blev modtaget med tak. Da man var kommet i land derovre, viste det sig, at båden man var sejlende i, var alt for lille til den tænkte last. Nordenfjordsfolkene tilbød beredvilligt at låne dem en båd, og med lasten fordelt i begge fartøjer startede man hjemturen. Midt ude på fjorden blev der enighed om, at det måske ville være nemmere, hvis alle fire roede i den ene båd, altså som en slags slæbebåd, og læsse alle kartoflerne over på den lånte båd, men da man listede den sidste sæk over, forsvandt den med et suk i bølgerne og dervar det sket med den kartoffelgrosserervirksomhed.
Langs Mariager Fjord har der været og er stadig nogen industri, som vel kun har haft indirekte betydning for landbruget. Cementfabrikken ved Assens ser desværre ud til at stoppe endeligt nu, efter at have virket gennem flere generationer. Mange landmænd har på denne virksomhed før i tiden hentet deres startkapital ved at arbejde dér om dagen og så drive landbrug om natten. Det må huskes, at arbejdstiden var fra 6 - 18, 6 dage om ugen. I et enkelt tilfælde har en landmand endda fået Hedeselskabets sølvbæger, for på denne måde at dyrke hede op i den knap tilmålte fritid og herved frembringe et veldrevet landbrug. Indtil omkring ca. 1930 kunne landmændene fra egnen ved cementfabrikken hente cement direkte her, for et par kroner kunne man få så meget hestene kunne trække derfra, løst i vognen. Da cement fylder lidt og vejer meget, er der mange beretninger om vogne der er brast sammen og heste der nægtede at gøre tjeneste.
Der hvor Dansk Salt I/S nu ligger, lå der indtil sidst i tyverne et kalkværk, hvor landmændene hentede kalk til markerne; men kvaliteten var vist ikke helt i top, hvorimod den var velegnet til industribrug. Ligeledes hentede man mergel i bunden af den grusgrav ved Aa Mølle, hvor Randers - Hadsundbanen hentede sit grus. Kvaliteten på den mergel var vist god nok, men produktet var nærmest uopløseligt.
Tæt ved Hadsundvejen, på den nu udstykkede herregård Ballegårds jorde, har Danmarks første cementovn stået - rester af soklerne anes endnu - og lidt længere nede mod fjorden har der ligget et teglværk, der både har fremstillet de store munkesten og en art jydepotter, rester af begge dele kan stadigvæk findes i jorden deromkring.
Alt i alt er det en meget interessant grænse til landboforeningen, der ganske sikkert kunne skives meget mere om.

Træ- og kartoffelhavne langs Mariager Fjord

Sydsiden fra øst. - Nøddenæs ved Overgaard. Da Stygge krumpen ejede både Trudsholm og Ballegård anlagde man en havn ved Ballegård, fordi der ikke var vand nok i Ajstrupbugten til en havn. Ved Fladbjerg har der også været én, muligvis i forbindelse med Christian IV's kalkhavn, og ved Katbjerg Odde har der - som flere andre steder - været en kombineret færge- og træhavn.
Nordsiden fra øst. - Ved »Havnø«: en træ- og kartoffelhavn. For herregårdene Villestrup og Viffertsholm: en havn ved Nybro. Vivebro-havn: en kombineret træ-, kartoffel- og færgehavn for gården af samme navn.

Ungdomsarbejde i Mariager og Omegns Landboforening

Af Hans Hymøller

Allerede tidligt i foreningens historie begyndte man at tænke på ungdommens uddannelse.
I 1896 blev der afholdt præmiemalkning for børn og unge under 16 år. Malkelærer S. Hedegaard holdt 1902 fire malkekursus i foreningens område med 60 deltagere i alt. Herefter blev der valgt malkedommere - det ses af følgende, at det var før rødstrømpernes tid. Valgt blev:

Chr. Madsens kone, Kærby,
P. Volstedlunds kone, Maren Mølle,
Chr. Vestergaard, Mariager,
Møller, Mariager Kloster,
Chr. Thorsen, Assens.

Den 4. maj 1905 var 19 drenge og piger i alderen fra 8 - 15 år på Mariager Klostergård til præmiemalkning - det blev en årlig begivenhed i mange år. Den sidste præmiemalkning med håndmalkning blev afholdt i 1942.
På generalforsamlingen i 1927 blev der nedsat et ungdomsudvalg, som skulle tage sig af ungdomsarbejdet. Det første arbejde var at afholde roeudtyndingskonkurrence i 1928, og det var noget som man blev ved med i mange år.
Senere kom der nye ting med. I mange år blev der afholdt fodermesterkonkurrencer, men efterhånden som de unge forsvandt fra landbruget var der ikke deltagere nok.
I 1937 startedes et kursus i Mariager for unge 4 eftermiddage, senere år blev det til 6 eftermiddage hver vinter, og i nogle af årene var der også et maskinkursus, hvor der var undervisning i brug af radrensere, såmaskiner og selvbindere.
Det første pløjekursus, som omtales i foreningens historie, afholdes i 1933, men der nævnes ikke noget om, der var traktor eller heste for ploven.

Der gik så nogle år før pløjekursus og pløjekonkurrence blev en årlig begivenhed. Med den store udbredelse af traktorer opstod der et stort behov for undervisning af de unge i brug og pasning af traktor og maskiner. Det var jo også nye ting for de lidt ældre landmænd, så der var jo ikke rigtig nogen til at vejlede de unge.
Pløjekursus og pløjekonkurrence, som startede dengang for ca. 25 år siden, ligner meget dem, der afholdes nu.
Dagen starter med, at maskinkonsulent P. Højgaard Rasmussen fortæller om indstilling og brug af plov og traktor og gennemgår reglerne for pløjekonkurrence, herefter får hver deltager et stykke jord at øve sig på. Om eftermiddagen starter så konkurrencepløjningen. Hver deltager får et stykke, som er 100 meter langt og 20 meter bredt. Der skal først flækkes fure og laves sammenkast og efter at stykket er pløjet, skal der laves en afpløjning, så der kun står én ikke for dyb men helt lige fure. Vinderen af den lokale pløjekonkurrence går videre til konkurrence med deltagelse af vinderne fra hele amtet.
Et andet arbejde ungdomsudvalget har taget sig af er traktorpasningskonkurrence, som også startede for ca. 25 år siden. Det starter med, at der indkaldes til et møde, hvor maskinkonsulenten fortæller om traktorens pasning og vedligeholdelse, og der bliver uddelt bøger til at føre regnskab over brugen af traktoren. Tre gange tager nogle af ungdomsudvalget og en konsulent rundt for at se på traktorerne. Når konkurrencen er slut om efteråret samles deltagerne til afslutning sammen med deltagerne i pløjningen. Her uddeles beviser på deltagelse og præmier, som egnens sparekasser, maskinhandlere, foderstofforretninger og andre handlende har skænket.
De danske Landboforeninger og Danske Husmandsforeninger har udarbejdet en plan for landmandsuddannelsen, som er et minimumskrav for at få udstedt bevis for sin landmandsuddannelse - Det grønne bevis. Uddannelsen omfatter 3 års praktisk arbejde på mindst 2 landbrug med ½ års arbejde med malkekvæg eller sohold. Man kan også vælge 1 år delt mellem stald og mark. Der kræves også deltagelse i et grundskoleophold på 5 måneder, som er for 16-20 årige. Arbejdsgiveren betaler løn under skoleophold, pengene får han refunderet. Senere i uddannelsen skal der deltages i et 9 måneders driftlederkursus på en landbrugsskole. Efter skoleophold får man det grønne bevis, som kræves for at købe landbrug. Det giver også mulighed for at få billige lån til etablering af egen bedrift.
Jeg vil slutte med at ønske at fremtidens unge landmand må få vilkår, så de kan udnytte deres kræfter og viden til gavn for sig selv og dansk landbrug. Jeg håber, at det må blive sådan i fremtiden, at der bliver tid til at

komme uden for stalddøren, for at deltage i livet udenfor, og at der bliver råd til fritid og ferie som i andre erhverv.

Foreningens ungdomsudvalg gennem tiderne

De første år er der kun skrevet om valg - ikke om dem, der gik ud af udvalget.

Karl Grøn, Katbjerg	1927 -
Jens Myhlenberg Winter, Hem	1927 -
Jens Østergaard, Hou	1927 -
J. Hadsund, Hou	1929 -
J. M. Jensen, Fjelsted	1930 -
Chr. Christiansen, Broløs	1931 -
Niels Møller, Hou	1932 - 41
Ejner Sørensen, Fjelsted	1933 - 37
Hans Hansen, Kærby	1934 - 36
A. Greve, Skrødstrup	1936 - 38
Chr. Jørgensen, Skrødstrup	1937 - 40
Søren Korgaard, V. Tørslev	1939 - 66
P. Hadsund, Skrødstrup	1940 - 46
Jens Madsen, Fjelsted	1941 - 47
Anton Greve, Skrødstrup	1946 - 58
Einer Sørensen, Fjelsted	1947 - 50
Harald W. Jørgensen, Maren Mølle	1950 - 77
Søren Pedersen, Sem	1958 - 70
Kaj Andersen, Gassum	1966 - 69
Hans Møller, Kærby	1969 - 74
Jens P. Terp, Mariager	1970 - 71
Rasmus Rasmussen, Katbjerg	1971 - 73
Aksel Grøn, Katbjerg	1973 - 76
Jens Jørgen Jensen, Dyrby	1974 - 78
Hans Hymøller, Fjelsted	1977 -
Arne Holm, Fjelsted	1977 - 79
Knud W. Jørgensen, Hvidsten	1978 - 80
Kurt Poulsen, Assens	1980 - 82
Aksel Akselsen, Kvottrup	1981 -
Niels Mogensen, Assens	1982 -

Konsulen i Mariager

Af T. Skov Jensen

Når jeg i dag skal skrive om konsul Fredrik Johansen, gør jeg det i stor ærbødighed, i mindet om en dreng som kom fra små kår, men blev en af de største indenfor sin tid i Mariager, på grund af sine personlige og økonomiske egenskaber.

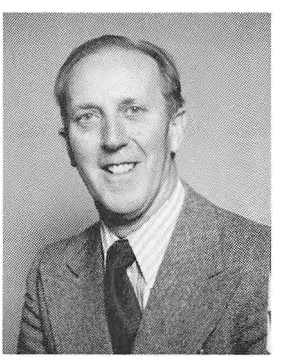

T. Skov Jensen

Frederik Johansen er født den 3. september 1862, som søn af en skomager, der ejede et hus, som har ligget der, hvor forhuset til forretningen mod Østergade nu ligger.

Frederik havde det tilsyneladende svært i sin skoletid, var nok lidt af en enspændernatur, blev drillet af de andre drenge. Han er ved en sådan lejlighed blevet citeret for at skulle have sagt: »Mig skal I ikke grine af«, en sætning som måske kan sættes som ledetråd for hans senere virke.

Efter endt uddannelse, kom han til Mariager fra en tømmerhandel i Aalborg og nedsatte sig som selvstændig købmand i Østergade 12, Mariager, primo november 1891, 29 år gammel.

Konsul Frederik Johansen

At det var små forhold, han startede under, viser hans første statusopgørelse, som er dateret 8. januar 1893 – den så således ud:

Ejendommen ansat til	10.000,00	
Diverse debitorer	4.600,00	
Varelager Butikken	1.875,83	
do. Pakhuset	1.302,18	
do. Baghuset, kul, embl. m.m.	1.565,95	
do. Trælast	1.142,71	
do. Frø	56,69	
114.649 pd. klid à 4,45	5.101,88	
Kontant kassebeholdning	382,78	
Inventar iflg. bag i bogen	349,25	
1 hest	375,00	
1 sæt seletøj	40,00	
1 fjedervogn	175,00	
1 arbejdsvogn	175,00	
1 tohjulet håndvogn	25,00	
Prioritetsgæld Brinch		4.000,00
do. Brdr. Bendtsen		1.733,33
do. S. Buus		500,00
Vekselgæld		11.327,81
Diverse kreditorer		7.658,10
Balance: overskud		1.948,03
	27.167,27	27.167,27

Med nutidens øjne ser den lille ud, men man kan prøve at gange op til nutidens målestok, så kan den godt give overraskelser.

Det gik nu også ganske stille fremad indtil århundredskiftet, så gik det stærkt fremad indtil 1907, hvor der kom en stagnation et enkelt år, men efter den tid tjente han mange penge efter den tids forhold. Især under første verdenskrig havde han været meget forudseende med sine vareindkøb, som gav sig udtryk i større indtjening – især de første år efter denne krigs afslutning.

I 1922 var han ejer af en samlet formue på 571.541,- kr., herefter begyndte det at gå tilbage, efter at han måtte overtage nogle ejendomme. Disse blev afhændet i løbet af de næste år, hvorefter hans formue kulminerede i 1925 med kr. 686.124,-.

Herefter begyndte den krise, som kulminerede i 1930-tallet. Han måtte i

i denne periode overtage mange ejendomme og tabte penge på sine debitorer, så formuen i januar 1935 svandt ind til 365.910,- kr. Det var mange penge at miste, foruden sin arbejdsindsats, på så få år.
Efter den tid gik det fremad igen, gennem næsten alle årene indtil sin død, den 7. august 1943.
Navnlig årene omkring krisen, som kulminerede i 1930-erne er interessante set fra en landmands synsvinkel. Frederik Johansen var en mand der strakte sig langt, hvis han troede på den person, som drev eller fik en ejendom. Det er der mange eksempler på, hvordan en søn eller andet familiemedlem fik lov at drive ejendommen videre, hvis den ene generation gik i stå.
Han må have haft stor menneskekundskab, for i næsten ingen tilfælde dukker de samme ejendomme op igen i hans regnskaber. Undtagelsen er kun nogle få større gårde, som kommer igen flere gange i årenes løb.
I 1905 er der bogført en aktie på kr. 200,- i Hobro Dampbaadsselskab, som ser ud til, har sejlet med varer til Mariager og Hobro i mange år.
Hans første oplysninger om bankforbindelse er i status i 1894, hvor det oplyses, at han har en kassekredit i Banken for Hobro & Omegn, senere i status i 1905 kommer Sparekassen for Mariager & Omegn også med, ved optagelse af et lån.
I 1913 er der bogført køb af bank-aktier til 1.300 kr., der står ikke hvor, men i 1914 er der tilføjet M.B., så jeg går ud fra det skal betyde Banken for Mariager & Omegn og denne bank blev herefter hans forbindelse indtil hans død.
Den første større landbrugsejendom dukker op i status 1912, hvor »Frandsbjerg« er bogført til en værdi af kr. 48.000,-. Denne ejendom beholder han så vidt jeg kan se indtil 1923, for i 1924 er der bogført en obligation til en køber på 50.000,- kr. Dette salg er antagelig blevet nødvendigt, da han omkring den tid måtte overtage »Kjellerup Hovedgård« flere gange.
I 1965, da jeg var i Mariager, fjernede vi et stort kastanietræ, som skulle være blevet plantet samtidigt med han plantede kastanietræer på gården »Frandsbjerg«. Det stod mellem os og naboejendommen, men måtte vige da vi udvidede kolonialafdelingen.
Gamle medarbejdere fortalte flere versioner om dette træ, men jeg forstod dem sådan, at Frederik Johansen selv var kommet hjem med træet fra »Frandsbjerg« og selv havde plantet det. At det så forgrenede sig ud over hvad der var almindeligt for et kastanietræ, er så en anden sag.
I 1921 kommer »Svenstrup Hovgaard« ind sammen med »Frandsbjerg«, men »Svenstrup Hovgaard« må være solgt samme år, for den er ikke med året efter i status.

»Svenstrup Hovgaard« kommer igen sidst i 1920-erne og indtil 1933, længere kan jeg ikke følge den. Den skulle i trediverne være blevet sat på tvangsauktion af Frederik Johansen. Denne auktion skulle være blevet udsat efter at Knud Bach, der dengang var formand for L.S., havde trommet landmænd fra store dele af Jylland sammen og lejet et tog på banen Fårup - Mariager, der går forbi »Svenstrup Hovgaard«. Her fik man standset toget på banelegemet og samtlige passagerer anført af Knud Bach, gik over og greb forstyrrende ind i auktionen, så denne blev udsat. Den blev dog på et senere tidspunkt gennemført, og solgt - vistnok til J. Balling, en fætter til bankdirektør Balling, Banken for Hobro & Omegn. J. Balling solgte den igen efter nogle år og købte »Hevringholm« ved Allingåbro.

»Kjellerup Hovedgård«, »Ulvsborg« m.fl. dukker op i 1923, men da havde Frederik Johansen allerede stået for driften af »Kjellerup« siden 1921. Så vidt jeg kan se var »Kjellerup«'s daværende ejer Fr. H. A. N. Rosenkrantz von Holstein-Rathlou, der købte gården i 1918 for kr. 868.500,- med et tilliggende på godt 1.400 td. land. Senere købte han gården »Solhøj«, som tidligere havde hørt under »Kjellerup«, af fabrikant Buchtrup. Da krigskonjunkturen forsvandt og udbygningerne havde været hærget af 2 brande, kunne gården ikke forrente sig. Man forsøgte ved salg af gårdens bedste og for gården bedst beliggende jord, at rette økonomien op, ved udstykning af først 20 og senere 10 ejendomme, men i 1923 har Holstein-Rathlou overdraget »Kjellerup« til - som der står - Konsul Frederik Carl Christian Johansen i Mariager.

Den samlede gæld var da 517.100,- kr., deraf havde Frederik Johansen selv de 276.000,- kr. tilgode og ved boopgørelsen bogfører han et tab på 94.000,- kr.

I 1926 sælges »Kjellerup« til H. Grue, med et tilliggende på 700 td. land for kr. 302.000,-, medens han selv beholdt det til gården hørende skovareal i Hem sogn og Kjellerup Storskov, ialt ca. 475 td. land.

H. Grue klarede den til 1929, her overtog Frederik Johansen den igen for kr. 156.200,-. Det var her de sidste 10 ejendomme blev udstykket på ialt 160 td. land samt 200 td. land ager og hedejord. På det meste af det sidste areal byggede han »Midtbjerggaard« og denne var han stadig ejer af ved sin død i 1943.

Resten af »Kjellerup«'s tilliggende, ca. 320 td. land, blev solgt til godsejer Erik Christian Andreas Neergaard-Petersen, »Ouegaard«, hvis søn, Carl Neergaard-Petersen, fik den i forpagtning for senere at overtage gården.

Carl Neergaard-Petersen drev »Kjellerup« i ca. 50 år indtil sin død. »Kjellerup« er fortsat i familien Neergaard-Petersens eje.

I årenes løb er der flere Fjelsted-gårde som er nævnt. En af disse er »Damgaard«, som Frederik Johansen havde fået penge tilgode hos. Den blev i 1930 solgt til Aage Pedersen, Fjelsted, i hvis eje den var indtil hans død i 1983.
Aage Pedersen har selv flere gange fortalt mig sin historie derom, hvordan han næsten uden penge kom i gården. Året efter blæste lademuren ned og Aage Pedersen mente at det var en uoverkommelig opgave, at få den bygget op igen, da han ingen midler havde dertil. Han gik ned til Frederik Johansen for at få ham til at overtage gården igen, men kom hjem med det resultat, at han bare skulle hente hvad han skulle bruge til genopbygningen af laden og så kunne han betale, når ejendommen begyndte at give overskud. Jeg tror, det er eksempel som ikke står alene – men der findes flere, der har været udsat for det samme.
Efter fru Dagmar Johansens død den 11. december 1924, solgte han i 1925 trælasten fra forretningen til Viggo Mouritsen, der drev Mariager Trælasthandel indtil sin død den 20. februar 1947. Hans enke, fru Sigrid Langhorn, bor endnu i Mariager.
Frederik Johansen drev i alle årene en meget betydelig del af sin handel som isenkram og kolonialforretning. Den har nok til tider udgjort halvdelen af omsætningen. Der forlød under anden verdenskrig, at hvis man ikke kunne få varer andre steder, så prøv hos Frederik Johansen eller hos Konsulen, som han kaldtes i daglig tale – der gik man næsten aldrig forgæves.
Han havde en sjælden næse for indkøb af varer, både under første og anden verdenskrig, og samtidig den økonomiske baggrund for at ligge med varerne i lang tid, før han fik dem solgt.
Frederik Johansen var ved sin død den 7. august 1943 norsk vicekonsul, ridder af Danneborg og St. Olav Orden.
Efter testamentarisk bestemmelse blev der for hans efterladte midler bygget en stiftelse i Mariager og de øvrige midler skulle sættes i obligationer, som skulle indsættes i overformynderiet, og renterne skulle bruges til drift af stiftelsen. Adgang til at bo i stiftelsen havde familiemedlemmer og veltjente medarbejdere, som havde tjent hos Frederik Johansen. Endvidere skulle der uddeles – hvis der var midler udover de først anvendte – 2 gange årligt til værdigt trængende personer i Mariager, på Dagmar Johansens fødselsdag den 20. januar og på Fredrik Johansens fødselsdag den 3. september. Det efter bygningens opførelse tiloversblevne beløb må ikke angribes, men skal til enhver tid anbringes i amortisable obligationer og ved disses udtrækning forholdes på samme måde med det herved udkomne beløb. Den hos kassereren forefindende kontante beholdning anbringes i en solid sparekasse i Mariager.

Ingen i den nyere tid har ydet så meget til Mariager, som Konsulen, Frederik Johansen og hustru, igennem deres testamentariske bestemmelser til gode for hans og sin kones familie, gamle medarbejdere og nuværende ældre medborgere i Mariager by.

Hobro, i januar 1984.

Konsul Frederik Johansens købmandsgård i Mariager

Dyrskuerne i Mariager

Af Harald Andersen

Ved Mariager Landboforenings oprettelse var man straks klar over, at en af foreningens vigtigste opgaver var, at medvirke til at styrke interessen for at fremme avlen med gode sunde, trivelige og velbyggede husdyr; og man var også klar over, at et dyreskue - i lighed med, hvad der allerede på den tid havde været kendt her i landet i mange år, hvor man ved regelbundne bedømmelser og præmieringer søgte at opmuntre til at gøre en indsats, samtidig, med at der på et sådant skue var rig lejlighed til at sammenligne de udstillede dyr - var en ting, der kunne være med til at skabe forøget interesse og fremgang i avlen inden for husdyrbruget.

Harald Andersen

Det først kendte egentlige kvægdyrskue afholdtes af Randers Amtshusholdningsselskab i oktober 1810, hvor der var udsat 5 præmier for de bedste tyre i amtet, herefter blev der af og til afholdt dyrskuer; men det var dog først efter at den første husdyrlov var kommer i 1852 at der rigtig kom gang i oprettelse af landboforeninger og dermed i afholdelse af dyrskuer - vel nok som følge af, at der efter denne lov bevilgedes tilskud til dyrskuepræmier.

Mariager Landboforenings bestyrelse bestemte da også på et møde 3. februar 1885, at der skulle afholdes dyrskue samme sommer; dette første dyrskue blev afholdt i Mariager den 6. juli 1885 og det skulle vise sig at være indledningen til det traditionelle årlige dyrskue, der gentog sig - kun afbrudt af enkelte års aflysning på grund af mund- og klovesyge - helt frem til 1950. Allerede det første år var dyrskuet tilmeldt 12 hingste og hingsteplage, 16 hopper, hvoraf 10 med føl ved siden, 80 stk. kvæg, 8 væddere, 1 orne og 1 so. De fleste dyr, såvel heste som kvæg, var af jydsk race, dog kneb det vel nok undertiden noget med at fastslå afstamningen, men det var heller ikke alle de udstillede dyr, der opnåede præ-

mie; der anvendtes point ved bedømmelsen, dog på den måde at kun 1 dyr i hver gruppe kunne få 1. præmie, derefter 2. og 3. og så fremdeles nedad - nogle måtte nøjes med diplom eller betegnelsen præmieværdige og de dårligste afvistes.
Det er værd at bemærke, at der i »Regler for Dommerne ved Dyrskuet § 6« står, at intet kreatur må tildeles præmie fordi det er det bedste af de fremstillede; men kun når det i og for sig er præmieværdigt.
Det ses således, at der fra starten af dyrskuet stilledes ret strenge krav til de udstillede dyr, og det har uden tvivl bevirket, at der opstod en øget interesse for at benytte gode dyr i avlen.
Tilslutningen til dyrskuet øgedes i de følgende år, således at der i 1888 var tilmeldt 190 dyr til dyrskuet, forøvrigt det største antal dyr der nogensinde har været til et dyrskue i Mariager, men da var der også tilført dyr så langt borte fra som Nr. Onsild, Asferg, Bjergby, Lindbjerg og Fuglsø.
Herefter stabiliserer dyrskuet sig med et noget lavere antal dyr, især var hestefremstillingen dalende, kun afbrudt af en lille stigning lige før og under de 2 krige; mens antallet i kreaturfremstillingen har været nogenlunde konstant. Der var en ret stor fremstilling af får frem til 1. verdenskrigs afslutning, hvorefter den næsten ebbede ud, men på samme tid øgedes interessen for udstilling af svin. Disse svingninger i udstillingerne inden for de forskellige arter af husdyr er givetvis et udtryk for den økonomi, der har været i avlen på det pågældende tidspunkt.
1912 udstilledes første gang kvæg af R.D.M. på Mariager dyrskue, i de første år mest fra brygger Svendsen, Mariager; men efterhånden fik det røde kvæg større og større udbredelse på Mariager-egnen, således at der i fyrrerne var langt flere røde en sortbrogede besætninger på egnen.
Medvirkende hertil var vel nok udrensningen for kvægtuberlulose; den omstændighed at man havde været tidligere på vej med udrensningen på øerne gjorde, at det var lettere at indkøbe tuberkulosefri dyr derfra, når besætningen skulle skiftes ud, og der kom da også mange virkeligt gode røde køer til egnen. Det var sikkert heller ikke uden betydning for det røde kvægs udbredelse, at brygger Svendsen, Mariager, i mange år havde udstillet gode yderige dyr på dyrskuet. Der blev da også solgt mange tyre fra denne besætning til landmænd på egnen.
Senere oprettedes der røde kvægavlsforeninger flere steder på egnen, og virkningen deraf sås da også på dyrskuet, hvor der fra begyndelsen af trediverne og fremover udstilledes mange betydelige dyr - især fra den lille besætning hos H. G. Mogensen, Skrødstrup, som tog mange ærespræmier på skuet, fra denne besætning blev der da også solgt flere gode tyrekalve til avl; men også besætningerne hos Chr. Nielsen, Alstrup,

J. C. Christensen, Kærby, og Smedegaard, Frandsbjerg, gjorde sig gældende. - Medens det jydske kvæg i mange år var dominerende på dyrskuet - navnlig de gode dyr fra Kærby gjorde sig stærkt gældende, i en årrække - gik udviklingen i den retning, at det efterhånden blev de røde køer der prægede skuet, men der var da nogle sortbrogede der holdt stand, navnlig besætningen hos Kristian Andersen, Hem. Der var udstillet dyr fra denne besætning allerede i 1910, og fremover er der mange gange udstillet virkelig gode dyr, som fik en fortjent fløjplads; men også fra Chr. Greve, Katbjerg, og enkelte andre udstilledes stadig sortbrogede dyr. Senere har denne race efter sammenslutning af jydsk og hollandsk kvæg til S.D.M. igen vundet terræn, således at det i dag er den mest udbredte race på egnen

Hestefremstillingen omfattede i mange år kun jydske heste, senere kom også andre racer med. Den største hestefremstilling fandt sted 1943, da var der udstillet 62 heste omfattende 5 racer. Ved det sidste dyrskue i 1950 var der fremstillet 10 jydske hopper, 7 belgiske, 10 oldenborgere, 7 frederiksborgere, 7 nordbagger samt 1 norsk hingst.

Samme år var også dyrskuernes største udstiling af svin, der omfattede 7 orner, 10 søer og 15 gylte. Tidligere var der i nogle år udstillet svin fra avlscentrene hos Anders Nielsen, Skjellerup, og N. Chr. Borresen, Andrup; men før 1929 og efter 1945 var der oftere under, end over 10 fremstillede svin.

Med i billedet af dyrskuet skal da også maskinudstilling, selv om den indskrænkede sig til at omfatte radrensere, slåmaskiner, selvbindere, plove, harver og håndsprøjter, og det sidste par år en Ferguson traktor, med et enkelt eksemplar eller 2 af hver - men der var absolut interesse for udstillingen.

Men selv om Mariager dyrskue aldrig blev det helt store kvantitetsmæssigt, så var der efterhånden kommet så mange gode dyr på egnen, så det kvalitetsmæssigt var et godt skue - og så må det heller ikke glemmes, at det var en festdag som alle, såvel i by som på land, så hen til. Der var en feststemning, som sikkert ikke mindst skyldtes den smukke, naturskønne dyrskueplads over for Klostergaarden, der grænsede til skoven »Munkholm« i syd og de høje, gamle bøgetræer på skrænten mod vest, under hvis mægtige kroner den faste tribune stod på sit kampestensmurede fundament, pyntet med flag og bøgegrene i dagens anledning. Her var trængsel, når der hen på eftermiddagen skulle gives karakteristik af de udstillede dyr. Særlig hæftede man sig ved konsulent Poulsen Pedersens grundige beskrivelse af kvæget, hvor han påpegede de fejl, der kunne være grund til at være opmærksom på, for at foretage den rette kombination i avlen.

Dagens højdepunkt for den yngste generation var, når der efter karakteristikken af dyrene uddeltes præmier til de piger og drenge, der havde deltaget i malkekonkurrencen for børn 14 dage før dyrskuet. De der først havde deltaget i denne konkurrence een gang, fortsatte ofte år efter år, for måske at få en bedre placering næste gang.
Der var også adgang til at udstille fjerkræ på skuet, men interessen herfor blev mindre i de senere år. I stedet forsøgtes med børnedyrskue, som også havde nogen tilslutning.
For at bedre på økonomien solgtes der hvert år lodsedler til fordel for dyrskuet, men alligevel kneb det med økonomien ved dyrskuet.
Efterhånden blev der færre medhjælpere ved landbruget, og dermed var det ikke så let at afse tid til at yde den ekstra indsats, der skulle til for at udstille dyr.
De små dyrskuer havde vel også mistet noget af deres betydning, da der blev oprettet kvægavlsforeninger med kunstig sædoverføring, idet det private tyrehold svandt ind og de alm. kvægavlsforeninger opløstes. Endvidere var kåringerne af såvel køer som søer sat bedre i system, så de, der var interesserede let kunne få deres dyr kåret; samtidig var hesteholdet meget stærkt på retur og de store dyrskuer med deres store maskinudstillinger virkede meget tiltrækkende, især på de yngre landmænd.
Der havde da også været mindre tilslutning til dyrskuet i Mariager i de senere år, om end kvaliteten af de udstillede dyr var upåklagelig. Det sidste dyrskue afholdtes 1950 med 111 dyr + børnedyrskue. 1951 var kun halvt så mange dyr tilmeldt og det besluttedes at aflyse skuet. Således gik det også i de følgende år og fra 1955 besluttedes det at vente 5 år og se hvordan udviklingen artede sig.
Dermed var det forbi med dyrskuer i Mariager, men de havde absolut haft sin mission i den 65-årige periode de havde virket. Mange havde sikkert fået lyst til at gøre en ekstra indsats i husdyrarbejdet, efter at have deltaget i dyrskuet, og for nogen var det vel også et springbrædt til de større skuer.
Fra 1963 har Mariager Landboforening været medarrangør af Fællesskuet i Randers i samarbejde med de øvrige landboforeninger på Randers-egnen. Og der har da også af og til været udstillet dyr fra foreningens område på dette skue, og for mang af egnens landmænd er det en naturlig ting at aflægge dette skue et besøg hvert år.

Kvægavlsarbejdet i nyere tid

Ved konsulent S. P. Kjær, Randers

Igennem tiderne er der indenfor Mariager og Omegns Landboforenings område udført et godt og solidt arbejde med de forskellige avlsforanstaltninger indenfor kvæget.
Egnens kvægbestand har gennem det meste af dette århundrede haft et særdeles godt ry på sig. De forskellige racer har hævdet sig smukt side om side, og nogle besætninger har ved forskellige lejligheder været i forreste række.
Mit bidrag til jubilæumsskriftet skal omfatte en omtale af kvægavlsarbejdet i nyere tid.

Konsulent S. P. Kjær, Randers

Kvægavlsforeninger

Baggrunden for kvægavlsforeningerne, som vi kender dem i dag, er den interesse, der langt tilbage i tiden har været for fælles tyrehold. I de gamle landsbyfællesskaber havde man således een eller flere bytyre.
I sidste halvdel af det forrige århundrede fik flere og flere besætningsejere øjnene op for, at der stilles andre krav til en tyr, end at den kunne befrugte køerne. Tyren skulle være af god kvalitet og af god afstamning, den skulle helst stamme fra en besætning, som var bedre end den, hvori den skulle bruges til avl.
Dette medførte, at man fra 1885 begyndte at oprette kvægavlsforeninger eller tyreholdsforeninger i den skikkelse, der vandt så stor udbredelse, og som fik så stor betydning i omkring et halvt århundrede.
Disse almindelige kvægavlsforeninger, som de senere blev kaldt, startede indenfor området her i 1885. I 1887 kom der en husdyrlov med forholdsvis store tilskud til anerkendte foreningstyre, og det satte gang i oprettelsen af kvægavlsforeninger landet over.
Til at begynde med var det udelukkende foreninger med jydske tyre og først fra midten af trediverne kom der foreninger med røde tyre.

På egnen her har der ialt været 12 - 13 kvægavlsforeninger. Nævnes kan bl.a. Katbjerg, Kærby, Fjelsted, Hou og Mariager østre Landsogn.
Der er ingen tvivl om, at disse kvægavlsforeninger har haft stor betydning for egnens kvægbestand og har været med til at øge interessen for avlsarbejdet.

Randersegnens Kvægavlsforening

Overgangen til den kunstige sædoverføring er vel nok det største fremskridt, der er sket indenfor dansk kvæghold. De bedste avlstyre kunne nu bruges til et meget stort antal køer og dermed give en større avlsmæssig fremgang. Ufrugtbarhedssygdomme kunne bekæmpes systematisk. Insemineringerne i ejerens stald var en stor lettelse i arbejde med besætningen.
Den kunstige sædoverføring førte over hele landet til oprettelse af nye og større kvægavlsforeninger.
Randersegnens Kvægavlsforening stiftedes den 18. marts 1940. Til at begynde med dækkede foreningen den nærmeste omegn af Randers, men inden længe også Mariager-området.
I bestyrelsen for Randersegnens kvægavlsforening har siddet:

Chr. Andersen, Hem ..... 1944 til 1958,
P. Pedersen, Gunderup ..... 1952 til 1954.

Kvægavlsforeningen Østjyden

Den næste store epoke i kvægavlens historie var overgangen til benyttelse af dybfrossen sæd. Sæden af de allerbedste tyre kunne nu udnyttes fuldt ud, og endvidere blev der muligheder for en effektiv avlsplanlægning.
Kvægavlsforeningen Østjyden startede den 1. april 1967 og er dannet ved en sammenslutning af Århusegnens, Djurslands, Kaløvigegnens og Randersegnens Kvægavlsforeninger. Sammenslutningen blev i foråret 1968 udvidet med Odderegnens Kvægavlsforening og i sommeren 1971 med Hadstenegnens Kvægavlsforening.
Foreningen ledes af en bestyrelse på 23 mand. Egon Thorsgaard, Skjellerup, er næstformand i foreningen og formand for SDM-afdelingen. Elith Laursen, O. Randrup, sidder i bestyrelsen for RDM.
Inseminør Asger Møller Jensen, Gassum, har siden 1954 udført et særdeles godt og solidt arbejde på egnen.

Kontrolforeninger

Med den øgede interesse for mælkeproduktion og malkekøernes fodring, opstod ønsket om at få kontrol med de enkelte køers ydelse, og da en tysk Dr. Gerber først i 90'erne opfandt en tilstrækkelig let metode til bestemmelse af mælkens fedtindhold, var der grundlag for oprettelse af kontrolforeninger.
I 1885 oprettedes i Vejen den forening, som regnes for at være den første i verden, men andre fulgte snart og efter samme mønster.
Mariager og Omegns Kontrolforening oprettedes ret tidligt, det nøjagtige årstal vides ikke. I 1920 omfattede foreningen 16 medlemmer med 250 køer. Gennemsnitsydelsen var 2.389 kg mælk, 3,53 pct. fedt og 93,7 kg smør. Brygger Schwendsen, Mariager, var formand for foreningen. Sidst i 1920'erne blev tilslutningen til foreningen efterhånden så stor, at den måtte deles op i 3 assistentkredse.
Gennem årene har mange kontrolassistenter gjort et godt og stort arbejde for egnens besætningsejere, bl.a. huskes Anders H. Svensson, Mariager II, der i adskillige år fik tilkendt ærespræmie for sit kontrolregnskab.
I sidste halvdel af 50'erne begyndte EDB at afløse den manuelle regnskabsføring i kontrolforeningerne, og i løbet af 60'erne var så godt som alle gået over dertil. En væsentlig grund til den hurtige udvikling var vel mange steder en følelig mangel på assistenter, der animerede til sammenlægning til store foreninger.
Randerskredsens Kontrolforening startede sin virksomhed den 1. november 1971 og blev inddelt i 19 assistentkredse med 1.093 medlemmer og 2.585 køer. Mariager-området har fra starten været i den nye forening. Den store kontrolforening ledes af en bestyrelse på 13 medlemmer.

Dyrskuer

Efter at dyrskuerne i Mariager ophørte udstillede flere besætningsejere ved dyrskuerne i Randers. Fra 1963 har Mariager og Omegns Landboforening været medarrangør af Fællesskuet i Randers.
Ved Fællesskuet i Randers 1984 udstilledes bl.a. køer fra Elith Laursen, O. Randerup; Erling Jensen, True; Gunnar Nielsen, Kærby, og Herluf Skjøtt, Kærby.

Kåring af køer

Igennem en lang årrække fra omkring 1920 arrangeredes kåringerne i

reglen af en kvægavlsforening eller en kontrolforening og køerne samledes på en kåringsplads.
Som eksempel kan nævnes, at der 30. maj 1930 var kåringer i Kærbybro, Hou, Katbjerg og True. Ialt kåredes 77 køer og heraf 19 i 1. klasse. De forskellige steder opstilledes køerne på række efter kvalitet. Der er ingen tvivl om, at det har været en begivenhed, som mange har fulgt med stor interesse.
Gennem flere år sorteredes de kårede køer kun i 1. og 2. klasse, men i 1933 gik man over til et pointsystem fra 10 til 5, hvor 10, 9 og 8 svarede til 1. klasse og 7, 6 og 5 til 2. klasse. Som eksempel her kan nævnes, at Mariager Landboforening den 11/4 1933 havde arrangeret en kåring med 68 køer, hvoraf de 20 kåredes i 1. klasse med 8 points.
Klassebetegnelsen gled ret hurtigt ud, og man fortsatte alene med pointskalaen. Fra 1953 gik man over til at give særskilt points for yver, og her var maksimum 5 points.
I de allerseneste år er kåringsskalaen igen ændret, idet der nu bruges en 10×10 skala, hvor man kårer 10 forskellige egenskaber med points fra 1 til 10.

Kvægbesætninger under tilsyn

De første effektive bedømmelser af kvægbesætninger var de såkaldte toårige konkurrencer, der afholdtes omkring århundredskiftet.
Som en slags afløser for disse konkurrencer påbegyndte Foreningen af jydske Landboforeninger i 1914 tilsyn med kvægbesætninger.
I 1943 oprettedes et lokalt tilsyn under Randerskredsens Fællesledelse. Tilsynet har gennem årene omfattet områdets bedste besætninger.
Indenfor Mariager Landboforenings område har der i 1983 været følgende tilsynsbesætninger:

	Race	Årskøer	Smørfedt	Kårings-gennemsnit
Egon Jensen, Fjelsted	R	33,5	258	7,1
Lars Andersen, Hem	S	57,9	264	7,5
Henning Johnsen, Svenstrup	S	103,6	263	7,4
Gunnar Nielsen, Kærby	S	18,2	269	7,5
Herluf Skjøtt, Kærby	S	54,7	278	7,2
Erling Jensen, True	J	57,8	302	—

Randerskredsens Fællesledelse

Som tidligere nævnt startede et stort antal kvægavlsforeninger og kontrolforeninger i slutningen af forrige århundrede. I Randers amt var man ret hurtigt oppe på over 100 af begge slags foreninger.
Man fandt inden længe ud af, at det ville være praktisk, at have en ledelse, der var fælles for alle disse nye foreninger, og det medførte at Randerskredsens Fællesledelse af Kvægavls- og Kontrolforeninger stiftedes i 1887, som den første i Jylland.
Randerskredsens Fællesledelse fungerede indtil 1. oktober 1975. Oprindeligt omfattede den som sagt kvægavls- og kontrolforeningerne, men ret hurtigt blev der et nært samarbejde med amtets landboforeninger, og senere husmandsforeningerne og Randers Amts Mejeriforening.
Det faglige vejledningsarbejde vedrørende kvæg sorterede i disse mange år under Fællesledelsen, hvis første konsulent blev ansat allerede i 1887.
Indenfor det sidste halve århundrede har følgende konsulenter været ansat ved Fællesledelsen: N. Poulsen Pedersen, J. K. Rasmussen, Axel Holm, S. P. Kjær, C. Knudsen, V. Laursen og A. Thulstrup.
Konsulent N. Poulsen Pedersen virkede ved Fællesledelsen i over 40 år og gjorde et ualmindeligt godt og dygtigt arbejde for kvægavlens fremme.
Fra Mariager-området har der fra sidst i 50'erne siddet følgende i Fællesledelsens bestyrelse: Chr. Andersen, Hem; Henning Johnsen, Svenstrup, og Knud Overvad, Kærby.

Fællesudvalget for Kvæg

Fællesudvalget for Kvæg i Århus Amt startede sin virksomhed den 1. oktober 1975. Baggrunden for oprettelsen var den strukturændring, der er foregået på kvægbrugets område. Formålet med Fællesudvalget er ved fælles konsulentvirksomhed at skabe grundlag for et samlet, rationelt kvægavls- og kvægbrugsarbejde indenfor området.
Virksomheden er baseret på et samarbejde, hvori deltager landboforeninger, husmandsforeninger, kontrolforeninger, Kvægavlsforeningen Østjyden og Mejeriernes Fællesorganisation. Disse organisationer har dannet Fællesudvalget, hvorunder det samlede kvægavls- og kvægbrugsarbejde sorterer.
Fællesudvalgets højeste myndighed er et repræsentantskab på 76 medlemmer. - Kurt Nielsen, Dyrby, er repræsentant for Mariager Landboforening.
Fællesudvalgets virksomhed ledes af et udvalg på 13 medlemmer.

Afslutning

Som nævnt i indledningen til dette afsnit er der gennem årene indenfor landboforeningens område udført et godt og solidt arbejde med kvæget. Adskillige besætningsejere har præsteret gode resultater. Flere har også repræsenteret egnen udadtil.

Selvom det måske er forkert at trække enkelte navne frem, så er der for mig ingen tvivl om, at Chr. Andersen, Hem, er den, der har gjort den største indsats indenfor de sidste 50 år.

Besætningen på gården kom med under Fællesledelsens tilsyn, da det startede i 1943, og er een af de ganske få, der har været med hele tiden. Den gode besætning og interessen for sortbroget kvæg bevirkede, at Chr. Andersen fik med mange ting at gøre. Det har nok heller ikke været uden betydning, at han i sine unge dage virkede som kontrolassistent.

I sidste halvdel af 30'erne blev Chr. Andersen formand for Mariager Kontrolforenings 3 kredse. Fra 1944 til 1958 i bestyrelsen for Randersegnens Kvægavlsforening. Fra 1958 til 1973 i bestyrelsen for Randerskredsens Fællesledelse, de sidste 5 år som medlem af Forretningsudvalget.

Chr. Andersen har haft mange andre tillidshverv - både lokalt og ude omkring. På alle posterne har Chr. Andersen repræsenteret sine standsfæller og sin egn på en god måde. Vi er mange, der kan takke for ualmindeligt godt samarbejde.

Mejerier på egnen

Af Henry Bugge Laursen

Mejeribrugets tråde strækker sig i mange retninger. Udgangspunktet herfor - eller endog den endnu mere primære baggrund har været udnyttelse af mælken og dens produkter, som en bestanddel af menneskets ernæring uden forudgående målinger af vitamin- eller kalorieindhold, men med belæring af menneskets og dyrenes oprindelige erfaring gennem modermælken.
Ønsker om yderlig dækning af dette behov, har fremkaldt det følgende skridt i mejeribrugets primitive opbygning, nemlig erhvervelsen og dermed tilstedeværelsen af dyrene, som stiller mælken til rådighed, d.v.s. husdyrhold med mælkeproduktion som formål. Dertil har fra tidernes morgen knyttet sig mælkens særlige behandling.
Mejeribrugets historiske tilblivelse karakteriseres ved en vis specialisering i forhold til landbruget, en placering af mælkeproduktion som et formål for sig, fremstået af de tilstedeværende fodermidler, med deraf senere anvendelse af mejeriets produkter til forbrug hos producenten selv eller afsætning til andre.
Da mejeribruget indtog sin plads, skete det som et led i en øget interesse for husdyrhold i almindelighed. Den alvorlige krise for landbruget som de sidste tiår indtil 1880 bragte, tjente i al væsentligt til understregning af mejeribrugets værdi til at modgå krisens virkninger.
En meget vigtig plads indtager selvfølgelig prisudviklingen. Man havde kapiteltakster for smør, en vis rettesnor for bedømmelsen af kvaliteter, f.eks. til påvisning af forholdet mellem herregårds- og bondesmør. Forskellige strømninger bevirkede senere børsnotering for dette.
Tiden omkring 1880 betragtes som skelsættende i mejeribrugets historie. Det var indgangsdøren til at nutidens mejerimateriale fandt sin form og tilpasning efter krav og muligheder.
Omkring århundredskiftet skete der en radikal ændring. Andelsmejerierne opnåede smørpriser, der lå 10 - 20 kr. pr. 50 kg over hjemmemejeriernes. Osteproduktionen havde også på denne tid en vis betydning, men omsætningen var på et helt anden men lavere niveau.
Udviklingen fortsætter nu med samarbejde mellem mejerierne indenfor

amterne. I det danske erhvervssamfund har mejeribruget værdiskabende betydning, dels i selve landbrugsbedrifterne, dels i mælkeforarbejdende virksomheder og endelig i de afsætningsformidlende led, samt i de erhverv der står i produktionens såvel som i handelens tjeneste, såsom transportvæsen, pengeinstitutter, forsikring og andre hjælpeerhverv.
I det område Mariager Landboforening dækker, har der i tidens løb været 8 Andelsmejerier: »Kronen« Svenstrup, Kærbybro, Mariager, »Sorgenfri« Vester Tørslev, Assens, »Fredensborg« Hvidsten, Broløs og Spentrup, - oprettet i tiden 1889 til 1919, - alle nu nedlagte, en epoke der er sluttet, men en aktivitet hvis gøremål har haft mange udadvendte kontakter. Dette aktiverede arbejde gav beskæftigelse til mange mennesker udenfor selve mejeridriftens arbejdsfelt, men med udspring i mejeriernes funktion. Vi kan under eet betegne alle disse menneskers indsats som datidens deltidslandmænd, fordi det blev udført samtidig med, at de passede en bedrift.
Dette forskellig-artede arbejde, som ovenstående udgjorde, vil jeg i det efterfølgende forsøge at belyse nærmere, endvidere hvilke bestemmelser, klausuler og særlige servitutter samt hvilke problemer nogle mejerier havde.
Først selve mejeridriften - der primært var behandling af mælken, salg af de forædlede produkter f.eks. detailsalg af mælk i løsmål og senere på flasker (1933), afhændelse af ost og smør - skulle det foregå til grossist eller sælges igennem Andelsorganisationerne. Det skal lige her indskydes, at for mejerier der solgte mælk i detailsalg, kom der i 1922 en forordning om dyrlægekontrol af køerne.
For detailsalgsmejerierne opstod der genvordigheder, når den ansatte ikke afregnede med mejeriet til tiden; som regel var det ikke betalte afdrag på lån, hvormed vedkommende havde etableret sig, men hvad næsten værre var, - var »glemt« afregning for de mælkeprodukter, han solgte til sine kunder.
Afhentning af mælken hos leverandørerne gav til tider store problemer, såsom mælkekuskens udeblivelse, - enten på grund af snefog, dårligt vedligeholdte privatveje, sygdom både hos den der skulle køre eller hos hestene.
I mange tilfælge var det økonomiske årsager, som foranledigede adskillige til at give tilbud på en mælkerute. Mejeriet stod tit som garant ved indkøb af både heste og vogne ofte endda med forskud. Disse ting blev så betalt af brugeren ved månedlige afdrag af tilbudssummen. Prisstigninger i 1940 bevirkede at en mejeribestyrelse bevilgede mælkekuskene et dyrtidstillæg på 10% af den oprindelig aftalte kørselsbetaling, -- en flot gestus!

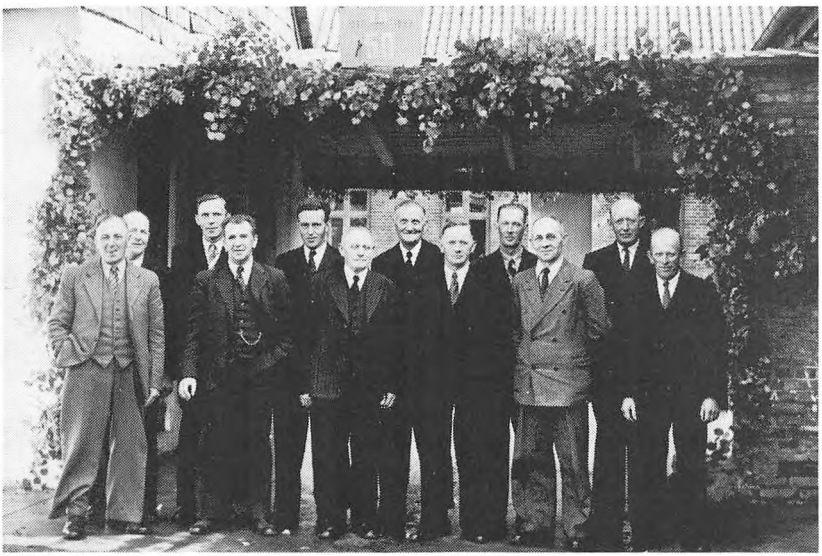

Kærbybro Mejeri's bestyrelse, kasserer og revisorer samlet foran portalen og aflæsserampen ved 50-års jubilæet 1947.
Bageste række fra venstre: Niels P. Sørensen, Hem; Niels Jørgen Svendsen, Sem; Chr. Møller, Sem; formand J. Th. Jørgensen, Skrødstrup; Alfred Jensen, Hem; revisor Herman Rasmussen, Hem.
Første række fra venstre: Peter Bregendahl, Skrødstrup; revisor Kr. Skjøtt, Kærby; kasserer Fr. Pedersen, Hem; næstformand Jens Laursen, Kærby; mejeribestyrer A. Th. Larsen, Kærbybro; Niels Møller, Kærby.

Religiøse bevægelser havde i nogle områder meget stor indflydelse på udformningen af mejeriets vedtægter. Fra en sådan vedtægt følgende citat: Leverandører som ikke ønsker at levere sin mælk på Søn- og Helligdage, må fritages herfor og levere det den følgende hverdag, - forudsat mælken er frisk og sund. Jule- og Nytårsdag, Langfredag og 1. Påskedag står mejeriet stille.

Ifølge vedtægter fra omkr. 1920 finder vi paragraffer med indhold som kunne være nutidig bl.a. 1. Der må ikke røres ved gødningen, mens malkningen foregår. 2. Mælken må ikke henstå i stalden. 3. Yveret renses for snavs, inden malkningen påbegyndes. 4. Bøder op til 200 kr. for forfalskning af mælken, - i gentagne tilfælde fordobles bøden, - og derefter udelukkelse af mejeriet. Med datidens målestok - sat i relation til 1984, har det været meget store bødeforlæg.

Fra et andet mejeri følgende: Bestyrelsen skulle påse, om malkningen hos landmanden foregik med tilbørlig orden og renhed; - ligeledes kontrollere om forbud mod tobaksrygning i mejeriet blev overholdt, - og at mejeristerne ikke spillede kort i mejeriet!

En central person i mejeridriften, foruden mejeribestyreren og de uddannede mejerister, var bødkeren, som fremstillede dritlerne, hvori smørret blev eksporteret til England. Dette arbejde var i flere mejerier gået i arv fra far til søn, - et håndværk, der blev udført meget punktlig. Mejeribestyrerens kone var en anden uundværlig person, der altid stod klar med kaffekanden, når bestyrelsen holdt møde på mejeriet!
I efterkrigsårene og senere udøvede de fleste landmejerier en service for landmændene ved udnyttelse af overskudsdamp til kogning af kartofler. Der blev ophængt en kartoffelkoger i nærheden af dampkedelen til formålet. De kogte kartofler anvendtes til foderbrug.
Tidligere blev det antydet, at mejeribrugets tråde strakte sig i mange retninger - udover det rent mejerimæssige arbejde. Bestyrelsen blev tvunget til stillingtagen til forskellige ting, som i 30-ernes kriseår, - hvor lokalforeningerne kom til mejerierne og bad om tilbageholdelse af efterbetalingerne for dækning af udestående fordringer, hvilket udløste stævning med sagsanlæg, - og Landbrugernes Sammenslutning (L.S.) der i 1932 gør sig gældende med deres politik, f.eks. ønskes der en bladuddeling gennem mejerierne.
I årene omkring 1925 har Andelsbevægelsens bank kriseår, hvilket ses af en anmodning om tegning af kapital for genrejsning af Den danske Andelsbank.
Fra leverandørside kommer der i 1933 forslag frem om, at returmælken skulle syrnes, først en del år senere blev det gennemført.
En planteforening gav rabat ved køb af planter, denne rabat indgik så i mejeriets kasse (1923). Spørgsmålet er - om det var rimeligt, at alle ved efterbetalingens udlodning fik del heri, selv om det kun var små beløb.
Mejerierne kørte med perioder af forskellig længde, - dog som regel 10 år, i de senere år var 2 års perioden dog mest almindelig; i periodeforløbet var leverandøren bundet af leveringspligt.
For den tids generalforsamlinger var det meget ualmindeligt med eftermiddagsmøde, dog fortæller en mejeriprotokol at det fandt sted.
I en årrække formidlede mejerierne køb af halm fra andre egne af landet til landmændene i mejerikredsen for 4 øre pr. kg frit leveret (1937). Skyllevand fra mejerirengøringen solgtes til andelshaverne. Salget foregik ved generalforsamlingen på auktionsfacon for en bestemt ugedag af gangen.
Egnens tørvemoser leverede i krigsårene og senere tørv til mejeriernes kedler. En masse mennesker arbejdede sommeren igennem ved fremstilling af de millioner af tørv, der skulle bruges, til priser af 11 kr. pr. 1000 stk. - dog afhængig af kvaliteten.
Bekæmpelse af smitsomme kvægsygdomme blev indledt ved mejeriernes foranstaltning. Råd og vejledning gennem foredrag oplyste landmanden

vedrørende kastningsbekæmpelse og tuberkulose, sygdomme som generationen før os har befriet kvægbesætningerne for. Mund- og klovesygen klaredes delvis ved brug af vaccine. Forsikring mod tab ved M- og K-syge blev oprettet i 1921, og der opkrævedes en afgift til dækning heraf. Sprøjtning for flueplage blev indledt for 30 - 35 år siden, men det var frivilligt! Mejerisektoren stod for hygiejneproblemerne. Mejerikontoret oprettede en separat afdeling, der i sådanne spørgsmål var vejledende vedrørende bekæmpelse.

De politiske bemærkninger var få, fra nyere tid (1961) findes følgende referat fra en generalforsamling: Om Fællesmarkedet udtalte formanden: Det ligger i det uvisse, vi må afvente udviklingen på dette område! For at fremme de unges interesse for den rigtige udførte malkning, blev der af konsulenter afholdt malkningskursus og konkurrencer. Mejerier blev anmodet om kontante tilskud til præmier, hvilket altid blev bevilget. I en mejeriprotokol fra 1926 findes et muntert indsalg, der citeres ordret: Bestyrelsen indbyder andelshaverne til generalforsamling efterfulgt af fælles kaffebord og bal. Leverandørerne betaler selv kaffen, - mejeriet står for musikken.

Alt var dog ikke idyl, der var ulovlige udmeldelser og tilknytning til andre mejerier, hvorved der vankede bøder. Andre steder gik bølgerne højt ved en mejeribestyrers ansættelse. Kriser opstod også når kørselstilbudene blev åbnet før licitationstidspunktet var udløbet. Skandaler kom og gik - sagsanlæg og injurier »fløj« i luften. Det er ikke blot i vor tid, der er konkurrence mejerikredsene imellem, - historien gentager sig, men måske er det i højere grad organisationerne, der vil konkurrere indbyrdes.

Og hvad fik vi så ud af vore mejerier efter nedlæggelsen? Jo, - samfundet fik her og der små industrier af forskellig art. Mejeribygningerne står stadig - af udseende - næsten uforandret og skuer ud over landskabet, men indenfor murene hvor mælken før flød, udfyldes rummene nu af andre funktioner til gavn for vort samfund. Fhv. mejeribestyrere og mejerister blev måske ansat som regnskabskyndige i andre erhverv enten som bibeskæftigelse - eller de overgik til et helt andet erhverv.

Tidens udvikling og mekanisering har givet et andet forhold til mejeridriften af i dag, men den forgangne tids historie fortæller os om den positive indflydelse, som de 8 mejerier havde på egnen.

Til ovenstående artikel er bl.a. hentet oplysninger fra Mariager byhistoriske arkiv, Purhus lokalhistoriske arkiv samt »Dansk Mejeribrug« m.fl.

Udviklingen i svineavl og -produktion

Af Espen Nielsen

Udviklingen indenfor svineproduktionen til det, vi kender i dag, har især fundet sted de sidste 25 år, medens udviklingen i perioden forud - set under et - udviklede sig som en følgeproduktion, der var en naturlig følge af andelsmejeriernes oprettelse for ca. 100 år siden.

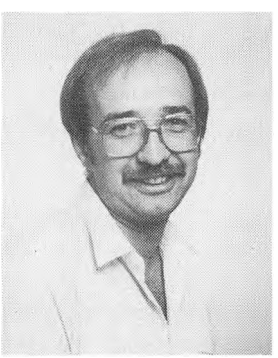

Espen Nielsen

For 100 år siden var der her i landet ca. ½ million svin, og udviklingen frem til anden verdenskrig bevirkede at antallet var fordoblet. Samtidig med fandt der en rimelig systematisk avl sted.

Under 2. verdenskrig var der således ca. 1 mill. svin i landet. I dag er der ca. 9,5 mill. og en totalslagtning på ca. 15 mill. svin.

Samtidig er der sket et voldsomt fald i svinebesætningernes antal og som følge deraf, en kraftig udvidelse af antallet af dyr pr. besætning. I dag leverer 20% af besætningerne ca. 75% af svinene.

Ti års medlemsskab af EF har ligeledes påvirket svineproduktionen, ikke mindst inden for foderstofområdet, men også åbningen af landets grænser for import og eksport af avlsdyr har sat sit præg. Indtil 1973 byggede dansk svineproduktion væsentligst på Dansk Landrace, idet Yorkshireracen var gledet ud af avlsarbejdet omkring 1960. Produktionen af slagtesvin foregår nu næsten udelukkende på baggrund af krydsningsprogrammer.

Søerne er oftest krydsninger mellem Dansk Landrace og Dansk Yorkshire, hvortil der anvendes orner af en af de to forældreracer (tilbagekrydsning) eller Duroc og Hampshire (treracekrydsning).

Inden for avlsarbejdet var hovedvægten i mange år lagt på at nedbringe spækmængden og øge kødmængden, idet markedskravene til kødfulde svin er blevet stadig strengere. For at imødekomme disse krav, har det været nødendigt løbende at ændre og forbedre de metoder, der anvendes

ved afprøvning og udvalg af avlsdyr. Ud over kvalitetskravene er der i de seneste år også stillet større krav til svinenes vækst- og foderudnyttelseskapacitet, altså at producere en mere økonomisk gris. Derfor er udvalgskriteriet i dag et avlsindeks, omfattende de økonomisk vigtigste egenskaber. Forud for alle disse ændringer og tilpasninger til den aktuelle situation, er der foregået et grundigt teoretisk forsøgsarbejde. Den forventede avlsmæssige fremgang i nye egenskaber og indeks er næsten altid blevet opfyldt, ikke mindst fordi der har været et solidt og tillidsfuldt samvirke mellem avlerne og deres organisationer.

Fodringen er først og fremmest karakteriseret af et farvel til skummetmælken som proteintilskud i svineproduktionen, og som følge deraf et intensivt arbejde for at undersøge fordele og ulemper ved anvendelsen af alternative proteintilskudsfordermidler. Dette har omfattet såvel vegetabilske fodermidler som animalske bi- og affaldsprodukter. Da det i 1950' erne blev muligt at bestemme proteinets aminosyrer i fodermidler og slagtekrop, er der for alvor gået i dybden med at fastlægge behovet for de enkelte essentielle aminosyrer til vækst og kødproduktion.

Foder- og proteinnormen har gennemløbet en enorm udvikling. Når det drejede sig om at producere magert svinekød (bacon) på baggrund af det avlsgrundlag, der fandtes i fyrrerne og halvtredserne kunne det kun gøres, såfremt man i den sidste del af vækstperioden begænsede svinenes daglige foderoptagelse. Derfor udvikledes normerne for moderat fodring. Disse normer er jævnligt justeret i forhold til de avlsmæssige fremskridt. Det bliver nu mere og mere almindeligt, at svinene fodres efter ædelyst. Under forhold, hvor de arvelige anlæg samt stald- og sundhedsforholdene er gode, bliver grisene i dag ikke for fede.

I efterkrigstiden var der en kraftig udvikling i den kemiske industri. Der blev udviklet og markedsført en lang række antibiotika og kemoterapeutika, som også hævdedes at have en specifik positiv indflydelse på svinenes tilvækst, foderudnyttelse og sundhedstilstand. I dag anvendes derfor i stor udstrækning vækstfremmere. Disse vækstfremmere har man dog prøvet at adskille fra de regulære medicinske præparater.

Forsøg med søer skal gennemføres over flere laktationsperioder og tager derfor også lang tid. Forsøgskapaciteten er i væsentlig grad blevet udnyttet til fastlæggelse af energi- og proteinnormer til drægtige og diegivende søer, men også andre vigtige spørgsmål omkring søernes optimale reproduktion er blevet løst til gavn for den praktiske produktion.

En række spørgsmål af forskellig karakter omkring fravænningstidspunktet og smågrisenes fodring er blevet løst, hvorfor det i dag er blevet muligt at fravænne grisene på et væsentligt tidligere tidspunkt.

Gennem de seneste 10-år er der udviklet metoder til gennemførsel af kun-

stig sædoverføring på svin. I dag gennemføres der ca. 0,5 mill. inseminer-ringer på svin om året.
Fodervurderingen til svin byggede i mange år på den skandinaviske foderenhed (sk.Fe.). Selv om der gennem årene havde været flere tilløb til at ændre denne uheldige vurdering, var det alligevel først i forbindelse med den reviderede foderstoflovs ikrafttræden pr. 1. januar 1977, at man gennemførte en speciel foderenhedsberegning for svin. Forud var gået en række fordøjeligheds- og balanceforsøg med svin. Vurderingen bygger nu på fordøjeligheden af foderets næringsstoffer og deres udnyttelsesgrad hos voksende svin. Forsøg har vist, at fordøjeligheden af aminosyrerne og råproteinet er ens. Proteinnormerne angives derfor i dag som indholdet af fordøjelige aminosyrer.
Staldindretning, fodringsteknologi og adfærdsstudier var problemer, der skulle tages stilling til. Specielt har den stedfundne ændring i produktionssystemerne bevirket nødendigheden af mere eksakt viden omkring staldmiljøets indvirkning på grisene og deres velfærd.
Landsudvalget for Svineavl og -produktion har iværksat »Rullende afprøvninger af produktions- og staldsystemer«. Disse undersøgelser, der kan betragtes som en ny form for de tidligere demonstrations- og kontrolbrug, giver hurtig information om systemets praktiske anvendelighed, og en række tekniske oplysninger om produktionen, der ved yderligere analysering og bearbejdning kan anvendes ved vejledning og rådgivning for svineproducenter.
På lokalt plan foregår vejledningen for en stor del ud fra det grundlag, der fremskaffes ved effektivitetskontrol - effektivitetskontrollen er en form for periodeopgørelse på grundlag af de oplysninger, der fremskaffes ved opgørelser i den enkelte besætning. Opgørelsen giver derefter mulighed for at se hvor der kan hentes gevinster, nødvendigheden af, at der i velfungerende besætninger laves opgørelser af en sådan type, skal først og fremmest findes i, at der ikke i en velfungerende besætning findes synlige fejl, da disse jo altid vil blive rettet når de opstår.

Regnskabskredsens opstart

Af Anders Frederiksen

I 1977 skrev jeg en artikel i Ommersyssel Landboforenings 100 års jubilæumsskrift, og henviser iøvrigt til denne, en mere saglig beskrivelse for 7 år siden, ligesom mine kolleger naturligt må beskrive den dagsaktuelle situation.

Det var en beskeden start. Af regnskabet fremgår, at foreningerne det første år havde en udgift til løn, kørsel og pension på 37.800 kr. til mig, medens min kollega, Chr. E. Lauridsen, trods alt fik 43.580 kr. I alt havde foreningerne en årsomsætning på 110.000 kr. De knap 100 landmænd betalte i gennemsnit 250 kr. om året i regnskabskontingent, og beløbet blev som nu opkrævet i 2 rater.

De første 2 år medførte også et enormt slid for at få regnskabsarbejdet op at stå. Ofte måtte jeg tage aftener og lørdage til hjælp. På Bornholm havde vi trods alt medhjælp på kontoret, men det havde jeg ikke de første 2 år i Mariager. Alt sammentællingsarbejdet måtte jeg selv udføre, mens min kone hjalp med renskrivningsarbejdet.

I 1967 blev momsen indført, og det gik herefter meget stærkt. 2 nye medarbejdere blev ansat dette år, og i 1968 indrettede vi kontorer i Østergade og ansatte Svend Erik Jensen som assistent. På 10 år gennemlevede vi en eksplosionsagtig udvikling. Nye regnskaber kom til, og flere opgaver skulle løses i forbindelse med regnskabet. I begyndelsen benyttede vi kun halvdelen af kontorbygningen, ca. 70 m², men da lejeren i den anden ende af bygningen sagde op, tog vi også de sidste 70 m² i brug.

Inden vi så os om, var virksomheden vokset i omfang. Opgaverne havde ændret sig fra, at jeg selv udførte et stort arbejde, til at lederen i det væsentligste skulle sørge for arbejdstilrettelæggelse for andre. Personalemæssigt var vi vel 10 - 12 medarbejdere i slutningen af 70-erne. Det skal også nævnes, at jeg i perioder havde en agronom til hjælp: Hans Johansen, Gert Debel og Knud Grathe i den nævnte rækkefølge.

I dag råder foreningerne over et moderne Landbocenter på 500 m² i industrikvarteret i Mariager. Udviklingen fra at Lauridsen og jeg havde kontor i hjemmet, til det lille landbocenter i Mariager by, og endelig de rammer der nu er skabt på Landbocentret, Klostermarken 18, 9550

Mariager, illustrerer en udvikling, som understreger det rigtige i den beslutning, som dengang blev taget. - Ja, jeg vil gå så vidt at sige: Dersom Mariager og Ommersyssel landboforeninger ikke dengang havde startet regnskabsarbejdet op, så havde foreningerne ikke eksisteret i dag, for så havde de ikke haft en eksistensberettigelse. Regnskabsarbejdet har en så central placering i enhver landboforenings arbejde, at en forening faktisk ikke kan ekssistere uden dette vigtige instrument.

Personlige erindringer

I 1964 befandt jeg mig på Bornholm. Sidst på året opslog de 2 landboforeninger en stilling ledig som regnskabskonsulent. Med 8 års erfaring ved regnskabsarbejde, først 4 år i Jylland og derefter 4 år på Bornholm, besluttede jeg mig til igen at søge til Jylland. Jeg søgte, og blev indstillet som en af 3 ansøgere i Mariager, hvor man gerne ønskede at se mig sammen med 2 andre den 21. december 1964. Vi var naturligvis gjort bekendt med, at vi mødte 3 kandidater op for at konkurrere om 1 stilling. Nå ja, jeg havde nu også søgt en anden stilling, så fik jeg ikke den ene, så fik jeg vel den anden. Resultatet blev et møde på Hotel Mariager den 21/12 og et lignende møde på Hotel Skjern dagen efter.
Det var på den tid, hvor man købte togbillet direkte til Mariager banegård med omstigning i Fårup. Jeg husker det lille hyggelige tog i Fårup og betagelsen, da Mariager Fjord dukkede op gennem togvinduet. Endelig husker jeg også nervøsiteten på vej fra banegården (nu posthus) til Hotel Mariager.
Fra mødet husker jeg en talrig bestyrelse, bl.a. Kr. Andersen, Jens Sejrsen, Anker Hjort og Laurs Sommer. Jens Sejrsen forvekslede jeg med Jens Okholm. Okholm havde nemlig sat sit navn under stillingsannoncen, men i mellemtiden var han gået af efter vist nok 25 års som formand for Ommersyssel Landboforening.
Lønnen betød meget - også dengang, selvom den var lille. Efter at jeg fik at vide, at jobbet kunne blive mit, forhandlede vi os frem til en løn på 29.500 kr. om året; og det blev pointeret, at jeg selv skulle lægge kontor til, samt at man agtede at oprette en kassekredit på 20.000 kr. - og den skulle altså strække til.
Men inden jeg fik stillingen, måtte jeg også skrive under på, at jeg ville tiltræde den. Det var værre, for jeg ønskede også at have muligheden for stillingen i Skjern, som var min hjemegn. Imidlertid ringede jeg afbud til Skjern og har ikke tænkt på dette siden.

Arbejdets forløb

For mit vedkommende blev det til 14 gode år med regnskabsarbejdet i Mariager. Det store slid i starten og senere den udfordring der lå i, at regnskabsarbejdet voksede stærkt, indebar også en arbejdsglæde og en følelse af at have nyttiggjort sine muligheder.

Det betyder ikke, at arbejdet var problemfrit. Jeg tror nok regnskabskredsen i et par perioder havde »vokseværk«. I 1967 blev der, som nævnt, ansat 2 medarbejdere samtidig, og desuden medførte momsen et stort informationsarbejde. På et senere tidspunkt ansatte vi 2 elever den samme sommer. Det resulterede i en skæv arbejdsfordeling, for lidt rutinearbejde til eleverne, og for meget afslutningsarbejde til Svend Erik Jensen og jeg. Pludselig måtte vi i december måned oplære 2 af vore assistenter, så de kunne afslutte åresregnskaber, for i det hele taget at »overleve« arbejdsmæssigt.

Dét der igen bragte arbejdet i balance var gruppeopdelingen. I starten blev regnskabskredsen opdelt i 2 grupper med Svend Erik Jensen og undertegnede som gruppeledere. Senere er arbejdet blevet inddelt i 3 grupper, og det giver en god ansvarsfordeling med bedre mulighed for individuel vejledning. Stadigvæk vil det største arbejde »hænge« på lederen, sålænge han desuden skal stå for den samlede administration, noget der senere løses ved, at lederen enten har en mindre gruppe eller mere medhjælp i gruppen.

Bidragsregnskaber tog vi også en tørn med. Men samtidig måtte vi ansætte en agronom til at udføre det meste af arbejdet. Driftsledelsen har naturligvis heller ikke været fejlfri fra min side, men jeg kan jo sige som godsejer Flemming Juncker: »Men morsomt har det været«, selvom jeg iøvrigt ikke vil sammenlignes med ham.

Den vanskelige opstart, de små vilkår dengang, og kampen for at overleve, er nok det jeg tænker tilbage på med størst tilfredsstillelse. At sidde som leder af en stor viksomhed giver også en fornemmelse af afmagt. Derfor besluttede jeg i 1976 at ændre denne status, mens viksomheden var helt i top. Det er en glæde at se, at arbejdet fortsætter i et sundt og godt spor. I yderligere 3 år, indtil 1979, arbejdede jeg i regnskabskredsen, hvorefter jeg overtog et nyt fælles arbejde med Hobro og Omegns Landboforening vedrørende generationsskifteproblemer m.v., kaldet ejendomskonsulenttjenesten.

En ting mere har jeg lyst til at nævne. De glade 60-ere var også afvandringens tider for landbruget. Det var krisetider i landbruget, men specielt for landbrugserhvervet, da al overflødig arbejdskraft kunne beskæftiges i industrien. - Det gik godt i samfundet, men i landbrugssektoren

var der krise. Ja, man talte ligefrem om, at landbrugserhvervet var overflødig.
Som konsulent fik vi en relativ lille løn indtil 1966/67. På det tidspunkt afvandrede også en del konsulenter til andet arbejde, hvilket resulterede i, at landboorganisationerne fik travlt med at forbedre lønforholdene. Før havde man kunnet bruge os til alt muligt, for vi var jo forholdsvis »billige«, men nu pludselig skulle man spare de dyre konsulenttimer. I stedet ansattes teknikere og andet personale. Man kan diskutere, om det er lykkeligst med de høje lønninger, eller om det ikke er lige så sundt og godt med en løn, som harmonerer nogenlunde med landbrugserhvervets indtjening.

Konklusion

Årene med regnskabsarbejdets start og opvækst står for mig som en periode i kamp og arbejde, men også nogle år med store landevindinger. Det lykkedes ved fælles hjælp at få arbejdet op at stå og at få skabt nogle hensigtsmæssige rammer omkring hele det faglige arbejde som muliggør, at foreningerne også i fremtiden kan leve op til tidens krav. Selv er jeg taknemlig for fortsat at stå til rådighed for medlemmerne gennem ejendomskonsulenttjenesten, og jeg vil, i hvert fald det næste årti, kende de fleste landmænd mellem Randers og Mariager fjorde.

Regnskabsarbejdet i 1984 og fremover

Af Jens Erik Overgaard

Udviklingen i Regnskabskredsen har været en fortsat ekspansion siden starten, hvilket er en afspejling af det øvrige samfund, hvor der beskæftiges flere og flere mennesker inden for servicefunktionerne og færre og færre mennesker er beskæftiget med den direkte produktion.

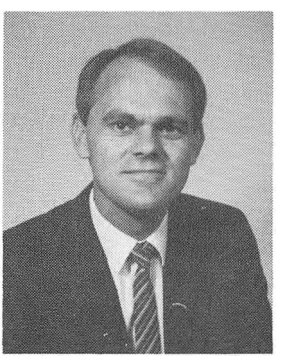

Jens Erik Overgaard

På Regnskabskontoret er der i dag ansat 13 personer, hvoraf 4 virker som konsulenter.
Det væsentligste arbejdsområde er udarbejdelse af regnskaber. Der udarbejdes ca. 370 regnskaber på årsbasis, og regnskabsafslutningen er spredt over hele året, dog afsluttes hovedparten af regnskaberne i vinter- og forårsperioden, da den største del af regnskaberne er med januarstatus.
Der anvendes EDB til behandling af regnskaberne. På kontoret er der opstillet to TP-skærme, der er direkte tilsluttet LEC i Århus, hvor alle beregninger samt lagring af data foregår. Regnskaberne udskrives på LEC og dels på kontoret, hvor der også er placeret en linieskriver. Denne indretning giver en stor smidighed i arbejdsgangen omkring EDB, hvilket derfor gør det muligt at tilfredsstille de krav som landmændene måtte have til at få resultaterne så hurtigt som mulig.
Alle regnskabsførende får udarbejdet et årsregnskab på grundlag af de skattemæssige opgørelsesprincipper og reguleringer. Derudover får flere og flere udarbejdet et driftsregnskab (A-regnskab), som er opgjort efter driftsmæssige principper, og giver dermed det bedste billede af landmandens økonomiske situation. På grundlag af A-regnskabet er der gode muligheder for at lave regnskabsanalyser. Disse analyser deler indtjeningen ud på de enkelte produktionsgrene og viser derved hvorledes de enkelte produktionsgrene har bidraget til den samlede indtjening.
Enkelte landmænd får ført et bidragsregnskab, hvor det daglige forbrug af foder, gødning, kemikalier, udsæd m.v. deles ud på de enkelte pro-

duktionsgrene. Herved opnås en meget sikker vurdering af de enkelte produktionsgrenes indtjening.
De stigende krav til den enkeltes evne til at overskue sin bedrift, såvel teknisk som økonomisk har medført en øget interesse for budgettering. Budgetterne udarbejdes i samråd med de øvrige fagkonsulenter for at de bliver så realistiske som mulig. EDB anvendes også ved budgetudarbejdelsen, hvilket letter det efterfølgende arbejde med budgetkontrolleringen, der normalt finder sted hvert kvartal eller hver måned.
De nye EDB-programmer giver mulighed for langtidsplanlægning under givne forudsætninger. Nu er det sjældent at forudsætningerne holder, men det er altid nyttigt at vide, hvilken udvikling bedriftens økonomi vil have over en længere periode og det giver mulighed for skærpet opmærksomhed når forholdene ændrer sig.
Budgetter over fire år blev en nødvendighed i forbindelse med indførelsen af gældssaneringslåneordningen i 1980. Denne lov har nu virket i fire år, og har været med til at afdæmpe den landbrugskrise som startede i slutningen af 1970'erne. Der er gennemført en del gældssaneringer med bistand fra regnskabskontoret, og langt de fleste af saneringerne har haft et heldigt udfald.
Gældssaneringsstøtteordningen er en af mange støtteordninger som regnskabskontoret har været med til at formidle og administrere. Af andre støtteordninger skal først og fremmest nævnes moderniseringsstøtteordningen, der i 1973 afløste den gamle lov om rentetilskud til investeringer i landbrugsejendomme. Der har været andre rentetilskudsordninger i den seneste periode, senest loven om rentesaneringsydelse, hvis virkning mærkes i disse dage, hvor de første tilskud udbetales.
Den store nedlægning af landbrugsejendomme og den høje gennemsnitsalder hos de aktive landmænd gør, at der ofte er behov for rådgivning i forbindelse med indslusning i andre erhverv eller afvikling af produktionen p.g.a. af en stigende alder eller svigtende helbred. På regnskabskontoret er denne rådgivning samlet i ES-konsulenttjenesten, som har virket i snart 10 år. Der er stadig stigende behov for denne rådgivning, da det er en kompliceret sag at komme igennem de forskellige myndigheders regler og fortolkninger, som kan variere fra kommune til kommune.
Når regnskabskontorets funktion skal vurderes ud fra det aktuelle behov, må det konstateres at behovene er store p.g.a. de mange instanser og myndigheder som den enkelte landmand møder, og samtidig stilles der store krav til den enkeltes styring af sin bedrift. Idag har regnskabskontoret mulighed for at leve op til de krav som stilles, nemlig rådgivning på ethvert niveau og den nødvendige bistand til at kunne kommunikere med myndigheder og pengeinstitutter m.v.

EDB-tidsalderen er over os, og EDB vil ændre vores tilværelse enormt de kommende år. Der vil her være en naturlig opgave for regnskabskontoret at være med til at rådgive omkring anskaffelse og anvendelse af EDB i forbindelse med styring af produktionerne. Landbrugsterminalerne er idag på begynderstadiet, men om få år vil den være installeret på adskillige bedrifter og nyttevirkningen heraf for den enkelte vil afhænge af, hvor mange funktioner den kan udføre, og her er det væsentligt at de økonomiske og regnskabsmæssige opgaver kommer med, hvilket vi fra regnskabskontoret bør være med til at sikre.
De fremtidige krav til regnskabskontoret vil være en videreudvikling af de krav som stilles idag, dog således at de driftsøkonomiske opgaver vil blive yderligere udbygget, der vil blive behov for at kommunikere endnu bedre med landmændene og de øvrige fagkonsulenter, for kun gennem et godt samarbejde og dermed en god kommunikation lykkes rådgivning til glæde og gavn for landmanden.

Om planteavlen i 100 år

Af Chr. E. Lauridsen

Når der ved landboforeningens 100 års jubilæum skal skrives historie hører det naturligt med, at der også er et afsnit om planteavlen.

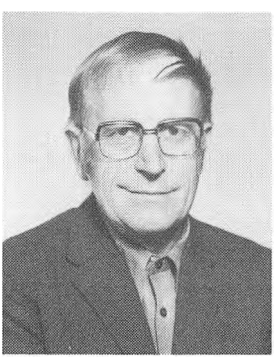

Chr. E. Lauridsen

En af de første arbejdsopgaver, som foreningen tog sig af, var undersøgelse af og præmiering for »ypperlig dyrkning af huslodder«. I foreningens gemmer findes navne på en lang række mindre jordbrugere, som i kraft af deres indsats med små midler, det kunne være koen som trækdyr forspændt et simpelt redskab, eller bare spaden, har været med til at opdyrke og kultivere landet.

Allerede i 1886 arrangerede foreningen en produktudstilling, som udtryk for en kappestrid om, hvem der kunne fremvise det ypperste af landbrugsprodukter.

I 1887 bestemmer bestyrelsen, at foreningen skal forsøge at indkøbe kløver- og græsfrø til medlemmerne. Hos bestyrelsesmedlemmerne fremlægges lister, som medlemmerne kan bestille frø på. Prøver af frøet vil være fremlagt hos formanden.

I 1900 brevveksler bestyrelsen med konsulent Hansen, Askov, om gødningsforsøg i landboforeningens område, om denne sag skal han tale ved foreningens generalforsamling.

I 1903 holdt forstander Larsen, Malling Landbrugsskole, foredrag om: »Midler til forøgelse af jordens gødningskraft«. Taleren gik ud fra at opbevare såvel den faste som den flydende gødning på bedste måde, samt anvende den til de passende afgrøder, særligt rodfrugterne, og på passende tider, navnlig mente han ikke at der gik gødningsstoffer tabt ved at udkøre gødningen sent på efteråret eller tidlig forår og lade den henligge unedpløjet. Desuden advarede han mod at købe kunstgødning af omrejsende agenter.

I 1905 har man konsulent Madsen-Mygdal til et foredrag om emnet

»Hvorledes opnår man det mest lønnende markbrug?«. Taleren omtalte, hvorledes vi i husdyrbruget var kommet fremad, ved gode dyr og god ernæring af disse samt god pasning, og han ville have det samme overført på planteavlen ved, at man anskaffer sig planter af gode stammer, giver disse en god ernæring med passende gødningsmidler, og ved at holde markerne skøre og rene.
Samme år har man en del diskussion om planteavlen, og det vedtoges at bestyrelsen skal nedsætte et planteavlsudvalg. Mads Nielsen, Falslev, blev udvalgets første formand.
Det vedtoges at holde markkonkurrencer, de præmieæskende skulle betale et beløb af samme størrelse som landboforeningskontingentet. Konkurrencen skulle især omfatte dyrkningen af rodfrugter.
I Randers deltog man i møde, hvor man drøftede oprettelsen af en planteavlsstation i Østjylland. Også dette år afholdes en planteavlsudstilling.
I 1906 indkøbes 11.250 kg sædehavre til videresalg til medlemmerne.
I 1908 har man konsulent Fenger til at tale om »Billig sommerstaldfodring«, hvortil han særligt anbefalede nedkuling af roeblade.
Allerede i 1907 overlades det til bestyrelsen, at samarbejde med Landboforeningen for den nordøstlige del af Randers amt og husmandsforeningen om antagelse af en konsulent. Konsulent C. Henriksen arbejdede da allerede i den østre forening, nu fik han så også dette område at betjene. Konsulenten holder foredrag om gødningsforsøgene, og det giver anledning til et senere diskussionsmøde over samme emne.
Også læplantningen havde foreningens bevågenhed, der bevilgedes 20 kr. til planter i 1909. At der kom gang i planteavlsarbejdet kan man skønne af, at der holdtes foredrag om forsøgene, og at der til planteavlsudstillingerne måtte hele tre dommerhold til.
Hvad der så siden er sket er uklart, for allerede i 1911 fremkom forslag om at afskedige konsulenten, men der var kun en stemmes flertal for det forslag.
Lærer A. Christensen, Sdr. Tranders, holder i 1912 foredrag om kartoffeleksport. Foreningen yder et engangstilskud til en jydsk forsøgsgård på 400 kr.
I 1915 oprettes en forevisningsmark i fællesskab med husmandforeningen. Året efter indkaldes tegningslister til en gødningsforening. (Det må vel have været til indkøb af gødning). Under ledelse af konsulent Løvendahl Jensen, som må have været ansat på denne tid, udvides forevisningsmarken. Der arbejdes med kursusvirksomhed og kontraktavl af kartofler. I 1920 havde man eksport af kartofler til Wien.
I 1927 tiltræder konsulent Sv. A. Rasmussen stillingen som planteavlskonsulent for De tre sammensluttede landboforeninger.

I 1938 drøftes det i foreningen, om man skal gå ind i arbejde med fremavl af korn og salg af dette til medlemmerne. Man holder ligeledes møde med Landbo- og Husmandsforeningernes Frøsalg om nyordning. Og senere tager man ensilering på programmet.
Da det i 1940'erne blev almindeligt at sprøje mod ukrudt træffer foreningen aftale med nogle landmænd, som vil sprøjte for andre til faste priser, som foreningen er med til at sætte.
I 1954 fratræder konsulent Rasmussen, efter eget ønske, stillingen som foreningens konsulent, og afløses af Chr. E. Lauridsen. I 1982 tiltrådte tillige Mette Nygaard-Pedersen. (Der henvises til artiklen fra hendes hånd side 147).
En del af medlemmerne skaffer foreningen markfrø fra Landbo- og Husmandforeningernes Frøsalg. Ligeledes formidles kalkforsyning fra entreprenør Lars Andersens kalklejer i Kongerslev.
Mange landmænd plages meget af muldvarpe, idet muldskudene er til stor gene for afgrøderne og specielt ved grønthøstning til ensilering. Der er tale om både mekanisk forurening og også om forurening af mikroorganismer til stor skade for mejeriprodukterne. Foreningerne har gentagne gange taget initiativet til forhandling med kommunerne for at få dem til at gå ind i bekæmpelsen af denne gene.
De seneste år har foreningen i samarbejde med landinspektørfirmaer foranlediget, at der gennemføres jordfordelinger, hvorved en del ejendomme har fået bedre arrondering.
Jordbundsforholdene i foreningens område er meget varierende, en del er meget let jord og en anden del er meget tung og sort jord. Den sorte jord kræver megen kalk og fosforgødning. Tillige er ukrudtsproblemerne større på denne jord.
Til gavn for den lette jord, arbejder foreningen sammen med Hedeselskabet for at fremme læplantning af moderne 3-rækkede læhegn, som der nu kan fås 50% tilskud til.

Forsøgsarbejdet

Allerede i 1904 påbegyndtes arbejdet med markforsøg i foreningen, og med undtagelse af ganske få år under helt særlige omstændigheder - såsom krigsårene - er dette arbejde fulgt op helt til dato.
Forsøgsopgaverne har gennem årene været mangeartede og meget forskellige. Når man i dag ser på hvilke små gødningsmængder, man da afprøvede de første år, sammenlignet med nutidens gødningsmængder, kan man godt forstå, at høstudbytterne også var tilsvarende lave.

For tiden gennemføres næsten alle markforsøg efter fælles planer fra Landskontoret for Planteavl. Der er efterhånden så helt utroligt mange forsøgsopgaver at tage fat på, og derfor er det tvingende nødvendigt med en vis koordinering for en landsdel eller for hele landet, ellers vil der blive alt for få ensartede forsøg til, at man kan få en rigtig vejledning af dem.

Forsøgsbetingelserne og forsøgsplaner og udstyr søges tilnærmet praksis så meget som muligt, så resultaterne direkte kan overføres til praksis. Alle kornforsøg høstes med selvkørende mejetærsker. Til sprøjteforsøg bruges en hollandsk gastrysprøjte, og foreningen har netop bestilt en minigødningsspreder.

Alle forsøgsresultaterne gøres op over Landskontorets EDB-anlæg.

I vejledningsarbejdet venter vi os en hel del af det statistiske materiale som vil fremkomme, når markstyringen har virket i nogle år. Det vil sikkert kunne give realistisk vejledning om høstudbytter og økonomiske resultatet, som kan anvendes for at komme et lille skridt videre frem ved at øge udbyttet. Forsøgenes tal kan kun blive få hvert år, de skal gerne være meget sikre, og de største udbytter deraf kan vel stå som et ideal for praksis. Den statistiske oplysning kunne så tjene til at skønne om, hvorvidt man er kommet mod idealet.

Udbyttet af ugødede forsøgsled og af måleparceller, kan i nogen grad illustrere udbyttenivauet, og de vil fremgå af nedenstående kurve.

Udbytter af grundgødede forsøgsled, 1905 - 1983

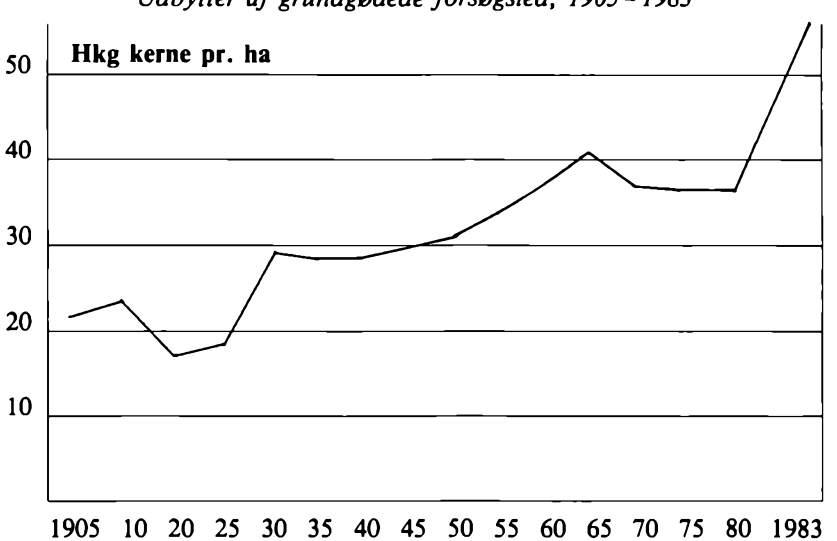

De første års forsøgsplaner vil vi nærmest karakterisere som faktorielle forsøg, idet planerne har en del til fælles med vore faktorielle planer. Ved at studere forsøgsplanerne gennem årene får man god lejlighed til at opleve hvilke spørgsmål, der var aktuelle på det pågældende tidspunkt, det bliver en slags historisk revy. Fra forsøg med næsten udelukkende havresorter over blandsæd til rent byg af mange forskellige sorter op til i dag, hvor vinterbyg og hvede afprøves.
I roeforsøg var det Barres og kålroer, indtil fodersukkerroerne kom frem. I sig selv er det et stykke landbrugshistorie.
Nu i nyere tid melder ret så mange nye midler sig, som skal udbringes med marksprøjten, til afprøvning - midler mod ukrudt, plantesygdomme og skadedyr.

Jordbundsundersøgelser

blev i 1920'erne et af de hjælpemidler, man i stigende grad tog i anvendelse. I begyndelsen var det udelukkende jordens mere eller mindre surhed, man forsøgte at komme til klarhed over. Det skete ved, at man undersøgte jordens evne til at bruse med »syre«. Og ligeledes anvendte man bakteriekulturer til at påvise jordens reaktion. I 1920 - 1930 foretog Hedeselskabet, oftest i samarbejde med de lokale konsulenter, jordbundsundersøgelse sognevis. Resultaterne samledes i hefter for hvert sogn, hvor der også lavedes farvelagte kort. Den røde farve betød sur jord. Disse undersøgelser har vi i foreningen et enkelt eksemplar af. Og de fleste af disse kort er næsten røde over det hele. Senere fik man sikrere og mere nøjagtige målemetoder med forskellige elektriske instrumenter til at måle jordens pH. De er nu helt nøjagtige. Vi har så senere fået metoder til analyse af jordprøver for indhold af næsten alle plantenæringsstoffer, som er særdeles sikre.
Jordbundsundersøgelser hører nu med til den rutinemæssige planlægning. Den usikkerhed, som man kan have vanskelighed med, ligger nu i jordernes uensartethed, og i usikkerhed ved prøvernes udtagning. På de fleste veldrevne landbrug gennemføres jordbundsundersøgelser rutinemæssigt hvert 5 - 8 år.
I bestræbelserne for at skabe de bedst mulige dyrkningsvilkår har de fleste landmænd tilført mere gødning, end svarende til afgrødernes optagelse og bortførsel. Derfor viser jordanalyserne stigende tal for fosfor og kalium. *I de overforstående kurver* er vist f. eks. at fosforsyretal 6 i 1964 fandtes i godt 50% af prøverne og i 1983 i 84% af prøverne. Tilsvarende er vist for andre fosforsyretal og kaliumtal.

Fosforsyretallenes udvikling 1949 - 1983

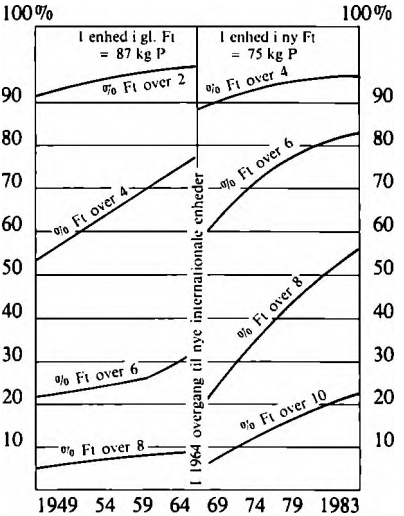

Kaliumtallenes udvikling 1949 - 1983

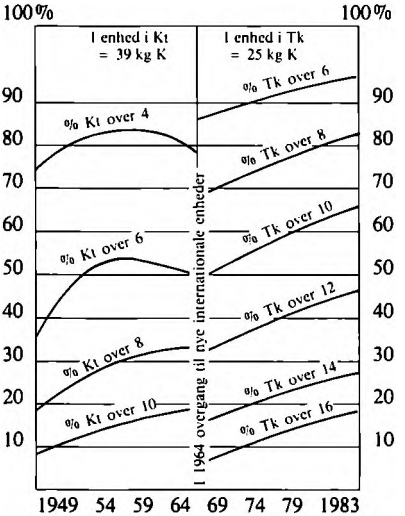

I 1970'erne deltog foreningen i den landsomfattende undersøgelse af jordens tekstur, som er et led i myndighedernes planlægning, hvor landbrugsplanlægningen nu hører med.
Undersøgelse for magnesium, kobber og bor samt andre mikronæringsstoffer udføres i mindre omfang, og især på ejendomme med kvægbesætninger, på svagere jord.

Markkontrol

Planteavlskonsulenten har gennem en årrække i 1950'erne og 60'erne udført markkontrol af læggekartofler for Statens Plantetilsyn. Men det ebbede ud omkring 1970, da Tilsynet selv ønskede at overtage kontrollen. - Siden 1967 er hvert år kontrolleret en del fremavlskorn for forskellige firmaer. Siden Danmark i 1972 blev optaget i EF er tillige kontrolleret en del frømarker.
I 1967 gennemførtes en systematisk undersøgelse for flyvehavre.

Markvandringer

Landboforeningen arrangerer hvert år en række markvandringer, der som oftest foregår om aftenen. Om vinteren holdes en møderække, hvoraf planteavlen har sin del ved egne konsulenter og fremmede talere. De senere år er gennemført en del en-dags kursus, hvor man tager et

specielt emne op. Vi har den tilfredsstillelse og opmuntring, at der altid er særdeles god tilslutning til planteavlsarrangementerne.

Gødningsplaner og markstyring

Et hjælpemiddel er på vej til yderligere styring af planteproduktionen. Idet der er åbnet mulighed for at køre gødningsplaner og markstyring over EDB hos LEC. En kreds af interesserede landmænd har meldt sig til at gå ind i alt dette nye, og selvom det foreløbig er på forsøgsbasis regner vi med, at det er kommet for at blive.
Der er enighed om, at man gerne til enhver tid vil gå positvt ind for fremskridt. Sidste skud på stammen er, at foreningen vil formidle, at landmænd med samme produktion og interesse finder sammen i interessegrupper med gensidig erfaringsudveksling, og hvor undertiden måske en af planteavlskonsulenterne deltager.
Man har også planer om at gennemføre en slags minimarkvandringer på den måde, at man f.eks. mandag - når telefonen har afsløret hvilke problemer, landmændene er optaget af - via telefonavisen annoncerer et mødested midt i ugen, så en del med samme problemer måske kunne samles og få information på en gang. Derved kunne planteavlskonsulenten spare lidt tid til udnyttelse på en anden måde.
Telefonavis. Gennem de sidste par år har man i vejledningsarbejdet benyttet sig af en telefonsvarer med et 2 min. bånd, hvor teksten regelmæssigt udskiftes, så den til enhver tid har korte aktuelle råd og vink til planteavlere.
Den største del af jorden vil ikke kunne give et tilstrækkeligt afkast ved ren planteavl, som mange på de bedre jorder er gået over til. Disse forhold har betinget, at der igennem lange tider har været husdyrhold af både kvæg og svin på næsten alle ejendomme.
Efter tilslutningen til EF har mange landmænd på Mariager-egnen dog også valgt at gå over til en mere forenklet driftsform, ved enten at holde kvæg eller svin.
Det vigende afkast i landbruget har bevirket at mange landmænd, især på mindre brug, har foretrukket at finde et job udenfor landbruget, og derefter har nogle forpagtet jorden ud eller solgt den til heltidslandmænd, hvorved enkelte velkonsoliderede landmænd har fået mulighed for at drive så megen jord, at man kan klare sig med ren planteavl.

Fremtidsvisioner i planteavlen

Af Mette Nygaard-Pedersen

De grundelementer vi bygger vor planteavl på, er de samme som har været gældende i årtusinder. Vi mennesker har så op gennem tiden, og især indenfor de sidste par hundrede år, forstået at hjælpe naturen mere og mere. På arealer, hvor der 2 - 3 generationer tilbage høstedes 5 fold i byg, høster vi i dag op mod 30 fold og endnu mere i hvede. Forskningen har givet os indblik i hvilke faktorer der er begrænsende i planteavlen, vi har kunnet ændre på en del af disse, f.eks. via gødskning, mergling, dræning og vanding, samt sygdoms-, skadedyrs- og ukrudtsbekæmpelse. Der er dog stadig faktorer, som vi står magtesløse overfor, som f.eks. temperaturen og lysmængden, og dog, der arbejdes indenfor planteforædlingen på at tilpasse planterne til de lys- og temperaturforhold, der hersker på de enkelte geografiske lokaliteter.

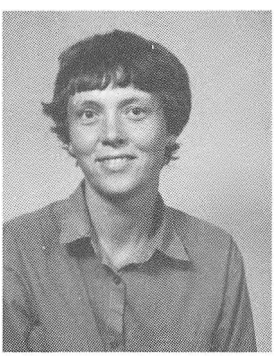

Mette Nygaard-Pedersen

Et spørgsmål, der naturligt må melde sig, vil være, hvilke afgrøder vil fremtidens landmand dyrke?, og i hvor høj grad kan han selv vælge, hvad han vil så? Svaret på det første spørgsmål vil afhænge af, hvorledes fremtidens mennesker skal ernæres. Man kan næppe forestille sig, at vi skal til at spise færre planteprodukter, men den mulighed, at vi lod en mindre del af proteinet gå gennem husdyrene og selv spiste flere planteprodukter, var nok ikke så utænkelig. En sådan udvikling vil stille krav til et varieret afgrødesortiment til menneskeføde, og i mange tilfælde en videre forarbejdning af planteprodukterne.

Disse produkter vil kræve en mere intensiv dyrkning, end vi kender til med de nuværende alm. markafgrøder. Det kan give anledning til at overveje, hvorledes den fremtidige ejendomsstruktur vil forme sig, når afgrøderne kræver større arbejdsindsats. En nærliggende tanke var store specialiserede brug med fabrikstilsnit, på hvilke der også skete en hel

eller delvis videreforarbejdning. Ejerforholdene på sådanne gårdfabrikker kunne være mangeartede. En for mange måske mere tiltalende tanke var, at man bibeholdt familiebruget, og at disse småbrug blev tilknyttet et fælles forarbejdsningsanlæg.
Vi er her i 1984 godt på vej ind i elektronikkens tidsalder, der vinder indpas på næsten alle områder. Vi får i de kommende år en stor opgave i, at udnytte den nye teknik på en rimelig måde i planlægningen og styringen indenfor planteavlen. Det er netop de to områder, hvor der med fordel kan satses af fremtidens landmand; han vil stå overfor at skulle øge afkastet uden at kunne forvente de store prisstigninger på sine produkter. EDB-teknikken gør os i stand til at registrere og bearbejde store mængder af data på kort tid. Man har fra Landskontoret for Planteavl lagt op til brugen af et landsdækkende system, kaldet »Markstyring«. Ved stor tilslutning til systemet vil det rumme et meget bredt erfaringsgrundlag, som sammen med de direkte forsøg vil være et godt redskab i vejledningen.
Vi har så småt taget hul på den nye tidsalder, ved at kunne udarbejde gødningsplaner via EDB, og den tid er nok ikke fjern, hvor landmanden på sin traktor med gødningsspredereren bag er tilkoblet EDB-maskinen og Arealdatakontoret; han skal blot køre, så ordner EDB-anlægget en finjusteret gødningstilførsel hen over marken. En form for telefonanlæg i traktoren, hvorfra der kan sendes og modtages bl.a. fra landboforeningen. Ved at indstille på den rigtige kanal, kan man modtage de sidste nye informationer af vigtighed for dyrkningen.
Et andet meget stort område, hvor vi med fordel vil kunne udnytte elektronikkens muligheder, er ved fastsættelse af skadetærskler for sygdoms- og skadedyrsangreb, samt den maksimalt acceptable ukrudtsbestand. Forsøgene giver os et billede af, hvilke merudbytter, der har været at hente, men angrebsgraderne i de enkelte forsøg, der regnes gennemsnit på, har været forskellige, ligesom mange andre småfaktorer måske har haft indflydelse på udbyttet.
En EDB-bearbejdning af et meget stort talmateriale vil medvirke til at underbygge forsøgsresultaterne og give et godt erfaringsgrundlag, hvorpå der kan bygges programmer, der udfra registrerede oplysninger på den enkelte mark, kan give råd om en behandling er lønsom.
Det kan give grund til overvejelser om, hvor planteavlskonsulenten står i fremtidens landbrug. Bliver han en formidler af elektronisk beregnede data, der kommunikerer med landmanden via skærmterminaler. Denne kommunikation kunne foregå på den måde, at landmanden hver morgen tænder for sin skærmterminal, herpå kan han læse dagens oplysninger for de enkelte afgrøder, det være sig varsling om sygdomme og skadedyr

eller vandingsregnskab, samt f.eks. en lokal vejrudsigt. Om aftenen kan landmanden afslutte dagen med at indtaste sine oplysninger på terminalen over gennemførte arbejdsopgaver.
Der skal »godt landmandsskab« til at stikke fingrene i jorden og vejre, hvornår og hvordan gør jeg bedst. Men det er kun de få, der til fulde er i besiddelse af et sådant. Til alle andre er EDB-teknikken kommet som et alternativ. Landmanden skal nu blot sætte sig foran skærmen og tilegne sig viden om, hvornår og hvordan.

Hovedtræk af Maskinudvalget for Randers amts virksomhed fra 1955 til 1984

Af P. Højgård Rasmussen

Maskinudvalget for Randers amt blev stiftet i Randers den 1. november 1955.

P. Højgård Rasmussen

Grundlaget for maskinudvalgets arbejde blev startet på basis af et samarbejde mellem landbo- og husmandsforeningerne og Kalø Landboskole.

Det første udvalg bestod af følgende medlemmer: Gdr. Kr. Støvring, Bjergby; forpagter Helge Ribe, Estruplund; hmd. M. Nielsen, Havndal; hmd. A. Madsen, Sorvad; forstander Fr. Teichert, Kalø Landboskole, og sekretær for udvalget, konsulent Th. Jensen, Randers.

Udvalget ansatte cand. agro. P. Duedahl Pedersen som maskinkonsulent.

Maskinudvalgets første formand blev gdr. Kr. Støvring, Bjergby.

Baggrunden for rådgivningsarbejdets igangsættelse inden for det tekniske område var den rivende udvikling for maskinanvendelse i landbruget.

Når man betragter vort erhvervs historie, er der til stadighed foregået en udvikling frem mod en mere tidssvarende teknik.

I ejendomsstørrelser, hvor der anvendes fremmed arbejdskraft, og under forudsætning af, at denne arbejdskraft kan skaffes, kan spørgsmålet stilles, hvor den gunstigste balance mellem maskinindsatsen og den manuelle arbejdskrafts størrelse ligger?

Der kan gås to veje, enten en lille arbejdskraft og til gengæld store, dyre maskiner, eller en større arbejdskraft og billigere maskiner af mellemstørrelsen.

I bedrifter, hvor der vælges førstnævnte eksempel med de store dyre maskiner, henvises ofte til fordelene ved gode afskrivningsmuligheder. Her

må dog ikke glemmes, at økonomisk gevinst ad denne vej kun er mulig i år med store indtægter.
Vælges den anden mulighed med den forholdsvise høje arbejdskraft, vil det være således, at uanset driftens økonomiske resultat er arbejdskraften en driftsomkostning.
Fra beretningsmødet i 1957 fremgår det bl.a., at traktorundersøgelserne er blevet etableret, et nyt arbejde var påbegyndt, og der var blevet undersøgt 31 traktorer inden for Randers amt.
Der blev samme år afholdt 15 tærskeværksdemonstrationer, hvori deltog 375 landmænd.
Enkelte var begyndt at høste med mejetærsker, men det gav problemer med halmbjærgningen og med at få kornet tørret.
Der blev påmonteret halmpresser på mejetærskeren. Kornet forsøgte man at få tørret hos firmaer, men kapaciteten var her for lille, hvorfor der blev etableret korntørring på gårdene.
I 1958 blev gdr. Niels Bæk, Bode, udvalgets formand.
P. Duedahl Pedersen fik ny stilling i 1959, og ny maskinkonsulent blev cand. agro. P. Højgård Rasmussen, Allingåbro.
Der kom mange nye maskiner på markedet til brug i landbrugsbedrifterne. De nye maskiner lavede »brok« i arbejdsgangen, det klassiske eksempel var overgangen fra grøntfoderlæsseren til grøntfoderhøsteren viste netop, hvordan fremkomsten af en ny maksintype på radikal måde ændrede arbejdsgangen på mange områder inden for en landbrugsbedrift. Eksemplet kan dog også anvendes til understregning af, hvordan en hurtig udvikling på maskinområdet kan gøre hele mekaniseringsspørgsmålet meget kostbart.
Grøntlæsseren blev kun et par år gammel i flere bedrifter, da udskiftningen med grønthøsteren fandt sted. Ganske vist gik den brugte maskine med ind i en byttehandel, men den realiseredes dog langt under dens brugsværdi.
Af andre nye maskiner, der kom på markedet i disse år, skal bl.a. nævnes ammoniaknedfældere og halmpressere.
Traktorafprøvningen blev populær. I 1961/62 blev der afprøvet 149 stk., hvoraf de 89 var benzintraktorer.
Diskussion om dieseltraktorens økonomi i forhold til benzintraktorens var på højdepunktet og den holdt sig helt op til 70'erne, men er nu helt ebbet ud.
Justeringer i forbindelse med afprøvningen gav besparelser fra ½ til 7½ liter pr. time.
I de følgende år blev der behov for udstillinger og demonstrationer på lokal basis. Kurser og konkurrencer tog til. Mariager Landboforening

var blandt de første der afholdt f.eks. traktorpasningskonkurrence og denne konkurrence bliver stadigvæk afholdt inden for foreningen.
I midten af 60'erne kom den store forandring på vore plove, alle skulle have deres plov eller plove udskiftet.
Svejsekurser blev almindelige.
Ejendomsbesøgene tiltog i omfang i takt med den tekniske udvikling.
Der blev for alvor investeret i staldinventar, såvel rørmalkning som udmugning.
Svinebesætningerne blev større, og der skabtes basis for eget formalings- og blandingsanlæg.
Frøtørring og høtørring og halmbaner projekteres på de større gårde.
I 1968 valgtes gdr. Jens Sejrsen, Råby, som ny formand for maskinudvalget.
I 1970 hjembragte en pløjer fra Randers amt verdensmesterskabet i pløjning fra Somerset, England.
I samme år blev gdr. Aage Kirkegaard, Fløjstrup, ny formand for maskinudvalget.
Teknikken har i 70'erne for alvor erstattet den menneskelige arbejdskraft.
I 1974 var der i landbruget 183.000 traktorer, 44.000 mejetærskere og 34.000 korntørringsanlæg.
Der kom et par tørre år, hvilket resulterede i, at der i 1976 var et antal af 8.800 vandingsanlæg ved landbruget.
Oliekrisen kom og der blev opstillet halmfyr. I 1976 var der 2.000 landbrug der fyrede med halm.
I 1974 overtager maskinudvalget den daglige ledelse af landboorganisationernes Traktorkontrol, midt- og nordjydske områder. D.v.s. fra en linie i syd mellem Horsens og Nymindegab til Skagen mod nord.
Den nye færdselslov, som trådte i kraft 1977, bevirker, at der skal erhverves førerbevis til traktorer og motorredskaber.
Arbejdsmiljøloven, som trådte i kraft også i 1977, har bestemmelser om, at FREMMEDE unge ikke må køre traktorer på MARKEN, før de er fyldt 18 år, med mindre de har traktorkørekort, som kan fås, når de er fyldt 16 år.
Pengene bliver mindre hos landbruget og en ny oliekrise dukkede op, og der blev handlet færre maskiner, men der blev opstillet endnu flere halmfyr. Kun de nødvendigste maskiner blev købt.
Traktorafprøvningerne tog til, der måtte startes en ny afprøvningsvogn og en mand mere blev ansat. I 1982 og 1983 er der blevet afprøvet ca. 2.800 traktorer pr. år inden for de midt- og nordjydske amter.
I 1982 var antallet af trækkraft og vigtigste maskiner følgende: 183.000

traktorer, 38.000 mejetærskere, 15.000 vandingsanlæg og 38.000 korntørringsanlæg.
I 1982 tiltager især marksprøjtningen, mange nye modeller kommer frem på det danske marked. I takt med en tiltagende såning af vintersæd og vinterbyg udsprøjtes der store mængder kemikalier. Marksprøjten anvendes snart hele året. Udgiften til kemikalier udgør ca. ⅓ af markbrugsudgifterne. Kunstgødning og jordbehandling udgør også hver ca. ⅓.
Elektronikken er kommet ind i landbruget. Nogle eksempler: Elektronisk rækkeafblænding, det er blevet moderne at anlægge kørespor. Væskeudsprøjtningen fra marksprøjten kan styres af elektronisk vej og spørgsmålet er, om ikke kemikalieudgiften er blevet af en sådan størrelse, at udstyret bør være standard på de mellem og store modeller af sprøjter.
Mejetærskeren kan styres elektronisk på det mekaniske og med hensyn til fyldningsgraden af maskinen. Over EDB-program - INVE - kan vi få oplysninger om rentabilitet, likviditet og skattemæssige konsekvenser m.v. ved etablering af en mejetærsker.
Vintersædsafgrøderne giver også anledning til en omlægning af jordbearbejdningsmaskinerne. Om foråret sår man når jorden er tjenlig, men om efteråret efter kalenderen. Vendeplove, firehjuls-trukne traktorer, kombinationsredskaber, hvori såmaskinen indgår, er blevet et ønske på de store gårde, eller hvor man driver et stort areal som forpagter. Høst og vintersædssåning foregår på et tidspunkt samtidigt.
I Mariager og Omegns Landboforenings jubilæumsår er der stadigvæk udvikling inden for det tekniske område og det vil der fortsat være fremover. - Hjertelig tillykke. -

Nutidigt kvægbrug

Af kvægbrugskonsulent A. O. Billund

I protokollen for Mariager og Omegns landboforening er der i 1888 refereret en diskussion, hvori der bl.a.: »frarådes at fodre stærkt med korn og kraftfoder, når man ikke i forvejen kjendte sin besætning, og ikke vidste, hvad den vilde kunne yde til vederlag for et godt foder«.

A. O. Billund

Der kan her drages en parallel til nutidens fodringsproblemer, hvor ordet fodereffektivitet er kommet i højsædet, og især større besætninger benytter sig af registreringsassistent - med 10 årlige besøg - for at få bedre styr på fodertildelingen og en bedre harmoni mellem mark og stald. Der udarbejdes een-dagsfoderkontrol ved hvert besøg.

Hvad angår konsulentarbejdet for kvægbrug, blev grundlaget skabt med professor Lars Frederiksens fodernormer og det arbejde, der gennem årene er udført af kontrolassistenterne, ligesom planteavlskonsulenterne tidligere har medvirket ved kursusvirksomhed og udarbejdet foderplaner m.v.

Det var først efter 2. verdenskrig, at der blev ansat fodringskonsulenter, der her i området for kvægets vedkommende, nu er ansat under Fællesudvalget for Kvæg i Århus amt.

Siden 1969 har mange benyttet sig af EDB-foderplaner, med udskrift af fodertildeling til de enkelte køer, gennem kontrolforeningerne, og vi er i år præsenteret for et nyt fodersystem, hvor der - udover foderenheder, protein og mineralstoffer - tages højde for:

Sukker + stivelse
Råfedtets indhold af fedtsyrer
Fordøjelige cellevægge (struktur)
Tyggetid og fyldefaktor
(Vitaminer)

Hertil kommer, at der kan indberettes priser på de enkelte fodermidler, så fodertildelingen kan ske under hensyntagen til økonomisk udnyttelse. For råproteinets vedkommende vil der senere blive taget hensyn til indholdet af vombestandigt protein (råproteinets opløselighed), og der udbydes nu kraftfoderblandinger med såkaldt »By-pass protein«, hvor en større del af det tildelte protein ikke nedbrydes i vommen, men går igennem til direkte optagelse som aminosyrer i tyndtarmen, og man har - i første omgang - forhøjet indholdet af fiskemel og kød-benmel i kraftfoderblandingerne, ligesom f.eks. kokoskager har et højere indhold af vombestandigt protein.
Det største kraftfoderforbrug ligger dog stadig på de gængse C- og A-blandinger, der gennem de allerseneste år har haft stigende fedtindhold, fulgt op med krav til indholdet af fedtsyrer og C-blandinger med fra 105 til 120 f.e. pr. 100 kg står her med det største forbrug af indkøbt kraftfoder.
Korn bruges nu kun i begrænset mængde, og i mange besætninger er en fedtrig C-blanding eneste kraftfoder, da grovfoderet incl. melasse ofte udgør ca. 10 f.e. i vinterfodringen.

Grovfoderets art

Året 1983 har understreget de udvidede besætningers afhængighed af grovfoderproduktionen, hvor interessen igen er ved at samle sig om roerne, der i dette område udbyttemæssigt og med hensyn til dyrkningssikkerhed er de andre afgrøder overlegen.
Med de stigende ydelser og krav til mere koncentreret grovfoder er der nu kun enkelte der har kålroer, og i så fald kun i begrænset mængde på de lettere jorder, hvor de først og fremmest anvendes til brug i det tidlige efterår.
Ellers er det de tørstofrige men glatte bederoer, der udgør hovedparten af grovfoderet i vinterfodringen, og der er en tendens til at planlægge roefodringen til midten af juni måned i forbindelse med en sen udbinding eller mere moderat hjemkørsel af frisk græs.
Der frigøres herved en større del af græsmarken til 1. slæt, og græsensilage udgør mange steder 2-3 f.e. af malkekøernes vinterfoder, suppleret med byghelsæd (evt. på basis af vinterbyg).
Den vedtagne mælkekvotering i EF til ca. 93% af mælkeproduktionen, med 1983 som basis på de enkelte mejerier, vil sikkert medføre en større grovfoderanvendelse til det nedsatte koantal, samtidig med at opdrættets foderbehov i stigende grad vil klares med roer og ammoniakbehandlet halm.

Den tørre eftersommer 1983 har sat gang i brug af ammoniakbehandlet halm, der sikkert vil indgå i stedet for alm. halm i kvægfodringen fremover.
I kalvefodringen breder brugen af syrnet råmælk sig, med moderat indkøb af komælkserstatning og nedsat kalvedødelighed til følge, og der er iøvrigt iværksat en landsdækkende kvægsundhedstjeneste som støtte til bekæmpelse af de tabgivende kvægsygdomme, og der er af Fællesudvalget nedsat et sundhedsudvalg med undertegnede som sekretær.
Besætningsstørrelsen er i Mariager Landboforenings område på ca. 36 årskøer i gennemsnit. Der er kun enkelte løsdriftsstalde med op til ca. 100 køer, og de fleste nyere og udvidede stalde har fra ca. 40 - 60 køer i bundne stalde med mekanisk udmugning eller riste over gyllekanal, medens der er mange spaltestalde til løsdrift i boxe til ungkvæg.
Mekaniseringen af gødningsudbringningen har været medvirkende til, at flere har køerne på stald hele året med græshjemkørsel og ensilagefodring om sommeren.
I de nærmeste år vil de økonomiske vilkår for kvægbruget være så barske, at ressourcerne vil blive udnyttet stærkere end vi før har set - også med hensyn til bedre ensileringsteknik og foderopbevaring. Der er nye servicetilbud til bedre styring og kontrol. Det gælder det nye fodersystem, men også reproduktionskontrollen for bedre drægtighedsforhold samt det nye »KO-OP-system« til det tværfaglige samarbejde, med EDB-udskrift af forventet foderforbrug, produktionsomfang m.v. til brug i de økonomiske budgetter.
Opgaverne og den enkelte kvægbrugers problemer kan kun løses effektivt, ved samarbejde med de andre faggrupper.

Om Oldenborgerne

Af Martin Qvortrup

Heste har altid for landmanden stået som indbegrebet af hans ædleste dyr, og den landmand, der var kørende med et par flotte velfodrede heste, så man op til. Hesten har været menneskets, og i særlig grad landmandens, arbejdskammerat både under det daglige arbejde og ved mere lystbetonede ture for vogn eller rytter.

Randers Oldenborg Hesteavlsforening for Randers og Mariager egnen, blev stiftet i Randers den 8. november 1944. Som første bestyrelse blev valgt C. Jensen, »Glarbjerggaard«; Peter Andersen, Tjærby; N. C. Jensen, »Over Randrup«; Søren Sejersen, Stangerum, og Svend Aage Lanng, Helstrup. - Foreningens mål var at fremme avlen med Oldenborgheste, som man må sige lykkedes vældigt godt, bl.a. ved køb af 1. klasses hingste i Oldenborg.

På Randers- og Mariager-egnen havde vi en del 1. klasses hingste, bl.a. »Blycher«, reg. 320, født i Groningen i Holland, »Grandus«, »Prins Lyshøj« og »Randers Lutz«, reg. 446, som vi ser afbilledet her og omstående har vi dens afkom.

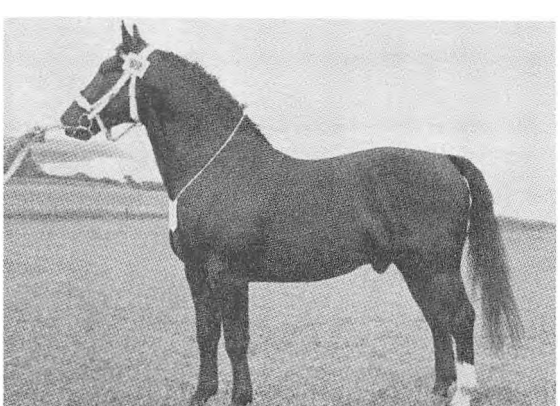

»Randers Lutz«, født 1951 i Oldenborg. Fuldkåret og 2. statspræmie. Kåret i 1. klasse 1955. Afkomspræmie 1. klasse, 2. gr., 1957.

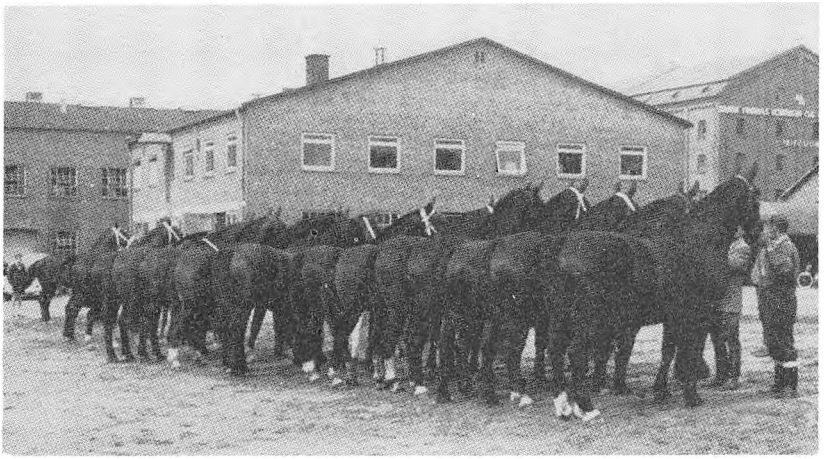

Afkomsfremstilling efter »Randers Lutz« 1961. Afkomspræmie 1. klasse, 1. gr., 23 points.

Hingstene stod tildels opstaldet ved Peter Andersen, Tjærby, og Niels Jensen, »Over Randrup«. Hos Hilmar Møller, Gimming, stod »Randers Lutz« 4 dage om ugen og 3 dage om ugen hos Martin Qvortrup, Kærby. Vi mødtes halvvejs mellem Gimming og Kærby, når hingsten skulle byttes. Den ene mødte med hingst og den anden med cykel, som vi byttede med. Hilmar Møller skulle så tage eventuelle hopper omkring Randers, Martin Qvortrup stod for Mariager- og Hadsund-egnen.

Martin Qvortrup købte selv den første hoppe på Fyn, »Lise«, som blev kåret i 1. klasse. »Lise« fik en datter, »Laila«, som blev kåret i 1. klasse, 1. præmie, i Randers 1946, ærespræmie i Mariager, 1. præmie ungskuet i Herning. Denne hoppe fik igen en datter, »Else«, der også blev kåret i 1. klasse, blev fløjhoppe med 1. præmie ved ungskuet i Randers som 2-årig i 1951 samt fløjhoppe, igen med 1. præmie, som 3-årig ved ungskue og skue for ældre dyr i Randers 1952.

Niels Jensen, »Over Randrup«, som jeg flere gange var sammen med ved hingstekåring i Oldenborg, fik jeg stor respekt for. Han havde en vældig stor evne til at vurdere en hest før kåring, ved at sige hvor den ca. ville blive placeret, og altid var det rigtigt. Omstående har vi et billede af ham og »Prins Lyshøj«.

Er Oldenborghesten nu en stærk hest? I 1938 havde vi det store dyrskue i København på Bellahøj. Der var bl.a. en trækprøve mellem et hold jyder, et hold belgier og et hold oldenborgheste. Hestene kom fra de forskellige bryggerier, som selvfølgelig mødte med deres bedste heste og kuske. Oldenborghestene klarede sig bedst.

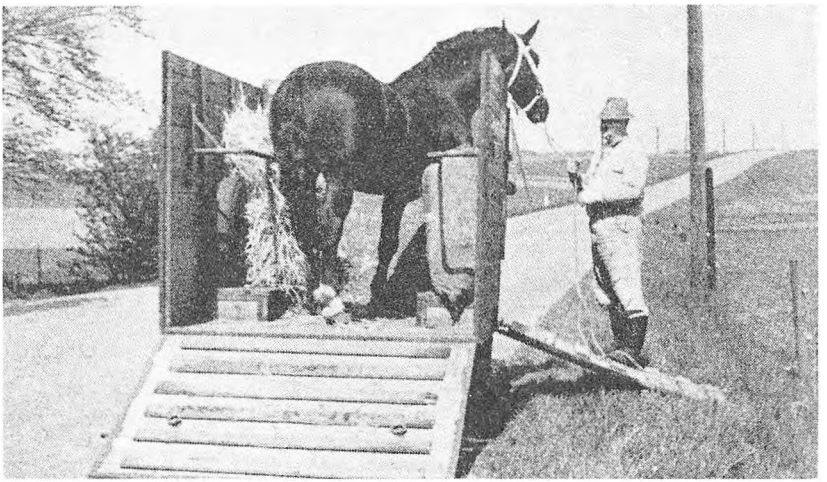

Den kendte hesteopdrætter Niels Jensen, O. Randrup
»Prins Lyshøj«, tilh. Randersegnens Oldenborg Hesteavlsforening, klar til at køre på frierfærd.
Kåret i 1. klasse i Næstved, 1. præmie Bellahøj.

Efter afslutningen af 2. verdenskrig den 5. maj 1945 havde vi ca. 650.000 heste her i landet, som blev reduceret til 170.000 i 1960. Det nuværende hestetal for 1984 kendes ikke, men se hestetallet i de senere år i nedenstående tabel.

	1970-74	1978	1979	1980	1981	1982
Heste.....	49.000	59.000	56.000	50.000	44.000	42.000
heraf sportsheste	36.000	49.000	—	—	—	—

Hele denne enorme kraftkilde er nu erstattet af traktorer - en ny tidsalder i Danmark er nu begyndt, uden heste i det daglige arbejde.

Landboforeningens stilling ved 100-året

Af Henning Johnsen

Det danske landbrug er i evig forandring, præget af de mangfoldige påvirkninger, der kommer fra andre lande i og uden for Europa, samt det politiske klima herhjemme - og ikke mindst - hele den tekniske udvikling.

De senere års store ændring i strukturen i dansk landbrug er resultatet af flere forskellige faktorer. Den tekniske udvikling og mekaniseringen har fremmet effektiviteten og dermed stordriftens fordele, både økonomisk og arbejdsmæssigt. Derudover kan nævnes en kraftig inflation, som har givet gode lånemuligheder, de politiske forventninger om en 3% stigning i produktionen om året, på grund af vor indtræden i EF, og deraf følgende moderniseringstilskud.

Antallet af landbrugsbedrifter var i 1960 196.076, faldet til 107.602 i 1982. Landbrugsarealet er i samme periode faldet fra 3.094.000 ha til 2.861.000 ha, d.v.s. en tilbagegang i landbrugsarealet på 10.591 ha om året. Med denne udvikling kan landbrugsjorden slå til i 270 år. Ejendommenes størrelse er steget fra 15,8 ha i 1960 til 26,6 ha i 1982.

Antal landbrugsbedrifter efter landbrugsareal

Bedriftsstørrelse, ha	1970	1981	1982
0,5 - 5	14.528	11.169	10.737
5 - 10	29.510	19.000	17.933
10 - 20	43.589	28.936	27.747
20 - 30	25.036	20.091	19.297
30 - 50	18.868	19.429	19.334
50 - 100	7.055	9.933	10.222
Over 100	1.611	2.254	2.332
I alt	140.197	110.812	107.602
Ha pr. bedrift	21,0	26,0	26,6

Landbrugsarealets benyttelse i 1.000 ha

	1970-74	1981	1982
Korn	1.758	1.787	1.768
Bælgsæd til modenhed	13	4	9
Foderroer	191	131	132
Roer til sukkerfremstilling	57	78	77
Kartofler	33	36	35
Frø til udsæd	58	45	41
Frø til industri	42	130	156
Gartneriprodukter	29	26	27
Øvrig areal (brak)	4	4	2
Græs og grøntfoder i omdrift	471	410	397
Vedvarende græs	295	266	243
Samlet dyrket areal	2.951	2.897	2.887
Do i pct. af total areal	68,5	67,3	67,1

Kornarealets andel af det samlede areal er steget fra 60% i 1970-74 til 61% i 1982. Modsat er foderroer faldet fra 6 til 5% og græsarealet fra 26% til 22%. Byg er med 84% af kornarealet den vigtigste kornsort.

Udviklingen indenfor landbrugets befolkningsandel er som følger:

	1960	1970	1980	1982
Antal helårsarbejdere	300.000	161.200	130.700	119.500
Antal medhjælpere	128.300	34.100	25.400	24.600
Landbrugets befolkningsandel	16%	9%	6%	6%

På trods af nedgangen i landbrugsarealet og nedgangen i landbrugets befolkningsandel til nærved en trediedel, så er produktionen steget meget kraftigt, opstillet som index 100 i 1960 så er den 143 i 1982. Denne udvikling har krævet nogle investeringer.

Landbrugets bruttoinvesteringer i mill. kr.

1960	1970	1980	1982
781	1.159	5.136	3.199

Her er ligeledes tale om en stor stigning, men investeringerne har toppet omkring 1979-80, da den økonomiske krise blev mere mærkbar, og derefter næsten halveret. Maskininvesteringer er en stor del heraf, f.eks. antallet af mejetærskere er steget fra 8.900 stk. i 1960 til 38.800 stk. i 1980.

Produktionsfaktorer. - Husdyrbestanden i 1.000 stk.

	1970	1980	1982
Hornkvæg ialt		2.961	2.873
heraf køer		1.104	1.059
Svin ialt	8.361	9.957	9.319
heraf søer		1.091	970
Æglæggende høner	6.330	4.563	4.634
Slagtekyllinger		7.533	8.608

Antal besætninger, 1.000 stk.

	1979	1981	1982
Hornkvæg	66	58	56
heraf køer	55	48	46
Svin	73	62	57
Æglæggende høner	31	25	24
Slagtekyllinger	2,8	2,9	2,8
Pelsdyr	2,6	3,0	3,2
Pct. af ejendomme med køer	45	43	42
Pct. af ejendomme med svin	60	56	53

Nedgangen i antallet af besætninger er væsentlig større end nedgangen i antal af husdyr, og viser dermed at produktionen koncentreres mere og mere. Derimod er ydelsen på de enkelte dyr stærkt forbedret.

Kontrollerede køers ydelse i kg smørfedt

	1975-76	1979-80	1982-83
Smørfedt kg	219	223	249

Svineholdets effektivitet

	1975-76	1979-80	1981-82
FE pr. kg tilvækst for slagtesvin...	3,33	3,26	3,27
Fravænnede grise pr. årsso	13,0	16,3	17,2

Stigningen i antal af grise pr. årsso er opnået, dels ved at man i stor udstrækning er gået over til tidlig fravænning, så antallet af kuld pr. årsso er øget, og dels ved en større sundhed i produktionen.

Forbruget af handelsgødning i rene næringsstoffer, kg pr. ha

	1970-74	1979-80	1981-82
Kvælstofgødning (N)	109	135	130
heraf fl. ammoniak	43	51	53
Fosforgødning (P)	20	20	16
Kaliumgødning (K)	101	49	39

Omkring 95% af kalium og fosforforbruget i handelsgødning dækkes af blandede gødninger. Handelsgødning udgør 3/5 af det samlede gødningsforbrug, mens resten tilføres som naturgødning.

Den animalske produktions størrelse i 1.000 ton

	1970-74	1979	1982
Samlet mælkeproduktion.....	4.014	5.225	5.037
Smør.....	135	130	109
Ost.....	128	189	243
Okse- og kalvekød.....	225	274	255
Svinekød.....	805	946	1.049
Svinefedt.....	41	44	48
Fjerkrækød (grydeklart).....	86	100	104
Æg.....	76	76	71
Heste-, fåre- og lammekød	3	4	5
Mængdeindex for salget af husdyrprodukter	100	116	120

Mængdeindexet for salg af husdyrprodukter er nok det, der bedst illustrerer stigningen i den samlede produktion.

Samlet høstudbytte i mill. afgrødeenheder

	1970-74	1980	1982
Korn og bælgsæd	67,8	70,4	80,0
Halm	8,8	7,6	8,0
Kartofler	1,9	1,9	2,5
Foderroer	14,8	9,4	12,5
Sukkerroer	5,4	6,4	7,6
Roetop og ensilage	5,0	4,4	4,0
Græsmarksafgrøder	36,0	36,9	39,0
Samlet høstudbytte	139,7	136,9	153,6

Som følge af større gødningsforbrug, grundforbedringsarbejder, kunstvanding, forbedret dyrkningsteknik og nye sorter, har langtidstendensen været et øget ha-udbytte i de forskellige afgrøder. Der er ingen tvivl om, at denne tendens vil fortsætte. Mange landmænd er gået ind for nye begreber som markstyring og plansprøjtning m.m.

Gennemsnitshøstudbytte hkg pr. ha

	1970-74	1980	1982
Vår- og vinterhvede	46,8	46,9	66,7
Byg	38,9	38,3	42,8
Havre	36,8	39,7	40,9
Kartofler	253	250	354
Foderroer excl. top	514	474	625
Sukkerroer excl. top	399	391	469

Landbrugets betydning i Danmarks udenrigshandel
Eksport i mill. kr.

	1979	1980	1982
Landbrugsvarer	24.424	28.105	36.419
Anden eksport	57.008	71.061	94.245
Samlet eksport	81.432	99.166	130.664
Landbrugets eksportandel	30%	28%	28%

Importen i millioner kr.

	1979	1980	1982
Korn	560	623	793
Kartofler	2.506	3.146	4.384
Gødningsstoffer	1.187	1.398	1.718
Maskiner og traktorer	1.139	554	900
Brændstof	359	536	837
Andre varer	226	256	319
Ialt landbrug	5.977	6.513	8.951
Øvrige samfund	91.132	102.382	131.380

Landbrugseksporten er fra 1972 til 1982 steget 27.5 mia. kr. Importen til landbrug og gartneri er kun forøget med 7.1 mia. kr. Landbrugets bidrag til finansiering af den øvrige import er dermed forøget med 20.4 mia. kr., siden Danmark blev medlem af EF.

Landbrugets økonomiske stilling

Effektiviteten er stærkt forbedret, produktionen er forøget meget kraftigt og nettoeksporten er steget fra 6.804 mill. kr. i 1972 til 23.868 mill. kr. i 1981. Hvordan er så landmandens økonomiske stilling? Landbrugets gældsforhold ses i følgende tabel:

Landbrugets tinglyste restgæld, mill. kr.

	1970-74	1980	1981	1982
Kreditforeninger	12.260	39.040	40.980	40.890
heraf henstandslån			370	520
Dansk landbrugs Realkredit fond	2.370	11.710	12.250	12.450
heraf K-lån		1.360	2.620	3.110
Ialt realkreditinstitutter	14.630	50.750	53.230	53.340

Fortsættes

	1970-74	1980	1981	1982
Overført	14.630	50.750	53.320	54.340
Bank og sparekasse	5.430	12.320	12.860	12.390
heraf finanslån		3.850	3.800	2.610
Statslån	1.140	2.040	2.140	2.250
Privat realkredit	2.480	3.250	3.330	3.300
Løs gæld	4.900	11.420	11.600	11.500
heraf grovvaregæld	1.680	4.150	3.530	2.700
Ialt gæld ultimo	28.580	79.780	83.160	82.780

I løbet af 10 år er gælden steget tæt ved 200%.

Landbrugets renteudgifter, mill. kr.

	1970-74	1980	1981	1982
Indtægt af gældfri ejendom	5.853	9.775	11.965	15.492
Netto renteudgift	1.690	6.870	7.950	8.300
Netto renteudgift i % af indtægt af gældfri ejendom	29	70	66	54

Landbrugets indkomstforhold

Mens lønmodtagerne opnåede omtrent halvdelen af de samlede indkomster i 1973, er deres andel forøget til knap 60% i 1980. Resten af de samlede indkomster går til virksomhederne og bruges til forrentning og aflønning af de selvstændige.

Følgende kurver viser indkomstudviklingen i kr. pr. arbejder og pr. landbrugsbedrift

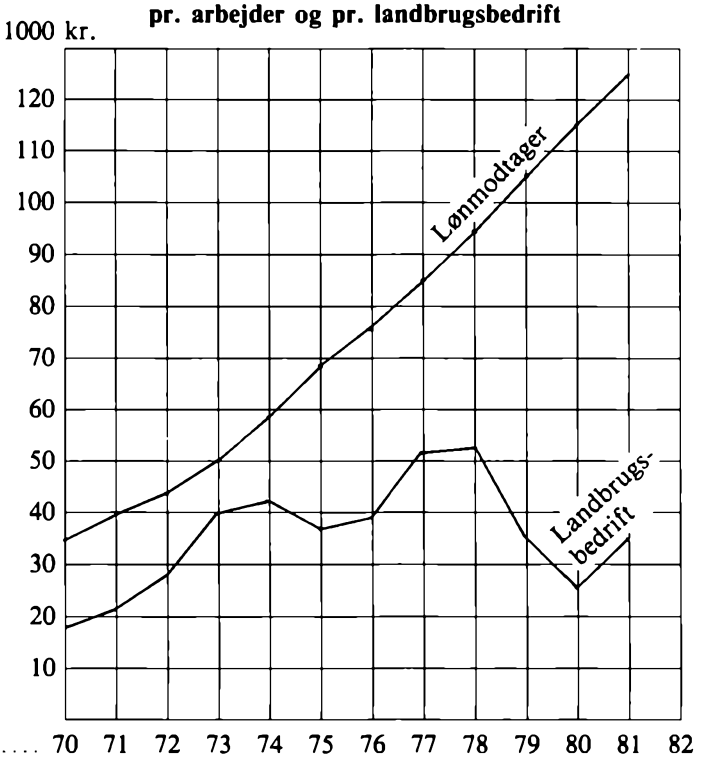

De stærkt forringede indkomster i 1980 skyldes både et efterslæb på salgspriserne og de voldsomt stigende renteudgifter. Alene fra 1973 til 1980 er renteudgifterne steget fra 9 til 20% af produktionsværdien på landbrugsbedrifterne. Disse stigninger har været stærkt medvirkende til halveringen af nettoindtægten siden 1973. Desuden er de den vigtigste årsag til, at så mange bedrifter har lidt rentedøden i de senere år.

Igennem den sidste halvdel af 70'erne steg landbrugsproduktionen med ca. 3% om året. De seneste års indtægtsnedgang i landbruget har bremset denne fremgang, uden at det endnu er kommet til en direkte tilbagegang i den samlede produktion. Landbrugskrisens virkninger er således i første omgang opfanget ved, at landmandens indtægter er faldet drastigt, mens produktionen har kunnet bevares og hermed også arbejdspladserne og indkomsterne i den øvrige del af erhvervslivet, som er involveret i landbrugsproduktionen. Dette gælder dog med visse undtagelser. Den vigtigste undtagelse er virksomheder, der leverer bygninger og ma-

skiner. De har følt landbrugskrisen med fuld styrke, fordi landmændene har været nødt til at udskyde investeringer i et meget stort omfang. Bygge- og maskinbranchen har derfor oplevet en mærkbar tilbagegang i salget siden 1979 og det kan beregnes, at der fra 1979 til 1981 er sket et fald i beskæftigelsen på ca. 20.000 personer.
På grund af krisens alvor og varighed har mange landmænd efterhånden måttet forlade deres bedrifter. Dette har påført mange andre virksomheder tab i forbindelse med landmænds betalingsstandsninger, akkorder eller tvangsauktioner.

Antal tvangsauktioner over landbrugsejendomme

Årstal	1979	1980	1981	1982
Tvangsauktioner	159	589	1607	1452

Det er ikke mindst landbrugets forsyningsvirksomheder i bred forstand, som har måttet notere store tab, eller endog lukning. Landbrugskrisens virkninger har efterhånden bredt sig som ringe i vandet. En ny fase i udviklingen vil indtræffe, hvis de lave indkomster fortsat umuliggør investeringer i landbruget. Det vil bevirke et direkte fald i husdyrproduktionens størrelse. Krisen får da en langt bredere virkning end hidtil, så er det arbejdspladser og indtægter overalt i landbrugssektoren og dele af det øvrige samfund, der står på spil. Ligeledes vil det stærkt berøre landbrugseksporten og dermed Danmarks valutaindtjening.
Landbrugets organisationer har gjort en betydelig indsats, for at påvirke lovgivningsmagten til at yde støtte til overlevelsesordninger, i form af tilskud til gældssaneringslån, rentestøtte, investeringstilskud og etableringslån til unge landmænd. Det er blevet mere og mere almindeligt med driftstilskud, som dog i det væsentlige modregnes af produktionsskatter.

Driftstilskud og produktionsskatter i mill. kr.

	1960	1970	1980	1982
Driftstilskud	0	48	488	785
Produktionsskatter	280	198	1180	680

Pris- og omkostningsudviklingen kan lettest illustreres ved at opstille indextal.

Indextal for pris- og omkostningsudviklingen

	1970-71	1980-81	1981-82
Husdyrprodukter	100	233	275
Planteprodukter	100	249	270
Total produktion	100	236	273
Driftsmidler, råvarer	100	245	284
Andre driftsmidler	100	288	320
Lønninger	100	347	385
Omkostninger ialt	100	297	335

Disse tal taler deres tydelige sprog, fortsætter linien og hvor langt? Jeg har ikke fantasi til at følge den ret mange år frem i tiden. Den animalske produktion går imod effektiv fabriksdrift, hvor EDB-anlægget er en vigtig faktor i den daglige drift, og planteavlen vil kræve en nøje styring af gødskning samt svampe- og ukrudtsbekæmpelse.
Lad os håbe, at fremtidens udvikling vil ske roligt og afbalanceret, så fremtidens landmænd også kan få tid til at indsnuse duften af muld og forår, og glædes over høstens resultater.
Her ved 100-året for landboforeningens oprettelse, vil vi med stor respekt mindes de mennesker, som har oprettet foreningen, og dem, som derefter har ydet en indsats for foreningens udvikling, samt rette en tak til dem, som stadig medvirker til foreningens trivsel.

Bestyrelsen i jubilæumsåret 1984

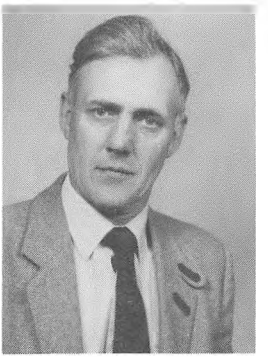

Henning Johnsen, formand

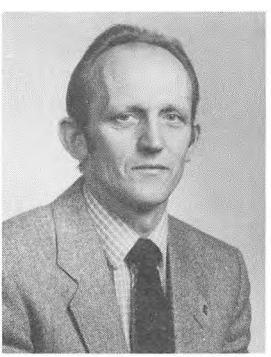

Hugo B. Hansen, næstformand

Hans Hymøller

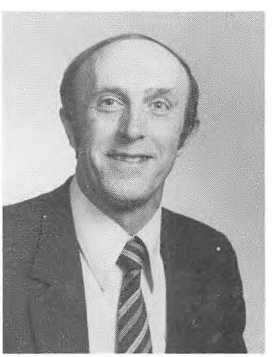

Jens V. Jensen

Henry B. Laursen

Søren Leth Madsen

Herluf Skjøtt

Mariager Landboforenings formænd og bestyrelse samt udvalgsmedlemmer gennem tiderne

FORMÆND:

P. St. Aarup, Svenstrup Hovgaard	1884 - 1886	Anders Grøn, Hou	1923 - 1931
Chr. Riegels, Jomfrubakken	1886 - 1889	Helmer Floor, True	1931 - 1955
Søren Vestergaard, Randrup	1889 - 1899	Kr. Andersen, Hem	1955 - 1971
Niels P. Raj, Assens	1899 - 1923	Herluf Skjøtt, Kærby	1971 - 1981
		Henning Johnsen, Svenstrup	1981 -

NÆSTFORMÆND:

W. Faurschou, Frandsbjerg	1884 - 1889	Søren Sørensen, Svenstrup	1941 - 1942
Christensen, Gettrup	1889 - 1891	Anton Greve, Skrødstrup	1942 - 1945
Niels P. Raj, Assens	1893 - 1898	Møller Kjær Winther, Hou	1945 - 1950
Niels Amstrup	1898 - 1900	Aage Pedersen, Fjelsted	1950 - 1953
Jens Nielsen, Assens	1900 - 1907	Søren Poulsen, Hou	1953 - 1958
Kruse, Svenstrup	1907 - 1915	Elmar Jensen, Fjelsted	1958 - 1961
Helmer Floor, True	1924 - 1931	Hjalmar Pedersen, Kongsdal	1961 - 1971
Jens Østergaard, Hou	1931 - 1931	Henning Johnsen, Svenstrup	1971 - 1981
Chr. Iversen, Kongsdal	1931 - 1938	Kurt Nielsen, Dyrby	1981 - 1982
Aage Pedersen, Fjelsted	1938 - 1941	Hugo Hansen, Vest Hem	1982 -

BESTYRELSESMEDLEMMER:

Aarup, Svenstrup Hovgaard, fm.	1884 - 1886	Kontorchef C. W. Sorvad	1886 - 1887
Faurschou, Frandsbjerg	1884 - 1888	Riegels, Jomfrubakken, fm.	1886 - 1889
Apotker Meyer, Mariager	1884 - 1886	Esben Andersen, Kærby	1886 - 1892
Jens S. Møller, Assens	1884 - 1892	Niels Amstrup	1887 - 1891
A. Clausen, Vellinggård	1884 - 1886	Peter Sørensen, Enslev	1887 - 1889
Jens Chr. Skjøtt, Kærby	1884 - 1886	Stenberg, Dyrbygård	1888 - 1889
S. Thorsen, Skrødstrup	1884 - 1887	Niels Chr. Christensen, Qvortrup	1889 - 1891
Jens Johnsen, V. Tørslev Ml.	1886 - 1889	Jens Skovrider, Hou	1889 - 1893

A. C. Andersen, Hem ..... 1889 - 1892
Søren Vestergaard,
Randrup, fm. ..... 1889 - 1899
Schourup, Mariagergård ..... 1891 - 1893
Niels Madsen ..... 1891 - 1893
Niels P. Ray, Assens ..... 1892 - 1898
Michael Møller, Svenstrup .... 1892 - 1894
Jens Chr. Skjøtt, Kærby ..... 1892 - 1894
Jens Jensen Cilleborg ..... 1893 - 1895
Niels Møller, Hou Mølle ..... 1893 - 1895
Bigaard, Mariager ..... 1893 - 1895
Jens Skjøtt Nielsen, Kærby ... 1894 - 1898
Anders Møller, V. Tørslev .... 1894 - 1898
Søren Smed, Fjelsted ..... 1895 - 1897
Sagfører Buermann, Mariager. 1895 - 1898
Michael Poulsen, Fladbjerg ... 1895 - 1897
Jens Peter Villadsen Jensen,
V. Tørslev ..... 1897 - 1899
Propr. C. Møller, Mariager
Kloster ..... 1897 - 1899
Jens Thorsen, Assens ..... 1898 - 1900
Chr. Thorup, Mariager ..... 1898 - 1904
Chr. Møller, Kærby ..... 1898 - 1900
Niels Amstrup ..... 1898 - 1903
S. Hansen, arbejdsmd..... 1899 - 1901
Niels P. Ray, Assens, fmd. ... 1899 - 1923
Niels Petersen, Skrødstrup.... 1899 - 1901
Jens Nielsen, Assens ..... 1900 - 1904
Jens Nørager, Kærby ..... 1900 - 1906
Jens Thorsen, Hem ..... 1901 - 1903
Niels Skovrider Jensen,
Gettrup ..... 1901 - 1904
Michael Møller, Svenstrup .... 1903 - 1904
Jens Andersen, Skrødstrup ... 1903 - 1905
Steenberg, Dyrbygård..... 1904 - 1905
L. Vestergaard, True ..... 1904 - 1906
Chr. Madsen, Kærby ..... 1904 - 1905
Anders Skovrider, Hou ..... 1904 - 1906
Jens Eiler Jensen,
Skrødstrup..... 1905 - 1907
Jens Nielsen, Gettrup ..... 1905 - 1907
P. Møller, Assens ..... 1905 - 1908
Niels Jensen, Fjelsted ..... 1906 - 1908
Niels Skjødt Jensen, Kærby... 1906 - 1908
Marinus Nielsen, Hou ..... 1906 - 1912
Kruse, Svenstrup Hovgård.... 1907 - 1915
Thor Thorsen, Hem ..... 1907 - 1923
Chr. Møller, Kærby ..... 1908 - 1912
P. C. Hansen, Fjelsted ..... 1908 - 1912
Jens Poulsen, Falslev ..... 1908 - 1912
Niels Christensen ..... 1912 - 1914
Anders Møller, Hou Mølle ... 1912 - 1920
Marius Laursen, Norup ..... 1912 - 1914
Anders Vinther Drachmann,
Kærby ..... 1912 - 1916
Søren Petersen, Skrødstrup ... 1914 - 1924
Anders Grøn, Katbjerg ..... 1914 - 1916
Jens Jensen, Steensgård ..... 1915 - 1917
Chr. Møller, Kærby ..... 1916 - 1922
Jens Jensen, Memstrup ..... 1916 - 1920
Jens L. Jensen ..... 1917 - 1921
Anders Skovrider, Hou ..... 1920 - 1924
Karl Grøn, Katbjerg ..... 1920 - 1924
Helmer Floor, True ..... 1921 - 1927
Møller Sørensen, Kærby ..... 1922 - 1926
Jens Jensen, Memstrup ..... 1923 - 1927
Anders Grøn, Hou, fmd..... 1923 - 1931
Niels Møller, Skrødstrup ..... 1924 - 1925
Nikolaj Jensen, Falslevgård ... 1924 - 1926
Laurits Larsen, Katbjerg ..... 1924 - 1928
Søren Petersen, Skrødstrup ... 1925 - 1931
Chr. Skjødt, Kærby ..... 1926 - 1928
Jens Thisted, Assens..... 1926 - 1930
Henrik Madsen, Fjelsted ..... 1927 - 1931
J. L. Jensen, Ny Hedegård ... 1927 - 1931
Chr. Greve, Katbjerg ..... 1928 - 1930
Chr. Krogh, Kærby ..... 1928 - 1930
Chr. Iversen, Kongsdal ..... 1930 - 1938
Chr. Jakobsen, Katbjerg ..... 1930 - 1932
Chr. Nørager, Kærby..... 1930 - 1934
J. Østergaard, Hou..... 1931 - 1931
S. Smedegaard, Frandsbjerg .. 1931 - 1933
Chr. Thorsen, Hem ..... 1931 - 1933
P. Hadsund, Skrødstrup ..... 1931 - 1937
Helmar Floor, True, fmd. .... 1931 - 1955
Søren Jensen, Katbjerg ..... 1932 - 1934
Chr. Larsen, Trinderup ..... 1933 - 1937
Frits Pabst, Fjelsted ..... 1933 - 1937
Chr. Christensen, Broløs ..... 1934 - 1938
Anton Sørensen, Kærby..... 1934 - 1936
N. Overvad, Kærby ..... 1936 - 1938
Anton Greve, Skrødstrup..... 1937 - 1945
Thorvald Skovrider, Hou..... 1937 - 1939
Aage Pedersen, Fjelsted ..... 1937 - 1941
Chr. Andersen, Assens..... 1938 - 1944
Søren Sørensen, Katbjerg..... 1938 - 1942
Peter Lerche, Kærby ..... 1938 - 1942
Jens Hadsund, Jomfrubakken 1939 - 1941
Niels Andersen, Fjelsted..... 1941 - 1945
Karl Jensen, Hou ..... 1941 - 1943

P. A. Rasmussen, Katbjerg 1942 - 1944
Jens Laursen, Kærby ..... 1942 - 1948
Møller Vinther, Hou..... 1943 - 1950
Ingvar Møller, Katbjerg ..... 1944 - 1948
Henry Markussen, Bøgelund .. 1944 - 1951
William Hansen, Skrødstrup .. 1945 - 1951
Marinus Jensen, Fjelsted ..... 1945 - 1947
Jens Madsen, Fjelsted ..... 1947 - 1949
Harald Andersen, Katbjerg ... 1948 - 1952
Kr. Skjødt, Kærby ..... 1948 - 1950
Aage Petersen, Fjelsted ..... 1948 - 1953
Søren Chr. Nielsen, Alstrup... 1950 - 1951
J. C. Christensen, Kærby..... 1950 - 1954
Kr. Jørgensen, Skrødstrup.... 1951 - 1955
Søren Poulsen, Hou ..... 1951 - 1955
Chr. Bugge, Falslev ..... 1951 - 1958
Søren Korgaard, V. Tørslev... 1952 - 1958
Elmer Jensen, Fjelsted ..... 1953 - 1961
Villy Nielsen, Kærby ..... 1954 - 1960
Søren Pedersen, Katbjerg..... 1955 - 1959
Magnus Jensen, Højvang..... 1955 - 1961
Kr. Andersen, Hem, fmd. ..... 1955 - 1971
Ejner Holdensgård, V. Tørslev 1958 - 1965
Hjalmar Pedersen, Kongsdal .. 1958 - 1974
Sigurd Pedersen, Katbjerg .... 1959 - 1964
Børge Simonsen, Kærby ..... 1960 - 1962
Niels Jensen, Fjelsted ..... 1961 - 1963
Søren Poulsen, Hou ..... 1961 - 1963
Tage Overvad, Kærby ..... 1962 - 1970
Egon Jensen, Fjelsted..... 1963 - 1978
Gunnar Nielsen, Hou ..... 1963 - 1969
Ejner Grøn, Katbjerg ..... 1964 - 1970
Peter Sørensen, Søbjerg ..... 1965 - 1968
Henry B. Laursen, Hvidsten .. 1968 -
Jens Peder Terp, Sommerlyst . 1969 - 1971
Finn Lassen, Kærby ..... 1970 - 1973
Rasmus Rasmussen, Katbjerg . 1970 - 1973
Herluf Skjøtt, Kærby ..... 1971 -
Henning Johnsen, Svenstrup .. 1971 -
Kurt Nielsen, Dyrby ..... 1973 - 1982
Axel Grøn, Katbjerg..... 1973 - 1976
Arne Foged, Falslev ..... 1974 - 1983
Hans Hymøller, Fjelsted ..... 1976 -
Hugo Hansen, Vest Hem ..... 1978 -
Søren Leth Madsen, Gassum .. 1982 -
J. Villadsen Jensen, V. Tørslev 1983 -

HUSDYRUDVALG:

Thor Thorsen ..... 1917 - 1922
Jens Jensen ..... 1917 - 1918
Anders Skovrider ..... 1917, 1923 - 1925
Laust Bruun ..... 1918 - 1921
Mogens Mogensen ..... 1920 - 1923
Chr. Nørager..... 1921 - 1927
Anders Grøn ..... 1922 - 1923
Chr. Bugge 1923
Anders Møller..... 1925
Henrik Madsen ..... 1926 - 1930
Chr. Skjellerup ..... 1927 - 1930
Helmar Floor ..... 1928 - 1931
Iversen, Kongsdal ..... 1929 - 1932
Ingv. Kristensen ..... 1931 - 1934
Jens Hadsund ..... 1932 - 1935
Anton Hansen..... 1933 - 1936
Jens Jensen ..... 1934 - 1952
Chr. M. Nielsen 1935
Aage Pedersen..... 1936 - 1942
Kr. Andersen..... 1938 - 1955
Jens Madsen ..... 1942 - 1948
Jens Marius Jensen..... 1948 - 1959
I. C. Christensen..... 1952 - 1958
Harald Andersen..... 1955 - 1969
Martin Qvortrup..... 1958 - 1967
Søren Korgaard..... 1959 - 1970
Herluf Skjøtt..... 1967 - 1970
Egon Jensen ..... 1969 - 1977
Ejner Holdensgård ..... 1970 - 1975
Kurt Nielsen ..... 1971 - 1982
Svend Skjøtt ..... 1974 - 1976
Jens Skjøtt..... 1975 - 1978
Lars Andersen..... 1977 - 1981
Peder Larsen..... 1978 - 1982
Hans Møller ..... 1981 -
Per Gårdsø ..... 1982 -
Arne Foged ..... 1982 -
Søren Leth Madsen..... 1983 -

PLANTEAVLSUDVALG

Anders Møller	1905 - 1907	Anton Greve	1926 - 1931
Thor Thorsen	1905 - 1914	Niels Overvad	1927 - 1931
Anders Chr. Nielsen	1905 - 1907	Chr. Bruun	1928 - 1931
Mads Nielsen	1905 - 1909	Kjær Jensen	1929 - 1931
Anders Bæk	1905 - 1907	Chr. Skjødt	1930 - 1932
Jens Nielsen	1905 - 1908	Karl Grøn	1931 - 1951
Peder Chr. Hansen	1905 - 1908	Aage Herlevsen	1932 - 1959
Marinus Nielsen	1907	Chr. Jensen Pedersen	1933 - 1958
Søren A. Sørensen	1907	Chr. Jørgensen	1942 - 1945
Jens Nørager	1907	Jens P. Hansen	1951 - 1952
Chr. Thorsen	1907	Marinus Jensen	1952 - 1966
N. C. Borresen	1907	N. Fynbo Pedersen	1958 - 1970
Forp. Kruse	1909	Thøger Christensen	1959 - 1962
C. Henriksen	1909	J. C. Offersen	1961 - 1964
Jens Thorsen	1914	H. Nielsen	1962 - 1964
P. Volstedlund	1914 - 1918	H. P. Sørensen	1964 - 1969
Søren J. Vase	1914	Kr. M. Jensen	1964 - 1967
Henrik Madsen	1918 - 1921	N. Såby Floor	1967 - 1970
Anders Grøn	1919 - 1924	Niels Jensen	1969 - 1972
Jørgen Th. Jørgensen	1920 - 1923	Kristen Greve	1970 - 1975
Jens M. Jensen	1921	Alfred Jensen	1972 - 1976
Jens Østergaard	1922 - 1925	Henry B. Laursen	1970 -
Peder Hadsund	1923	Reinholt Petersen	1975 - 1981
Thor Thorsen, L.	1925 - 1927	Gunnar Nielsen	1976 -
Jens Hadsund	1925	Kjeld Svendsen	1981 -

REGNSKABSUDVALG:

Kr. Andersen	1964 - 1971	Arne Holm	1975 - 1981
Søren Korgaard	1964 - 1970	Jens V. Jensen	1978 -
Nikolaj Sørensen	1970 - 1978	Knud Baltzer Christensen	1981 -
Tage Overvad	1970 - 1975	Henning Johnsen	1981 -
Herluf Skjøtt	1971 - 1981		

Oversigt over udviklingen i foreningens medlemsbidrag og årsomsætning

	Kontingent	Balance	Kontingent i % af omsætningen
1885	600	1.050	57%
1930	1.342	5.711	23%
1935	1.231	3.051	40%
1940	1.235	2.614	47%
1945	1.470	3.405	43%
1950	2.055	4.269	48%
1955	3.178	7.990	40%
1960	4.945	14.459	34%
1965	9.373	39.352	24%
1970 (De to foreninger har fremover fælles regnskab)	35.620	324.473	10%
1975	109.783	857.563	13%
1980	224.387	1.762.482	13%
1983	389.983	2.875.047	14%

Foreningens faglige medarbejdere

Af Chr. E. Lauridsen

I 1906 var konsulent C. Henriksen, Dalbyover, blevet ansat som konsulent for Landboforeningen for den nordøstlige del af Randers amt. Og fra 1907 skulle han tillige virke for Mariager og Omegns Landboforening. Af planteavlsberetningerne kan man se, at det var en aktiv periode med mange forsøg. Af en eller anden grund må der have været et ophold i samarbejdet om konsulentholdet omkring 1911. Men omkring 1920 varetages planteavlsarbejdet af konsulent Løvendahl Jensen, der især var optaget af forevisningsmarken. Senere har man så nok igen optaget samarbejdet om ansættelse af konsulent Henriksen.

Konsulent C. Henriksen

Konsulent Sv. A. Rasmussen afløste Henriksen i 1927. I begyndelsen arbejdede han for 3 landboforeninger. Foruden Mariager og Omegns landboforening, også Landboforeningen for den nordøstlige del af Randers amt og landboforeningen for den nordvestlige del af Randers amt. Rasmussen arbejdede med planteavlen, og førte tillige som andre planteavlskonsulenter, på denne tid, en del regnskaber.

Siden 1954 er planteavlsarbejdet varetaget af konsulent Chr. E. Lauridsen, der tillige virker som foreningens sekretær. Fra 1982 er Mette Nygaard-Pedersen også ansat ved planteavlsarbejdet.

Regnskabsarbejdet udførtes foruden af konsulent Rasmussen af temmeligt mange private regnskabsførere. Man arbejdede i 1936 med oprettelse af en regnskabsforening. Der står dog ikke ret meget om den i protokollerne. Men det var måske denne forening, som ansatte konsulent Jørgensen, Hadsund. Man kan skønne, at en del medlemmer i begyndelsen af 1940'erne blev betjent af Jørgensen, som foreningen havde en aftale med. Desuden var der en revisor Mikkelsen i Randers, som Rasmussen havde nogen samarbejde med. Det samme gjaldt en privat revisor Thulstrup i Hadsund.

I midten af 1940'erne har foreningen samarbejde med Hobro. Landboforening om konsulent P. Nissen Pedersen og senere tillige Martin Pedersen, indtil man den 21. december 1964 starter egen regnskabskreds, med ansættelse af konsulent Anders Frederiksen som leder. I 1968 ansattes Sv. E. Jensen, der er uddannet på Vejlby, ved regnskabsarbejdet.
Konsulent Hans Johansen var foreningens egen husdyrbrugskonsulent fra 1969 til 1971, hvorefter konsulent Gert Debel havde stillingen i 2 år, indtil Fællesudvalget for kvæg oprettedes. Begge disse to sidste arbejdede også en del med ved bidragsregnskaber.
I 1976 udvidedes regnskabsarbejdet ved ansættelse af konsulent Hans Pindstrup. Han bliver leder af regnskabsarbejdet fra 1977. Hans tid i foreningen blev alt for kort, idet han allerede i 1981 skulle overtage sin fødegård i Nibe, og fik arbejde i Års. Hans afløser blev Poul Pilgård, som også blev alt for kort tid i foreningen, men da han kunne få en stilling ved Landskontoret, som tiltrak ham, rejste han allerede i 1984. Lykkeligvis kunne arbejdet gå videre, idet foreningen fik en ny velkvalificeret leder i Jens Erik Overgård.

Konsulent Sv. A. Rasmussen

I 1979 overgår konsulent Anders Frederiksen til at være ejendomskonsulent for disse to foreninger samt Hobro. Og på den tid ansattes cand. merc. Svend Egon Nielsen. Og senere igen i 1981 reg. revisor Bente Andersen. I en kortere periode omkring 1977 var agronom Knud Grathe ansat ved regnskabsafdelingen.
Om husdyrbrugsarbejdet har man næsten hele tiden haft samarbejde med andre foreninger i amtet. Fra den ældre tid var konsulenterne N. Poulsen Pedersen, Jens Carl Rasmussen og Axel Holm ansat af Fællesledelsen også til betjening af vort område. For tiden virker under Fællesudvalget for kvæg S. P. Kjær, Klaus Nikolajsen og Lars Jensen. Af Fællesudvalgets konsulenter var først Bodil Popp Kristensen i et par år fra 1980 stationeret i vort Landbocenter, hun afløstes i 1982 af Anders O. Billund.
Desuden har registreringsassistenten, Bjarne Christensen, domicil her.
I svineproduktionen havde man først konsulent J. Rudbech, senere Carl Knudsen og Jørgen From. Poul E. Nielsen stod til rådighed en tid, men nu er det Espen Nielsen, som skal tage sig af den daglige produktion, og C. Knudsen er så beskæftiget ved svineavlen.
Som manskinkonsulent virkede først P. Duedahl Pedersen og nu P. Højgård Rasmussen.

Personalet ved Landbocentret.
Øverste række fra venstre: Jens Erik Overgård, Bjarne Christensen, Svend Egon Nielsen, Kirsten Bugge, Mette Nygaard-Pedersen, Inge Iversen, Svend-Erik Jensen, A. O. Billund, Anders Frederiksen, Chr. E. Lauridsen.
Nederste række fra venstre: Ingeborg Andersen, Bente Andersen, Asta Poulsen, Lene Jensen, Birgit Dalsgaard Christensen, Inger Christensen, Hanne Marie Skjøtt.

Vedrørende bygninger har man i mange år haft nytte af W. Thorsgård, Hobro, og Harding Carlsen, Langå. På det allersidste er der truffet aftale om, at medlemmerne fra 1. oktober kan trække på Kaj Møller, Hobro, og foreløbig kun på ham.

Gennem 100 år - i korte træk

Af Chr. E. Lauridsen

03/02 1885: Lovene revideres. Der skal være dyrskue i Mariager.
Kredsformænd udnævnes.
23/06 1885: Entré til dyrskuet 25 øre.
Undersøgelse for ypperlig dyrkning af huslodder.
26/10 1885: Forslag om sammenlægning med den østre forening vinder ikke gehør.
Et udvalg køber gode tyrekalve på Langholt.
18/02 1888: Indmeldelse i »De forenede Landboforeninger«.
400 kr. til dyrskuet og 50 kr. til huslodder.
11/06 1886: Formanden, Aarup, vil fratræde på grund af sygdom.
Riegels vælges.
20/01 1887: Der er ikke tilslutning til en påtænkt tyreholdsforening.
Der købes tyrekalve på Overgård.
04/04 1888: Stor smør- og osteudstilling fra private.
19/04 1888: Ingen blandingskreaturer må få præmie på dyrskuet.
12/06 1888: Møde om oprettelse af andelsmejeri i Mariager.
05/12 1888: Der købes halm på Katholm til medlemmerne.
04/04 1889: Drøfter Fællesskue sammen med Randers Amtshusholdningsselskab.
Der modtages 90 kr. til 3 husmandsrejser fra ministeriet.
19/12 1889: S. Vestergaard vælges til formand.
26/11 1895: Nedsættes udvalg til revision af lovene.
09/10 1897: Der afholdes en stor redskabsprøve på Klostergården.
21/04 1898: Der uddeles præmielån til husmænd.
09/03 1899: Tilslutning til forslag om midtjydsk længdebane.
06/04 1899: Dette år vil man ikke være med i Fællesskuet i Randers.
19/10 1899: Niels P. Raj vælges til formand.
04/01 1900: Stort møde i Mariager vendt mod skatter og tiende.
12/09 1901: Lån til ajlebeholdere kan ikke udbetales, før arbejdet er færdigt.
17/04 1902: Man lejer mødelokale for 20 kr., som værten så skal give til dyrskuepræmie.

27/11 1902: Vist nok det første møde mellem amtets landboforeninger.
13/11 1902: 200 deltager i møde om malkning, derpå 4 kursus.
07/04 1904: Man forhandler om oprettelse af en svineavlsforening.
29/09 1904: S. P. Sørensen, Søbjerggård, fremsætter forslag om en bane til Mariager.
06/04 1905: Planteavlsudvalg nedsættes.
14/09 1905: Tremandsudvalg nedsættes til at medvirke ved tvangsakkorder.
13/07 1905: Stor fest i Mariager med 325 deltagende landmænd.
16/11 1905: Formanden til møde om planteavlsstation i Østjylland.
22/02 1906: Der skaffes 11,25 ton sædehavre.
1906: Budget 1.425 kr.
1908: Der holdes møder fælles med husmandsforeningerne.
26/11 1908: C. Henriksen foreningens konsulent.
Der laves festskrift til 25 års jubilæet.
25/11 1909: 20 kroner i tilskud til læplantning.
04/12 1909: 25 års jubilæum, 150 deltagere, 1,65 kr. pr. kuvert.
27/04 1911: Rødt kvæg nægtes adgang til dyrskuet.
Forslag om en kontrolforening kan ikke vedtages.
14/09 1911: Forslag om medlemsblad.
14/12 1911: Nyt møde om kontrolforening, stemningen nu bedre.
09/01 1912: Forslag om faste månedlige bestyrelsesmøder.
27/03 1913: Nedsættes udvalg vedr. plantning.
25/09 1913: Foreningen modtager skrivelse om oprettelse af en forsøgsgård for avl af såsæd og til maskinafprøvning.
27/11 1913: Kontrolforeningen skal udvides.
07/04 1914: Man køber en agerkålssprøjte for 350 kr.
30/03 1916: Tegningsliste til gødningsforening indkaldes.
28/09 1916: De, der skal til delegeretmøde, får hver 12 kr.
30/11 1916: Forevisningsmarken bør udvides.
07/04 1917: Forslag om køb af dyrskueplads.
Goldhopper kan ikke præmieres.
19/07 1917: Man modtager 3.200 kr. fra forskudsforeningen til køb af dyrskueplads.
29/11 1917: Husdyrudvalg nedsættes.
04/04 1918: Kontingentskalaen går fra 1 til 7 kr.
26/09 1918: Kaptajn Pedersen holder foredrag om regnskabsføring, som anbefales.
19/12 1918: Foreningerne får en andel i auktionssalæret.
19/04 1919: Der må gives præmie til dyr uden kontrolregnskab.
02/01 1920: Svinetælling gennemføres.

11/06 1920: Tilslutning til Elitedyrskue i Randers.
07/04 1921: Indtegninspenge til dyrskue,
1 kr. pr. dyr + 25 øre til dyrlægekontrol.
22/11 1923: Anders Grøn vælges til formand. - N. P. Raj æresmedlem.
18/12 1924: Drøfter ansættelse af konsulent sammen
med naboforeninger.
26/03 1925: Tilladelse til marked 1. torsdag i måneden.
07/01 1927: Konsulent Sv. A. Rasmussen er tiltrådt.
06/03 1929: Det skal være muligt at optage flere i kontrolforeningen.
07/04 1929: Økonomiske problemer.
Man optager prioriteter i dyrskuepladsen.
29/11 1929: Systematiske jordbundsundersøgelser gennemføres.
21/05 1930: Man vil sælge forevisningsmarken.
07/06 1930: Plantningsforening søges dannet.
08/09 1930: Dyrskuepladsen sælges for 7.500 kr.
09/04 1931: Kun køer med kontrolregnskab må præmieres.
19/11 1931: Helmar Floor vælges til formand.
Kalkgravning ved Maren Mølle.
16/11 1933: Baconeksporten nedskåret med 16%.
01/03 1934: Husholdningsudvalg nedsættes.
18/10 1934: Der etableres en formidling af husdyr.
15/11 1934: Husdyrtuberkulosen bør bekæmpes.
18/11 1937: Forslag fra Randers om fælles kontingentsatser.
25/08 1939: Foreningen går med i Frøsalgets nyordning.
30/09 1939: Der bygges hus på dyrskuepladsen.
27/05 1940: Regnskabsforening søges startet, den går kun et par år.
27/10 1940: Forhandling med Hobro om regnskabsføring.
04/04 1942: En kronehævning på 8% gennemføres.
16/03 1944: Man drøfter dannelse af kvægavlsforening
for kunstig sædoverføring.
15/03 1945: Drøfter antagelse af bygningskonsulent.
26/10 1948: Foreningerne i amtet forhandler om køb af markedshal og
eksportslagteri i Randers.
08/03 1950: Amtets foreninger drøfter ansættelse af
fodringskonsulenter.
07/05 1954: Konsulent Chr. E. Lauridsen er tiltrådt.
18/05 1954: Markederne i Mariager bortfalder.
29/11 1955: Kr. Andersen vælges til formand.
Helmar Floor æresmedlem.
16/03 1956: Landsbladet er på trapperne.
27/11 1956: Forslag om svinekontrolforening.

10/04 1957: Møde i Randers om oprettelse af landboauktioner. Oprettelse af indkøbsforeninger drøftes.
04/11 1957: Frihandelsområde og toldunion drøftes i tiden.
26/11 1957: Fra beretningen: Fedesvin faldet fra 300 til 200 kr., smør fra 7,00 til 5,50 kr., kreaturer koster 3 kr. pr. kg.
12/08 1958: Møde med Hobro om udskillelse af regnskabsarbejdet.
12/08 1958: Foreningen får adgang til auktionerne i Hobro.
05/09 1959: Der søges hjælp til tørkeramte.
20/11 1959: Smørprisen er nu igen 8,50 kr.
04/12 1959: 75 års jubilæum, 265 deltagere.
24/01 1960: I tørkelån er ydet 5,7 mill.
24/08 1960: Kompensationsudvalget virker.
21/09 1960: Der arbejdes for et Fællesskue i Randers.
24/11 1960: DLR er oprettet. - Kapitalvindingsskatten er indført.
11/12 1961: Fællesskuet i Randers er etableret.
1962: I foråret leveringsstop gennemført.
15/11 1962: Foreningen går over til normalvedtægter.
12/11 1963: Baconkvotering. - Mejeriselskabet Danmark.
20/11 1964: Regnskabsarbejdet udskilles fra Hobro.
21/12 1964: Anders Frederiksen antages som økonomikonsulent.
01/05 1965: Foreningen går ind i sagen om ekspropriation til saltledningen.
10/05 1967: Momsen indføres.
30/10 1967: Østergade 3 besigtiges med køb for øje.
06/05 1968: Indvielse af kontor i Østergade.
07/10 1969: Forslag om ansættelse af egen fodringskonsulent.
07/10 1969: Husbondafløsningen drøftes intenst.
10/03 1970: Hans Johansen ansættes.
05/10 1970: Foreningerne har herefter fælles regnskab.
14/12 1970: Nyt tag på kontorhuset.
12/05 1971: Lejligheden inddrages til kontor.
31/08 1971: Gert Debel ansættes.
01/12 1971: Herluf Skjøtt vælges til formand.
15/01 1973: Følgerne af tilslutning til Fællesmarkedet drøftes.
12/04 1973: Udflugt til Holland med fly.
05/12 1973: Inger og Kr. Andersen sølvmedaille.
20/11 1974: Sygesikring drøftes.
04/09 1975: Nyordningen af husdyrbrugsarbejdet på amtsplan ventes at være klar den 1/10.
31/05 1976: Hans Pindstrup ansættes
09/06 1977: Drøftelse af ombygning af huset i Østergade.

09/08 1978: Der søges EF-støtte til byggeriet.
26/06 1979: Huset i Østergade sættes til salg for 640.000 kr.
Anders Frederiksen ansat som ejendomskonsulent sammen med Hobro.
16/10 1979: Bodil Popp-Kristensen rykker ind hos os.
Svend Egon Nielsen ansat.
05/12 1979: Kr. Andersen æresmedlem.
19/12 1979: Demonstration mod særskatten i Randers.
21/10 1980: Kontingentet opkræves over LEC.
27/04 1981: Sagen om Sønderkjær bæk vundet.
05/10 1981: Poul Pilgård ansat.
Bente Andersen ansat på deltid.
28/11 1981: Jordfordeling i Sem-Enslev.
02/12 1981: Henning Johnsen vælges til formand.
Sølvmedaille til Grethe og Knud Baltzer Christensen.
05/01 1982: Kriseudvalg nedsat.
19/04 1982: Fra 15/4 er Mette Nygaard-Pedersen ansat.
08/12 1982: Beredskabsplanen drøftes.
04/12 1983: Tyverialarm anskaffes.
Poul Pilgård vil rejse til Landskontoret.
03/01 1984: Høsttabsordning.
01/02 1984: Jens Erik Overgård leder af økonomiafdelingen.
28/02 1984: Jubilæum forberedes.

Forskellige anerkendelser

Af Chr. E. Lauridsen

En lang række af personer har på forskellig vis øvet en anerkendelsesværdig indsats på egnen. Nogle har udført dette fortjenstfulde arbejde hjemme på ejendommen i ubemærkethed, for nogle har det båret lønnen i sig selv, og måske endda været en helt nødvendig forudsætning for at kunne leve af erhvervet. Mange af disse er glemte. Og nogles navne står måske i protokollen, men er ikke nævnt i dette skrift. Men et lille antal er mere udførligt omtalt og derfor taget med i denne opstilling:

1909:	Chr. Aarup, Svenstrup Hovgård	æresmedlem
1909:	Konsul Møller, Dania	æresmedlem
1923:	Niels Raj, Assens	æresmedlem
1931:	Jens Peder Andersen, Vestergård, V. Tørslev	sølvmedaille
1936:	Jens Nørgaards enke, Kærby	æresmedlem
1937:	Søren Vestergaard, Randrupgård	æresmedlem
1939:	Chr. Johnsen Jensen, True	sølvmedaille
1948:	Maria og Karl Andersen, Broløs	sølvmedaille
1948:	Marie Bisgaard, Fjelsted	sølvmedaille
1948:	Chr. Nørager, Kærby	sølvbæger og legat fra Hedeselskabet
1948:	N. C. Borresen, Andrup	sølvmedaille
1952:	Thora og Chr. M. Nielsen	sølvmedaille
1952:	Marie og Anders Kristensen, Fjelsted	sølvmedaille
1955:	S. Smedegaard Pedersen, Frandsbjerg (mønsterbrug)	sølvmedaille
1955:	Helmar Floor, True	æresmedlem
1956:	Agnes og Svend Mikkelsen, Fjelsted	Hedeselskabets store sølvbæger og sølvmedaille
1973:	Inger og Kr. Andersen, Hem	sølvmedaille
1979:	Kr. Andersen, Hem	æresmedlem
1981:	Grethe og Knud Baltzer Christensen, Broløs	sølvmedaille

FOR LANG OG TRO TJENESTE:

Mads Chr. Pedersen, Sembrogård (49 år)	sølvmedaille
Fodermester Nielsen, Volstedlund (30 år)	præmie
Jens Nielsen, Memstrup (37 år)	præmie
Anders Bak, Memstrup (32 år)	præmie
Christen Mylenberg, Kærby (50 år)	præmie

Foreningens forhold til andre foreninger

Af Chr. E. Lauridsen

Mariager og Omegns Landboforening har gennem hele dens tid haft et nært forhold til mange tilgrænsende foreninger. Mange af de opgaver, man har arbejdet med, har man søgt løst i fællesskab med andre foreninger. Det drejer sig om møder, udflugter og markvandringer på lokalt plan, om fælles dyrskue, auktioner og fællesskab om konsulenter, længere ude.

Den forening som Mariager Landboforening har haft mest samarbejde med, er så afgjort Ommersyssel Landboforening. De to foreninger har udadtil altid optrådt under betegnelsen »De to sammensluttede landboforeninger nord for Randers«. Denne betegnelse går helt tilbage til 1927, da de to foreninger sammen med Landboforeningen for den Nordvestlige del af Randers amt under betegnelsen De tre sammensluttede landboforeninger, ansatte konsulent Sv. A. Rasmussen. Den nordvestlige landboforening nedlagde virksomheden på grund af indtrufne økonomiske vanskeligheder. Og det var utilfredsstillende for de mest aktive landmænd. Så hvor denne forening gik i jorden, opstod senere Hammershøj Landboforening. Der er et gammelt ord der siger, enten tærske eller gå af laden. Overført på en landboforening kan man vel drage den lære, at betingelsen for at leve som forening, er at tage opgaverne op.

De to foreninger er selvstændige med hver sin bestyrelse og egen generalforsamling, men med helt fælles økonomi. De er fælles om lokale konsulenter og Landbocenter. De allerfleste aktiviteter er man fælles om. Ofte holdes fælles bestyrelsesmøder.

Mariager-foreningen er oprettet 7 år efter Ommersyssels officielle stiftelsesdato. For 100 år siden betød den geografiske afstand noget for en landboforening. Det var jo før bilernes, banernes og cyklernes og de gode vejes tid.

Mændene, som tog initiativet til oprettelse af landboforeningen, var af den opfattelse, at der var for langt til både Hobro, Randers og Gjerlev til, at man kunne få sine interesser tilgodeset.

Ved oprettelsen af Mariager Landboforening var der nogle betydelige mænd på Havndal-egnen, som tog del i arbejdet de første år. Der var

Clausen, Velllinggård, og Helms, Amaliegård. Desuden fremgår det af de gamle protokoller, at både Jørgensen, Fuglsø, og Schwensen, Trudsholm, deltog i foreningens diskussionsmøder.
Mange af de opgaver, som en landboforening stilles overfor, kræver så meget, at en enkelt mindre forening ikke kan magte det alene, derfor var det meget lykkeligt, at man kunne finde sammen om at få opgaverne løst, og begge har kunnet indse, at der var mere, der bandt sammen, end der skilte.
Det er med nogen betænkelighed, at man må erkende, at landbrugernes tal er for nedadgående, og da omkostningerne ved at drive landøkonomisk virksomhed er stigende, vil udgifterne for den enkelte landmand blive voksende. For at medlemmerne vedblivende skal kunne stå sammen om opgaverne, er det meget vigtigt, at de til enhver tid har en sikker følelse af, at de virkelig kan få den hjælp hos foreningen, som de har brug for.
Længe før der på egnen blev oprettet de husmandsforeninger, som man nu har samarbejde med, bl.a. om møder, stod foreningen for oplysningsarbejdet for de mindre jordbrugere. Ja man kan sige, at husmandsforeningerne er børn af landboforeningerne, selv om alle nu anser dem for at være »voksne« og selvstændige.
De første mange år i husmandsforeningernes tid på Mariager-egnen, var disse sogneforeninger, som så igen dannede en samlende organisation i en husmandskreds; med alle disse foreninger har der været og er der, trods alt, et godt og frugtbart samarbejde i al den tid, jeg kan huske.
I visse kortere perioder har man været fælles om konsulentansættelse. Og i den nyere tid har landboforeningerne gentagne gange forsøgt at få etableret samarbejde om planteavlsarbejdet, men det er hidtil ikke lykkedes.
Samarbejdet med husmandsforeningerne har omfattet præmiemalkninger, 4 H-arbejde, landboauktioner, dyrskuer, møder og markvandringer.
I forholdet til husmandsforeningerne har der været og er der vel kun lidt divergerende politisk opfattelse. Der har tidligere været lidt forskelligt syn på jordspørgsmål og kornpriser. Men efterhånden er det blevet sådan, at også medlemmer af husmandsforeningen, der lever af landbrug, har helt de samme interesser som landboforeningsmedlemmer, og tiden taler i høj grad for, at man rykker hinanden nærmere, i stedet for at grave grøfter ved at uddybe divergerende meninger.
Før Mariager og Omegns Landboforening opstod, blev der udført lidt landøkonomisk virke på egnen bl.a. fra Randers. For 30 år siden, da jeg kom til egnen, var der da også en del af foreningens medlemmer, der også stod som medlemmer af Randers Amtshusholdningsselskab. Efter-

hånden er det lykkedes for den lokale forening at kunne tilbyde medlemmerne en sådan service, at vi har færre dobbeltmedlemmer. Så dette er ikke udtryk for en konkurrencesituation.
Ved 100 års jubilæet kan man ikke pege på en stærkt markeret naturlig grænse, hverken til Ommersyssel, Randers eller Hobro. Det er medlemmerne selv, der må afgøre i hvilken forening, de vil stå. Der er et godt naboskab.
Siden 1960 har man haft fælles dyrskue med Rougsø og Randers og de tilsvarende husmandsforeninger, i Randers.
Mariager og Omegns Landboforening er sammen med alle de andre landboforeninger i amtet med i den organisation, som i 1980 er dannet på amtsplan. Nu er dette samarbejde blevet helt formaliseret, idet man har fået egentlige love for samarbejdet, og holder årlige delegeretmøder. Arne Jørgensen, Grenå, er for tiden formand og P. Højgård Rasmussen er sekretær og kasserer. - Tanken med denne organisation er vel, som der står i Rom-traktaten, at »samarbejdet skal gøres stedse snævrere«. Så man via denne organisation har nogen indseende med hele det faglige arbejde. I nær tilknytning til denne organisation er maskinkonsulenten ansat, denne organisation hjemtager også statstilskuddet til husdyrbrugsarbejdet, maskintjenesten og bygningstjenesten. Den sidste er Mariager Landboforening ikke med i. På dette område lader man sig betjene af W. Thorsgård, Hobro, og Harding Carlsen, Langå, - og nu fra oktober af Kaj Møller, Hobro, alene.
Husdyrbrugsarbejdet vedrørende kvæg var gennem lang tid samlet i »Fællesledelsen«, som oprettedes i 1893. Det var fælles ledelse af kvægavls- og kontrolforeninger. Der arbejdedes med tyreskuer for tyre over 3 år, og dyrskuer og eliteskuer fra 1889.
Mariager Landboforening var med i fællesskabet, indtil det gik ind i 1975, da Landsudvalget for kvæg dannedes. Man havde og har adgang til at benytte organisationens konsulenter. Det var, som nævnt andetsteds, N. Poulsen Pedersen, Jens Carl Rasmussen, Aksel Holm og for nuværende S. P. Kjær vedr. avlen, Klaus Nikolajsen kontrolforeninger, Lars Jensen hygiejne og lokalt placeret Anders O. Billund, her i Landbocentret, til almindeligt husdyrbrugsarbejde.
Vedr. svineavl og griseproduktion var man sammen om J. Rudbech, Grenå. Siden er arbejdet formaliseret i Fællesudvalget for svineavl ved Carl Knudsen og Espen Nielsen.
Foreningen yder tilskud til en ungdomskonsulent på amtsplan. Det var først Jens P. Jellesen, senere Jens D. Andersen og nu Anna Marie Lauritzen. Foreningen driver selvstændigt ungdomsarbejde, som sorterer under ungdomsudvalget.

På regnskabsområdet blev nogle medlemmer i en regnskabsforening betjent af K. Jørgensen, Hadsund, til han i 1941 sagde sin stilling op. Og det blev anledning til, at man fik samarbejde med Hobro. Sammen med denne forening har man haft et stabilt samarbejde om regnskabsføring indtil man i 1964 startede eget regnskabsarbejde.
Med Hobro er man fælles om ejendomskonsulent.

Efterskrift

Af Henning Johnsen

Når man har set lidt i manuskripterne til dette jubilæumsskrift, får man et indtryk af den fantastiske udvikling, der er sket i vort erhverv og i vor forening gennem de sidste 100 år.
Vi har i dag et meget effektivt landbrug, som er resultatet af forskning og effektiv formidling af forskningens resultater. Landbruget har stadig stor betydning for hele samfundets trivsel.
Landbruget som livsform har meget store værdier, og et af fundamenterne er selvejet, som jeg håber kan bevares ud i fremtiden. Vor frihed er drivkraften til at yde det bedste, både for landbruget og hele det øvrige samfund.
Jeg vil ønske, at dem, der træffer beslutninger, der har betydning for landbruget, vil skabe forhold, så alle landmænd kan finde glæde i deres daglige virke.